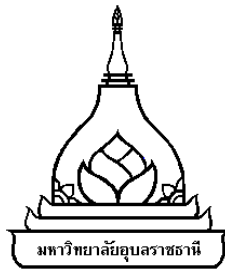

ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะทาง
การแต่งตั้งพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย
จังหวัดอุบลราชธานี

พระนพรัตน์ ขนติธโร (อินทร์หา)

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ATTITUDE OF MONKS TOWARD THE APPOINTMENT OF TWENTIETH
SUPREME PATRIARCH OF THAILAND AND APPOINTMENT SUGGESTIONS:
A COMPARISON OF DHAMMAYUTIKA NIKAYA WITH MAHA NIKAYA
IN UBON RATCHATHANI PROVINCE

PHRA NOPPARAT KHANTITHARO (IN-HA)

AN INDEPENDENT SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
MAJOR IN GOVERNMENT
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE
UBON RATCHATHANI UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF UBON RATCHATHANI UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

อาตมาภาพต้องขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ดร.ประเทือง ม่วงอ่อน ที่ให้คำปรึกษาแนะนำ และทำให้การศึกษานิพนธ์ฉบับนี้ ออกมามีคุณค่ามากที่สุด และอาตมาภาพต้องขอขอบพระคุณคณาจารย์สอป้องกันการศึกษาอิสระ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถย เลียงจินดาถาวร ประธานกรรมการ และ ดร.ศรัณย์ สุดใจ กรรมการ ที่ให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขการศึกษานิพนธ์ให้สมบูรณ์ที่สุด

ทั้งนี้ ยังมีบุคคลอีกหลายท่าน ที่เป็นส่วนสำคัญและได้สละเวลาให้การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระราชธรรมโกศล (สวัสต์ ทสสนิโย) เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (ธรรมยุต) พระศรีวิสุทธิธัมมณี (วิมาน กนตสีโล) รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (มหานิกาย) พระครูวิสุทธิพัฒนารักษ์ (ทองหล่อ ส่วโร) เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี (มหานิกาย) พระรัตนวิมล (ศรี ตีชีโณ) เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (มหานิกาย) พระครูสารกิจโกศล (สุดใจ นิสโสโก) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี (มหานิกาย) พระครูโสภาธรรมโสภณ (ประภาส ยโสโร) เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (ธรรมยุต) พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล) เจ้าคณะอำเภวารินชำราบ (ธรรมยุต) พระมหาสัณญา ปรีบุญโณ เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ (ธรรมยุต) พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ) เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (มหานิกาย) พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สปปญโญ) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มจร. อุบลราชธานี (มหานิกาย) พระวิชาญ วุฒติโก เลขาธิการเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ (ธรรมยุต) กระผมขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา ณ โอกาสนี้ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นประโยชน์จนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

พระนพรัตน์ ขนติธโร (อินทร์หา)
ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

เรื่อง : ทศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอ
แนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย
จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย : พระนพรัตน์ ขนธิโร (อินทร์หา)

ชื่อปริญญา : รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา : การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร.ประเทือง ม่วงอ่อน

คำสำคัญ : ทศนคติ, พระภิกษุ, พระสังฆราช, มหานิกาย, ธรรมยุติกนิกาย

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และ (3) เปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่ในการวิจัย ประกอบด้วย วัด สำนักสงฆ์ สถานปฏิบัติธรรม ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 พระมหานิกาย 385 รูป กลุ่มที่ 2 พระธรรมยุติกนิกาย 286 รูป รวมทั้งสิ้น 671 รูป

ผลการวิจัยค้นพบว่า

1) ภาพรวมระดับทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามั่งคณาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .041 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 4.199$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย มีทัศนคติที่แตกต่างต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 โดยมีนัยยะสำคัญ

2) ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านระดับพรรษาแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ ค่า Sig เท่ากับ .001 มีค่า f เท่ากับ 12.455 และปัจจัยด้านระดับการศึกษาแตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญ ค่า Sig เท่ากับ .001 และมีค่า $f = 23.614$

3) การเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 พบว่า พระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่า Sig เท่ากับ .006 มีค่า $f = 7.590$

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย คือ ควรมีการดำเนินการตามขั้นตอนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับ พ.ศ.2535 และควรที่จะมีการออกกฎหมายยกเลิกสมณศักดิ์ที่มีให้แก่พระสงฆ์ แต่คงไว้ซึ่งตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตในวงการสงฆ์ และลดปัญหาความขัดแย้งของคณะสงฆ์

ABSTRACT

TITLE : ATTITUDE OF MONKS TOWARD THE APPOINTMENT OF TWENTIETH SUPREME PATRIARCH OF THAILAND AND APPOINTMENT SUGGESTIONS: A COMPARISON OF DHAMMAYUTIKA NIKAYA WITH MAHA NIKAYA IN UBON RATCHATHANI PROVINCE

AUTHOR : PHRA NOPPARAT KHANTITHARO (IN-HA)

DEGREE : MASTER OF POLITICAL SCIENCE

MAJOR : GOVERNMENT

ADVISOR : PRATUENG MOUNG-ON, Ph.D.

KEYWORDS : ATTITUDE, MONKS, SUPREME PATRIARCH, MAHA NIKAYA AND DHAMMAYUTIKA NIKAYA

This research aimed to (1) compare the attitude of monks between Maha Nikaya and Dhammayuttika Nikaya in Ubon Ratchathani provinces towards the appointment of the twentieth supreme patriarch, (2) study the factors that affect the attitudes of these monks towards this appointment, and (3) compare the recommendations for these monks towards this appointment. The research covered temples, houses of priests, and dharma retreats in the province. There were 671 monks involved in the research and these formed two groups, one of 385 monks in Maha Nikaya and the other of 286 monks in Dhammayuttika Nikaya. The research found that: (1) The overall levels of attitude towards the appointment of His Holiness Somdet Phramaharatchamangkhlachan to becoming the twentieth supreme patriarch between the two groups of monks showed a statistically different significance as a program calculated as .041, lower than $\alpha = 0.05$ and $f = 4.199$. Therefore, the hypothesis that monks from these different sects had significantly different attitudes towards the appointment of the twentieth Supreme Patriarch, was approved: (2) The factors affecting the attitudes of these monks towards this appointment were divided into two dimensions, the difference in the year of ordination showed a statistically different significance of .001 and $f = 12.455$, and the educational factor showed a statistically different significance of .001 and $f = 23.614$: (3) Comparison of recommendations of the two groups showed a statistically different significance of .006 and $f = 7.590$. The research recommended that procession should be through regulation of the Sangha Act BE 2505, adjusted in BE 2535, and the issue of a law that abolishes the status of monks but does not change positions for Thai Sangha Administration. This would help to

eliminate problems of corruption in monk circles and reduce conflicts between different sects and in the same sect.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามของการวิจัย	12
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	12
1.4 สมมติฐานการวิจัย	12
1.5 ขอบเขตการวิจัย	13
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	14
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราช	15
2.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง	29
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ	32
2.4 แนวคิดขบวนการทางสังคม	44
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	51
2.6 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย	54
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 ระเบียบวิธีการวิจัย	56
3.2 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	58
3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	58
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	59
3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	59
3.6 การแจกแบบสอบถามและสัดส่วนการได้แบบสอบถามกลับคืน	60
3.7 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	61
3.8 การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ	62
3.9 ข้อจำกัดในการวิจัย	62

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม	64
4.2 เปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (เชิงปริมาณ)	67
4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20	103
4.4 เปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20	113
4.5 สรุป	123
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	124
5.2 อภิปรายผล	127
5.3 ข้อเสนอแนะ	132
เอกสารอ้างอิง	133
ภาคผนวก	
ก แบบสอบถามการวิจัย	139
ข แบบสัมภาษณ์	148
ค รายละเอียดผู้ให้สัมภาษณ์	151
ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535	158
ประวัติผู้วิจัย	170

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1	รายชื่อ/ตำแหน่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 57
3.2	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 60
3.3	การแจกแจงสอบบถามและสัดส่วนการได้แบบสอบบถามกลับคืน 61
4.1	ข้อมูลลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (N=671) 65
4.2	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย) 68
4.3	ร้อยละระดับทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย) 70
4.4	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง) 77
4.5	ร้อยละระดับทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง) 79
4.6	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง) 94
4.7	ร้อยละระดับทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง) 96
4.8	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับพรรษาที่แตกต่างกัน (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย) 104
4.9	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับพรรษาที่แตกต่างกัน (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง) 105
4.10	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับพรรษาที่แตกต่างกัน (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง) 107

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.11	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย)	109
4.12	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง)	110
4.13	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง)	113
4.14	ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน	114
4.15	ร้อยละระดับทัศนคติเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี	116

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

55

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากกรณีการเสนอชื่อแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย โดยมีมติของที่ประชุมมหาเถรสมาคมนั้น ซึ่งเป็นประเด็นทางสังคมที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 นับว่าเป็นข่าวที่มีกระแสวิพากษ์วิจารณ์หนาหูในขณะนี้ ทั้งกลุ่มที่คัดค้านและกลุ่มสนับสนุน ซึ่งหลังจากพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสร็จสิ้นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนคนไทย รวมถึงคณะพระสงฆ์จับตามองเป็นอย่างมาก คงหนีไม่พ้น “สมเด็จพระราชาคณะ (ชั้นสุพรรณบัฏ)” รูปใดจะได้รับการสถาปนาให้เป็น “สกลมหาสังฆปริณายก” หรือสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทีมข่าวไทยรัฐออนไลน์ ได้หยิบ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ใหม่ และประวัติพระราชาคณะที่ถูกเสนอชื่อโปรดเกล้าฯ ทั้ง 3 รูป รวมไปถึงข่าวสารประเด็นร้อนมาให้ผู้อ่านเกาะกระแสไปพร้อมๆ กัน (ไทยรัฐฉบับพิมพ์, 2559: เว็บไซต์)

การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 20 นั้น ต้องยึดตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 โดยเฉพาะตามมาตรา 7 ใจความว่า พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง วรยศสอง เมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช หรือสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบตามมติของมหาเถรสมาคม (มส.) เสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ขึ้นกราบบังคมทูลฯ เพื่อสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบตามมติของ มส. ให้เสนอสมเด็จพระราชาคณะที่มีอาวุโสชั้นรองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้ ยังมีมาตราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้ง สมเด็จพระสังฆราช ด้วยเช่นกัน (ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535)

จากการตรวจสอบข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า สมเด็จพระราชาคณะในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 8 รูป แบ่งเป็นสมเด็จพระราชาคณะฝ่ายมหานิกาย 4 รูป สมเด็จพระราชาคณะฝ่ายธรรมยุต 4 รูป โดยสมเด็จพระราชาคณะที่มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ในขณะนี้ได้แก่อันดับ 1 สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2538 อันดับ 2 สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร) วัดสัมพันธวงศาราม (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2544 อันดับ 3 สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2552 อันดับ 4 สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตฺโต) วัดบวรนิเวศวิหาร (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะปี 2552 แต่อาวุโสน้อยกว่าสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ อันดับ 5 สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วีระ ภทฺทจารี) วัดสุทัศน์เทพวราราม (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระ

พระราชอาณาเขต ปี 2553 อันดับ 6 สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย) วัดเทพศิรินทราวาส (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2553 แต่อาวุโสน้อยกว่าสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) อันดับ 7 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) (สมศักดิ์ อุปสโม) วัดพิชยญาติการาม (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2554 และอันดับ 8 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ชวนปญโญ) วัดไตรมิตรวิทยาราม (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2557 (ไทยรัฐฉบับพิมพ์, 2559: เว็บไซต์)

ซึ่งสมเด็จพระราชาคณะที่อาวุโสโดยสมณศักดิ์ และมีรายชื่อเข้าพิจารณา มีดังนี้

(1) สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ สังกัดมหานิกาย) ดำรงตำแหน่งประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2556 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำเกิดวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2468 ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันมีอายุ 89 ปี ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2538

(2) สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศาราม สังกัดธรรมยุติกนิกาย กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานี เกิดวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2460 ปัจจุบันมีอายุ 97 ปี แต่ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2544

(3) สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร ป.ธ.6) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สังกัดธรรมยุติกนิกาย เป็นชาวจังหวัดราชบุรี เกิดวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2470 ปัจจุบันมีอายุ 87 ปี ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2552

จากการเสนอรายชื่อสมเด็จพระราชาคณะข้างต้น ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ตามมา ในเรื่องของความไม่เหมาะสม ของ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีความวัดพระธรรมกาย โดยหลายเครือข่ายได้ออกมายื่นหนังสือคัดค้าน เพื่อให้พิจารณาการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใหม่

ซึ่งความเป็นมาของพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ และความสำคัญของตำแหน่งพระสังฆราชในสังคมไทย สืบเนื่องมาจากการปกครองในสมัยพุทธกาลซึ่งการปกครองคณะสงฆ์ ได้กระจายกันอยู่ในสำนักและวาทะหรือนิกายต่างๆ ต่อมาเกิดนิกายย่อยเพิ่มขึ้นอีกจำนวนมากโดยที่ทางบ้านเมือง หรือรัฐ ในสมัยนั้นไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวแต่อย่างใด เพียงแต่ให้การอุปถัมภ์ในบางคราวเท่านั้น และในประเทศไทยก็มีลักษณะเดียวกันของความขัดแย้งระหว่างนิกาย

การก่อตั้งธรรมยุติกนิกายเป็นการปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์ ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความแตกแยกในคณะสงฆ์ในหลายประการด้วยกันคือ (คณินันต์ จันทบุตร, 2532: 22-23)

(1) การดูหมิ่นพระสงฆ์นิกายเดิมว่าเป็นอนุปสัมปัน คือไม่ใช่พระภิกษุที่แท้จริง มีภาวะเพียงสามเณรทำให้พระสงฆ์ธรรมยุติไม่ยอมรับร่วมทำสังฆกรรมกับพระมหานิกายนอกจากนี้พระมหานิกายที่ประสงค์จะบวชเป็นธรรมยุติต้องเปลื้องผ้าออกนุ่งขาว ห่มขาวก่อนแล้วขอบรรพชาอุปสมบทเป็นชั้นๆ หรือแม้แต่หากหลวงเมื่อบวชในพระสงฆ์คณะปรกวมกันสองนิกาย ก็ถือว่าเป็นเพียงพระมหานิกาย หากใช้พระธรรมยุติไม่ จะได้ชื่อว่าเป็นธรรมยุติก็ต่อเมื่อกระทำทัฬหกรรมคือบวชซ้ำตามธรรมเนียมของธรรมยุติกนิกาย

การดูหมิ่นเช่นนี้มาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ยังทรงผนวชว่าพระสงฆ์เดิมไม่บริสุทธิ์เป็นอามิสหาอันนงายการศาสนามีรากเง่าเน่าผู้มีมูลเป็นที่ตั้งอันน่า

เลื่อมใส ความประพฤติย่อหย่อนมีกรรมวาจาวิบัติ สวदनตฺไม่ถูกแบบแผน สีมาวัดความเลื่อมใส โทรมตั้งแต่การเสียกรุงครั้งที่สอง

(2) การให้อภิสิทธิ์พิเศษแก่ธรรมยุติกนิกายกล่าวได้ว่า ธรรมยุติกนิกายเป็นนิกายที่ได้รับอภิสิทธิ์ มาตั้งแต่แรก เนื่องจากผู้ก่อตั้งมีฐานะเป็นเจ้าฟ้า ฉะนั้นเมื่อแรกที่รัชกาลที่ 3 ประทานพระบรมราชานุญาต ไม่ต้องขึ้นกับกรมสังฆการเช่นคณะอื่น ให้ขึ้นอยู่ในคณะกลางของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส และได้รับ อำนาจพิเศษให้พระธรรมยุติกปกครองกันเอง ไม่ต้องขึ้นอยู่ใต้อำนาจการปกครองของคณะอื่น อำนาจพิเศษ นี้สืบเรื่อยมาจนถึงสมัยแห่งการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.2484

(3) การกำหนดให้ธรรมยุติกนิกายเป็นนิกายของกษัตริย์ และเจ้านายโดยเฉพาะ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ฉะนั้นเมื่อเป็นเชื้อพระวงศ์ที่บริสุทธิ์ยิ่งกว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ฉะนั้นเมื่อ พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์ จึงทรงเน้นความเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยิ่งกว่ากษัตริย์ทุกพระองค์ที่ ผ่านมา เช่น ทรงกำหนดกรอบชนชั้นเจ้านายให้มีความแตกต่างกันเด่นชัดจากชนชั้นอื่นๆ ปรากฏพระ ราชโองการหลายฉบับ ตั้งกฎเกณฑ์กำหนดความแตกต่างของสถาบันกษัตริย์ เมื่อทรงครองราชย์ทรง พระประสงค์จะให้เจ้านายผนวชในคณะธรรมยุติที่พระองค์ทรงตั้งขึ้น ไม่ทรงปรารถนาให้พระเจ้าลูกเธอมี พระอุปมาเยเป็นสามัญชน จึงไม่แต่งตั้งสามัญชนขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในสมัยใดที่เจ้านายธรรม ยุติไม่เจริญพระชันษาพอจะเป็นสมเด็จพระสังฆราชก็ให้ทรงวางตำแหน่งนี้ไว้ ทรงกำหนดความแตกต่าง ระหว่างสมเด็จพระสังฆราชที่เป็นเจ้านายและสามัญชน ถ้าเป็นเจ้านายให้เรียกว่าพระมหาสมณะทรงฉัตร 5 ชั้น ถ้าเป็นสามัญชนให้เรียกพระสังฆราช ทรงฉัตร 3 ชั้น ฉะนั้นเมื่อกำเนิดธรรมยุติกนิกายในพุทธศาสนา แบ่งแยกเป็น 2 นิกายที่มีความแตกต่างทางฐานะและอำนาจ ธรรมยุติได้รับการยกย่องอย่างสูงขณะที่ มหานิกายถูกดูหมิ่นเหยียดหยามว่ามีศีลไม่บริสุทธิ์ ไม่ควรร่วมสังฆกรรม ก่อให้เกิดความความแตกแยก ในหมู่สงฆ์ เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจคับข้องใจในพระสงฆ์มหานิกาย และปัญหาความแตกแยกนี้ยังคง ดำรงมาจนถึงปัจจุบัน

ในรัชกาลนั้นทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ขึ้น โดยพระราชบัญญัติ นี้ได้มีการจัดตั้งมหาเถรสมาคม ซึ่งประกอบด้วยสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่และพระราชาคณะ เจ้าคณะรองใน คณะเหนือ ใต้ กลาง และคณะธรรมยุติ รวม 8 รูป ทำหน้าที่ประชุมวินิจฉัยการคณะสงฆ์ทั้งสังฆมณฑล กำหนดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ จากมหาเถรสมาคมลงไปเป็นเจ้าคณะมณฑลเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะ อำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสสมัย ร.6 ทรงสถาปนาสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระวชิรญาณวโรรส เป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้าหรือสมเด็จพระสังฆราช ในสมัยต่อมาที่ทรงโปรดให้บัญชาคณะสงฆ์โดยมี มหาเถรสมาคม และเจ้าคณะทุกระดับ จนถึงปี พ.ศ.2484

สาเหตุแห่งการตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 บ้านเมืองประสบปัญหาการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก รัฐบาลดำเนินการปฏิรูปการปกครอง เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นทรงยกเลิกระบอบการปกครองเดิม และวางพื้นฐานระบบเทศบาล โดย แบ่งแยกพระราชอาณาเขตออกเป็นมณฑล ปัญหาที่เกิดขึ้นคือข้าราชการขาดการศึกษาในแนวใหม่ที่ จะรองรับรูปแบบการปกครองของพระองค์ จึงมีพระราชดำริที่จะปฏิรูปการศึกษาให้รับกับนโยบายการ ปฏิรูปประเทศ แต่เนื่องจากงบประมาณด้านการศึกษาของรัฐมีจำกัด จึงทรงหันมาใช้ประโยชน์จาก พระสงฆ์ซึ่งเป็นศูนย์กลางปัญหาเดิมได้ทรงอาราธนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเป็นผู้อำนวยการศึกษาตาม

หัวเมือง ตามวัดต่างๆทั่วราชอาณาจักร และเพื่อให้การควบคุมสั่งการเป็นไปโดยเรียบร้อย ประกอบกับในขณะนั้นการปกครองส่งมณฑลตามหัวเมืองไม่เรียบร้อย อภิกรณ์มีมากมายหาผู้ชำระไม่ได้ วัตรปฏิบัติของพระภิกษุไม่เหมาะสมแก่สมณเพศ มีการเสพสุรายาฝิ่นค้าขาย เล่นการพนัน ร้องรำทำเพลง การสะสมอาวุธ การอ้างว่าเป็นผู้วิเศษหรือผิบุญ ความประพฤติที่หมองมัว เช่นนี้ย่อมทำให้เกิดความเสื่อมทรามแก่พระศาสนาได้ จึงได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองสงฆ์ ซึ่งเดิมแบ่งแยกและปกครอง มาเป็นการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง โดยตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ฉบับนี้ขึ้น

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติ การบริหารคณะสงฆ์แบ่งเป็นคณะใหญ่ 4 คณะคือ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เจ้าคณะใหญ่คณะกลางและเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกนิกาย กับพระราชาคณะที่เป็นเจ้าคณะรองทั้ง 4 คณะ เป็นองค์กรดูแลส่งมณฑลและเป็นที่พักพิงของพระมหากษัตริย์ การประชุมวินิจฉัยคดีในที่ประชุมมหาเถรสมาคมตั้งแต่ 5 รูปขึ้นไปให้ถือเป็นสิทธิ์ขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์โต้แย้งต่อไปไม่ได้ ส่วนการปกครองส่งมณฑลไว้วางแบบอนุโลมตามวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร คือมีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส ซึ่งสามารถพิจารณาเปรียบเทียบกับโครงสร้างการบริหารของฝ่ายอาณาจักรดังโครงสร้างในหน้าถัดไป (Somboon Suksamran, อ้างอิงจาก ประทีป ปานนิล, 2533: 40-41)

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ อำนาจต่างๆที่เคยเป็นของกระทรวงธรรมการถูกโอนมาที่มหาเถรสมาคมทั้งการแต่งตั้งสมณศักดิ์และเจ้าคณะรองระดับต่างๆโดยพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชมีเพียงนิตินัยเท่านั้น แต่เนื่องจากการสถาปนาตำแหน่งดังกล่าวอำนาจจึงมาปรากฏอยู่ที่มหาเถรสมาคมและองค์พระมหากษัตริย์

ปัญหาจากการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติการปกครองสงฆ์ ร.ศ.121 ปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาเนื่องจากการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติฉบับนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ด้านด้วยกันคือ ความอ่อนแอขององค์กรมหาเถรสมาคม และความไม่เสมอภาคในการปกครองคณะสงฆ์

(1) ความอ่อนแอของมหาเถรสมาคม จุดมุ่งหมายของ พระราชบัญญัติ 121 มุ่งให้มืองค์กรสำคัญในการบริหารคณะสงฆ์เพื่อรวบรวมการบริหารทั้งหมดสู่ส่วนกลาง องค์กรอันมีอำนาจสูงสุดในการพิจารณาคดีนี้เรียกว่ามหาเถรสมาคมนับแต่การตราพระราชบัญญัติ จนสิ้นสมัยพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสในปี พ.ศ.2462 อำนาจทั้งหมดในการปกครองสงฆ์ขึ้นอยู่กับพระองค์แต่เพียงผู้เดียวถึงเวลา 17 ปี เจ้าคณะส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงบทบาทแต่ละหน้าที่หรือเข้าใจแต่เกรงพระราชอำนาจ จึงมาประชุมบ้างขาดประชุมบ้างเพราะติดกิจนิมนต์บ้าง หรืออยู่ในวัยชรา ทำให้อำนาจการบริหารสิทธิ์ขาดตกอยู่ที่เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกตลอดมา มหาเถรสมาคมเริ่มมีบทบาทอีกครั้งในสมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ

(2) ความไม่เสมอภาคในการปกครองสงฆ์ (คณิงนิตย จันทบุตร, 2532: 46-47) ความไม่เสมอภาคดังกล่าวเกิดจากการกำหนดสิทธิพิเศษแก่คณะธรรมยุติกนิกาย ให้มีสิทธิการปกครองตนเองตามคำสั่ง และในระดับคณะให้อำนาจธรรมยุติกปกครองเจ้าอาวาสมหานิกายได้ แต่เจ้าคณะมหานิกายไม่สามารถปกครองเจ้าอาวาสธรรมยุติที่อยู่ในเขตปกครองของตนเองได้ การเกิดปัญหาความลักลั่นในการปกครองเกิดจากเจ้าคณะมณฑลตามระเบียบการปกครองใหม่ ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุธรรมยุติซึ่งอ่อนอาวุโสปกครองพระภิกษุมหานิกาย มีบางมณฑลที่เจ้าคณะมณฑลเป็นภิกษุมหานิกายแต่ไม่สามารถปกครองภิกษุธรรมยุติในมณฑลของตนได้ ความไม่เสมอภาคในการปกครองนี้ได้ก่อปัญหาความขัดแย้งใน

การปกครองสงฆ์ จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายที่เรียกว่า “คณะปฏิสังขรณ์” พระศาสนาในปี พ.ศ.2477

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา การปกครองคณะสงฆ์ไทยได้มีความผูกพันระหว่างรัฐกับศาสนจักรมากขึ้นเป็นลำดับ จนถึงยุคที่มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมา เป็นการนำศาสนจักรเข้ามาอยู่ใต้การกำกับของรัฐอย่างชัดเจน และการปกครองคณะสงฆ์ที่เป็นการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางเหมือนกับการรวมอำนาจของรัฐ ทำให้สถาบันสงฆ์ในประเทศไทยมีฐานะเป็นหน่วยราชการหน่วยหนึ่งของพระมหากษัตริย์ เป็นองค์กรสำคัญอย่างยิ่งต่อการประกันความมั่นคง และความชอบธรรมทางการเมืองของพระมหากษัตริย์ เนื่องจากมีสมาชิกในองค์กรมาก อุดมการณ์ของศาสนาเป็นจารีตที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติ พระสงฆ์เป็นผู้นำแห่งปัญญา เป็นศูนย์รวมน้ำใจ ความเคารพความศรัทธา เชื่อถือ ประกอบกับสถาบันกษัตริย์ในสมัยแรกๆ มักถูกต่อต้าน เกิดการแย่งชิงราชบัลลังก์บ่อยครั้ง มหากษัตริย์ในแต่ละยุคจึงต่างพยายามรักษาสถานภาพของพระองค์ โดยอาศัย คุศโลบายทางการเมืองหลายๆ ประการ เช่น การรับสิทธิเทวราชามาเสริมสร้างอำนาจและความมั่นคงของสถาบันของสถาบันกษัตริย์ แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นคุศโลบายทางการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ ดังปรากฏในหลักฐานว่าพ่อขุนรามคำแหงและพระมหารัชมหาราชลิไทได้ใช้พุทธศาสนาเป็นฐานอำนาจทางการเมืองเช่นกับในสมัยอยุธยา หรือในสมัยต่อมา หรือแม้แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือทดสอบความชอบธรรมทางการเมือง การปกครองของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่นำพระราโชบายในด้านการศึกษาของชาติไปปฏิบัติเป็นตัวหลักที่สำคัญ

ในการปกครองคณะสงฆ์ของไทยในสมัยการปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีข้อพึงสังเกตที่สำคัญ 3 ประการด้วยกันคือ

ประการแรก สถาบันกษัตริย์มีลักษณะในเชิงศาสนาอย่างสูง คือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ กษัตริย์ทำหน้าที่ด้านพิธีกรรม เช่นการบวงสรวงผีที่คุ้มครองราชธานี พิธีแรกนาขวัญสร้างวัด บริจาคทานของกษัตริย์เพื่อปกป้องประชาชนจากภัยพิบัติต่างๆ เช่น โรคระบาด เป็นต้น สถาบันกษัตริย์กับสถาบันศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นสถาบันพระสงฆ์ไม่อาจดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น หากไม่ได้รับความร่วมมือและความเห็นชอบสนับสนุนจากสถาบันพระมหากษัตริย์ ขณะเดียวกันสถาบันกษัตริย์ก็มั่นคงอยู่ได้ด้วยธรรมทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งธรรม ดังพระนามของพระมหากษัตริย์ในสมัยดังกล่าว มักขานพระนามที่มีความสัมพันธ์กับการเป็นพุทธภาวะ

ประการที่สอง แม้จำนวนพระสงฆ์ที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนามีมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรในสมัยนั้น และแม้ว่าจะมีสถาบันเป็นผู้นำค่านิยมของสังคม แต่พระสงฆ์และพุทธศาสนาก็ไม่ได้มีอำนาจครอบงำทางฝ่ายอาณาจักรแต่อย่างใด สถาบันพระสงฆ์แทบไม่เคยท้าทายพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นเลย ทั้งนี้เนื่องจากพระสงฆ์ที่นิยมบวชตลอดชีพมีจำนวนน้อย การบวชในสังคมไทยนิยมบวชแล้วสึกตามประเพณี แล้วออกมารับราชการ ก็สามารถมีอำนาจหรือเจริญก้าวหน้ามากกว่า พระสงฆ์ในทุกยุคทุกสมัยเป็นผู้ไม่มีความทะเยอทะยานทางการเมือง

ประการที่สาม การเข้าควบคุมศาสนจักรของพระมหากษัตริย์อยู่ในวงจำกัดเท่าที่จำเป็นหลักการสำคัญของพุทธศาสนาคือการประนีประนอมพระพุทธานามิใช้ศาสนาของผู้กดขี่หรือผู้ถูกกดขี่ แต่คง

หน้าที่ของความเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ปกครองและประชาชนในการปกครอง มีลักษณะเป็นกติกาทาสังคม หรือสัญญาประชาคม ที่จะควบคุมอำนาจอันมากมายของพระมหากษัตริย์ทางอ้อมโดยสร้างลักษณะของกษัตริย์ในอุดมคติ หรือธรรมราชาจากความต้องการของประชาชน และฝ่ายศาสนจักร ยังผลให้อำนาจอันชอบธรรมของพระองค์กลายเป็นอำนาจที่คงอยู่กับธรรมะ ไม่ใช่กำลังหรืออำนาจทั่วไปด้วยเหตุผลส่วนตนหรือโดยถือผลประโยชน์ของผู้ปกครองเท่านั้น

การปกครองคณะสงฆ์หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475

ภายหลังการปกครองเปลี่ยนแปลงไปในปี พ.ศ.2475 การปกครองฝ่ายอาณาจักรเป็นระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับมีปัญหาขึ้นจากการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.121 และมีการเคลื่อนไหวของคณะปฏิสังขรณ์ สถาบันคณะสงฆ์ก็ปรับตัวตามไปด้วย รูปแบบการบริหารได้เปลี่ยนจากการรวบอำนาจ เป็นการกระจายอำนาจตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยทำให้ศาสนจักรมีอิสระมากขึ้น ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 จัดการปกครองโดยมีสมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายกและทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางคณะสงฆ์มนตรี ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร จัดระเบียบบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นองค์การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และสาธารณูปการ มีสังฆนายกรับผิดชอบสังฆมนตรีเป็นผู้บัญชาแต่ละองค์การบริหารส่วนภูมิภาคเป็นไปตามสังฆานัติแบ่งเป็นระดับ จังหวัด ตำบล อำเภอ และวัด มีคณะกรรมการสงฆ์จังหวัดอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสปกครองวัดตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่างๆ มีหน้าที่ควบคุม สั่งการ และชี้แนะอันเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 นี้กล่าวไว้ว่าเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี พ.ศ.2475 ที่อำนาจทางการเมืองเปลี่ยนจากกษัตริย์มาเป็นกลุ่มทหารและพลเรือนที่เรียกตนเองว่า “คณะราษฎร” ยังผลให้คณะธรรมยุติกด้า ความตื่นตัวในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเน้นหลักการสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคแพร่ไปทั่ว แม้กระทั่งในคณะสงฆ์จุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของพระราชบัญญัตินี้คือการรวมนิกายสงฆ์ให้เป็นนิกายเดียวเรียกว่าพระสงฆ์สยามวงศ์โดยกำหนดเวลา 8 ปีหลังจากการประกาศใช้ เพื่อแก้ไขความไม่เสมอภาคในการปกครองระหว่างนิกายที่มีอยู่ เพื่อความเป็นธรรมในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชและตำแหน่งทางการบริหารคณะสงฆ์ โดยมีการเปลี่ยนแปลงประเพณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชสกลสังฆปริณายก จากธรรมยุติมาเป็นการแต่งตั้งพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิและวัยวุฒิเหมาะสมรูปใดก็ได้ ไม่เฉพาะธรรมยุติกนิกายเท่านั้น และรัฐบาลมีแผนรวมนิกายสงฆ์ โดยสร้างวัดพระศรีมหาธาตุให้เป็นวัดรวมนิกายเป็นวัดแรก พร้อมทั้งนิมนต์พระภิกษุพระยาพหลฯให้เป็นตัวอย่างในการรวมนิกายสงฆ์ในครั้งนี้ นอกจากนี้รัฐได้เสนอตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาบำรุงและส่งเสริมศาสนาต่างๆ อาทิ การจัดการศึกษาตลอดจนคุณภาพของวัดและพระสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติฉบับนี้มีการแบ่งแยกอำนาจการบริหารออกเป็น 2 ส่วนคือ ในส่วนกลาง แบ่งอำนาจการปกครองสงฆ์ออกเป็น 3 ฝ่าย คืออำนาจบริหาร มีสังฆนายกเป็นผู้บริหารสูงสุดประกอบด้วยสังฆมนตรีหรือรัฐมนตรีไม่เกิน 9 รูปบริหาร 4 องค์กร อันประกอบด้วย องค์การปกครอง องค์การเผยแผ่องค์การศึกษา และองค์การสาธารณูปการ องค์การหนึ่งจึงมีสังฆมนตรีรูปหนึ่งและสังฆมนตรีผู้ช่วยไม่เกินองค์การละ 1 รูป อำนาจศาล คือคณะวินัยธรมี 3 ชั้น คือ ขั้นต้น ขั้นอุทธรณ์ ขั้นฎีกา มีประธานคณะวินัยธรชั้นฎีกาเป็นประธานสูงสุด และอำนาจนิติบัญญัติ คือสังฆสภา มีประธานสังฆสภาเป็นผู้บริหารสูงสุด สมาชิกไม่เกิน 45 รูปกำหนดให้เป็นพระเถระชั้นธรรมาขึ้นไป

พระคณาจารย์เอกหรือพระเปรียญเอก ตามระบอบนี้พระสังฆปริณายกมี 4 รูปคือสมเด็จพระสังฆราช ประธานสังฆสภาสังฆนคร และประธานคณะวินัยธรชั้นฎีกา ในส่วนภูมิภาค นอกจากจะมีคณะกรรมการ สงฆ์ระดับจังหวัดและอำเภอแล้ว ยังให้มีคณะวินัยธรจังหวัดทุกจังหวัด

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้จำลองโครงสร้างการบริหารราชการของฝ่ายบ้านเมือง มาอย่างเต็มรูปแบบและจัดได้ว่าเป็นยุคที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ รุ่งเรืองที่สุดทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาของพระสงฆ์ ได้มีการจัดการศึกษาถึงระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทางด้านการประกาศพระศาสนาก็มีความเจริญก้าวหน้ามีการส่งสมณทูตไปยังต่างประเทศ เป็นต้น ความสัมพันธ์ของอำนาจระดับต่างๆ มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยสูงมาก ดังจะเห็นได้จากแผนผัง โครงสร้างการจัดรูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ในหน้าถัดไป (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521: 20)

คณินิตย์ จันทบุตร (2532: 32) ปัญหาที่เกิดจากการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.2484 การปกครองคณะสงฆ์ด้วย พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.2484 มีปัญหาที่สำคัญ เกิดขึ้นหลายประการคือ

(1) ความขัดแย้งเรื่องนิกาย เนื่องจากฝ่ายหนึ่งได้รับอภิสิทธิ์เหนืออีกฝ่ายหนึ่งติดต่อกันมานาน 4-5 รัชกาล ฉะนั้นเมื่อพระสงฆ์มหานิกายยืนยันที่จะรวมนิกายสงฆ์ ความขัดแย้งจึงเกิดประทุขึ้น โดย พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติพยายามยกเลิก พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ ด้วยอ้างว่ามีบทบัญญัติที่ขัดต่อ รัฐธรรมนูญการปกครองที่ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาและการประกอบพิธีกรรม หรือนิกายใดๆ ก็ ได้รวมทั้งการกำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชเป็นเพียงประมุขที่ไม่มีอำนาจ ผิดรูปแบบจากการปกครอง ในสมัยพุทธกาล

(2) ความขัดแย้งในกลุ่มพระสงฆ์มหานิกาย ระหว่างสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พื้น ชูตินโร) เมื่อ ครั้งเป็นพระปริยัติโสภณ กับสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) เมื่อครั้งเป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ด้วย เหตุที่พระเถระรูปหลังก้าวขึ้นสู่ฐานะทางบริหารคณะสงฆ์เร็วเกินไป เนื่องจากท่านเป็นผู้เฉลียวฉลาด ได้เป็นอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุพระอารามหลวงชั้นพิเศษ และส่งมนตรีว่าการองค์การปกครอง และได้รับ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรมในขณะที่อายุน้อยที่สุด ในบรรดาพระราชาคณะชั้นสูงก่อให้เกิดความ ไม่พอใจและแข่งขันกันในหมู่พระสงฆ์ด้วยกัน

(3) กรณี “ตำหนักเพชร พ.ศ.2494” ทำให้ความขัดแย้งระหว่างนิกายเปลี่ยนเป็นตัวบุคคล การ สูญเสียตำแหน่งสังฆนายกของพระศาสนโสภณ (จวน อุฏฐาย) เพราะการประท้วงของพระภิกษุมหานิกายทำ ให้ความขัดแย้งระหว่างนิกายสงฆ์เปลี่ยนเปมาเป็นที่พระพิมลธรรม ซึ่งขัดแย้งกับพระปริยัติโสภณ (พื้น) ภิกษุ มหานิกายด้วยกันเป็นทุนเดิม ดังนั้นเมื่อพระปริยัติโสภณร่วมมือกับพระศาสนโสภณในการต่อต้านพระ พิมลธรรม

(4) ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของพระพิมลธรรม (อาจ) ในการมีวัตรปฏิบัติบางอย่างที่ขัดแย้งกับ รัฐบาล ซึ่งขณะเปลี่ยนเป็นการปกครองด้วยระบบเผด็จการทหารภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ทำให้การส่งพระสงฆ์ไปพม่า หรือท่านเองเดินทางไปเยี่ยมประเทศค่าย สังคมนิยม การอนุญาตให้บวชพระสงฆ์จากประเทศคอมมิวนิสต์ หรือการมีความสนิทสนมกับท่านปรีดี พนมยงค์ จึงทำให้ท่านถูกป้ายสีว่าเป็นคอมมิวนิสต์จึงถูกจับกุมคุมขังบังคับให้สึก ถอดสมณศักดิ์และ ตำแหน่งสังฆมนตรี กรณีของท่านมีผลนำมาสู่การยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ด้วย (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2526: 56-58) ในปี พ.ศ.2490 พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติมีหนังสือกราบทูลสมเด็จพระสังฆราช

ถึงความบกพร่องของการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้ พระราชบัญญัติ 2484 คือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ขัดกับรัฐธรรมนูญ ไม่ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาไม่มีผลตามบัญญัติไว้ตามกฎหมาย ไม่เป็นไปตาม ธรรมเนียมคลองธรรม มีความบกพร่องของตัวบทและขัดกับวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ต่อมาสมเด็จพระสังฆราชได้เรียกประชุมพระเถระทั้งสองนิกาย และทำข้อตกลงแยกการบริหารออกเป็นเอกเทศแต่ละนิกาย ตามข้อตกลงนี้ทำให้องค์การหนึ่งมีสังฆมนตรี 2 นิกายๆ ละ 1 รูป ส่วนระดับภูมิภาคลงไปให้บริหารแยกกัน นับเป็นการย้อนกลับไปสู่การปกครองแบบเดิม เพียงแต่ในขณะนี้เหลือนิกายเพียง 2 นิกาย ไม่ได้เป็นคณะฯ ดังแต่ก่อน การบริหารคณะสงฆ์ในลักษณะนี้ดำเนินมาจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลง การปกครองโดยคณะทหารในปี 2500 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ถูกยกเลิกและมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แทน

ประทีป ปานนิล (2533: 50-51) การตราพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มีลักษณะ คล้ายคลึงกับการเกิดขึ้นของ พระราชบัญญัติ ปกครองคณะสงฆ์ปี 2484 คือ พระสงฆ์บางนิกายใช้ ประโยชน์จากความใกล้ชิดกับอาณาจักร แก่ไขโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นประโยชน์ต่อฝ่าย ตน ขณะเดียวกันอาณาจักรหรือรัฐบาลก็เห็นความจำเป็นต่อการจัดรูปแบบโครงสร้างการปกครองคณะ สงฆ์ให้เป็นแบบแผนมั่นคง เพื่อประโยชน์ต่อความมั่นคงของบ้านเมือง เหตุผลของการตรา พระราชบัญญัติ ฉบับนี้เกิดจากรัฐมุ่งจะรวมศูนย์อำนาจของพระสงฆ์ให้กลับมาที่สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมที่ จะจัดทำขึ้นซึ่งในภายหลังมีการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 4 กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ทุก ส่วน ทุกชั้นมีเจ้าคณะมหานิกาย และคณะธรรมยุติกปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรใน นิกายนั้นๆ โดยแบ่งการปกครองออกเป็นส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค

(1) การปกครองส่วนกลาง คือมหาเถรสมาคมมีสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์ทางมหา เถรสมาคมตามกฎหมายและพระธรรมวินัย ทรงเป็นประธานมหาเถรสมาคม คณะกรรมการประกอบด้วย สมเด็จพระราชาคณะทุกรูป และพระราชาคณะที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งไม่เกิน 8 รูปแต่ ไม่ต่ำกว่า 4 รูป มีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการ มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ตราข้อบังคับและวาง ระเบียบและประกาศต่างๆ เพื่อให้เจ้าคณะนำไปใช้ในการปกครองสงฆ์ในเขตของตน และมีหน้าที่ พิจารณา แนะนำการปฏิบัติงานการคณะสงฆ์ การพระศาสนาให้เจริญก้าวหน้ารวมทั้งช่วยแก้ปัญหา การบริหารของเจ้าคณะระดับต่างๆ ปกติจะมีการประชุมเดือนละ 3 ครั้ง ในประมาณวันที่ 10, 20, 30 ของเดือน และเพื่อแบ่งเบาภาระของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่หนกลาง หนเหนือ หนใต้ หนตะวันออก และเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบขอบเขตภาคต่างๆ อีกชั้นหนึ่ง

สมเด็จพระสังฆราชได้รับการสถาปนาโดยพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ทั้ง ธรรมยุตและมหานิกายหมดหน้าที่เมื่อสิ้นพระชนม์ พ้นจากความเป็นพระภิกษุ ลาออกหรือทรงพระ กรุณาให้ออก การสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาชั้นสูงมหาเถรสมาคมเป็นผู้แต่งตั้งถอดถอน

(2) การปกครองส่วนภูมิภาค การปกครองคณะสงฆ์ระดับภูมิภาคกำหนดเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และวัด โดยรวมจังหวัดต่างๆ ทางบ้านเมืองเข้าเป็นเขต มีทั้งหมด 18 ภาค มีผู้บริหารคือเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และหน่วยสุดท้ายคือ เจ้าอาวาสเป็นหน่วยปกครองเล็กที่สุด ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตการปกครองของตนดูแลพระภิกษุสามเณรให้อยู่ในกรอบพระธรรม วินัยอันดีรวมทั้งกฎระเบียบต่างๆ

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ ปี 2505 แล้วจะพบว่ามีการจัดโครงสร้างการบริหารที่มีลักษณะที่เป็นแบบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง เหมือนการบริหารกิจการฝ่ายบ้านเมืองยุคที่เป็นเผด็จการและสถาบันการบริหารคณะสงฆ์กลายเป็นองค์การหนึ่งของการบริหารราชการแผ่นดิน เนื่องจากโครงสร้างการบริหารนี้ เกิดจากการกำหนดโดยรัฐบาลทหารในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งควบคุมอำนาจรัฐโดยวิธีทางแบบเผด็จศึกการทหาร ได้นำเสนอเอาสถาบันคณะสงฆ์ไปอยู่ภายใต้การบังคับและกำกับดูแลจากอำนาจรัฐอย่างใกล้ชิด ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ในฐานะเป็นองค์ศาสนูปถัมภ์

ภายหลังจากการสิ้นพระชนม์ของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2556 ที่ผ่านมา เนื่องจากอาการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต ทำให้ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง จึงจำเป็นต้องมีการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 มาตราที่ 11 ระบุว่า สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) มรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

นอกจากนี้ มาตรา 10 ยังระบุว่า ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้คณะกรรมการเถรสมาคมที่เหลืออยู่ เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่แทน

ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามวรรคสาม หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้แต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตามมาตรานี้ในราชกิจจานุเบกษา

และที่น่าสนใจไม่แพ้กันนั้นการแต่งตั้งพระสังฆราชที่เป็นประเด็นอยู่ในขณะนี้ มีปัญหาอยู่ที่มาตรา 7 ของ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งแก้ไขเมื่อปี 2535 ที่บัญญัติว่า

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง

ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะ ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม เสนอสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์ รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

เป็นประเด็นในการตีความด้านกฎหมายที่เห็นต่างเป็นสองแนวทาง ดังนี้

แนวทางแรก เห็นว่าให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม เสนอสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งมีกลุ่มที่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว อาทิ กลุ่มกรรมการมหาเถรสมาคม กลุ่มศูนย์พิทักษ์ปกป้องพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

แนวทางที่สอง เห็นว่านายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการพิจารณาความเห็นของมหาเถรสมาคม และมีสิทธิ์ที่จะเสนอชื่อสมเด็จพระราชาคณะที่อาวุโสและมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่ง พระสังฆราช ไม่ใช่เป็นเพียงคนกลางในการนำขึ้นทูลเกล้าฯ เท่านั้น ซึ่งมีกลุ่มที่เห็นชอบกับแนวทางนี้ อาทิ คณะกรรมการกฤษฎีกา กลุ่มของพระสุวิทย์ ธีรธมโม หรือหลวงปู่พุทธอิสระ

นอกจากนี้ นายวิชณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี กล่าวถึงกรณีที่มีการเรียกร้องให้ชะลอพิจารณาการ แต่งตั้งดังกล่าว ว่า การชะลอทำได้ เพราะมีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน หากจะชะลอก็ต้องเข้าใจว่า เป็นเพราะ เหตุผลอื่นที่ต้องฟัง แล้วสังคมฟังขึ้น เนื่องจากเรื่องนี้เกี่ยวกับสังคม ไม่ใช่ว่าฟังขึ้นกันอยู่ในผู้ออกคำสั่งเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบรรดาสมเด็จพระราชาคณะทั้ง 3 รูปข้างต้นแล้ว ก็จะพบว่า “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” วัดปากน้ำภาษีเจริญ มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ที่สำคัญก็คือ ปัจจุบันยังดำรง ตำแหน่ง “ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช” ซึ่งสอดคล้องกับ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งนัยยอมเป็นสัญญาณแสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชก็คือ ผู้ที่จะได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ใหม่นั้นเอง.

กรณีดังกล่าวเป็นที่ทราบกันดีว่าความแตกต่างระหว่างนิกายนั้น (ธรรมยุติกายและมหานิกาย) ซึ่ง อำนาจสูงสุดในการบริหารคณะสงฆ์ได้อยู่ที่มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นธรรมยุติกาย 4 รูป และมหานิกาย 4 รูป และลำดับผู้มีอาวุโสสูงสุด ด้วยตำแหน่งและสมณศักดิ์นั้นก็คือ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ สังกัดมหานิกาย ดำรงตำแหน่งประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่ สมเด็จพระสังฆราช และหากยึดถือตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และธรรมเนียมปฏิบัติทางคณะสงฆ์ ก็จะไม่เป็น ปัญหาแต่อย่างใด แต่ทว่ายุคสมัยที่เปลี่ยนไปการเมืองได้เข้ามาบีบคั้นต่อคณะสงฆ์ไทยมากขึ้นและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาส่วนตัวของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ ป.ธ.9) ซึ่งมีข่าว ไม่สู้จะดีนักกับกรณีของวัดพระธรรมกายและล่าสุดรัฐบาลก็ได้เร่งรัดให้ตรวจสอบกรณีวัดปากน้ำ และได้มีเสียงคัดค้านจากพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตินำโดย พระสุวิทย์ ธีรธมโม หรือหลวงปู่พุทธอิสระ

นอกจากนี้ ยังมีการเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร) ได้ยื่นข้อเรียกร้อง 5 ข้อ ประกอบด้วย (1) ห้ามหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาก้าวล่วงเรื่องทางสงฆ์ ขอให้ทำ หน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ตามแบบอย่างบรรพบุรุษไทย (2) ขอให้รัฐบาลยึดถือธรรมเนียม ปฏิบัติอันดีงาม ที่กระทำสืบกันมา คือการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ทางรัฐบาลจะต้อง ปกป้องและได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม (มส.) ก่อน (3) ขอให้นายกฯยึดถือดำเนินการตามมติ

มหาเถรสมาคม (มส.) ที่มีการเสนอสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) เป็นสมเด็จพระสังฆราช (4) ขอให้ทางรัฐบาลสั่งเป็นนโยบายให้หน่วยราชการปฏิบัติต่อคณะสงฆ์ด้วยความเคารพ เอื้อเฟื้อ ไม่ข่มขู่ คุกคามคณะสงฆ์ด้วยการใช้กฎหมาย และ 5.ขอให้บรรจุพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติใน รัฐธรรมนูญ

ต่อมา พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร) ให้สัมภาษณ์ว่า รัฐบาลรับปากว่าจะดูแลและ ประสานรายงานเรื่องนี้ไปยังนายกรัฐมนตรี หลังกลับจากสหรัฐอเมริกา การชุมนุมทางกลุ่มพร้อมยุติ แต่จะสงวนดูท่าทีรัฐบาลก่อน ยืนยันว่าการชุมนุมครั้งนี้มาด้วยความสงบ มาเพื่อแสดงสังฆมติ และหาก ก่อนหน้านี้ ซึ่งความจริงหากมีการพูดคุยกันแต่แรก ก็จะไม่เกิดเหตุการณ์ครั้งนี้เกิดขึ้น

“เราเป็นพระไม่ดื้อดึง ไม่เรื่องมากอยู่แล้ว และไม่ได้เป็นการมากดดัน มาด้วยความสงบ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หากทหารนิมนต์พระมาตามปกติ จะไม่มีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น ดังนั้น อยากให้ถาม ฝ่ายรัฐบาลดูว่าเหตุการณ์ที่แท้จริงเป็นอย่างไร พระเองก็คำนึงพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง จาริต ประเพณี อาจจะต้องมีการพูดถึงกระทำของสงฆ์ด้วยอาตมาเคยพูดหลายครั้งแล้วว่า คงต้องใช้เวลา รัฐบาลอีกสักกระยะหนึ่ง เพื่อดำเนินการตามข้อเรียกร้อง แต่พระสงฆ์ยังมีความรู้สึกตรงกันว่า จะต้องกลับมา อีก หากข้อเรียกร้องที่ได้รับปากไปนั้น ไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ได้รับปาก” พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร) กล่าว

จากความขัดแย้งในทางการเมืองทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรจะเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายจะมีความเห็นที่แตกต่างกันค่อนข้างที่จะชัดเจนทั้งฝ่ายการเมืองที่ต้องการผลักดันให้มีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชและฝ่ายที่ยังคงคัดค้านอยู่นั่นเอง ดังนั้นเมื่อทั้งสองฝ่ายมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน โดยเฉพาะจึงควรมีการเสนอแนวทางในการแต่งตั้งที่ชัดเจนด้วย เนื่องจากว่าการคัดค้านแต่เพียงอย่างเดียวไม่เหมาะสมแต่ไม่มีการนำเสนอแนวทางการแต่งตั้งที่ชัดเจนจึงดูไม่เป็นธรรมต่อฝ่ายที่ผลักดัน

จากกรณีที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นจากเห็นได้ว่าในประเด็นเนื้อหาของการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชที่มีประวัติการแต่งตั้งโดยธรรมเนียมปฏิบัติ และได้ถือตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 ซึ่งอันที่จริงแล้ว ในทางกฎหมายหากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ ยังไม่ได้ใช้ในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชเลยเสียด้วยซ้ำ ซึ่งข้อกฎหมายที่สำคัญคืออำนาจได้มาเป็นของนายกรัฐมนตรีในการทูลเกล้าถวายจากความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ซึ่งปัญหาของการที่ทางมหาเถรสมาคมที่ได้เสนอชื่อของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ซึ่งเป็นฝ่ายมหานิกาย นั้น จะเป็นอุปสรรคในการแต่งตั้งหรือไม่เนื่องจากว่าทางฝ่ายการเมืองนั้นมีการนำประเด็นต่างๆ ในข้อกฎหมายที่นำมาดำเนินคดีต่อสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์อยู่เป็นระยะๆ ในขณะที่เดียวกันก็จะเห็นได้ว่า ฝ่ายการเมืองนั้นได้มีการอำนวยความสะดวกต่อการเคลื่อนไหวคัดค้านการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช และจากกรณีการเคลื่อนไหวของ พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร) (มหานิกาย) ที่ได้สนับสนุนการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชที่ได้รับความไม่สะดวกจากทางรัฐบาล คสช. ในการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์ และกรณีการเคลื่อนไหวของพระสุวิทย์ ธีรธมฺโม หรือหลวงปู่พุทธอิสระ ในการเคลื่อนไหวคัดค้านการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชที่ได้รับการต่อต้านจากฝ่ายการเมือง (คนเสื้อแดง) ประเด็นเหล่านี้เป็นปัญหาที่สำคัญในการเข้าใจถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อทัศนคติของประชาชน นักการเมือง ผู้บริหาร และที่สำคัญพระภิกษุที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงเนื่องจากว่าตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเนื่องจากเป็นผู้ปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ และหา

กว่าปัญหาในการแต่งตั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นซึ่งมีการเสนอมาจากแต่ละฝ่าย ซึ่งแบ่งเป็นสองฝ่ายใหญ่ๆ ด้วยกันนั่นก็คือ ฝ่ายที่ยึดตามกฎหมายและประเพณีนิยม กับฝ่ายที่เสนอจากฝ่ายการเมืองและกลุ่มต่างๆ ความแตกต่างของกลุ่มการเมืองที่จับข้อแยะฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทัศนคติของพระภิกษุที่อยู่ห่างไกลจากการเคลื่อนไหวส่วนกลาง และยังมีเสียงส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ที่เรายังไม่ทราบจุดยืนและทัศนคติของพระภิกษุเหล่านั้น ซึ่งพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี นั้นมีจำนวนมากเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศไทย ซึ่งอันดับ 1) กรุงเทพมหานคร 2) นครราชสีมา 3) ศรีสะเกษ 4) อุบลราชธานี เป็นที่น่าสังเกตว่า 3 ใน 4 ของอันดับดังที่กล่าวมา เป็นพระภิกษุที่อยู่ทางภาคอีสานทั้งหมด และจังหวัดอุบลราชธานีนั้นมีสถานที่ตั้งที่มีภูมิประเทศติดชายแดนลาวและกัมพูชาที่มีความหลากหลายประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นจังหวัดที่มีสถานศึกษาหลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี วิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี วิทยาเขตอุบลราชธานี ที่เป็นสถาบันที่ให้ความรู้ต่อพระภิกษุในการศึกษาเล่าเรียน เป็นสิ่งที่สำคัญและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในการศึกษา ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาว่าความแตกต่างระหว่างนิกายของพระภิกษุนั้นมีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในแต่ละนิกายนั้นแตกต่างกันมากน้อยในระดับใด

1.2 คำถามของการวิจัย

ทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 เหมือนหรือต่างกันอย่างไร และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของทั้งสองนิกาย มีลักษณะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

1.3.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

1.3.3 เพื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 ความแตกต่างระหว่างนิกายส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย

1.4.2 ความแตกต่างในระดับพรรษาส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย

1.4.3 ความแตกต่างระดับการศึกษาส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย

1.4.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายแตกต่างกัน

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องความเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ในประเด็นดังนี้ เนื้อหาของการวิจัย ประชากร ช่วงเวลาในการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1.5.1 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ประชากรพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติ ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี โดยทั่วทั้งจังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวนพระมหานิกาย 9,024 รูป ธรรมยุติ 1,123 รูป รวมทั้งสิ้น 10,147 รูป ซึ่งใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ และกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 671 รูป ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.5.1.1 พระภิกษุมหานิกาย จำนวน 385 รูป

1.5.1.2 พระภิกษุธรรมยุติกนิกาย จำนวน 286 รูป

1.5.2 ด้านเนื้อหา

เนื้อหาของการวิจัยเรื่องทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี ได้ทำการศึกษาเนื้อหาในประเด็นหลักๆ อยู่ 3 ประเด็นดังต่อไปนี้ (1) ทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (2) ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (3) ข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาตั้งแต่ กรณีสิ้นพระชนม์การของสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 หรือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ที่สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2556 เนื่องจากติดเชื่อในกระแสพระโลหิต ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นช่วงเวลาที่กระแสการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 เป็นประเด็นที่สำคัญต่อทางมหาเถรสมาคมซึ่งจะต้องมีผู้มาปฏิบัติหน้าที่ และสามารถแต่งตั้งขึ้นได้โดยไม่ผิดต่อหลักธรรมเนียมปฏิบัติในอดีตและในระยะเวลาต่อมาการคัดค้านการแต่งตั้งได้เริ่มมีกระแสการวิพากษ์วิจารณ์กันจากกลุ่มต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มพลวงปู่พุทธอิสระและกลุ่มคณะศิษย์ยานุศิษย์ของหลวงตามหาบัว (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย) จนถึงช่วงระยะเวลา ในเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2559 ซึ่งเป็นช่วงระยะที่พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนฺทสาโร) ถูกลำนำในการผลักดันแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆราชที่ได้มีการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ที่อ้างการทำกิจกรรมทางศาสนา ในนามกลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์และองค์กรภาคีพุทธบริษัท 4 ทั่วประเทศ (คสพ.) ซึ่งมีการประกาศจุดยืนอย่างเห็นได้ชัด

1.5.3 ด้านเวลา

จำกัดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผล และการเขียนรายงานผลการศึกษา ทั้งหมด 8 เดือน คือ ธันวาคม 2558 – กรกฎาคม 2559

1.5.4 ด้านสถานที่

พื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยครอบคลุม วัด สำนักสงฆ์ สถานปฏิบัติธรรมทั่วทั้งจังหวัดอุบลราชธานี

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้เปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย

1.6.2 ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย

1.6.3 ได้เปรียบเทียบถึงข้อเสนอแนะและแนวทางของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย

1.6.4 ทราบแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มาจากฉันทามติของพระภิกษุทั้งสงฆ์

นิกาย

1.6.5 ทราบแนวทางการลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากปัญหาการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.7.1 **ทัศนคติ** หมายถึงความรู้สึกของบุคคลที่ได้จากการเรียนรู้และประสบการณ์ แล้วแสดงสภาวะร่างกายและจิตใจในด้านความพร้อมที่จะตอบสนองต่อบุคคลหรือสิ่งของต่างๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งใน 2 ลักษณะ คือ แสดงความพร้อมที่จะเข้าไปหาเมื่อเกิดความรู้สึกชอบ เรียกว่าทัศนคติดีหรือเชิงบวก หรือมีความพร้อมที่จะหลีกเลี่ยงเมื่อเกิดความรู้สึกไม่ชอบ เรียกว่าทัศนคติที่ไม่ดีหรือทางลบ

1.7.2 **พระภิกษุมหานิกาย** หมายถึง พระภิกษุของวัด สำนักสงฆ์ สถานปฏิบัติธรรม ฝ่ายมหานิกายในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นพระนิกายเดิมที่เป็นเถรวาทแต่ถูกเรียกว่าเป็นพระภิกษุมหานิกายหลังจากที่มีการก่อตั้งธรรมยุติกนิกาย เนื่องจากเป็นพระภิกษุที่มีจำนวนมากในประเทศไทย

1.7.3 **พระภิกษุธรรมยุติกนิกาย** หมายถึง พระภิกษุของวัด สำนักสงฆ์ สถานปฏิบัติธรรม ฝ่ายธรรมยุติกนิกายในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ที่เป็นพระนิกายเดิมเถรวาทแยกตัวออกจากพระภิกษุนิกายเดิมแต่ยังคงเป็นเถรวาทอยู่เริ่มก่อตั้งโดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2372

1.7.4 **พระสังฆราช** หมายถึง ประมุขแห่งคณะสงฆ์ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาให้ดำรงตำแหน่ง สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประมุขปกครองบัญชาการคณะสงฆ์ทุกนิกายในประเทศไทย และมีพระอิสริยยศเสมอด้วยพระองค์เจ้าต่างกรม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ฉบับปัจจุบันให้พระมหากษัตริย์ไทยเป็นผู้สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการสถาปนาพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะแนวทางการสถาปนาพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติ จังหวัดอุบลราชธานี” จากการค้นคว้าเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยได้ค้นพบว่ามีแนวคิดที่ได้อธิบายงานวิจัยในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ซึ่งจะเป็นพื้นฐานและแนวคิดในการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราช
- 2.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
- 2.4 แนวคิดขบวนการทางสังคม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

เส้นทางการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชมีความขัดแย้งและแทรกแซงก้าวก่ายของฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐที่มีต่อฝ่ายมหานิกายได้ชัดเจนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการแสวงหาความจริงที่ว่ากรณีความขัดแย้งระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น จะมีลักษณะที่ทับซ้อนมากกว่าการที่จะบอกได้ว่าเป็นความขัดแย้งโดยตรง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าฝ่ายธรรมยุติกนิกายไม่ได้รับผลประโยชน์จากการแทรกแซงคณะสงฆ์ของผู้ถือครองอำนาจรัฐ ดังนั้นทัศนคติหรือการมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังที่ได้กล่าวมานั้นของพระภิกษุย่อมมีความเข้าใจที่แตกต่างกันจึงได้มีการใช้แนวคิดในการศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการสถาปนาพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะแนวทางการสถาปนาพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติ จังหวัดอุบลราชธานี” จากการค้นคว้าเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยได้ค้นพบว่ามีแนวคิดที่ได้อธิบายงานวิจัยในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราช

ในการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชได้มีองค์กรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายด้วยกัน เพื่อเป็นการทำความเข้าใจในเบื้องต้นจึงขออธิบายให้ความหมายกับองค์กรต่างๆ ดังต่อไปนี้

พระสังฆราช หมายถึง พระสังฆราชของประเทศไทยเรียกว่า สมเด็จพระสังฆราช และมีตำแหน่งเป็นสกลมหาสังฆปริณายก เพราะทรงเป็นประมุขปกครองบัญชาการคณะสงฆ์ทุกนิกายในประเทศไทย และมีพระอิสริยยศเสมอด้วยพระองค์เจ้าต่างกรม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 ฉบับปัจจุบันให้พระมหากษัตริย์ไทยเป็นผู้สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช

มหาเถรสมาคม หมายถึง เป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ทำหน้าที่คล้ายๆ คณะรัฐมนตรี โดยมีสมเด็จพระสังฆราชหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งไม่เกินสิบสองรูป เป็นกรรมการโดยการแต่งตั้ง

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หมายถึง เป็นหน่วยงานที่ไม่สังกัดกระทรวงใด แต่มีฐานะเป็นหน่วยงานราชการของรัฐระดับกรม ขึ้นตรงต่อการบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2545 มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐโดยการสนับสนุน ส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์ ค้ำครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแลรักษา จัดการศาสนาสัมบัติ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนาบุคลากรทางศาสนา

คณะกรรมการกฤษฎีกา หมายถึง เป็นคณะกรรมการกฤษฎีกาแห่งประเทศไทย ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ตรวจพิจารณาร่างกฎหมายและยกร่างกฎหมาย กับทั้งให้ความเห็นทางกฎหมายแก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ

ผู้ตรวจการแผ่นดิน หมายถึง บุคคลที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของประชาชน มีความรอบรู้และมีประสบการณ์ในการบริหารราชการแผ่นดิน วิสาหกิจ หรือกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสาธารณะ และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์

รัฐบาลในแต่ละยุคได้อาศัยกลไกการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง (ตัวอย่างเช่น การใช้รูปแบบการศึกษา หรือการสั่งสอนความเชื่อทางพุทธศาสนา) เพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ดังกล่าวให้กับประชาชนในประเทศ อันเป็นการสร้างฐานรองรับความชอบธรรมของตนเองแล้ว รัฐบาลยังมีกลไกที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามความต้องการของตน กลไกนั้นคือ “การออกกฎหมาย” (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553: 274-275) การออกกฎหมายทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร เพื่อบริหารงานของรัฐบาลเองให้เป็นไปอย่างราบรื่น หรือการส่งเสริมผลักดันให้กลุ่มผลประโยชน์จากฝ่ายรัฐได้เข้ามามีบทบาทในการปฏิบัติการกิจตามคำสั่งของรัฐบาล ในการสถาปนาพระสังฆราชในแต่ละยุคนั้นก็เช่นกัน การได้รับการรองรับจากทางคณะสงฆ์หรือแม้กระทั่งการที่ฝ่ายถือครองอำนาจรัฐอยู่ ณ ขณะนั้น จะสถาปนาใครขึ้นมาก็ตามจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐเป็นหลักในการตัดสินใจ ในที่นี้จะกล่าวถึงเส้นทางการขึ้นสู่การสถาปนาพระสังฆราชในแต่ละยุคสมัยเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงนัยยะสำคัญทางการเมืองระหว่างอำนาจทั้งสามฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐ ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และฝ่ายมหานิกาย เนื่องจากว่าในแต่ละยุคนั้นการสถาปนาพระสังฆราช พระสงฆ์ผู้ทรงสมศักดิ์ที่จะขึ้นมาเป็นพระสังฆราชไม่ว่าจะเป็นฝ่ายธรรมยุติกนิกายและฝ่ายมหานิกายนั้นล้วนมีความเชื่อมโยงกับฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐทั้งสิ้น

คณินันต์ จันทบุตร (2528: 6-64) พระราชบัญญัติฉบับแรกที่จัดรูปแบบการปกครองสงฆ์ให้เป็นแบบแผน การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นผลสืบเนื่องจากจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง พ.ศ.2441 เนื่องจากขณะนั้นเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองให้เป็นสมัยใหม่ ภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตกทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดำเนินการปฏิรูปการปกครอง

ครั้งใหญ่ โดยรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ส่วนกลาง และเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองให้เป็นระบบทันสมัยตามแบบสากล

การที่จะสำเร็จลุล่วงต้องอาศัยกำลังข้าราชการที่รับการศึกษาในแนวใหม่รองรับนโยบาย ปัญหาที่รัฐบาลประสบคือการขาดแคลนข้าราชการที่มีคุณสมบัติดังกล่าว และประชาชนส่วนมากขาดการศึกษา ไร้เวลา ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ปัญหาประการหลังเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะในช่วงของประเทศไทยตกอยู่ใต้การคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก เพราะประชาชนอาจถูกชักจูงให้หลงผิดได้ ปัญหาสำคัญอีกประการคือข้อจำกัดของงบประมาณด้านการศึกษา แต่ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ ทรงรำลึกถึงคุณประโยชน์ของสถาบันสงฆ์และวัดซึ่งเป็นแหล่งวิทยาการในสมัยโบราณ จึงได้อาราธนาสมเด็จพระสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นยาวชิรญาณวโรรส) ให้เป็นผู้อำนวยการศึกษาหัวเมืองตามวัดต่างๆทั่วราชอาณาจักร โดยมีสมเด็จพระยาตำราธิราชานุภาพ (เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ทำนุบำรุงอุดหนุนให้ดำเนินไปให้สะดวก

การดำเนินการศึกษาในส่วนภูมิภาคครั้งนั้น สมเด็จพระสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงประสบอุปสรรคหลายประการ อุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดอำนาจในการควบคุมการบริหารของสงฆ์ อุปสรรคประการต่อมาคือ ทรงไม่พอพระทัยที่จะอยู่ใต้บังคับของกระทรวงธรรมการและไคร่ขอยกการบริหารพระสงฆ์ไว้ต่างหาก จึงได้ทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการปกครองคณะสงฆ์แยกออกไปต่างหาก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงเห็นควรที่จะจัดการปกครองสงฆ์ให้เข้าระเบียบเพื่ออนุวัติตามการปกครองแผ่นดิน (พิพัตน์ พสุธารสมบัติ, 2553: 276-278) โดยมุ่งให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นระบบรวมศูนย์อำนาจ เพื่อสร้างเอกภาพของการบริหารคณะสงฆ์ ความเป็นระเบียบในการบริหารคณะสงฆ์จะอำนวยความสะดวกให้เกิดแก่อาณาจักร และจะยังประโยชน์ด้านการศึกษาและศีลธรรมจรรยาของประชาชน ประกับกฎหมายคณะสงฆ์ที่มีอยู่ในขณะนั้นไม่อาจจะควบคุมวัตรปฏิบัติและวินัยของพระสงฆ์ได้อย่างทั่วถึง เพราะยังไม่ปรากฏบทลงโทษภิกษุสงฆ์ที่ทำผิด จากสาเหตุดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2445

นอกจากนี้ การตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 มีจุดหมายสำคัญคือ กำหนดโครงสร้างการปกครองสงฆ์ใหม่ให้สอดคล้องกับโครงสร้างการปกครองของอาณาจักร กล่าวคือ แบ่งส่วนบริหารออกเป็นสังฆมณฑล เจ้าคณะมณฑลที่พระมหากษัตริย์แต่งตั้งจากพระราชอาณัติเป็นผู้ปกครองดูแลกิจกรรมคณะสงฆ์ในบริเวณนั้น เช่นเดียวข้าหลวงเทศาภิบาล ซึ่งทำหน้าที่ปกครองประชาชนและบริหารราชการแผ่นดินในมณฑลนั้น รองจากมณฑลลงมาคือเมืองหรือจังหวัด มีเจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะเมืองเป็นผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังมี เจ้าคณะแขวง เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ โดยให้เป็นระบบรวมศูนย์อำนาจที่มหาเถรสมาคม

2.1.1 กฎหมายเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราช

พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังนับเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแรกที่ทำให้การรับรองการแบ่งนิกายสงฆ์ นั่นคือ การแบ่งนิกายสงฆ์เป็น ธรรมยุติกนิกาย และมหานิกาย โดยที่การตราที่พระราชบัญญัติ

ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 มิได้มีความมุ่งหมายที่จะสร้างความเสมอภาคในการปกครองสงฆ์ กระบวนการตราพระราชบัญญัติมิได้เกิดจากการประชุมหรือการปรึกษาหารือในกลุ่มคณะสงฆ์ทั้งสอง นิกาย อันประกอบด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรสและสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในระหว่างการผนวชถึง 27 พรรษา พระองค์ได้สถาปนานิกายศาสนาใหม่ขึ้นเรียกว่า ธรรมยุติกนิกาย ทรงให้เหตุผลในการสถาปนานิกายขึ้นใหม่ว่าเพื่อปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์ตามพระธรรมวินัย ของพระพุทธองค์...การก่อตั้งธรรมยุติกนิกายของพระองค์นำผลดีมาสู่พระองค์และพระพุทธศาสนา แต่ขณะเดียวกันการก่อตั้งธรรมยุติกนิกายก็นำความยุ่งยากอย่างมากมาสู่สถาบันสงฆ์ไทย)

ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ความไม่เสมอภาคของพระราชบัญญัติลักษณะการปกครอง คณะสงฆ์ ร.ศ.121 กล่าวคือ การกำหนดสิทธิพิเศษแก่ธรรมยุติกนิกายในการปกครองตนเองไม่ต้อง ขึ้นกับเจ้าคณะอื่นๆ นอกจากนี้ยังระบุให้ธรรมยุติกนิกายมีสิทธิในการปกครองพระมหานิกายได้ ทำให้ วัดธรรมยุต ไม่ว่าจะอยู่ในกรุงหรือหัวเมืองไม่ต้องขึ้นต่อเจ้าคณะท้องถิ่นมหานิกาย แต่ให้ขึ้นตรงต่อเจ้า คณะใหญ่ธรรมยุติกนิกายแทน นอกจากนี้คณะธรรมยุตยังมีสิทธิชำระอธิกรณ์กันเองในคณะโดยไม่ขึ้น ตรงต่อกรมธรรมการหรือกรมสังฆการีเช่นคณะสงฆ์นิกายอื่น การให้อิทธิพลแก่ภิกษุธรรมยุตในการ ปกครองตนเองจะไม่เกิดปัญหาให้ต้องท้วงติง ถ้าภิกษุมหานิกายซึ่งเป็นพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะได้สิทธิใน การปกครองตนเองอย่างเท่าเทียมกัน แต่ภิกษุของมหานิกายบางคนต้องขึ้นกับภิกษุฝ่ายธรรมยุต จึง กลายเป็นปัญหาให้ภิกษุมหานิกายต้องท้วงติงว่า เพราะเหตุใดภิกษุธรรมยุตจึงปกครองภิกษุมหานิกาย ได้ ขณะที่ภิกษุมหานิกายมิได้มีสิทธิในการปกครองภิกษุฝ่ายธรรมยุต ความขัดแย้งต่างๆระหว่างนิกาย มหายุตและนิกายธรรมยุตดังกล่าวนี้ได้ถูกเก็บกดมาพร้อมที่จะปะทุในเวลาต่อมา (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553: 279)

เนื้อหาของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ.121 สามารถสรุปได้ว่า

2.1.1.1 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ถอดถอน สมณศักดิ์ และตำแหน่งบริหารตั้งแต่ ระดับพระราชอาณาเขตจังหวัดขึ้นไป

2.1.1.2 มหาเถรสมาคมปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์สนองพระปรมานโหของ องค์พระมหากษัตริย์

2.1.1.3 หน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะกระทรวงธรรมการ ควบคุม วางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติทั้งปวง กระทรวงมหาดไทยดูแลการตั้งวัดและศาสนสถาน เป็นต้น

2.1.1.4 มีบทลงโทษพระภิกษุสงฆ์ เช่นพระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็น อาจิม ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดๆหนึ่ง หรือไม่มีวัดเป็นแหล่ง ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์ และวิธีการกำหนด

2.1.2 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ถูกตราขึ้นในสมัยที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็น นายกรัฐมนตรี อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็น ระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ.2475 จากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง ในช่วงทศวรรษดังกล่าว เป็นช่วงที่ความคิดด้านประชาธิปไตยกำลังเฟื่องฟู ในช่วงนั้น พระภิกษุ

สามเณรแสดงความสนใจต่อความคิดนี้มาก จนถึงขนาดเดินมาสังเกตการณ์นอกวัด มีการอธิบายปัญหาการเมืองในวัดอย่างดาซึ้นความตื่นตัวของพระสงฆ์ในเมืองไทยเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีสูงมาก จนกระทั่งมีพระสงฆ์จำนวนหนึ่งเขียนจดหมายถึงรัฐบาลแสดงความยินดีและชื่นชมรูปแบบการปกครองใหม่ พระสงฆ์มหานิกายบางกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครองของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่อันมีลักษณะรวมศูนย์และมีความไม่เสมอภาคระหว่างพระสงฆ์สองนิกาย จึงได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในที่สุดก็ได้เกิดเหตุการณ์ที่สำคัญเหตุการณ์หนึ่งคือ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2476 มีตัวแทนจากพระสงฆ์จากมหานิกายจำนวนหนึ่งจาก 12 จังหวัดเดินทางเข้ามากรุงเทพฯ ยื่นฎีกาต่อนายกรัฐมนตรีขอให้ปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นประชาธิปไตย หลังจากนั้นอีก 8 ปีรัฐบาลก็ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ ร.ศ.121 และมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ในที่สุด

อย่างไรก็ดีเราไม่ควรด่วนสรุปพลังของการเรียกร้องของพระสงฆ์ดังกล่าวว่าเป็นสาเหตุหลักในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากทศวรรษ 2480 หลวงวิจิตรวาทการและรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามมิได้เน้นความสำคัญของสถาบันพุทธศาสนามากนัก เนื่องจากอุดมการณ์ที่หลวงวิจิตรฯ ต้องการปลูกฝังแก่ประชาชนในตอนนั้นคือ “อุดมการณ์ชาตินิยม” ทำให้ไม่สามารถเน้นหนักไปที่สถาบันพุทธศาสนาได้ เพราะอาจเป็นอุปสรรคต่อการสร้างเอกภาพทางความรู้สึกนึกคิดของประชาชน นโยบายชาตินิยมที่เน้นอยู่นั้นจะต้องทำให้คนที่นับถือศาสนาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาอิสลาม คริสต์ ฯลฯ เข้ามารวมกันไว้ในชาติเดียวกันให้ได้ การเน้นไปที่พุทธศาสนาอาจทำให้เสียความกลมเกลียวระหว่างคนต่างศาสนาได้

แม้แต่สมัยของจอมพล ป.จะมีการสร้างวัดซึ่งในปัจจุบันใช้ชื่อว่า “วัดพระศรีมหาธาตุ” ซึ่งเริ่มโครงการในปี พ.ศ.2483 แต่รัฐบาลกลับตั้งชื่อว่า “วัดประชาธิปไตย” เท่ากับต้องการเน้นความสำคัญของประชาธิปไตยมากกว่า โดยพยายามเชื่อมโยงพุทธศาสนาเข้ากับระบอบประชาธิปไตย ดังความตอนหนึ่งในโครงการ “สร้างวัดประชาธิปไตย” (สายชล สัตยานุรักษ์, 2544: 299) ว่า

“พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเสริฐสุด...เป็นศาสนาที่ทันสมัยอยู่เสมอ และยิ่งประเทศไทยเป็นประเทศประชาธิปไตยด้วยแล้ว พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นหลักของการปกครองระบอบประชาธิปไตย” ดังนั้นปัจจัยหลักที่น่าจะพิจารณาว่าเป็นเหตุของการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ครั้งนี้อย่างหนึ่ง น่าจะเกิดจาก ความต้องการความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล เนื่องจากอุดมการณ์และวัตถุประสงค์หลักที่คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ.2475 อ้างสนับสนุนการปฏิวัติการปกครองของพวกตนก็คือ การที่จะสร้างของชอบธรรมของการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย ดังนั้น การที่จะสร้างและเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตยให้เข้าถึงประชาชนก็น่าจะสร้างและปลูกฝังประชาธิปไตยในทุกส่วนของสังคมด้วย เนื่องจากพระสงฆ์เป็นสถาบันที่ประชาชนทั่วไปให้การเคารพนับถือ ดังนั้นจึงสมควรจะสร้างประชาธิปไตยในสถาบันสงฆ์เพื่อให้ประชาชนเห็นตัวแบบของความประพฤติที่ควรปฏิบัติตาม”

โครงสร้างสำคัญของการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ 2484 นี้เป็นการจำลองตามรูปแบบการปกครองของฝ่ายอาณาจักรตามหลักการประชาธิปไตย นั่นคือ

การมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขของคณะสงฆ์ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้แต่งตั้ง มีการยุบเลิก มหาเถรสมาคม และแบ่งแยกการปกครองออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

2.1.2.1 สังฆสภา ประกอบด้วยพระสงฆ์ 45 รูปซึ่งแต่งตั้งโดยสมเด็จพระสังฆราชตาม พระสมณศักดิ์และความรู้ ทำหน้าที่ร่างสังฆาณัติกติกาสงฆ์หรือกฎหมายสงฆ์

2.1.2.2 สังฆมนตรี ทำหน้าที่เหมือนคณะรัฐมนตรีมีอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ โดยมีสังฆนายกทำหน้าที่เหมือนนายกรัฐมนตรี ทั้งหมดแต่งตั้งโดยสมเด็จพระสังฆราช

2.1.2.3 คณะวินัยธร ทำหน้าที่เหมือนเป็นตุลาการสงฆ์ ทำหน้าที่วินิจฉัยและระงับ อภิกรรมต่างๆ

2.1.2.4 การบริหารกิจการสงฆ์ในส่วนภูมิภาคไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก

ถึงแม้ว่ารูปแบบใหม่ของการปกครองคณะสงฆ์นี้จะมีการแบ่งแยกอำนาจ แต่ไม่ได้ หมายความว่าคณะสงฆ์จะมีอิสระ หรือมีอำนาจที่จะบริหารกิจการสงฆ์อย่างเป็นอิสระจากการควบคุม ของรัฐ เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกสังฆสภาและสังฆมนตรีร่วมกับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการในฐานะเป็นผู้จัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติเป็นผู้มีอำนาจในการ ออกกฎกระทรวง ระเบียบต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติเป็นไปโดยเรียบร้อย เป็นผู้ลง นามรับสนองพระบัญชาแต่งตั้งประธานและรองประธานสังฆสภา เป็นผู้เสนอญัตติเพื่อการอภิปราย และมีสิทธิเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย นอกจากนี้ยังมีอำนาจที่จะกำหนดวันปิด- เปิดการประชุมสังฆสภา ตลอดจนเรียกประชุมวาระพิเศษ

การดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ดูเหมือน จะดำเนินไปด้วยดี แต่จริงๆ แล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากความขัดแย้งมหานิกายและธรรมยุติกนิกายที่มี มาก่อนแล้วยังไม่ได้รับการแก้ไข ยกตัวอย่างเช่น ถึงแม้ว่าจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 แล้ว พระเถระผู้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆมนตรีนับตั้งแต่ พ.ศ.2484-2492 ทั้ง 3 รูป ล้วนแต่เป็นพระเถระจากธรรมยุติกนิกาย จนต้องมีการร้องเรียนถึงนายกรัฐมนตรี จึงได้มีการประชุม กันในคณะสงฆ์ จนทำให้พระเถระจากมหานิกายได้รับการเลือกเป็นสมเด็จพระสังฆมนตรีนองครักษ์ไป นอกจากนี้สัดส่วนของตัวแทนพระสงฆ์ จากมหานิกายและธรรมยุตในสังฆสภาและสังฆมนตรีก็มีความ แตกต่างกันมากกล่าวคือ มีตัวแทนจากพระสงฆ์มหานิกายน้อยกว่าตัวแทนสงฆ์ของธรรมยุตมาก ความ ขัดแย้งเหล่านี้ทำให้เกิดความวุ่นวายภายในคณะสงฆ์อย่างรุนแรง จนทำให้กลายเป็นข้ออ้างให้ฝ่าย อาณาจักรใช้เป็นเหตุผลสร้างความชอบธรรมแก่รัฐบาลที่จะเข้าไปแทรกแซงและการเปลี่ยนแปลง บริหารคณะสงฆ์เสียใหม่ เมื่อ พ.ศ.2505

2.1.3 การแต่งตั้งพระสังฆราชในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เป็นผล ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใหม่ในช่วงหลัง พ.ศ.2505 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ การปกครองระบอบประชาธิปไตยไปเป็นเผด็จการทหาร โดยมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำ เมื่อ จอมพลสฤษดิ์ยึดอำนาจก็ทำลายรูปแบบประชาธิปไตยและสถาปนาเผด็จการทางทหารแล้ว อดุมการณ “พัฒนา” ก็เข้ามาแทนที่อดุมการณ “ประชาธิปไตย” (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553)

การพัฒนาจะบรรลุผลได้ จอมพลสฤษดิ์เชื่อว่าระบบการปกครองจะต้องมีผู้ปกครองที่เข้มแข็ง รวมอำนาจ ตัดสินใจเด็ดขาด มีกำลังอำนาจที่สามารถใช้อำนาจในเชิงบังคับได้อย่างเด็ดขาดแบบเดียวกับ “พ่อขุน” รูปแบบและวิธีการปกครองของจอมพลสฤษดิ์จึงตรงกันข้ามและเป็นปฏิปักษ์ต่อรูปแบบและวิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นภายใต้การปกครองแบบเผด็จการทหารของจอมพลสฤษดิ์ ความมั่นคง ความเป็นระเบียบ ความสงบเรียบร้อยของทุกส่วนประกอบสังคมจึงเป็นที่ต้องการและ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะพัฒนาประเทศ พร้อมกันนี้ทรัพยากรของชาติไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรมนุษย์โดยไม่จำกัดประเภท และสถาบันจารีตนิยมทุกสถาบันไม่ว่าจะเป็นสถาบันศาสนาหรือสถาบันอื่นใดจะถูกระดมมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนา สถาบันศาสนาก็ไม่ได้ยกเว้น โดยเฉพาะสถาบันสงฆ์เป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพเพื่อการพัฒนาสูง เพราะเป็นที่เคารพพรหมพิธีเชื่อฟังเป็นผู้นำทางจิตใจและด้านกิจกรรมในท้องถิ่น แต่การที่สถาบันสงฆ์จะเป็นทรัพยากรเพื่อ “การพัฒนา” ตามแนวทางของจอมพลสฤษดิ์ สามารถเป็นหลักศีลธรรมของชาติเพื่อใช้ต่อต้านแนวคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ในเวลานั้น จอมพลสฤษดิ์เชื่อว่าสถาบันสงฆ์จะต้องมีระเบียบและอยู่ในกรอบวินัยอย่างเคร่งครัดกรอบวินัยในที่นี้ได้หมายถึงพระธรรมวินัยในพุทธศาสนา แต่หมายถึงวินัยที่จอมพลสฤษดิ์คาดหวังให้พระสงฆ์ต้องปฏิบัติ (เหมือนกับระเบียบวินัยและความประพฤติของประชาชนที่จอมพลสฤษดิ์เป็นผู้ตัดสินเอง ว่าค่านิยมทางสังคมแบบใดที่สมควรปฏิบัติแบบใดที่ไม่ควรปฏิบัติ) (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553)

นอกจากนี้เหตุผลอีกข้อหนึ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ต้องการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ก็เพราะจอมพลสฤษดิ์ไม่พอใจพฤติกรรมของพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งคือ พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553: 283) พระรูปนี้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ เป็นพระสงฆ์จากมหานิกายที่มีผลงานโดดเด่นในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเหนือพระสงฆ์รูปอื่นในสมัยเดียวกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งงานในทางด้านการเจริญวิปัสสนาธุระ จนได้ก้าวเข้าสู่ฐานะทางบริหารคณะสงฆ์ในเวลารวดเร็ว แต่พระเถระรูปนี้ก็กลับมีพระเถระผู้ไม่หวังดีรูปอื่นทั้งที่เป็นมหานิกายเองและธรรมยุติกนิกายต้องการสกัดวิถีทางของพระพิมลธรรมให้หลุดไปจากเวทีแห่งอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ จึงได้รายงานพฤติกรรมต่างๆ ของพระพิมลธรรมที่จะทำให้จอมพลสฤษดิ์ไม่พอใจ ยกตัวอย่างเช่น กล่าวหาว่าพระพิมลธรรมเป็นคอมมิวนิสต์บ้าง เป็นบุคคลที่สนิทสนมกับจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นศัตรูทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์บ้าง

แต่ที่จอมพลสฤษดิ์ไม่พอใจพระพิมลธรรมที่สุด น่าจะเป็นเหตุการณ์ที่จอมพลสฤษดิ์เดินทางไปตรวจราชการในเขตอีสาน แล้วมีประชาชนและพระสงฆ์มาต้อนรับไม่มากเท่าที่ควร ผิดกับพระพิมลธรรมที่มีเดินทางไปภาคอีสานแล้วมีประชาชนแล้วพระสงฆ์มาต้อนรับและอำนวยความสะดวกอย่างคับคั่ง จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์มองพระพิมลธรรมในแง่ลบ เมื่อมีพระเถระหลายรูปมาพูดให้ร้ายพระพิมลธรรมมากเข้า ในที่สุด จอมพลสฤษดิ์ก็มีความต้องการพระพิมลธรรมสึกซึ่งตรงกับพระประสงค์ของพระสังฆราชในขณะนั้นเช่นกัน แต่ติดขัดที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ในเวลานั้นทำให้พระสังฆราชทรงไม่สามารถจะสั่งให้พระพิมลธรรมสึกได้ เพราะตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์การที่จะทำเช่นนั้นได้ต้องใช้มติร่วมกันของพระสังฆสภาก่อน เมื่อเป็นเช่นนั้นจอมพลสฤษดิ์จึงมีความไม่พอใจต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปี พ.ศ.2484 เพิ่มมากขึ้นจึงต้องการตราพระราชบัญญัติ

ฉบับใหม่ เพื่อให้พระสังฆราชและมหาเถรสมาคมมีอำนาจเด็ดขาดที่จะกระทำการใดเหมือนกับตนและรัฐบาลในเวลานั้น (แสง อุดมศรี, 2533: 279-280)

ต่อมาพระพิมลธรรมได้ถูกถอดสมณศักดิ์ ถูกสั่งให้สึกโดยพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ด้วยข้อหาเสพเมถุนธรรมทางเวจมรรค (การร่วมเพศทางมวารหนัก) และถูกขังคุกในเดือนเมษายน ปี พ.ศ. 2505 ด้วยข้อหาทำการกระทำให้เป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำความผิดต่อความมั่นคงของชาติ (นั่นคือท่านโดนกล่าวโทษทั้งทางโลกและทางธรรมพร้อมกัน) หลังจากนั้นไม่นานจอมพลสฤษดิ์ก็ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 และตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2505 (ต่อมาภายหลังพระพิมลธรรมก็ได้รับการตัดสินให้เป็นผู้บริสุทธิ์หลังจากใช้ชีวิตอยู่ในคุกห้าปี ท่านได้ครองเพศเป็นบรรพชิตอีกครั้งหนึ่งและได้สมณศักดิ์คืนมาในสมัยที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรี กรณีพระพิมลธรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นจุดดำจุดหนึ่งในประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ไทย และเป็นประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของการแทรกแซงคณะสงฆ์จากรัฐบาลไทย)

จอมพลสฤษดิ์มีทัศนะว่าการจัดองค์กรสงฆ์เพื่อการพัฒนา นั้น จะต้องคล้อยตามโครงสร้างการปกครองและการบริหารของอาณาจักร ในเมื่อรูปแบบประชาธิปไตยในฝ่ายอาณาจักรไม่เอื้อต่อการพัฒนา มีแต่ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในสังคม และก่อให้เกิดความอ่อนแอในชาติ เป็นจุดอ่อนให้ลัทธิและขบวนการต่างชาติ โดยเฉพาะคอมมิวนิสต์ เข้ามาบ่อนทำลายแทรกแซง ขัดขวางการพัฒนาเป็นอันตรายยิ่งต่อมิ่งขวัญของชาติ อันได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์และศาสนา ในเมื่อรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีจุดอ่อนเช่นนี้ การจัดการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงไม่ควรจะตามแบบอย่าง

ที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ จอมพลสฤษดิ์เคยพูดถึงเหตุผลที่ตนต้องทำการปฏิวัติรัฐบาลชุดก่อนว่า “ท่านจะมองเห็นภาพอย่างชัดเจนว่า ในระยะเวลานั้น (ก่อน พ.ศ.2501) เป็นความแตกแยกอย่างรุนแรง การกล่าวร้ายใส่โทษ ความต้องการที่จะเห็นแต่เรื่องยุ่งยาก ความคิดโน้มเอียงไปทางร้ายความตั้งใจที่จะประหารทำลายซึ่งกันและกันได้แสดงออกมาทุกวิถีทาง จนกระทั่งรัฐบาลสมัยนั้นต้องยอมรับว่าไม่สามารถบริหารงานของประเทศชาติต่อไปได้ และจำต้องลาออก ฉะนั้น แผนอันดับแรกของการปฏิวัติ คือ ต้องขจัดกวาดล้างพฤติกรรมต่างๆ อันเป็นเหตุแห่งความแตกร้างและสร้างความสามัคคีให้คนในชาติขึ้นมาให้จงได้” (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553: 285)

เหตุผลที่จอมพลสฤษดิ์ใช้ในการทำปฏิวัติจะสอดคล้องกับเหตุการณ์ในคณะสงฆ์ขณะนั้นอย่างน่าประหลาดใจ (โดยเฉพาะการทะเลาะเบาะแว้งกันในหมู่พระเถระในสังฆสภา รวมทั้งการใส่ร้ายพระพิมลธรรม) ที่เป็นเหตุทำให้จอมพลสฤษดิ์ตัดสินยกเลิกพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ.2484 เนื่องจากสภาพในสภาสงฆ์ตอนนั้นมีควมวุ่นวายมาก ไม่ว่าจะเกิดจากพระเถระระหว่างมหานิกายและธรรมยุต หรือพระเถระระหว่างมหานิกายด้วยกันเอง เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์รู้สึกไม่พอใจจนต้องยุบสภาสงฆ์ดังกล่าว

ด้วยเหตุผลอันเนื่องมาจากความวุ่นวายภายในคณะสงฆ์เอง และอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ที่ต้องการยึด รูปแบบการปกครองสงฆ์ให้มีลักษณะรวมศูนย์เหมือนลักษณะการปกครองแบบเผด็จการเบ็ดเสร็จของประเทศไทยในสมัยนั้น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารกิจการคณะสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง รูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ใหม่นี้จะมีลักษณะคล้ายกับรูปแบบคณะสงฆ์ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.121 กล่าวคือ

2.1.3.1 ยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร อำนาจที่องค์กรทั้งสามเคยเป็นผู้ใช้แยกจากกัน ให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมเป็นผู้ใช้

2.1.3.2 สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ไทย และ เป็นประธานมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมประกอบด้วยพระสมณศักดิ์ระดับสมเด็จพระราชาคณะทุกรูป และพระราชาคณะจำนวน 4-8 รูป และมีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขานุการโดยตำแหน่ง โครงสร้างของคณะสงฆ์สองส่วนนี้ เป็นองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้าน เช่นเดียวกับหัวหน้าและรัฐบาลเผด็จการที่รวมอำนาจไว้กับตน

2.1.3.3 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคนั้น คงไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ตลอดเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้มีท่านผู้รู้และบุคคลที่เกี่ยวข้องมากมายในแวดวงพุทธศาสนาของประเทศไทย ได้ออกมาแสดงความเห็นคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ข้อบกพร่องต่างๆ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

2.1.4 ปัญหาเรื่องโครงสร้างของคณะสงฆ์ (ไพศาล วิสาโล, 2542: 41-76)

การที่พระราชบัญญัตินี้ไปกำหนดโครงสร้างขององค์กรสงฆ์ ทำให้โครงสร้างขององค์กรสงฆ์มีลักษณะที่ตายตัว ไม่ยืดหยุ่น แก้ไขได้ยากเพราะอยู่ในรูปของพระราชบัญญัติ ทำให้โครงสร้างขององค์กรสงฆ์ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความสัมพันธ์ซับซ้อนและความหลากหลายของสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ อันเป็นผลทำให้การทำงานขององค์กรสงฆ์ขาดประสิทธิภาพ ขาดพลวัตร และไม่อาจบรรลุถึงเป้าหมาย (goal) ที่ตั้งไว้ได้

ตัวอย่างเช่น พระไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต ได้ให้ความเห็นต่อโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันว่า “มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดที่ดูแลรับผิดชอบคณะสงฆ์ทั้งหมดเหมือนรัฐบาลตรงที่ทำหน้าที่การปกครองส่วนกลาง แต่ไม่มีกระทรวงที่จะบริหารงานหรือแปรนโยบายให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ มหาเถรสมาคมจึงได้แค่การออกกฎ คำสั่งและมติ (ตามข้อเสนอของกรมศาสนา) ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่นำผลสรุปดังกล่าวไปปฏิบัติก็คือ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ลงไปถึงเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล จนที่สุดก็เจ้าอาวาส (โดยการประสานงานของกรมการศาสนา) ขณะที่การปกครองอยู่ในความดูแลของพระเถระไม่ถึง 30 รูป ซึ่งมาจากการแต่งตั้ง การบริหารส่วนภูมิภาคก็รวมศูนย์อยู่ที่เจ้าคณะภาคและเจ้าคณะจังหวัด ซึ่งรับผิดชอบกิจการทั้งหลายในพื้นที่แต่ผู้เดียว ไม่ได้ทำงานเป็นคณะ ไม่มีคณะทำงานหรือองค์กรรองรับเพื่อสนับสนุนการบริหารงาน และไม่มีองค์กรที่จะสอบทานการทำงาน ในทำนองเดียวกันเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสก็มีอำนาจสูงสุดในเขตการปกครองและวัดของตนแต่ผู้เดียว การรวมศูนย์เช่นนี้นับว่าไร้ประสิทธิภาพอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงจะขาดเครื่องมือหรือไกไกที่สนองงานให้เกิดผลจริงจัง (output) แล้ว ยังขาดการร่วมคิดและโอกาสรับรู้ข้อมูลที่หลากหลาย (input) พระสังฆาธิการจำนวนมากงานล้นมือ และหมดเวลาไปในงานประชุม งานเอกสาร อาจารย์ปริยัติ หรือพระนักพัฒนา เมื่อได้เป็นพระสังฆาธิการระดับตำบล ก็แทบจะทิ้งงานดังกล่าวไป ทำให้เกินห่างจากชุมชน เพราะถูกงานในระบบราชการสงฆ์ดึงไปหนักเข้าก็คิดแต่จะไต่เต้าเอาดีในทางสมณศักดิ์ ถึงกล่าวได้ว่าระบบราชการของคณะสงฆ์นี้เป็นระบบที่ทอนกำลัง ไม่เฉพาะพลังงานเท่านั้น หากยังรวมถึงความคิดสร้างสรรค์ด้วย

การปกครองสงฆ์ควรมีความยืดหยุ่นด้วยการกระจายอำนาจไปยังระดับล่าง พร้อมกับเพิ่มพูนหรือซึมซับรับเอาความริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยการเปิดรับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ระดับต่างๆ

ให้มากขึ้น หลักการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมดังกล่าว ย่อมมีความหมายว่ามหาเถรสมาคม ไม่อาจเป็นอย่างเดิมต่อไปได้ อย่างน้อยก็ไม่ใช่มาจากการแต่งตั้งโดยตัดสินใจในหมู่คนไม่กี่คน และโดยเอาสมณศักดิ์เป็นเกณฑ์ยิ่งกว่าการคำนึงถึงคุณสมบัติอย่างอื่น มหาเถรสมาคมหรือองค์กรบริหาร ส่วนกลางหากจะพาพระศาสนาไปรอดได้ จะต้องมีความ Accountability หรือความรับผิดชอบต่อพระสงฆ์ ส่วนรวมมากขึ้น นั่นหมายความว่าควรมีกรรมการอย่างน้อยก็ครั้งก่อน ที่มาจากการเลือกตั้งของสา กษะระดับชาติ และมีวาระการทำงานที่แน่นอนโดยเอาความสามารถเป็นเกณฑ์ยิ่งกว่าสมณศักดิ์ แต่ถ้า หากต้องการคงมหาเถรสมาคมในลักษณะเดิมเอาไว้ คือประกอบด้วยผู้ทรงสมณศักดิ์ระดับสูง มหาเถรสมาคมก็ควรเป็นเพียงแค่คณะที่ปรึกษา มีลักษณะอย่างกิตติมศักดิ์ไม่มีอำนาจในการบริหาร หากแต่อยู่ในฐานะเคารพสักการะของชาวพุทธทั้งหมดไป ซึ่งก็จะเป็นการเหมาะสมกับกัจจิมันต์ที่ท่าน ทำอยู่แล้วทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นเปิดป้าย ฝังลูกนิมิต หรือเปิดงานพุทธาภิเษก”

2.1.5 ปัญหาเรื่องสมณศักดิ์ (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553: 289-291)

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ กรมการศาสนาจะหารือร่วมกับมหาเถรสมาคมซึ่ง เป็นผู้พิจารณาคัดเลือกพระที่ควรได้รับตำแหน่ง จากนั้นกรมการศาสนาก็จะเสนอรายชื่อที่ผ่านการ พิจารณาของมหาเถรสมาคมต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีจะนำรายชื่อนี้ เสนอต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งต่อไป

การที่กรมศาสนาซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกสมณศักดิ์ของ สงฆ์นี้ได้ก่อให้เกิดเสียงครหามากมาย ว่าพระสงฆ์มีการวิ่งเต้นเรื่องสมณศักดิ์กับเจ้าหน้าที่ในกรมการ ศาสนาเป็นประจำทุกปี เนื่องจากสมณศักดิ์ได้กลายมาเป็นตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ไปเพราะ เกี่ยวข้องโดยตรงกับตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชและตำแหน่งพระราชาคณะซึ่งประกอบกันเป็นมหา เถรสมาคม

อาจารย์สมบุรณ์ สุขสำราญ ได้วิจารณ์ไว้ว่า “นอกจากการมีสมณศักดิ์สูงจะเป็นบันไดไปสู่ ตำแหน่งในคณะสงฆ์แล้ว การมีสมณศักดิ์ยังหมายถึงการได้รับนิยัต (คือเงินเดือนประจำสำหรับเป็น ค่าภัตตาหารของพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์อีกด้วย) ควบคู่ไปกับโอกาสที่จะได้รับให้ดำรงตำแหน่งทางการ บริหารและการได้รับนิยัตแล้ว สมณศักดิ์ยังแสดงถึงเกียรติ ความมั่นคง และอำนาจ ดังนั้นสมณศักดิ์ จึงเป็นบันไดแก่พระสงฆ์ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับฆราวาสที่อยู่ในฐานะสูงทางสังคมไม่ว่าจะเชิงในทาง อำนาจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ บรรดาพระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์มักจะได้รับนิมนต์ให้ประกอบพิธีทาง ศาสนาในรัฐพิธีหรือพิธีหลวงมากกว่าพระที่ไม่มีสมณศักดิ์บุคคลที่มีสถานะทางสังคมสูงก็นิยมนิมนต์ พระสงฆ์สมณศักดิ์ระดับพระครูขึ้นไป หากมิใช่บรรดาเกจิอาจารย์...นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่าง พระสงฆ์ที่มีสมณศักดิ์กับรัฐและบุคคลที่มีฐานะทางสังคมสูงในเชิงอุปถัมภ์ จึงนำมาซึ่งความรู้จักักติต่อ ผู้อุปถัมภ์ การแข่งขันหรือแม้แต่การไม่ให้ความร่วมมือกับกลไกของรัฐที่สำคัญคือรัฐบาล ย่อมเกิดขึ้นโดย การนำของพระสงฆ์สมณศักดิ์ได้ยากไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลรูปแบบใด สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประชาธิปไตย หรือเผด็จการทหาร ฯลฯ (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2527: 2-4)

ส่วนพระไพศาล วิสาโล มีความเห็นในเรื่องนี้ว่า “จำเป็นต้องแยกสมณศักดิ์” (หากยังสมควร อยู่ในอนาคต) ออกจากตำแหน่งบริหารคณะสงฆ์รัฐอาจจะยังคงมีบทบาทในการแต่งตั้งสมณศักดิ์ต่อไป แต่ลำดับขั้นของสมณศักดิ์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับตำแหน่งบริหารดังปัจจุบัน อันที่จริงไม่เพียงตำแหน่ง บริหารเท่านั้น แม้การพิจารณาสมณศักดิ์ในทางปฏิบัติก็ควรให้เป็นอิสระจากอิทธิพลของรัฐด้วยหรือลด

บทบาทรัฐให้น้อยลงไป ทางเลือกหนึ่งก็คือให้มีคณะกรรมการชุดหนึ่งซึ่งทำหน้าที่พิจารณาสมณศักดิ์ โดยเฉพาะ โดยให้ประกอบด้วยตัวแทนจากบุคคลในวงการต่างๆ ซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐ เป็นการดึงอำนาจในการพิจารณาสมณศักดิ์ออกจากมือพระ ลดอิทธิพลพระ และลดอิทธิพลของรัฐ แต่เป็นการเพิ่มบทบาทของสังคมขึ้นมาแทน อันเป็นการสอดคล้องกับทำเนียบเดิมที่ให้ชาวบ้านเป็นคนแต่งตั้งสมณศักดิ์แก่พระ (มิใช่พระแต่งตั้งกันเอง หรือบรรยายคุณสมบัติของตนเองเพื่อให้พระสังฆาธิการระดับบนพิจารณาอย่างปัจจุบัน) วิธีนี้รัฐจะยังคงมีบทบาทในเรื่องสมณศักดิ์อยู่ เพราะมติของคณะกรรมการดังกล่าวจะนำไปสู่การแต่งตั้งสมณศักดิ์ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้สนองพระบรมราชโองการ เท่ากับธรรมเนียมแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยพระมหากษัตริย์ยังไม่สูญหายหากปรับให้เข้ากับยุคสมัย...องค์กรของสังคมในระดับจังหวัดก็น่าจะมีส่วนในการเสนอชื่อพระในจังหวัดที่มีวัตรปฏิบัติและผลงานสมควรแก่การยกย่อง โดยประสานงานกับฝ่ายคณะสงฆ์ทุกระดับและองค์กรของสังคมระดับต่างๆโดยมีกรรมการระดับชาติเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาและเสนอให้รัฐเป็นผู้แต่งตั้งอย่างเป็นทางการ วิธีนี้จะทำให้สมณศักดิ์เป็นเครื่องหมายของเกียรติยศที่ทรงคุณค่าแก่สังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง มิใช่เกิดจากการวิ่งเต้นและตัดสินใจกันโดยคำนึงถึงเส้นสายและผลประโยชน์ในวงแคบๆเท่านั้น”

จากกรณีประวัติความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองดังที่ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นแล้วว่ามีผลกระทบต่อการแต่งตั้งตำแหน่งสำคัญๆ ทางคณะสงฆ์ซึ่งจะเป็นเส้นทางการขึ้นสู่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช และจากข้อค้นพบการแทรกแซงของฝ่ายอาณาจักรที่มีเหนือฝ่ายศาสนจักรมีลักษณะที่เห็นผลทางการเมืองได้อย่างชัดเจน เนื่องจากการแทรกแซงจากฝ่ายบ้านเมืองมีอำนาจมากกว่าและสามารถบังคับใช้อำนาจแทรกแซงในข้อแตกต่างระหว่างนิกายจนเป็นความแตกแยกระหว่างนิกายและเป็นสาเหตุสำคัญที่การแต่งตั้งในปัจจุบันนี้นับจากอดีตตั้งแต่ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีจะเห็นได้ว่าการแทรกแซงกันอย่างเข้มข้นและมีลักษณะที่ขัดแย้งกับฝ่ายหนึ่ง และในทางตรงกันข้ามก็สนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจะมีนัยยะสำคัญเพียงใดในสถานการณ์ปัจจุบันที่นายกรัฐมนตรีไม่รับดำเนินการตามขั้นตอนการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช แต่ในทางตรงกันข้ามกลับปล่อยให้ฝ่ายธรรมยุติกนิกายเคลื่อนไหวแล้วนำมาเป็นข้ออ้างในเหตุการณ์ความไม่สงบในปัจจุบัน

2.1.6 ปัญหาการตีความ มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535

ภายหลังจากการสิ้นพระชนม์ของ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2556 ที่ผ่านมา เนื่องจากอาการติดเชื้อในกระแสพระโลหิต ทำให้ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง จึงจำเป็นต้องมีการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 มาตราที่ 11 ระบุว่า สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) มรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

นอกจากนี้ มาตรา 10 ยังระบุว่า ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้คณะกรรมการเถรสมาคมที่เหลืออยู่ เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่แทน

ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามวรรคสาม หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้แต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตามมาตรานี้ในราชกิจจานุเบกษา

และที่น่าสนใจไม่แพ้กันนั้นการแต่งตั้งพระสังฆราชที่เป็นประเด็นอยู่ในขณะนี้ มีปัญหาอยู่ที่มาตรา 7 ของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ซึ่งแก้ไขเมื่อปี 2535 ที่บัญญัติว่า

นอกจากนี้ นายวิชณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี กล่าวถึงกรณีที่มีการเรียกร้องให้ชะลอพิจารณาการแต่งตั้งดังกล่าว ว่า การชะลอทำได้ เพราะมีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน หากจะชะลอก็ต้องเข้าใจว่า เป็นเพราะเหตุผลอื่นที่ต้องฟัง แล้วสังคมฟังขึ้น เนื่องจากเรื่องนี้เกี่ยวกับสังคม ไม่ใช่ฟังขึ้นกันอยู่ในผู้ออกคำสั่งเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบรรดาสมเด็จพระราชาคณะทั้ง 3 รูปข้างต้นแล้ว ก็จะพบว่า “สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์” วัดปากน้ำภาษีเจริญ มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ที่สำคัญคือ ปัจจุบันยังดำรงตำแหน่ง “ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช” ซึ่งสอดคล้องกับ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

จากการตรวจสอบข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า สมเด็จพระราชาคณะในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 8 รูป แบ่งเป็นสมเด็จพระราชาคณะฝ่ายมหานิกาย 4 รูป สมเด็จพระราชาคณะฝ่ายธรรมยุต 4 รูป โดยสมเด็จพระราชาคณะที่มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ในขณะนี้ได้แก่อันดับ 1 สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺญ) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2538 อันดับ 2 สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (มานิต ถาวโร) วัดสัมพันธวงศาราม (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2544 อันดับ 3 สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะปี 2552 อันดับ 4 สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต) วัดบวรนิเวศวิหาร (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะปี 2552 แต่อาวุโสน้อยกว่าสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ อันดับ 5 สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วีระ ภูทกฺขาริ) วัดสุทัศน์เทพวราราม (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2553 อันดับ 6 สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย) วัดเทพศิรินทราวาส (ธรรมยุต) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2553 แต่อาวุโสน้อยกว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ อันดับ 7 สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม) วัดพิชยญาติการาม (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็น

สมเด็จพระราชาคณะ ปี 2554 และอันดับ 8 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สนิท ขวนปญโญ) วัดไตรมิตรวิทยาราม (มหานิกาย) ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ปี 2557

ซึ่งสมเด็จพระราชาคณะที่อาวุโสโดยสมณศักดิ์ และมีรายชื่อเข้าพิจารณา มีดังนี้

(1) สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ สังกัดมหานิกาย ดำรงตำแหน่งประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2556 สมเด็จพระวัดปากน้ำเกิดวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2468 ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันมีอายุ 89 ปี ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2538

(2) สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (มานิต ถาวโร ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศาราม สังกัด ธรรมยุติกนิกาย กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานี เกิดวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2460 ปัจจุบันมีอายุ 97 ปี แต่ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2544

(3) สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร ป.ธ.6) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สังกัดธรรมยุติกนิกาย เป็นชาวจังหวัดราชบุรี เกิดวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2470 ปัจจุบันมีอายุ 87 ปี ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2552

จากการเสนอรายชื่อสมเด็จพระราชาคณะข้างต้น ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ตามมาในเรื่องของความไม่เหมาะสม ของ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีความวัดพระธรรมกาย โดยหลายเครือข่ายได้ออกมาเขียนหนังสือคัดค้านเพื่อให้พิจารณาการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใหม่ โดยทางฝ่ายสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ทำหน้าที่ยื่นเรื่องจากการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ 1/2559 เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2559 มหาเถรสมาคมจึงได้แจ้งมติดังกล่าวให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ โดยกรรมการมหาเถรสมาคมได้ลงมติเสนอชื่อสมเด็จพระราชาคณะที่จะสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เรียบร้อยแล้ว และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่งและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ได้มีบันทึกเรียนรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสุวัจน์ ตันยุวรรธนะ) เพื่อนายกรัฐมนตรีได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ต่อไป

และในประเด็นที่สำคัญที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างกว้างขวางคือปัญหาการตีความในมาตรา 7 แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไข เพิ่มเติม 2535 บัญญัติว่า

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง

ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะ ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ชั้นสูงสุดแล้ว เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ชั้นสูงสุดแล้ว เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

เป็นประเด็นในการตีความด้านกฎหมายที่เห็นต่างเป็นสองแนวทาง ดังนี้

แนวทางแรก เห็นว่าให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม เสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯถวาย เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งมีกลุ่มที่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าว อาทิ กลุ่มกรรมการมหาเถรสมาคม กลุ่มศูนย์พิทักษ์ปกป้องพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย สมาคมนักวิชาการเพื่อพระพุทธศาสนา (สนพ.) และภาคีเครือข่ายองค์กรชาวพุทธ

แนวทางที่สอง เห็นว่านายกรัฐมนตรีมีอำนาจในการพิจารณาความเห็นของมติมหาเถรสมาคม และมีสิทธิที่จะเสนอชื่อสมเด็จพระราชาคณะที่อาวุโสและมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งพระสังฆราช ไม่ใช่เป็นเพียงคนกลางในการนำขึ้นทูลเกล้าฯเท่านั้น ซึ่งมีกลุ่มที่เห็นชอบกับแนวทางนี้ อาทิ คณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายไพบูลย์ นิติตะวัน กลุ่มของพระสุวิทย์ ธีรธมโม หรือหลวงปู่พุทธอิสระ

ซึ่งในเรื่องของการตีความต่างฝ่ายต่างมีมุมมองที่ขัดแย้งกัน จากการวินิจฉัยของผู้ตรวจการแผ่นดิน ระบุว่า ตามมาตรา 7 แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช” หมายความว่า “มหาเถรสมาคม” มีอำนาจหน้าที่ให้ความ “เห็นชอบ” นามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ตามที่ “นายกรัฐมนตรี” เป็นผู้เสนอนาม มา เมื่อ มส. ให้ความเห็นชอบแล้ว นายกฯ จึงเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ นำขึ้นทูลเกล้าฯ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชต่อไป หลังผู้ตรวจการแผ่นดินวินิจฉัยว่า ผู้เริ่มต้นเสนอนามสมเด็จพระสังฆราชของคหใหม่ คือ นายกฯ ไม่ใช่ มส. ดูเหมือนฝ่ายที่สนับสนุนสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ไม่ว่าจะเป็นสมาคมนักวิชาการเพื่อพระพุทธศาสนา (สนพ) ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย (ศพค) และภาคีเครือข่ายองค์กรชาวพุทธทั้งหลาย จะไม่พอใจคำวินิจฉัยดังกล่าว โดยกล่าวหาผู้ตรวจการแผ่นดินวินิจฉัยเข้าข้างนายไพบูลย์ นิติตะวัน และพระสุวิทย์ ธีรธมโม หรือ “พระพุทธรังษี” ที่เป็นผู้ยื่นเรื่องให้ทางสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินตีความ

รัฐบาลได้ส่งเรื่องการตีความในมาตรา 7 ของ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในประเด็นอำนาจของผู้เสนอชื่อสมเด็จพระสังฆราช ให้กับสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความ ว่า สิ่งที่สำนักงานพระพุทธศาสนาส่งรายชื่อสมเด็จพระสังฆราชตามที่มหาเถรสมาคมเสนอนั้นไม่ขัดต่อมาตรา 7 พระราชบัญญัติสงฆ์ และจากการตรวจสอบมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2482 ระบุเป็นแนวบรรทัดฐานเอาไว้ว่าเมื่อส่วนราชการขอความเห็นกฤษฎีกาไปแล้ว มีผลอย่างไร ให้ยึดถือตามนั้น คณะกรรมการกฤษฎีกามีความเห็นว่ามีมาตรา 7 มีเงื่อนไขสำคัญเกี่ยวกับการเสนอสมเด็จพระสังฆราชของนายกรัฐมนตรี ซึ่งต้องเสนอสมเด็จพระราชาคณะที่มีสมณศักดิ์สูงสุด และประโยคที่ว่าต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม กฤษฎีกาไม่ได้บอกว่าต้องริเริ่มจากนายกรัฐมนตรีก่อน ดังนั้นแม้ว่าในการตีความมาตรา 7 ของคณะกรรมการกฤษฎีกา จะไม่ได้ยืนยันว่าอำนาจในการเสนอชื่อจะเป็นของนายกรัฐมนตรี แต่เป็นการตีความที่มุ่งประโยชน์ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีในการพิจารณาความเหมาะสม และที่สำคัญคือไม่ได้ชี้ชัดว่านายกรัฐมนตรีจะไม่มีอำนาจในการเสนอชื่อสมเด็จพระราชาคณะที่อาวุโสสูงสุด

ในประเด็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกายในเรื่องคดีความ เรื่องรถหรู และเรื่องการฟอกเงินของวัดพระธรรมกายเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่นายกรัฐมนตรีได้กล่าวอ้างถึงความชอบธรรมที่จะยังไม่มี การดำเนินการใดๆ ในเรื่องของการแต่งตั้งพระสังฆราช เนื่องจากอ้างว่าเรื่องราวยังไม่มี ความโปร่งใส ยังไม่พ้นจากความบริสุทธิ์ในข้อกล่าวหาซึ่งการดำเนินคดีเรื่องรถหรูยังมีขั้นตอนอยู่ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ายังคงดำรงตำแหน่งอยู่ และในกรณีของข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการฟอกเงินของวัดพระธรรมกายก็มองว่าเป็นเรื่องที่ในปากน้ำจะต้องมีส่วนรู้เห็นในลักษณะผลประโยชน์ทับซ้อน จึงยังเป็นการติดขัดในคุณสมบัติส่วนตัวของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

ปัญหาดังกล่าวจึงต้องมีการทำความเข้าใจอย่างรอบคอบเนื่องจากตัวแสดงทางการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่แบ่งฝ่ายอย่างชัดเจนในการตีความมาตรา 7 ซึ่งอำนาจในการตรวจสอบและตีความมาตรา 7 ให้เห็นออกมาเป็นรูปธรรมและมีผลบังคับใช้จะเป็นกลุ่มของแนวทางที่สองมากกว่า เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือและมีอำนาจในการปฏิบัติการทางสังคม และกลุ่มแนวทางแรกจะเป็นองค์กรของคณะสงฆ์มากกว่า ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองที่การเมืองมาแทรกแซงองค์กรสงฆ์ทำให้ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ ดังเช่นกรณีการแต่งตั้งพระสังฆราชที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง

ในการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง ประกอบด้วย (1) ความหมายของศาสนา (2) ความหมายของศาสนจักร (3) ความหมายของอาณาจักร (4) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร (5) องค์ประกอบของอาณาจักร และ (6) องค์ประกอบของศาสนจักร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายของศาสนา

ความหมายของศาสนาตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ศาสนา หมายถึง ลัทธิความเชื่อของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้นๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1100)

2.2.2 ความหมายของศาสนจักร

ความหมายของศาสนจักรตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ศาสนาจักร หมายถึง อำนาจปกครองทางศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1100)

สรุปได้ว่า ความหมายของศาสนากับศาสนจักรมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ความหมายของศาสนาจะหมายถึง ลัทธิความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับหลักธรรม และบุญบาป รวมถึงคำสอนและข้อบังคับ ในขณะที่นำเสนอสิ่งที่มีความหมายที่ควรประพฤติปฏิบัติ และสิ่งที่ป็นโทษอันควรดเว้น ส่วนความหมายของศาสนจักร คือ อำนาจการปกครอง และการบริหารของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในทางศาสนา

2.2.3 ความหมายของอาณาจักร

ความหมายของอาณาจักรตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 อาณาจักร หมายถึง เขตแดนที่อยู่ในอำนาจปกครองของประเทศหนึ่งๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1362)

ดังนั้น อาณาจักรจึงหมายถึงรวมถึง เขตการปกครอง รูปแบบการปกครอง อำนาจการปกครอง ทั้งบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ และการทหาร มีขอบเขตดินแดนมีการปกครองชัดเจนมี ผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง

ศาสนามีความสำคัญต่ออาณาจักร กล่าวคือ ศาสนาเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจช่วยให้ คนในอาณาจักรมีกำลังใจต่อสู้กับปัญหา หลักคำสอนของศาสนาสามารถทำให้ผู้ศึกษาหรือนับถือ นำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และแก่อาณาจักร อาจกล่าวได้ว่า การร่วมกันสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นเป็นหน้าที่ของทุกคนในอาณาจักรด้วย ประโยชน์ของ ศาสนาที่มีต่ออาณาจักร มีดังต่อไปนี้

- (1) ศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีและมีศีลธรรม
- (2) ศาสนามีความสำคัญต่อชาติ ในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

- (3) ศาสนาเป็นเครื่องมือในด้านการเมืองการปกครองของผู้นำประเทศได้
 - (4) ศาสนาทำให้มนุษย์รู้ผิด รู้ชอบ สามารถปกครองตนเองได้ทั้งในที่ลับและในที่แจ้ง
 - (5) ศาสนาทำให้ผู้นับถือศาสนามีหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี
 - (6) ศาสนาทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์
 - (7) ศาสนาทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์มิใช่หุ่นหรือเครื่องจักร (ธีรยุทธ สนธรา, 2539: 6)
- ศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ได้ทำหน้าที่สำคัญ 4 ประการให้กับสังคม ดังนี้ (สมบุญ สุธาสาธิต, 2527: 2-4)

- (1) หน้าที่ในการให้คำอธิบายแก่นมนุษย์ในสังคมเกี่ยวกับคำถามต่างๆ เช่น ทำไมถึงเป็นผู้ถูกปกครอง ทำไมถึงต้องยอมรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ ทำไมสิ่งที่รักถึงต้องพลัดพราก มักจะมีคำถาม เหล่านี้เสมอ ซึ่งศาสนาจะให้คำอธิบายในสิ่งเหล่านี้

- (2) หน้าที่ในการให้การสนับสนุนกับสถาบันพื้นฐานต่างๆ ของสังคม เช่น ให้การสนับสนุนสถาบันทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง ให้การสนับสนุนทางค่านิยมและวัตถุประสงค์ต่างๆ ในสังคม

- (3) หน้าที่ที่เกี่ยวกับปัจเจกบุคคล คือ ศาสนาจะทำหน้าที่ให้พลังใจแก่บุคคลหรือปัจเจกบุคคลในกรณีที่เกิดวิกฤติการณ์ และไม่สามารถที่จะหาเหตุผลที่เหมาะสมหรือเพียงพอมาอธิบายได้ เช่น กรณีที่เกิดภัยพิบัติต่างๆ ศาสนาจะทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายและกำลังใจ

- (4) หน้าที่ทางด้านการผลึกส่วนต่างๆ ของสังคมให้เป็นเอกภาพ ทำให้ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบความเชื่อต่างๆ ที่เป็นระบบความเชื่อย่อยๆ ในสังคมได้รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะนำไปสู่บูรณาการภายในชาติ

2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร

การเมือง หมายถึง ความคิด กิจกรรม และการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวพันกับการใช้อำนาจ เพื่อการบริหารรัฐกิจ การจัดระเบียบสังคมของรัฐ รวมตลอดถึงการให้ได้ว่าซึ่งอำนาจเพื่อมีอิทธิพลเหนือ บุคคลอื่น หรือการที่รัฐพยายามตอบสนองต่อกลุ่มต่างๆ ที่แข่งขันกัน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด หรือ

กิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของกลุ่ม คณะบุคคลหรือประชาชน เพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือองค์กรปกครอง หรือการที่ผู้มีอำนาจดังกล่าวพยายามที่จะรักษาไว้ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมทางการเมืองทั้งสิ้น (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2527: 1-2)

จากความหมายของคำว่า “การเมือง” ที่กล่าวมาข้างต้น จะได้นำมาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง โดยนัยของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาจักรกับอาณาจักร

2.2.5 องค์ประกอบของอาณาจักร

องค์ประกอบที่สำคัญของอาณาจักรแบ่งเป็น 4 ประการ คือ ประชาชน ดินแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตย องค์ประกอบทั้ง 4 นั้นจะมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2534: 30)

2.2.5.1 ประชาชน เป็นองค์ที่สำคัญที่สุดของอาณาจักร เพราะประชาชนเป็นผู้สร้างวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และแบบแผนการบริหารการปกครองของอาณาจักร และประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้อาณาจักรเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมโทรมได้

2.2.5.2 อาณาเขตหรือดินแดน การที่อาณาจักรจะจัดตั้งสังคมของตน นอกจากจะมีประชากรแล้วยังต้องสามารถครอบครองดินแดนถิ่นที่อยู่เป็นของตนเองอย่างเป็นหลักแหล่ง มีอาณาเขตที่แน่นอน และเป็นที่ยอมรับของอาณาจักรอื่นๆ

2.2.5.3 รัฐบาลหรือคณะผู้ปกครอง หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานซึ่งหน้าที่ปกครองและบริหารกิจการภายในอาณาจักรเพื่อจัดระเบียบและดำเนินการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม เป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแนวทางให้กับอาณาจักร รวมทั้งเป็นตัวแทนของอาณาจักรในการติดต่อกับอาณาจักรอื่นๆ

2.2.5.4 อำนาจอธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุดในการปกครอง และการบริหารของอาณาจักรที่ขอบด้วยกฎหมาย โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ

2.2.6 องค์ประกอบของศาสนจักร

องค์ประกอบของศาสนจักร อาจพิจารณาโดยการเทียบเคียงกับองค์ประกอบของอาณาจักร ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งแบ่งออกไปเป็น 4 ประการเช่นกัน คือ ประชาชน อาณาเขตหรือดินแดน รัฐบาลหรือคณะผู้ปกครอง และอำนาจอธิปไตย โดยองค์ประกอบทั้ง 4 นั้นจะมีรายละเอียด (นวลรัตน์ อมรรัตนบงกช, 2554: 35) ดังต่อไปนี้

(1) ประชาชน คือ ศาสนิกชนในศาสนานั้นๆ หมายถึง ผู้ที่ยอมรับนับถือ ปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนในศาสนา ตลอดจนถึงการให้อุปถัมภ์ ดูแลทำนุบำรุงให้ศาสนาเกิดความเจริญรุ่งเรือง

(2) อาณาเขตหรือดินแดน คือ ถิ่นที่อยู่ในการครอบครองดินแดนเป็นของตนเองอย่างเป็นหลักแหล่ง มีอาณาเขตที่แน่นอน และเป็นที่ยอมรับของศาสนจักรอื่นๆ ว่ามีศาสนจักรนั้นๆ อยู่จริงโดยทางพฤตินัยหรือโดยทางนิตินัย หรือทั้งสองอย่าง

(3) รัฐบาลหรือคณะผู้ปกครอง หมายถึง องค์กรซึ่งทำหน้าที่ปกครองและบริหารกิจการภายในศาสนจักรเพื่อจัดระเบียบและดำเนินการรักษาผลประโยชน์ของศาสนิกชนเป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแนวทางให้กับศาสนจักร รวมทั้งเป็นตัวแทนของศาสนจักรในการติดต่อกับศาสนจักรอื่น

(4) อำนาจอธิปไตย หมายถึง อำนาจในการปกครอง และการบริหารศาสนจักรอันชอบด้วยกฎหมายบังคับทางศาสนา แสดงออกในรูปของการบังคับบัญชาผู้ที่อยู่อาศัยภายในศาสนจักรนั้นๆ

โดยใช้กฎข้อบังคับทางศาสนาเป็นเครื่องมือ อำนาจในการปกครองมีความสำคัญต่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของศาสนานั้น

จะเห็นได้ว่า ศาสนจักรและอาณาจักรต่างมีรูปแบบการปกครองที่มีเอกลักษณ์ มีกฎระเบียบ แบบแผนเป็นของตนเอง เป็นสถาบันที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์เช่นเดียวกัน

รูปแบบความสัมพันธ์ของศาสนจักรและอาณาจักรสรุปได้เป็น 2 รูปแบบ ดังต่อไปนี้ (แสวง อุดมศรี, 2533: 6-8)

(1) ความสัมพันธ์ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกัน (support) ความสัมพันธ์รูปแบบนี้เกิดขึ้นโดยการแบ่งหน้าที่กันทำ ต่างฝ่ายต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ การนำสันติสุขมาสู่สังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น อาณาจักรมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำ มีหน้าที่ป้องกันคุ้มครองประเทศชาติไม่ให้ถูกรุกราน แก้ไขความขัดแย้ง หรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชาชน ส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพตามความเหมาะสม ส่วนศาสนจักรทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม จริยธรรม รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเพื่อเป็นการลดหรือแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้ปกครองอาณาจักร เป็นความสัมพันธ์ซึ่งต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

(2) ความสัมพันธ์ในลักษณะขัดแย้ง (conflict) เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกัน หรือขัดแย้งเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างพยายามช่วงชิงอำนาจกันแย่งกันเป็นแกนนำสังคม หรือทำลักษณะครอบงำซึ่งกันและกัน

จากแนวคิดความสัมพันธ์ของศาสนากับการเมืองดังกล่าว จะพบว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ศาสนายังคงมีความสำคัญต่อสังคมและการเมือง ไม่มีศาสนาใดในโลกที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมและการเมือง ศาสนาไม่อาจปลีกตัวเองออกจากขอบข่ายทางการเมืองได้ เพราะชนชั้นปกครองนอกจากจะเป็นกลุ่มชนที่มีอำนาจควบคุมระบบการเมืองแล้ว ยังมีอิทธิพลเหนือสถาบันอื่นด้วย ประกอบกับระบบการเมืองดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นระบบ “ศาสนาและการเมือง” (religion political system) พร้อมๆ กันไป กล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นอุดมการณ์รูปแบบเดียวของสังคมโบราณ ความคิดทางศาสนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของระบบการเมือง (เจริญเกียรติ ธนะสุขสาคร, 2519: 358-359)

อย่างไรก็ตามจากบริบททางการเมืองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น เราจะเห็นได้ชัดเจนว่าในปรากฏการณ์การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชนั้นได้มีกลุ่มการเมืองจากทางฝ่ายอาณาจักรทั้งสองฝ่ายและการเมืองของคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ที่ต่างฝ่ายต่างได้ร่วมมือกับฝ่ายการเมือง ในการขับเคลื่อนผลักดัน/คัดค้าน การแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นการร่วมมือระหว่างฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรในการเบียดขับแย่งชิงผลประโยชน์กันเอง เป็นทั้งความสัมพันธ์ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกันและกันและเป็นความสัมพันธ์แบบขัดแย้งไปในตัวด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

ในการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ ประกอบด้วย (1) ความหมายของทัศนคติ (2) องค์ประกอบของทัศนคติ (3) การเกิดขึ้นของทัศนคติ (4) ปัจจัยของทัศนคติ (5) ลักษณะของทัศนคติ (6) การเปลี่ยนแปลง

ทัศนคติ (7) การวัดทัศนคติ (8) หลักการวัดทัศนคติ (9) ประโยชน์ของการวัดทัศนคติ และ (10) แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมือง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ (Attitude) หมายความว่า สภาพทางจิตของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้ในการที่จะตอบสนองต่อบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งในการทำนองว่าชอบหรือไม่ชอบ ตามปกติแล้วบุคคลจะต้องมีทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันเสมอ ซึ่งได้มีนักจิตวิทยาหรือกลุ่มผู้ที่ทำการศึกษาเรื่อง ทัศนคติ ให้ความหมายไว้หลายความหมายดังต่อไปนี้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526: 1) ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างจากสถานการณ์ภายนอก

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2527) ได้ให้ความหมายว่า ทัศนคติ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่ได้จากการเรียนรู้และประสบการณ์ แล้วแสดงสภาวะร่างกายและจิตใจในด้านความพร้อมที่จะตอบสนองต่อบุคคลหรือสิ่งของต่างๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งใน 2 ลักษณะ คือ แสดงความพร้อมที่จะเข้าไปหาเมื่อเกิดความรู้สึกชอบ เรียกว่าทัศนคติดีหรือเชิงบวก หรือมีความพร้อมที่จะหลีกเลี่ยงเมื่อเกิดความรู้สึกไม่ชอบ เรียกว่าทัศนคติที่ไม่ดีหรือทางลบ

วิจิตรา ชัยศรี (2537: 10) ได้ให้ความหมายว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดและความคิดเห็นของบุคคล หรือทำที่ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้รับทราบหรือได้เห็น ก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ว่าชอบหรือไม่ชอบ และมีแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในทางสนับสนุนหรือปฏิเสธ ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด

สุชา จันทรธรม และสุรางค์ จันทรธรม (2520: 104) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เราไม่สามารถแยกทัศนคติ (Attitude) และความคิดเห็น (Opinion) ออกจากกัน เพราะทัศนคติและความคิดเห็นนั้นมีลักษณะคล้ายๆ กัน แต่ลักษณะของความคิดเห็นจะไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ

จากการให้ความหมายดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าเรื่องของทัศนคตินั้นเกิดจากคุณค่าทางจิตใจ ค่านิยม ทัศนคติเป็นเรื่องของจิตใจ ความเชื่อเป็นท่าทีความรู้สึกและความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่น ต่อสื่อต่างๆ และต่อสถานการณ์อย่างหนึ่งอย่างใด และทัศนคดียังมีส่วนอย่างมากที่จะส่งผลให้คนเราแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาด้วย จะเห็นได้ว่าทัศนคดีย่อมประกอบด้วยด้านความคิดที่มีผลต่อด้านอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งเชื่อมโยงก่อให้เกิดแนวโน้มในการแสดงออกถึงความคิดและความรู้สึกออกมาทางพฤติกรรม

2.3.2 องค์ประกอบของทัศนคติ

ปภาวดี ดุลยจินดา (2540: 505) สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของทัศนคติไว้ 3 ประการคือ

(1) การรู้ (cognition) ประกอบด้วยความเชื่อของบุคคล ที่มีต่อเป้าหมายทัศนคติ เช่น ทัศนคติต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโซเวียตและจีนแผ่นดินใหญ่ ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปกครองในโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น สิ่งสำคัญขององค์ประกอบนี้คือ ความเชื่อที่ได้ประเมินค่าแล้วว่าน่าชื่นชมหรือไม่ น่าชื่นชมดีหรือไม่และรวมไปถึงความเชื่อในใจว่าควรจะมีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างไรต่อเป้าหมายทัศนคตินั้นจึงจะเหมาะสมที่สุดการรู้และแนวโน้มพฤติกรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

(2) ความรู้สึก (feeling) หมายถึง อารมณ์ที่มีต่อเป้าหมายของทัศนคตินั้น เป้าหมายจะถูกมองด้วยอารมณ์ความรู้สึกนี้เอง ที่ทำให้บุคคลเกิดความต้อติง ยึดมั่น ซึ่งอาจกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาตอบโต้ได้หากมีสิ่งขัดกับความรู้สึกมากระทบ

(3) แนวโน้มพฤติกรรม (action tendency) หมายถึง ความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับทัศนคติ ถ้าบุคคลมีทัศนคติต่อเป้าหมาย เขาจะมีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมช่วยสนับสนุนเป้าหมายนั้น ถ้าบุคคลมีทัศนคติในทางลบต่อเป้าหมาย เขาก็จะมีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมทำร้ายหรือทำลายเป้าหมายนั้นเช่นกัน

อริภัทร สายนาถ (2543: 24-25) กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติไว้ว่า มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

(1) ด้านความรู้ (The Cognitive Component) หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ และความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

(2) ด้านความรู้สึก (The Effective Component) หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ความรู้สึกทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

(3) ด้านพฤติกรรม (The Behavioral Component) หมายถึง แนวโน้ม หรือความพร้อมที่บุคคลจะตอบรับหรือปฏิเสธ

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ทัศนคติมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านความรู้ หมายถึง ความเชื่อถือของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากบุคคลมีความรู้สิ่งใดดีหรือความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ ว่าดี ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น องค์ประกอบที่สองด้านความรู้สึก หมายถึง ปฏิกิริยาการตอบสนองทางด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ที่มีต่อวัตถุหรือบุคคลใดหรือสิ่งใด ก็จะทำให้มีทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งนั้น และองค์ประกอบที่สามด้านพฤติกรรมหรือการกระทำ หมายถึง บุคคลที่จะประพฤติหรือปฏิบัติอย่างไรต่อวัตถุหรือกลุ่มบุคคล ในกรณีนี้ความเชื่อและความรู้สึกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมซึ่งองค์ประกอบแต่ละด้านมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ถ้าพระภิกษุมิทัศนคติที่ดีย่อมเกิดความรู้สึกที่ดีและปฏิกิริยาตอบสนองในทางที่ดีต่อการแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆราชองค์ที่ 20 เมื่อพระภิกษุเห็นความจำเป็นและความสำคัญ และเข้าใจรูปแบบในการปกครองคณะสงฆ์ตามธรรมเนียมปฏิบัติ ก็จะทำให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันให้มีการแต่งตั้ง แต่หากว่าพระภิกษุมิทัศนคติในทางลบต่อการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชในครั้งนี้ก็将会เกิดความไม่สนใจหรือเกิดการคัดค้านต่อต้านได้เช่นกัน

2.3.3 การเกิดของทัศนคติ

ในการสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองที่มีส่วนสัมพันธ์กับการเกิดทัศนคติ หากสร้างให้เกิดทัศนคติที่ดีเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการย่อมทำให้ภาพลักษณ์ทางการเมืองเป็นไปตามที่ต้องการด้วยตามแนวคิดของ ไลเคิร์ท (Likert) ได้ศึกษาการเกิดทัศนคติของตนเอง ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่เน้นถึงการเกิดทัศนคติตามหลักวิชาการสื่อสารโดยเฉพาะ โดยได้สรุปข้อศึกษาไว้ว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากความรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่างๆ มีอยู่มากมาย และแหล่งที่ทำให้เกิดทัศนคติที่สำคัญ คือ ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Special Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2.3.3.1 การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication with others) ทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากผู้อื่นได้ เช่น นักเรียนที่เคยได้รับการสั่งสอนจากครูอาจารย์ว่าทำอย่างนี้ดี อย่างนั้นไม่ดี ก็จะทำให้ให้นักเรียนมีทัศนคติต่อการกระทำต่างๆ ตามที่ได้รับทราบมา

2.3.3.2 สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Model) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ เช่น ลูกที่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่จะเลียนแบบการแสดงท่าทางการชอบหรือไม่ชอบสิ่งใดตามพ่อแม่ของตนไปด้วย นอกจากนั้น อาจจะมีการเลียนแบบผู้อื่นอีกก็ได้ เช่น การเลียนแบบผู้นำความคิด นักแสดง นักร้อง ผ่านสื่อต่างๆ ได้

2.3.3.3 ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลบางอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานต่างๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มา และสนับสนุนให้เกิดทัศนคติบางอย่างขึ้นได้

เมื่อพิจารณาแหล่งที่มาของของทัศนคติทางการเมืองดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวเชื่อมโยงทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ก็คือ การติดต่อสื่อสาร และการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายทางการเมือง ทั้งนี้ เพราะการสื่อสารจะมีการแทรกอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าทัศนคติจะเกิดประสบการณ์เฉพาะอย่างหรือเกิดจากสิ่งที่เป็นแบบอย่าง หรือเกิดจากการเกี่ยวข้องกับองค์กรหรือสถาบัน หรือเกิดจากการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นก็ตาม จึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองและการรับรู้ทางการเมืองของพระภิกษุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทัศนคติที่มีต่อการแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆราช

บรรพต คันธเสน (2538: 9) อธิบายเกี่ยวกับทัศนคติว่า ทัศนคติเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล แต่ละบุคคลย่อมมีประสบการณ์อันเป็นสิ่งแวดล้อมสร้างทัศนคติต่างกันไปสังคมนี้ล้อมรอบตัวบุคคล ซึ่งบุคคลสังสรรค์ด้วยทั้งในทางตรงและทางอ้อมเป็นกลจักรสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างทัศนคติขึ้น ทัศนคติจึงสร้างขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากครอบครัว โรงเรียน เพื่อนฝูง กลุ่มต่างๆ ในสังคม สื่อมวลชนและสิ่งรอบตัวบุคคล เราสามารถเรียนรู้ทัศนคติโดยมีการสังสรรค์กับสิ่งที่มีทัศนคติโดยตรง ทัศนคติที่สร้างขึ้นโดยลักษณะนี้ค่อนข้างจะเข้มข้น แต่มีเพียงส่วนน้อยที่ทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์ตรง บางครั้งบุคคลอาจมีประสบการณ์ที่นับได้ว่าเป็นประสบการณ์ที่รุนแรงมากกับสิ่งหนึ่ง ทัศนคติต่อสิ่งนั้นจะถูกสร้างขึ้นและมีความเข้มข้นอย่างสูงด้วยการอธิบายถึงการสร้างทัศนคตินี้จะแยกกล่าวตามองค์ประกอบของทัศนคติคือในขั้นแรกจะเกิดการสร้างความรู้ ความเชื่อขึ้นก่อน จากนั้นความรู้สึกและอารมณ์จะถูกสร้างขึ้นตามมา และเกิดการแสดงพฤติกรรมให้ปรากฏหลังจากเกิดความรู้สึกแล้ว

2.3.4 ปัจจัยของทัศนคติ

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2530: 146) กล่าวว่า ทัศนคติมียุทธศาสตร์ประกอบที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับรากฐานของปัจจัย 4 ประการ

2.3.4.1 ปัจจัยในการปรับตัว (adaptive function) คนที่เคยได้กลืนยาฆ่าแมลง แล้วมีอาการเวียนศีรษะเมื่อเขาเห็นคนอื่นใช้ยาฆ่าแมลงหรือเริ่มได้กลืนยาฆ่าแมลง ก็จะมีทัศนคติไม่ชอบการใช้ยาฆ่าแมลงอย่างนั้น หรือคนที่เขามาทำงานในกลุ่มผู้ที่มีความคิดในการอนุรักษ์สัตว์ป่าครั้งแรก เขาอาจยังไม่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า แต่เพื่อทำให้เขาอยู่ในกลุ่มคนดังกล่าวได้ ทัศนคติของเขาก็มีโอกาสที่จะเห็นคล้อยตามกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าในที่สุด

2.3.4.2 ปัจจัยในการใช้วิจารณ์ญาณ (cognitive function) ปัจจัยในการเกิดทัศนคติในข้อนี้การส่งถ่าย (transfer) ทัศนคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งไปยังสิ่งอื่นๆ ที่จัดอยู่ในกลุ่มหรือลักษณะอย่างเดียวกับคนอื่นๆ เช่น คนเลี้ยงแมวไว้ที่บ้าน เมื่อไปพบแมวที่อื่นๆ ไม่ว่าที่ใดเขาก็จะมีความรักใคร่เอ็นดูเช่นเดียวกับแมวของเขาเอง

2.3.4.3 ปัจจัยที่เป็นความต้องการ (need gratification function) ทัศนคติที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้มีลักษณะคล้ายๆกับเป็นความต้องการที่เป็นธรรมชาติทั่วไป เช่น ผู้ชายมักจะมีทัศนคติที่ดีต่อผู้หญิง ทัศนคติที่ดีต่ออาหารที่อร่อยและน่ากินหรือมักชอบอากาศที่อบอุ่นหรือเย็นสบาย เป็นต้น

2.3.4.4 ปัจจัยในการป้องกันตัว (ego-defence function) คือ ทัศนคติที่เกิดจากอันตรายหรือประสบการณ์ในทางที่ไม่ดีเมื่อไปพบหรืออยู่ในสถานการณ์เดิมอย่างนั้นเข้าอีกทัศนคติอย่างเดิมก็ยังคงมีต่อสิ่งใหม่นั้นอีกเช่น คนที่เคยถูกแมลงต่อย เมื่อไปพบแมลงชนิดดังกล่าวในทีใดๆ เข้าอีกก็จะเกิดความกลัวว่าจะถูกต่อยอีก นั่นคือเขามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อแมลงนั้น

2.3.5 ลักษณะของทัศนคติ

อิทธิพร สายนาคน (2543: 26) อธิบายถึงลักษณะของทัศนคติที่สำคัญมีดังนี้

(1) ทัศนคติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้หรือการได้รับประสบการณ์ ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด

(2) ทัศนคติ เป็นดัชนีที่ชี้แนวทางการการแสดงพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้ามีทัศนคติที่ดีก็มีแนวโน้มที่จะเข้าหา หรือแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ในทางตรงกันข้ามถ้ามีทัศนคติที่ไม่ดีก็มีแนวโน้มที่จะไม่เข้าหาโดยการถอนหนีหรือต่อต้านการแสดงพฤติกรรมนั้น

(3) ทัศนคติ สามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลอื่นๆ ได้ เช่น บิดา มารดา ไม่ชอบบุคคลหนึ่ง ย่อมมีแนวโน้มทำให้เด็กไม่ชอบบุคคลนั้นด้วย

(4) ทัศนคติ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากทัศนคติเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ถ้าการเรียนรู้หรือประสบการณ์นั้นเปลี่ยนแปลง ทัศนคติดังนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของทัศนคติ พอจะสรุปได้ว่า ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวะแวดล้อม ถ้าเกิดขึ้นแล้วจะมีลักษณะมั่นคงและเปลี่ยนแปลงได้ยาก ทัศนคติจะมีบทบาทช่วยให้บุคคลได้ปรับปรุงและพัฒนาตนเอง

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2536: 2-5) ได้รวบรวมลักษณะของทัศนคติในมุมมองของนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

(1) ทัศนคติที่เกิดจากการเรียนรู้ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด กล่าวคือ ประสบการณ์มีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติ การสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านกระบวนการปะทะสังสรรค์กับสิ่งต่างๆในสังคม เป็นต้นว่า บุคคล สิ่งของ ฯลฯ มีผลโดยตรงต่อทัศนคติ

(2) ทัศนคติมีลักษณะของประเมิน (evaluative nature) กล่าวคือ ทัศนคติเกิดจากการประเมินความคิดหรือความเชื่อที่บุคคลที่บุคคลอื่น ซึ่งเป็นสื่อกลางทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง ทัศนคติมีธรรมชาติของการประเมินความคิดหรือความเชื่อที่มีความรู้สึกแฝงอยู่ด้วยการที่บุคคลหนึ่งจะมีทัศนคติอย่างไรต่อสิ่งใดขึ้นอยู่กับ การประเมินความรู้ ความคิดหรือความเชื่อที่มีเกี่ยวกับสิ่งนั้น ซึ่ง

จะทำให้ผู้ประเมินความรู้สึกทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งดังกล่าวผลของการประเมินอาจแตกต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

(3) ทักษะมีคุณภาพและความเข้มข้น (quality and intensity) กล่าวคือ คุณภาพและความเข้มข้นของทัศนคติจะเป็นสิ่งที่บอกถึงความแตกต่างของทัศนคติแต่ละคนต่อสิ่งต่างๆ คุณภาพของทัศนคติเป็นสิ่งที่ได้จากการประเมิน เมื่อบุคคลประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็อาจมีทัศนคติทางบวก(ความรู้สึกชอบ) หรือทัศนคติทางลบ(ความรู้สึกไม่ชอบ) ต่อสิ่งนั้น นั่นก่อให้เกิดสภาวะความพร้อมที่จะเข้าหาหรือหลีกเลี่ยงสิ่งดังกล่าว ส่วนความเข้มข้นจะแสดงความมากน้อยของทัศนคติทางบวกหรือลบ หรือบ่งชี้ระดับการประเมิน

(4) ทักษะมีความคงทนไม่เปลี่ยนแปลง (permanence) กล่าวคือ ทักษะที่ฝังแน่นลึกซึ้งเนื่องจากสิ่งที่ประเมินมีความชัดเจนถูกต้องแน่นอน หรือในกรณีที่มีการสะสมประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้มานานพอ ในกรณีเช่นนี้การเพิ่มความรู้ใหม่หรือแม้แต่การบังคับให้แสดงพฤติกรรมนั้นๆ อยู่เสมอก็อาจจะไม่มีผลทำให้ทัศนคติที่กล่าวมาข้างต้นเปลี่ยนแปลงทัศนคติทำนองนี้จะสามารถใช้ทำนายหรืออธิบายพฤติกรรมในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันในเวลาต่อมาได้อย่างถูกต้อง

(5) ทักษะต้องมีสิ่งที่เหมาะสม (attitude object) กล่าวคือ ทักษะต้องมีสิ่งที่เหมาะสมที่แน่นอนว่ามีทัศนคติต่ออะไร ต่อบุคคล ต่อสิ่งของ หรือต่อสถานการณ์ จะไม่มีทัศนคติลอยๆ ที่ไม่มีความหมายถึงสิ่งใด และบุคคลจะต้องมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น ทักษะจะแตกต่างกันตามระดับความแน่นอนชัดเจนและขอบเขตโครงสร้างซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวน ชนิด และคุณลักษณะของส่วนประกอบนั้นๆ

(6) ทักษะมีลักษณะและความสัมพันธ์ กล่าวคือ ทักษะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งของบุคคลอื่นหรือสถานการณ์และความสัมพันธ์นี้เป็นความรู้สึกจริงใจ กล่าวคือ ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นจะทำให้ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อม ฉะนั้น เมื่อมีการประเมินความเชื่อมสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าวก็จะเกิดขึ้นในโครงสร้างของทัศนคติ นอกจากความสัมพันธ์ข้างต้น ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละทัศนคติ

2.3.6 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

บรรพต คันธเสน (2538: 11) อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติว่า ทัศนคติของคนเรานั้นมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ด้วยการศึกษาอบรมสั่งสอนและสิ่งแวดล้อม ความเจริญทางการศึกษา การคมนาคมติดต่อมีผลให้ทัศนคติของคนเปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะบุคคลมีโอกาสสร้างสรรค์และแลกเปลี่ยน ตลอดจนเลียนแบบความคิดเห็นกันได้มาก วัฒนธรรมมีการผสมผสานกันมากเท่าใดก็ยิ่งจะทำให้ทัศนคติของคนเปลี่ยนแปลงไปได้มากเท่านั้น คนที่ขาดการติดต่อกับบุคคลอื่น ดำรงชีวิตอยู่ตามลำพัง ทัศนคติจะไม่เปลี่ยนแปลง แต่คนที่โลดแล่นไปตามสังคมอย่างกว้างขวาง เข้ากลุ่มเข้าพวกหรือเป็นสมาชิกของสมาคมมากแห่ง ทัศนคติจะเปลี่ยนแปลงได้มาก เพราะคบค้าสมาคมติดต่อ สังสรรค์ โอกาสที่จะมีการถ่ายทอดหรือเลียนแบบความคิดเห็นนั้นเป็นไปได้ง่าย กล่าวคือ ทำให้คนมองเห็นโลกกว้างขึ้น ความรู้สึกเก่าที่มาจากครอบครัวหรือที่พบเห็นด้วยตัวเองในวัยเด็ก เมื่อเวลาผ่านไปนานๆ เข้าความรู้สึกเฉพาะของตัวนั้น คนส่วนใหญ่อาจไม่เห็นด้วยก็ได้ จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนให้สอดคล้องกับสังคมของตนที่เป็นสมาชิก มิฉะนั้นตนจะอยู่ร่วมกับเขาไม่ได้

อธิภร สายนาค (2543: 27) กล่าวว่าทัศนคติของบุคคลแม้จะได้รับการปลูกฝังไว้ในตัวบุคคลอย่างมั่นคงพอสมควร แต่ก็อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามทฤษฎีต่างๆ โดยวิธีการดังต่อไปนี้

- (1) การยอมตาม ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม
- (2) การเลียนแบบ ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลพึงพอใจบุคลิกลักษณะหรือพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- (3) ความต้องการที่จะเปลี่ยน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และเกิดค่านิยมในบางสิ่งบางอย่างที่ตนเองชื่นชอบ ก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
- (4) การเลี่ยนปงความเชื่อ ซึ่งเกิดจากการทำให้ความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติด้วย
- (5) การได้รับความรู้
- (6) การได้รับประสบการณ์ตรง
- (7) การเปลี่ยนแปลงปทัสถานทางสังคม
- (8) การใช้วิธีจิตบำบัด

จุมพล รอดคำดี (2533) กล่าวว่า ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์นั้น มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ระดับ คือ

- (1) การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจจะมาจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลอื่น
- (2) การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้มาจากประสบการณ์ หรือความประทับใจหรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ
- (3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งไม่มีผลต่อบุคคลทำให้ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงถ้าความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมถูกกระทบในระดับใดก็ตามจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งสิ้น นอกจากนี้ องค์ประกอบต่างๆ ในกระบวนการสื่อสาร เช่น คุณสมบัติผู้ส่งสาร ลักษณะของข่าวสาร คุณสมบัติของช่องทางการสื่อสารล้วนมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้บุคคลต้องเผชิญปัญหาเหตุการณ์ต่างๆ มากมาย บางคนเปลี่ยนทัศนคติได้ง่าย แต่บางคนเปลี่ยนทัศนคติได้ยาก เพราะทัศนคติของบุคคลเมื่อเกิดขึ้นแล้วแม้จะคงทนพอสมควรแต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการรับข่าวสารทำให้เกิดการยอมรับในสิ่งใหม่ แต่จะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลนั้น

ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทิศทางเดียวกันก็จะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า มั่นคงกว่าคงที่กว่าทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไปในคนละทาง ซึ่งทัศนคติของบุคคลสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี วิธีหนึ่งคือ การที่บุคคลได้รับข่าวสารนั้นอาจจะมาจากสื่อบุคคล หรือสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่ได้รับนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทัศนคติด้านความรู้หรือการรับรู้และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติก็มีแนวโน้มทำให้ส่วนประกอบด้านอารมณ์และส่วนประกอบทางพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงด้วย ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าหากได้รับข่าวสารในระดับที่แตกต่างกันก็ย่อมทำให้มีทัศนคติหรือแนวโน้มของพฤติกรรมมีความแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงส่วนมากไม่ได้มาจากการเปลี่ยนค่านิยม

(Value) ของบุคคล แต่มาจากการเปลี่ยนแปลงการยอมรับข่าวสารซึ่งสัมพันธ์กับบุคคลนั้น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติคือ สื่อ (Media) ซึ่งอาจจะเป็นสื่อบุคคล สื่อมวลชน ซึ่งเป็นช่องทางในการส่งข่าวสาร (Message) ให้แก่ผู้รับสาร แต่อิทธิพลของข่าวสารและสื่อจะมีมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับข่าวสารและผู้รับข่าวสารว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ระหว่างข่าวสารกับความรู้และทัศนคติของผู้รับสารซึ่งอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็ได้

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าทัศนคติทางการเมืองถึงแม้ว่าจะมีลักษณะที่มั่นคงถาวร แต่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากหลายวิธี ทั้งจากตัวบุคคลและจากการสื่อสารรูปแบบต่างๆ ซึ่งการที่จะทำให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายทางการเมืองและประชาชนทั่วไปมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร สถาบัน บุคคลทางการเมืองนั้นจำเป็นต้องใช้เวลาสั่งสมประสบการณ์ และกระทำการสื่อสารอย่างเพียงพอต่อเนื่อง เป็นระบบเพื่อให้ข่าวสารที่ออกไปนั้นสู่ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกันตามที่ต้องการให้เกิดทัศนคติ

2.3.7 การวัดทัศนคติ

เนื่องจากทัศนคติเป็นพฤติกรรมภายใน มีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งเจ้าตัวเท่านั้นที่ทราบ การวัดทัศนคติโดยตรงจึงทำไม่ได้ แต่โดยทัศนคติมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการดังกล่าวมาข้างต้น ดังนั้น การวัดทัศนคติจึงต้องวัดทั้ง 3 องค์ประกอบของทัศนคติและต้องวัดเป็นภาพรวมๆ โดยพิจารณาจากิริยาเท่าที่การตอบสนองต่อสิ่งเร้าในหลายด้านหลายประการรวมกัน มิใช่วัดจากการกระทำหรือพฤติกรรมเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2523: 113)

เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์ (2522: 94-96) กล่าวว่า วัตถุประสงค์เบื้องต้นในการวัดทัศนคติ มักจะมีข้อตกลง (Assumption) ดังนี้

(1) การศึกษาทัศนคติเป็นการศึกษาความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคลที่มีลักษณะคงเส้นคงวา หรืออย่างน้อยเป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่ไม่เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาหนึ่ง

(2) ทัศนคติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถวัดได้หรือสังเกตได้โดยตรง ฉะนั้น การวัดทัศนคติจึงเป็นการวัดทางอ้อมจากแนวโน้มที่บุคคลจะแสดงออกหรือประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผนคงที่ ไม่ใช่พฤติกรรมโดยตรงของมนุษย์

(3) การศึกษาทัศนคติของบุคคลนั้นไม่ใช่เป็นการศึกษาแต่เฉพาะทิศทางทัศนคติของบุคคลเท่านั้น แต่ต้องศึกษาถึงระดับความมากน้อยหรือความเข้มของทัศนคตินั้นๆ ด้วย

นักจิตวิทยาและผู้รู้หลายท่านยังมีข้อถกเถียงกันอยู่ว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่วัดได้อย่างแน่นอนหรือไม่ หรือมีวิธีการใดที่จะวัดทัศนคติได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามการวัดทัศนคตินั้นถือเป็นการวัดภาวะโน้มเอียงในการจะแสดงออก ไม่ใช่เป็นการกระทำ แต่เป็นความรู้สึกซึ่งมีลักษณะอัตนัย (subjective) บุคคลอาจไม่ให้อรรถาธิบายด้วยความจริงใจ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัว และการแสดงออกของสิ่งนั้นไม่ว่าจะเป็นรูปของวาจาหรือการเขียนก็ตามบุคคลมักจะไตร่ตรองถึงความเหมาะสมตามสถานการณ์ทางสังคม คือตามปกติวิสัย ตามค่านิยม การยอมรับและไม่ยอมรับ การเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบของคนส่วนใหญ่ทางสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า ทัศนคติจึงเป็นสิ่งที่ไม่ว่างสังเกตได้ ไม่อาจมองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่นหรือสัมผัสได้ ทัศนคติเป็นภาวะเชิงสันนิษฐานที่ต้องอนุมานเพื่อจะอนุมานทัศนคติ จึงได้มีผู้หาวิธีการวัดขึ้นมามากมายหลายท่านหลายวิธี อาทิ (กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, 2527: 187; อ้างอิงจาก จิตกู ชาญสมบูรณ์, 2547) ได้กำหนดวิธีวัดไว้ 5 วิธี คือ

(1) โดยประมาณความรู้สึกของตนเอง (self-report measures) วิธีการวัดทัศนคติทางสังคมโดยประมาณความรู้สึกของตนเองนี้มีนักจิตวิทยาสังคม ได้พยายามสร้างเครื่องมือขึ้นมาวัดเป็นมาตรฐานประมาณความรู้สึก มีอยู่หลายสเกลที่เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายมากได้แก่

(1.1) สเกลของเซอร์สโตน (The Thurstone scale) สเกลนี้สร้างขึ้นโดย เซอร์สโตน (Louis Thurstone) ในปี ค.ศ.1928 มีทั้งหมด 11 ระดับความรู้สึก

ระดับความรู้สึกแบ่งเป็น 11 ระดับ โดยระดับต้นคือระดับที่ 1-5 เป็นทัศนคติทางบวก เช่น ความรู้สึกเห็นด้วย พอใจ ชอบ โดยมีระดับต่ำสุด คือ 1 ไปเรื่อยๆจนถึงระดับสูงสุดคือ 5 สำหรับระดับ 6 จะมีความรู้สึกกลางๆ ก้ำกึ่งระหว่างทัศนคติทางบวกกับทางลบ และระดับท้ายคือ 7-11 เป็นทัศนคติทางลบ เช่น ความรู้สึกไม่เห็นด้วย ไม่พอใจ ไม่ชอบ โดยมีระดับต่ำสุดคือ 7 ไปเรื่อยๆจนถึงระดับสูงสุดคือ 11

(1.2) สเกลของไลเคิร์ท (The Likert scale) สเกลนี้สร้างขึ้นโดยไลเคิร์ท (Likert) ในปี ค.ศ.1930 มีทั้งหมด 5 ระดับความรู้สึก ดังนี้

ข้อความที่เป็นในทางบวก (positive) มีข้อเลือก/คะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

ข้อความที่เป็นในทางลบ (negative) มีข้อเลือก/คะแนน ดังนี้

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน

(1.3) สเกลของโบการ์ด์ (The Bogardus scale) สเกลนี้สร้างขึ้นโดยโบการ์ด์ (Bogardus) ในปี ค.ศ.1925 เป็นสเกลที่ใช้วัดทัศนคติด้านสังคม เรียกว่า social distance scale โดยการสร้างข้อคำถามขึ้นมา 7 ข้อ แล้วให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือก 1 ข้อเฉพาะที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงเพียงข้อใดข้อหนึ่งหรือมากกว่า 1 ข้อขึ้นไป

(1.4) สเกลที่ใช้ความหมายของคำที่แตกต่างกัน สเกลนี้สร้างขึ้นโดย Osgood, Suci and Tannenbaum ในปี ค.ศ.1957 เป็นสเกลที่ใช้คำหรือวลีที่มีความหมายตรงกันข้ามกันเป็นคู่ๆ มีสเกลที่ประมาณความรู้สึก 7 ระดับ ในแต่ละคำหรือวลีนั้นๆแบ่งการวัดทัศนคติเป็น 3 สเกล คือ

(1.4.1) สเกลประเมิณผล (eradivative scale) เป็นการวัดด้านประเมิณความรู้สึกได้แก่ ดี-เลว, ชม-หวน, ชอบ-ไม่ชอบ, พอใจ-ไม่พอใจ

(1.4.2) สเกลแสดงพลัง (potency scale) เป็นการวัดความแข็งแรง ได้แก่ แข็ง-อ่อน หนัก-เบา ฯลฯ

(1.4.3) สเกลที่แสดงถึงการแสดงออกหรือการเคลื่อนไหว (activity scale) โดยใช้คำคุณศัพท์อธิบาย ได้แก่ ช้า-เร็ว เฉื่อยชา-กระตือรือร้น ฯลฯ

(1.5) สเกลอื่นๆ เช่น สเกลที่ใช้คำถามในทำนองการยอมรับ หรือปฏิเสธ และสเกลที่ใช้คำถามแบบปลายเปิด

(2) การสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก เทคนิคการวัดทัศนคติโดยวิธีนี้เริ่มใช้โดย ลาปีแอร์ (Lapierre) ในปี ค.ศ.1934 โดยการสร้างสถานการณ์ที่เป็นจริงมากที่สุด แล้วให้ผู้แสดงทัศนคติอยู่ในสถานการณ์นั้นระยะหนึ่ง จนกระทั่งเกิดความรู้สึกหรือมีทัศนคติต่อสถานการณ์นั้น แล้วผู้ศึกษาหรือผู้วัดทัศนคติต้องสังเกตพฤติกรรมที่เขาแสดงออกตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งสิ้นสุดการสร้างสถานการณ์

(3) การตีความหายหรือแปลความหมาย จากปฏิกิริยาที่บุคคลแสดงต่อสิ่งเร้าบางชนิด เทคนิคการวัดทัศนคตินี้มีหลายวิธี ได้แก่

(3.1) การดูภาพ เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากภาพ

(3.2) การดูภาพหยดหมึก แล้วบอกว่าภาพที่เห็นคืออะไร พร้อมเหตุผล

(3.3) การทำนายพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นของบุคคลหรือตัวละคร

(4) การทำงานบางอย่างที่กำหนดให้การวัดทัศนคติด้วยวิธีนี้นักจิตวิทยาสังคมเชื่อว่า พฤติกรรมที่บุคคลแสดงการทำงานอย่างที่กำหนดให้นั้นเป็นผลมาจากความรู้สึกนึกคิดของเขาเอง

(5) ปฏิกิริยาตอบสนองทางร่างกาย นักจิตวิทยาส่วนใหญ่มีรายงานผลการศึกษาด้านทัศนคติ หรือการวัดทัศนคติโดยการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้น (intensity) หรือความรุนแรง (externity) ของทัศนคติกับการตอบสนองทางร่างกาย

2.3.8 หลักการวัดทัศนคติ

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2537: 222) กล่าวว่า การวัดทัศนคติมีหลักการเบื้องต้น 3 ประการ ดังนี้

(1) เนื้อหา (Content) การวัดทัศนคติต้องมีสิ่งเร้าไปกระตุ้นให้มีกิริยาทำที่ออกมา โดยสิ่งเร้าทั่วไป ได้แก่ เนื้อหาที่ต้องการวัด เช่น ต้องการวัดทัศนคติต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตครอบครัว ซึ่งได้แก่ การเลือกคู่ครอง อายุแรกสมรส ระยะการมีบุตรคนแรกและคนต่อไป ขนาดครอบครัว และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

(2) ทิศทาง (Direction) การวัดทัศนคติโดยทั่วไปกำหนดให้ทัศนคติมีทิศทางเป็นเส้นตรง และต่อเนื่องในลักษณะ ซ้าย-ขวา หรือ บวก-ลบ กล่าวคือ เริ่มจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง และลดความเห็นด้วยลงเรื่อยๆ จนถึงมีความรู้สึกเฉยๆ และลดต่อไปเป็นไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เป็นไปในเส้นตรงเดียวกัน และต่อเนื่อง

(3) ความเข้ม กิริยาทำที่หรือความรู้สึกที่แสดงออกต่อสิ่งเร้านั้นๆมีปริมาณมากน้อยแตกต่างกัน ถ้ามีความสูงไม่ว่าจะไปในทิศทางใดก็ตามจะมีความรู้สึกหรือกิริยาทำที่รุนแรงกว่าที่มีความเข้มเป็นกลาง

มาตรวัดทัศนคติ (Attitude Scale) เครื่องมือสำหรับใช้วัดทัศนคติ เรียกว่า มาตรวัดทัศนคติซึ่งเป็นระบบประเมินค่า (Rating Scale) นักจิตวิทยาสังคม นิยมที่จะใช้เครื่องมือวัดทัศนคติใน 2 ลักษณะ คือ วัดทิศทาง (Direction) คือการประเมินทัศนคติในทิศทางบวกหรือลบ ซึ่งหมายถึงดีกับเลว เช่น เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ชอบ ไม่ชอบ เป็นต้น และวัดเพื่อให้ได้ปริมาณของทัศนคติ (Magnitude)

หมายถึง ความเข้มข้นรุนแรงของทัศนคติที่มีต่อสิ่งนั้นๆ ว่ามาน้อยเพียงไร เช่น มาก ปานกลาง น้อย เกือบ ใดๆ รัก

มาตรวัดทัศนคติที่นิยมใช้และรู้จักแพร่หลายมี 3 ชนิด ได้แก่ มาตรวัดแบบเทอร์สตัน (Thurston's Type Scale) มาตรวัดแบบของลิเคิร์ท (Likert Scale) และมาตรวัดของออสกู๊ด (Osgood Scale) ซึ่งมาตรวัดทัศนคติแต่ละแบบมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด และเหมาะสำหรับการมาตรวัดทัศนคติในลักษณะที่ต่างกัน ดังนั้น การเลือกใช้มาตรวัดทัศนคติประเภทใดก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความจำกัดของการวิจัย (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540: 106-108) ซึ่งมาตรวัดทัศนคติแต่ละลักษณะมีรายละเอียด ดังนี้

(1) มาตรวัดแบบของเทอร์สตัน (Thurstone's Type Scale) เป็นการกำหนดช่วงความรู้สึกของคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 11 ช่วง จากนั้นที่สุดจนถึงมากที่สุด แต่ละช่วงมีระยะห่างเท่าๆ กัน ข้อความที่บรรจุลงในมาตรวัดจะต้องนำไปให้ผู้ตัดสินใจเลือกว่าควรอยู่ในตำแหน่งใดของมาตรวัดแต่ละข้อความ อาจจะต้องมีข้อความประมาณ 20 ข้อความหรือมากกว่าเล็กน้อย

(2) มาตรวัดแบบลิเคิร์ท (Likert Scale) เป็นการวัดระดับความคิดเห็นของคน แบ่งออกเป็น 5 ช่วง หรือ 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉยๆ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ข้อความที่บรรจุในมาตรวัดจะเป็นการวัดความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดี (บวก) และในทางที่ไม่ดี (ลบ) และมีจำนวนพอๆ กัน ข้อความเหล่านี้ควรมีประมาณ 18-20 ข้อความ

(3) มาตรวัดของออสกู๊ด (Osgood Scale) เป็นมาตรวัดที่ใช้คำคุณศัพท์มาอธิบายความหมายของสิ่งเร้า โดยมีคุณสมบัติตรงข้ามกันเป็นขั้วของมาตรวัด คำคุณศัพท์ที่ใช้ในการอธิบายคุณลักษณะของสิ่งเร้านี้สามารถอธิบายได้ 3 องค์ประกอบ คือ

(3.1) องค์ประกอบด้านประเมินค่า เป็นองค์ประกอบที่แสดงออกด้านคุณค่า คำคุณศัพท์ที่ใช้อธิบาย เช่น ชั่ว-ดี จริง-เท็จ ฉลาด-โง่ สวย-น่าเกลียด เป็นต้น

(3.2) องค์ประกอบด้านศักยภาพ เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึง กำลัง อำนาจ เช่น แข็งแรง-อ่อนแอ หนัก-เบา หยาบ-ละเอียด เป็นต้น

(3.3) องค์ประกอบด้านกิจกรรม เป็นคุณศัพท์ที่แสดงถึงลักษณะกิจกรรมต่างๆ เช่น ช้า-เร็ว เฉื่อยชา-กระตือรือร้น เป็นต้น

2.3.9 ประโยชน์ของการวัดทัศนคติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523: 1-4) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดทัศนคติเอาไว้ดังต่อไปนี้

(1) วัดเพื่อทำนายพฤติกรรม เนื่องจากทัศนคติต่อสิ่งใดๆ ของบุคคล ย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าเขามีความรู้สึกด้านที่ดีหรือไม่ดีเกี่ยวกับสิ่งนั้นมาน้อยเพียงใด และเขามีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นเพียงใด ทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งนั้นจึงเป็นเครื่องหมายทำนายว่า บุคคลนั้น จะมีการกระทำสิ่งนั้นๆ ไปในทำนองใดด้วย ฉะนั้น การทราบทัศนคติของบุคคลย่อมจะช่วยให้สามารถทำนายการกระทำของบุคคลนั้นได้ แม้จะไม่ถูกเสมอไป

(2) วัดเพื่อหาทางป้องกัน การที่บุคคลจะมีทัศนคติอย่างไรวินั้นเป็นสิทธิส่วนบุคคล แต่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมย่อมจะเป็นไปได้เมื่อพลเมืองมีทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นทางให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันและไม่เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม ในการประกอบอาชีพบางประเภทมีความจำเป็นจะต้องได้บุคคลที่มีทัศนคติที่เหมาะสมมาเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้า

และเกิดความเป็นธรรมแก่สังคม เช่น แพทย์ ครู ตำรวจ เป็นต้น การทราบทัศนคติของบุคคลล่วงหน้าจะสามารถเลือกสรรบุคคลได้ตามต้องการและยังเป็นการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ด้วย

(3) วัดเพื่อการแก้ไข การวัดทัศนคติในบางเรื่อง เช่น การวัดทัศนคติของประชากรเกี่ยวกับนโยบายของชาติที่รัฐบาลกำลังนำมาว่า ประชากรมีทัศนคติสอดคล้องหรือเห็นด้วยหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องกับนโยบายที่กำหนดขึ้นมา ประเทศชาติอาจเกิดความเสียหายขึ้นได้ เมื่อทราบทัศนคตินั้นก่อนก็สามารถหาแนวทางแก้ไขก่อนที่จะเกิดปัญหา

(4) วัดเพื่อให้เข้าใจสาเหตุและผล ทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ นั้นเปรียบเหมือนสาเหตุภายใน ซึ่งมีกำลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมต่างๆ กัน สาเหตุภายในหรือทัศนคติของบุคคลอาจเป็นเครื่องกรองหรือเครื่องหน่วงอิทธิพลของสาเหตุภายนอกที่มีต่อการกระทำของบุคคลนั้นได้ ฉะนั้นการจะเข้าใจอิทธิพลของสาเหตุภายนอกที่มีต่อการกระทำของบุคคลต่างๆ ให้ชัดเจน บางกรณีอาจจำเป็นต้องวัดทัศนคติของบุคคลต่างๆ ต่อสาเหตุภายนอกนั้นด้วย

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526: 5-6) กล่าวถึง ประโยชน์ของทัศนคติไว้ดังนี้

(1) ช่วยทำให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว โดยการจัดรูปหรือจัดระบบสิ่งของต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเขา

(2) ช่วยให้มีการเข้าข้างตัวเอง (Self-Esteem) โดยช่วยให้บุคคลหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดีหรือปกปิดความจริงบางอย่าง ซึ่งนำความไม่พอใจมาสู่ตัวเอง

(3) ช่วยในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่สลับซับซ้อน ซึ่งการมีปฏิกิริยาตอบโต้หรือการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกไปนั้น ส่วนมากจะทำในสิ่งตนนำความพอใจมาให้หรือเป็นบำเหน็จรางวัลจากสิ่งแวดล้อม

(4) ช่วยให้บุคคลสามารถแสดงออกถึงค่านิยมของตนเอง ซึ่งแสดงว่าทัศนคตินั้นนำความพอใจมาให้บุคคลนั้น

จะเห็นได้ว่า การวัดทัศนคติสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติเป็นเรื่องที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาต่างๆ ได้ให้ความสนใจอย่างยิ่ง เพราะทัศนคติมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของพฤติกรรม

2.3.10 แนวความคิดเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมือง

วัฒนธรรมทางสังคม (social culture) ประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ 3 ประการคือ (Foster, 1962; อ้างอิงจาก จิตภู เทพสมบุรณ์, 2547)

ประการแรก วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เรารู้ได้ถ้าเรารู้จักวัฒนธรรมของชนชาติใด เผ่าใด เรา ก็สามารถศึกษาทำความเข้าใจทั้งทางตรงและทางอ้อม

(1) ทางตรงก็คือเข้าไปคลุกคลีร่วมอยู่ร่วมกิจกรรมโดยตรง

(2) ทางอ้อมก็คือการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่มีผู้ศึกษารวบรวมไว้

ประการที่ 2 วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าเกิดจากการถ่ายทอดทางสายเลือด

ประการที่ 3 วัฒนธรรมต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ (dynamic) มักมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ

ระบบซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และถ่ายทอดของคนในสังคมสืบต่อกันมาจนกระทั่งก่อให้เกิดเป็นแบบแผนของพฤติกรรมนั้น มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังนี้คือ

(1) ระบบความเชื่อ (belief) โดยทั่วไปแบ่งออก 3 ประเภทคือ (Rokeach, 1973; อ้างอิงจาก จิตกู เทพสมบุญ, 2547)

(1.1) ความเชื่อกับสิ่งที่ดำรงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือผิด เช่น การฉ้อโกง การทำงานด้วยความสุจริต

(1.2) ความเชื่อเกี่ยวกับการประเมินคุณค่าของสิ่งที่ดำรงอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือเลว เช่น ความเมตตาปราณี ความโหดร้าย

(1.3) ความเชื่อเกี่ยวกับวิธีหรือเป้าหมายของการกระทำว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนา เช่น การเสียสละให้สังคม, ความเห็นแก่ตัวต่อสังคม

(2) ค่านิยม (value) หมายถึง ความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีลักษณะยืนยงถาวร โดยเชื่อว่าวิธีปฏิบัติหรือเป้าหมายของชีวิตบางอย่างนั้นเป็นสิ่งตนเองหรือสังคมเห็นชอบสมควรที่จะยึดถือปฏิบัติ ค่านิยมประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการคือ (Rokeach, 1973; อ้างอิงจาก สุนทร โคมิน และสมิท สัมครการ, 2522)

(2.1) ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง เช่นบางบุคคลอาจจะนิยมชีวิตสมถะ แต่อีกบางบุคคลชอบชีวิตที่ฟุ่มเฟือย

(2.2) ค่านิยมมีลักษณะยืนยงถาวร เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) เช่น ค่านิยมความกตัญญู

(2.3) ค่านิยมมีลักษณะของการเปรียบเทียบความสำคัญ เช่น บางบุคคลมีค่านิยมการทำงานหนัก แต่บางบุคคลมีค่านิยมเกี่ยวกับการเที่ยวเตร่

(3) ทศนคติ (attitude) หมายถึงความพร้อมทางจิตใจและความรู้สึกของคนเราที่สั่งสมมาจากประสบการณ์อันยาวนาน (Allport, 1935; อ้างอิงจาก จิตกู เทพสมบุญ, 2547) หรืออาจจะกล่าวได้โดยสรุปว่าทศนคติหมายถึง ระบบความเชื่อของคนเราที่สั่งสมมาเป็นเวลาอันยาวนาน (Rokeach, 1968; อ้างอิงจาก จิตกู เทพสมบุญ, 2547)

2.4 แนวคิดขบวนการทางสังคม

ในการนำเสนอแนวคิดขบวนการทางสังคม ประกอบด้วย (1) แนวคิดแนวความคิดของ Ralph H. Turner (2) ความสำคัญของผู้นำในขบวนการทางสังคม (3) ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องต่อยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม และ (4) กรอบโครงสร้างความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง

ขบวนการทางสังคม (social movement) เป็นแง่หนึ่งของการศึกษาพฤติกรรมร่วมที่ได้รับความสนใจมากในยุคปัจจุบันซึ่งประชาชนได้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหว เพื่อจะกระทำอะไรบางอย่างในการสนับสนุน หรือคัดค้านการเปลี่ยนแปลงในกลุ่ม สังคม หรือโลกที่เขาเป็นส่วนหนึ่ง (วรณิ พฤฒิกาว, 2530: 11) กล่าวว่าประชาชนจะมีการกระทำโดยผ่านวิถีทาง (means) หลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นการกระทำที่รุนแรง การปฏิวัติ รวมถึงการถอนรากไปสู่ชุมชนอุดมคติ

Turner and Killian (1972: 246; อ้างอิงจาก วรณี พฤติถาวร, 2530: 11) นิยามขบวนการทางสังคมว่าเป็นการกระทำร่วมกันด้วยความต่อเนื่องเพื่อจะส่งเสริมหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือในกลุ่มที่ขบวนการทางสังคมเป็นส่วนหนึ่ง

Zald and Ash (1973: 82; อ้างอิงจาก วรณี พฤติถาวร, 2530: 11) กล่าวว่า ขบวนการทางสังคมเป็นความมุ่งหมายและความพยายามร่วมกันของประชากรจำนวนหนึ่งที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในตัวปัจเจกบุคคล หรือสถาบันสังคม และโครงสร้างสังคม

McCarthy and Zald (1977: 1217; อ้างอิงจาก วรณี พฤติถาวร, 2530: 11) นิยามขบวนการทางสังคมว่าเป็นความคิดเห็นและความเชื่อในเรื่องหนึ่งเรื่องใดของประชาชนซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนหรือการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสังคม

จากนิยามดังกล่าวจะเห็นว่า ขบวนการทางสังคมจะมีองค์ประกอบร่วมกัน ประการแรก คือ บุคคลได้เข้าไปอยู่ในขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและ ประการที่สองเกี่ยวข้องกับ การรับเอาเป้าหมายสำหรับรูปแบบใหม่ของสังคมและวัฒนธรรม การให้ได้มาซึ่งเป้าหมายของ ขบวนการทางสังคมนั้นประชาชนจะต้องได้รับการระดมพลัง (mobilized) เพื่อให้เกิดการกระทำโดย ผ่านวิธีการต่างๆ อาทิเช่น การนัดหยุดงาน การประท้วง เป็นต้น

ส่วนในกรณีของการแต่งตั้งพระสังฆราชที่ได้มีการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ในแต่ละฝ่ายทั้งฝ่าย ธรรมยุติกนิกายและฝ่ายมหานิกายเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ได้รับความเป็นธรรมจาก มาตรการการดำเนินการของรัฐบาล หรือกรณีการคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชก็เพื่อที่จะสนับสนุน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปในตัวหรือการคัดค้านเกิดจากความไม่เหมาะสมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงมีผลต่อ การใช้ยุทธวิธีของฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้าน เพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่เป็นไปตามความประสงค์ ของกลุ่มเคลื่อนไหวและจะส่งผลต่อทัศนคติไปตามลำดับ

2.4.1 แนวความคิดของ Ralph H. Turner (1970; อ้างอิงจาก วรณี พฤติถาวร, 2530: 12-14)

Turner เห็นว่าความสามารถในการกระทำที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย (target group) ก็คือ รูปแบบการใช้อำนาจซึ่งมีระดับมากน้อยต่างกันในการขบวนการทางสังคม โดยที่เขาเห็นว่าอำนาจในการขบวนการทางสังคม เป็นความสามารถในการเปลี่ยนแปลงให้ได้มาซึ่ง สิ่งที่ต้องการ วัตถุประสงค์ รูปแบบของการใช้อำนาจก็คือ ยุทธวิธีในการขบวนการทางสังคม ซึ่ง Turner เห็นว่ามี อยู่ 3 แบบ คือ ยุทธวิธีแบบต่อรอง (bargaining) ยุทธวิธีแบบชักจูง (persuasion) และยุทธวิธีแบบใช้ กำลัง (coercion) ทั้ง 3 ยุทธวิธี มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ และหรือการกระทำของกลุ่มเป้าหมายให้ คล้อยตาม เห็นด้วย หรือยอมตามเป้าหมายที่ขบวนการทางสังคมต้องการ กล่าวว่ายุทธวิธีแบบชักจูง เป็น การใช้การควบคุมและจัดการโดยผ่านสัญลักษณ์ ปราศจากการให้รางวัลหรือการลงโทษภายใต้การ ควบคุมของขบวนการเคลื่อนไหว เป็นวิถีทางขั้นพื้นฐานของการกระทำที่สอดคล้องกับค่านิยมของ กลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการชี้แนะให้เห็นถึงการได้รับรางวัลและการลงโทษว่าจะเกิดขึ้นกับ กลุ่มเป้าหมายหากไม่กระทำตาม ในขณะที่ยุทธวิธีแบบต่อรองนำมาใช้เพื่อควบคุมคุณค่าบางประการ ของการแลกเปลี่ยนที่กลุ่มเป้าหมายต้องการและกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวสามารถให้บางสิ่งบางอย่าง กลับคืนมาได้ ยุทธวิธีแบบต่อรองนั้น Turner ได้ยกตัวอย่างว่า เป็นยุทธวิธีที่องค์กรเคลื่อนไหวเสนอให้ คณะเนนเสียงของเหล่าพรรคพวกที่เป็นผู้สนับสนุนต่อกลุ่มให้แก่พรรคการเมืองหรือผู้แข่งขันที่เป็น กลุ่มเป้าหมาย โดยหวังที่จะได้รับการสนับสนุนในการเคลื่อนไหว หรือเป็นรูปแบบขององค์กร

เคลื่อนไหวแต่ละองค์กรประสานกัน (coalition) ในอันที่จะแลกเปลี่ยนการสนับสนุนซึ่งกันและกันในเป้าหมายของการเคลื่อนไหวที่แต่ละองค์กรมีอยู่ ยุทธวิธีสุดท้ายยุทธวิธีแบบใช้กำลังเป็นการควบคุมสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อที่จะโน้มน้าววิถีทางของการกระทำเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการโดยมีการพิจารณาถึงต้นทุนและการลงโทษด้วย เป็นการใช้กำลังคุกคามเพื่อแสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายจะได้รับอันตรายถ้าไม่ยอมกระทำตาม เขาได้ยกตัวอย่างยุทธวิธีแบบใช้กำลัง คือ การทำให้เกิดความแตกแยกภายในกลุ่มเป้าหมาย การทำให้กลุ่มเป้าหมายอ่อนกำลังจนกระทั่งถึงวิธีการทำร้าย และฆาตกรรม เป็นต้น

Turner (1970: 150, 154; อ้างอิงจาก วรณี พลฒินถาวร, 2530: 13) กล่าวว่า การเลือกยุทธวิธีโดยความโน้มเอียงมุ่งต่อผลคำนึงถึงหลักของควมมีเหตุผล (rational principle) และคำนึงถึงประสิทธิภาพที่จะเกิดขึ้น (anticipated effectiveness) นอกจากนี้ยังรวมถึงการวินิจฉัยถึงยุทธวิธีเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายของขบวนการ (attainment of the movement goals) สำหรับการเลือกยุทธวิธีโดยความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์ Turner (1970: 150, 154) เห็นว่าเป็นการเสนอภาพลักษณ์ของอำนาจ (image of power) เป็นความพึงพอใจที่ได้ใช้และแสดงอำนาจโดยที่ประชาชนได้รับความพึงพอใจจากการกระทำของอำนาจนั้น นอกจากนี้ Turner ยังชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มากำหนดความโน้มเอียงที่มุ่งต่อผลคือ ขบวนการทางสังคมประกอบด้วย ผู้นำที่มีลักษณะโซฟิสติ เคชั่นสูง (high sophistication) สมาชิกอยู่ในภาวะเบียบสูงและองค์กรมีการใช้และการแสดงออกซึ่งอำนาจน้อย ในทางตรงกันข้ามปัจจัยที่มากำหนดความโน้มเอียงที่มุ่งสนองอารมณ์ประกอบด้วย ผู้นำที่มีลักษณะโซฟิสติ เคชั่นต่ำ (low sophistication) สมาชิกอยู่ในภาวะเบียบต่ำ และองค์กรมีการใช้และการแสดงออกซึ่งอำนาจมากปัจจัยชุดที่ 2 คือ ปัจจัยที่เป็นข้อจำกัด หรือเงื่อนไข (limiting factors) ได้แก่ ค่านิยมของผู้ที่ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ (values of the constituency) ค่านิยมและผลประโยชน์ของสาธารณชน (values and interests of the public) ธรรมชาติหรือลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้กับกลุ่มเป้าหมาย (nature of the relationship between the constituency and target group) และทรัพยากรที่มีอยู่ในครอบครอง (resources at disposal) Turner (1970: 154-157) เห็นว่าภายในขอบเขตของปัจจัยที่มีเงื่อนไขทั้ง 4 ประเภทนี้จะส่งผลต่อการกำหนดการเลือกใช้ยุทธวิธีแต่ละแบบ ตัวอย่างเช่น ยิ่งผู้ที่ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้มีความนิยมแบบประชาธิปไตยสูง ชั่วมากเท่าไรก็ยิ่งจะมีผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวพึ่งพิงยุทธวิธีการแบบชักจูงมากขึ้นเท่านั้น และจะไม่ใช้ยุทธวิธีการแบบตอรอง หรือในกรณีที่ต้องคัดค้านขบวนการทางสังคมกับผู้ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้มีความสัมพันธ์ที่ไม่แน่นแฟ้นก็จะทำให้ต้องการความสนับสนุนจากกลุ่มสาธารณชนมาก ทำให้ต้องใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวแบบชักจูงมากกว่าวิธีแบบอื่นๆ หรือในกรณีที่ขบวนการทางสังคมพบว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับผู้ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้มีการพึ่งพากันและมีอิทธิพลสอดแทรกซึ่งกันและกันในระดับสูง ขบวนการทางสังคมก็จะเลือกใช้ยุทธวิธีแบบชักจูงและจะหลีกเลี่ยงการใช้ยุทธวิธีแบบใช้กำลังและการตอรอง แต่ถ้าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป้าหมายกับผู้ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้มีความสัมพันธ์ในเชิงส่วนตัวย่อยก็จะมีแนวโน้มในการใช้ยุทธวิธีแบบใช้กำลังเป็นอย่างมาก สำหรับทรัพยากรที่มีอยู่ในครอบครองนั้น Turner กล่าวว่า ยุทธวิธีที่ใช้แต่ละแบบต้องการทรัพยากรต่างประเภทร่วมกัน ถ้าเป็นยุทธวิธีแบบใช้กำลัง ต้องการทรัพยากรที่สามารถลงโทษกลุ่มเป้าหมายได้ในขณะที่ยุทธวิธีแบบ

ต่อรองใช้ทรัพยากรที่เป็นความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและทรัพยากรสามารถนำมาแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดผลกำไรต่อการเคลื่อนไหว สำหรับทรัพยากรที่ใช้ในยุทธวิธีแบบชักจูงจะไม่มี ความหมายในเชิงอำนาจ แต่จะเน้นความชำนาญในการสื่อสาร และการสื่อสารโดยผ่านสื่อ (media)

Turner ให้ความสำคัญต่อปัจจัยเรื่องความโน้มเอียงที่มุ่งต่อผล (strategic orientation) กับความโน้มเอียงมุ่งสนองอารมณ์ (expressive orientation) เขาเสนอว่าขบวนการทางสังคมได้มีการโน้มเอียงมุ่งต่อผลจะใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวที่ต่างกับขบวนการทางสังคมที่มีความโน้มเอียงสนองอารมณ์ ดังนั้นเมื่อพิจารณาในรายละเอียดว่ายุทธวิธีอะไรบ้างที่ขบวนการทางสังคมเลือกใช้เพื่อที่จะให้กลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ขบวนการต้องการ Turner ได้จำแนกยุทธวิธีออกเป็น 3 แบบคือ แบบชักจูง แบบต่อรอง และแบบใช้กำลัง ดังที่ได้เสนอไว้ข้างต้นแล้ว ยุทธวิธีทั้ง 3 แบบนี้จะปรากฏให้เห็นเป็นวิธีการกิจกรรมประเภทต่างๆ เช่น ยุทธวิธีแบบชักจูงใจจะเป็นด้านการผลิต และเผยแพร่เอกสารที่เกี่ยวข้องการเสนอบทความ การเผยแพร่ข่าวในหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน ตลอดจนการใช้สื่อต่อบุคคล เช่น การส่งตัวแทนเข้าเจรจาทอรอง การร่วมประชุมระหว่างกลุ่มต่างๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไข การจัดประชุม อภิปราย เป็นต้น

Wilson (1973: 228; อ้างอิงจาก วรณี พฤติถาวร, 2530: 17) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับยุทธวิธีแบบใช้กำลังว่ายุทธวิธีแบบใช้กำลังเป็นการรองในเชิงนิเสธในสิ่งที่คนกลุ่มน้อยแสดงการคุกคามต่อกลุ่มเป้าหมาย ยุทธวิธีแบบใช้กำลังมักจะเกี่ยวข้องเสมอๆ อาจเป็นเพียงการเสนอสัญลักษณ์อะไรบางอย่างออกมาเพื่อชี้ให้เห็นว่ามีความสามารถอย่างเพียงพอที่จะแสดงออกโดยการใช้อำนาจ ถ้าหากว่าการเคลื่อนไหว (ในขบวนการทางสังคม) จะไม่ได้รับการตอบสนอง ในขณะเดียวกัน Wilson ก็เห็นว่ายุทธวิธี 3 แบบที่ Turner เสนอไว้นั้นยังไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคมที่เป็นอยู่ ปัจจัยที่ Wilson เสนอว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยวิธีการที่จะสามารถพัฒนาการถกเถียงเพื่อหาความถูกต้องเหมาะสม Wilson ได้ยกตัวอย่าง การต่อต้านในเชิงเศรษฐกิจ (boycott) และการนัดหยุดงานว่าเป็นวิธีการที่อาจจำสำเร็จยากถ้าจะทำการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคม เว้นเสียแต่ว่าวิธีการทั้ง 2 นี้จะมีจุดร่วมกันโดยมีการถกเถียงเพื่อหาความถูกต้องเหมาะสมอันทำให้เกิดการบั่นทอนความชอบธรรมในผลประโยชน์ของอีกฝ่ายหนึ่ง Wilson ยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับวิธีการต่อต้านในเชิงเศรษฐกิจ และการนัดหยุดงาน การนั่งประท้วงว่าเป็นยุทธวิธีแบบชักจูง ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันแพร่หลายในสังคมปัจจุบันที่เชื่อว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการเริ่มต้นของขบวนการทางสังคม การแสดงพลังมวลชนในบางสังคมก็ยอมรับกันว่าเป็นสิทธิที่จะกระทำได้ในที่สาธารณะแต่ในบางสังคมก็จะได้รับการพิจารณาว่าเป็นการขัดขวางความสงบของผู้อื่น ดังนั้นการนั่งประท้วงหรือการที่เด็กไม่เข้าชั้นเรียนก็อาจได้รับการพิจารณาในภาพลบได้เช่นกัน

2.4.2 ความสำคัญของผู้นำในขบวนการทางสังคม

Oberschall (1973: 146; อ้างอิงจาก วรณี พฤติถาวร, 2530) เห็นว่าการเข้าร่วมในขบวนการทางสังคมสามารถบ่งชี้ได้ในหลายในระดับความคิดที่ต่างกัน เช่น ในระดับผู้นำชั้นสูง ผู้นำระดับรองลง สมาชิกของขบวนการและประชาชนโดยทั่วไปที่ไม่ได้มีกิจกรรมใดๆในการเข้าร่วม นอกจากนี้ควรแบ่งระดับของพวกที่สนับสนุนด้วยความเห็นอกเห็นใจถึงพวกที่สังเกตการณ์อยู่ห่างๆ และความแตกต่างของพวกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อขบวนการเคลื่อนไหวซึ่งอาจจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายตรงข้าม Oberschall ยังเห็นว่า ผู้นำของขบวนการทางสังคมเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญในการสนับสนุน และ

การบรรลุความสำเร็จในเป้าหมายของขบวนการทางสังคม แต่อย่างไรก็ดีผู้นำของขบวนการทางสังคมก็ยังอยู่ในฐานะของการตัดสินใจเพื่อการดำเนินงานในการใช้ยุทธวิธีและกลยุทธ์ (tactics) ของการใช้

นักสังคมวิทยาได้ให้ความสนใจกันมากสำหรับการศึกษาผู้นำของขบวนการทางสังคมในแง่มุมต่างๆ อาทิ เช่น การศึกษาผู้นำขบวนการทางสังคม Turner and Killian (1972: 391-93 อ้างอิงจาก; วรรณิ พงศ์ถาวร, 2530) ได้ให้นิยามผู้นำไว้ว่าผู้ที่ได้รับใช้ทางสัญลักษณ์และในทางเป็นผู้ตัดสินใจของขบวนการทางสังคม กล่าวคือ ในทางสัญลักษณ์จะแสดงให้เห็นคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เป็นอยู่ในขณะเดียวกันก็จะสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงรวมถึงความสามารถในการโน้มน้าวบุคคลให้เข้าร่วมในขบวนการ และในทางเป็นผู้ตัดสินใจ ก็มีหลายแง่มุม และหลายระดับ เช่น ในการค้นพบการประดิษฐ์ การกิจของการเป็นผู้ชำนาญในการโฆษณาชวนเชื่อ การกิจในการสร้างความจงรักภักดีในหมู่ผู้ตาม (followers) และผู้มีความสามารถในการจัดการ เป็นต้น

Wilson (1973:194; อ้างอิงจาก วรรณิ พงศ์ถาวร, 2530: 19) เห็นว่าการได้มาซึ่งเป้าหมายของขบวนการทางสังคม จะต้องมีการพัฒนาแบบแผนของภาวะผู้นำในขบวนการ ความสามารถในการระดมการสนับสนุนจากผู้นำ โครงสร้างของการตัดสินใจในสถาบัน เช่น คณะกรรมการ การประชุม การระดมการรับผิดชอบของผู้มีระดับรองและกลไกการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายใน เขาได้เสนอประเภทของผู้นำไว้ 3 แบบ คือ ผู้นำแบบบุญบารมี (charismatic) เป็นผู้นำที่คนบูชายกย่อง ผู้นำแบบอุดมการณ์ (ideological) เป็นผู้นำที่คนบูชาและได้อำนาจอันชอบธรรม และผู้นำแบบปฏิบัตินิยม (pragmatic) ซึ่งเป็นผู้นำที่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในองค์กรและเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาผู้นำยังมีงานที่น่าสนใจของ Zald and Ash (1973: 95-97; อ้างอิงจาก วรรณิ พงศ์ถาวร, 2530: 19) เขากล่าวว่าการศึกษาผู้นำในองค์กรของขบวนการทางสังคม (social movement organization) เป็นแง่มุมหนึ่งที่ได้รับคามสนใจมากเพราะว่าองค์กรมีสิ่งจูงใจเชิงวัตถุจำนวนน้อย (few material incentives) ภายใต้การควบคุมที่มีอยู่และเพราะว่าธรรมชาติที่ไม่ได้เป็นแบบแผนตายตัวของภารกิจสำหรับองค์กรของขบวนการทางสังคม ทำให้การได้รับความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการทางสังคมขึ้นอยู่กับคุณภาพ และการยึดมั่นผูกพันของภาวการณ์เป็นผู้นำและยุทธวิธีที่เขาใช้ Zald and Ash ได้พรรณนาถึงองค์กรเคลื่อนไหวที่มีแบบแผนมากขึ้น ผู้นำแบบบุญบารมีจะได้รับการแทนที่โดยลักษณะการทำานเป็นประจำสม่ำเสมอ โครงสร้างของการบริหารงานมีหลักเหตุผลมากขึ้น และจากพื้นฐานของความไม่พึงพอใจในการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมจำนำไปสู่การแสดงออกของความแน่นอน และการเข้าร่วมในวิถีทางที่ต้องการให้บรรลุถึงสิ่งที่ประสงคร่วมกัน ผู้นำจะมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเห็นพ้องร่วมกัน ความยึดมั่นผูกพันในค่านิยม และเป้าหมายของหมู่สมาชิก และผู้นำยังต้องทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ด้วย เมื่อพูดถึงสมาชิก Turner and Killian (1972: 335; อ้างอิงจาก วรรณิ พงศ์ถาวร, 2530: 19) กล่าวว่าทรัพยากรพื้นฐานของขบวนการทางสังคมคือ กลุ่มสมาชิกที่ให้การสนับสนุน และมีความยึดมั่นผูกพันต่อกลุ่มสมาชิกเป็นผู้ที่อุทิศเวลาเท่าที่มีโอกาสให้ เพื่อสนับสนุนขบวนการทางสังคม สมาชิกจะบ่งชี้ตัวเองว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มมีเป้าหมายร่วมกัน จะทำอะไรได้บ้างให้กับขบวนการเคลื่อนไหวและสื่อสารกับคนอื่นๆ ภายในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเขาและในการนิยามเป้าหมายและยุทธวิธีเพื่อการเคลื่อนไหว ดังนั้นการสร้างคามยึดมั่นผูกพันของหมู่สมาชิกให้มีต่อองค์กรจึงเป็นสิ่งสำคัญ

2.4.3 ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องต่อยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม

อย่างไรก็ตามผู้นำหรือกลุ่มผู้นำไม่ใช่บุคคลเพียงคนเดียวที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดว่าขบวนการทางสังคมจะทำอะไร จะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจต่อการเลือกใช้ยุทธวิธีเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่อยู่โดยรอบ เช่น ผู้สนับสนุน สาธารณชน ฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนความสามารถเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรประเภทต่างๆ ดังเช่น ปัจจัยข้อจำกัดหรือเงื่อนไขที่ Turner ได้เสนอไว้ อันได้แก่ ค่านิยมของผู้ที่ขบวนการมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้กับกลุ่มเป้าหมายและทรัพยากรที่มีอยู่ในครอบครอง

ในทัศนะของ Turner เขากล่าวว่าผู้ที่ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้ (constituencies) เป็นกลุ่มหรือประชาชนหรือมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนขบวนการทางสังคม โดยที่ขบวนการทางสังคมสามารถอ้างได้ว่าการเคลื่อนไหวเป็นไปเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ให้พวกเขาเหล่านั้น Turner ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่าถ้าการเคลื่อนไหวของคนผิวดำสามารถอ้างได้ว่าเป็นไปเพื่อคนผิวดำทั้งหมด คนผิวดำเหล่านั้นก็คือ ผู้ที่ขบวนการทางสังคมมุ่งพิทักษ์ผลประโยชน์ให้ (วรรณิ พงษ์นิถาวร, 2530: 21)

ขณะเดียวกันสาธารณชนก็ยังเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคมด้วย เหตุผลใดเหตุผลหนึ่งในเชิงที่จะสนับสนุนความพยายามในการเคลื่อนไหวหรือไม่ให้การสนับสนุน Turner (1972:179; อ้างอิงจาก วรรณิ พงษ์นิถาวร, 2530: 21) กล่าวถึงสาธารณชนว่า เป็นกลุ่มคนที่กระจัดกระจายกันตามที่ต่างๆโดยมีความสนใจที่ผิดแผกกันไปในแต่ละด้านหนึ่งๆได้มีส่วนร่วมในการพูดถึงประเด็นนั้นๆด้วยทัศนะที่จะเป็นการสะท้อนความคิดเห็นระดับกลุ่มอันจะมีผลกระทบต่อการกระทำของบางกลุ่มหรือบางคน

Turner ได้ยกตัวอย่างการศึกษา August Meier and Elliott Rudwick (Turner and Killaan, 1972: 299-303; อ้างอิงจาก วรรณิ พงษ์นิถาวร 2530: 21-22) ศึกษากลุ่มคนผิวดำที่ทำการต่อต้านให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายกีดกันคนผิวดำในการโดยสารรถประจำทาง กลุ่มคนผิวดำเหล่านี้มีความสำนึกและมีกฎร่วมกันที่จะหลีกเลี่ยงวิธีการที่ใช้ความรุนแรง ดังนั้นยุทธวิธีที่กลุ่มคนผิวดำใช้ คือ การต่อต้านในเชิงเศรษฐกิจ (boycott) ต่อบริษัทรถโดยสารโดยไม่ใช้บริการ ทำให้รายได้ของเจ้าของบริษัทลดลง ในขณะเดียวกันก็จะใช้ยุทธวิธีการชักจูงโดยผ่านสื่อต่างๆเรียกร้องให้ชาวผิวดำเข้าร่วมกับการกระทำในครั้งนี้เพื่อแสดงให้กลุ่มเป้าหมายเห็นถึงความรู้สึกลงใจความมุ่งมั่นร่วมกันของคนผิวดำจำนวนมาก และพร้อมกันนั้นก็จัดให้มีการประชุม การเสนอความเห็นต่อเทศมนตรี และสมาชิกสภาร่างกฎหมาย เพื่อคัดค้านไม่เห็นด้วยและให้ยกเลิกกฎหมายกีดกันคนผิวดำ Turner ตั้งข้อสังเกตว่าการที่กลุ่มคัดค้านใช้วิธีการต่อต้านในเชิงเศรษฐกิจที่เป็นเพราะว่านักธุรกิจและกลุ่มผู้นำวิชาชีพในชุมชนยึดถือค่านิยมที่ไม่ใช้ความรุนแรงและค่านิยมนี้กลุ่มผู้ที่ให้การสนับสนุนต่อขบวนการทางสังคมก็เห็นด้วยกับค่านิยมเช่นกัน

สำหรับกลุ่มเป้าหมายก็เช่นกัน จะต้องมีการนิยามกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน กลุ่มเป้าหมายจะมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการใช้ยุทธวิธี Turner (1970: 147; อ้างอิงจาก วรรณิ พงษ์นิถาวร, 2530: 22-23) ได้ให้คำนิยามของกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นกลุ่มที่มีเจ้าของพฤติกรรมที่ขบวนการทางสังคมพยายามจะเข้าไปมีอิทธิพล การใช้ยุทธวิธีแต่ละแบบพยายามที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้มีการกระทำที่ส่งเสริมเป้าหมายของการเคลื่อนไหว กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีได้มีการกำหนดไว้ตายตัว แต่เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับการเลือกยุทธวิธีในการ

เคลื่อนไหว Turner ได้ยกตัวอย่างซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำในการเคลื่อนไหวได้มีการเลือกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้การสนับสนุนเล็กกฎหมายในการจำกัดคนเข้าเมือง ทั้งนี้เพื่อจะหลีกเลี่ยงการต่อต้านจากมวลชน ซึ่งอาจจะต้องเพิ่มต้นทุนในการรณรงค์ และมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับกฎหมายการเข้าเมืองโดยเสรีและการศึกษาของ Freeman พบว่าทั้ง 2 กลุ่มองค์กรเคลื่อนไหวสตรีในสหรัฐอเมริกานิยมกลุ่มเป้าหมายที่องค์กรต้องการจะโน้มน้าวจิตใจให้คล้อยตามด้วยก็คือ ผู้ชายที่อยู่ในชีวิตของสตรีและสตรีอื่นๆที่อยู่ในกลุ่มสมาคมที่มีการดำเนินงานด้วยสตรี ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 ขององค์กรสตรีจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวที่เป็นวิธีการรุนแรงเพื่อที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้ให้การเห็นชอบคล้อยตามต่อเป้าหมายของขบวนการทางสังคม

ซึ่งในเป้าหมายการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ก็มีลักษณะที่เป็นทั้งผลประโยชน์ที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ในกรณีการเคลื่อนไหวของพระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จนทสโร) ในการสนับสนุนหรือ หลวงปู่พุทธอิสระ หรือพระสุวิทย์ ธีรธมโม ที่เคลื่อนไหวคัดค้านเพื่อจุดประสงค์ให้เป็นข้ออ้างของทางฝ่ายรัฐบาล หรือในทางตรงกันข้ามก็ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนฝ่ายของตนเองอย่างมีนัยยะ

2.4.4 กรอบโครงสร้างความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง

Benford and Snow (2000; อ้างอิงจาก กนกวรรณ มะโนรมย์, 2555: 82-84) เสนอว่า กระบวนการพัฒนากรอบโครงสร้างความคิด แบ่งออกเป็นสามแกนหลัก (Core framing tasks) ได้แก่ หนึ่ง การสร้างกรอบโครง ความคิดวิเคราะห์เพื่อวินิจฉัย (Diagnostic framing) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ระบุและอธิบายผลของปัญหาหรือความเดือดร้อน (Grievance) สอง การสร้างกรอบ โครงแนวทางออก (Prognostic framing) หรือ การสร้างกรอบโครงสร้างความคิดเยียวยา รักษา (Prognostic framing) ที่สร้างกรอบความคิด เพื่อเสนอทางเลือกหรือทางออก สำหรับการแก้ปัญหาความเดือดร้อนและการเยียวยาตลอดจนการเสนอ ยุทธศาสตร์ (Strategies) และยุทธวิธี (Tactics) ตามที่เสนอในกรอบโครงการการนิยามและระบุ ปัญหา และ สาม การสร้างกรอบโครงสร้างความคิดจูงใจ (Motivational framing) ซึ่ง กระบวนการพัฒนากรอบโครงสร้างความคิด ต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการ สานเสวนา (Dialogical interaction) ในพื้นที่ทางสังคมและการเมือง เช่น การถกเถียง การใช้ถ้อยคำโวหาร การโจมตีอีกฝ่าย การตีความหมายของการกระทำของกลุ่มคนต่าง การต่อรอง การเจรจาต่อรอง การโฆษณาชวนเชื่อ รวมทั้งการใช้สื่อ ต่างๆ การสานเสวนาในพื้นที่ความรู้หรือพื้นที่ที่สามจะนำมาปรับเปลี่ยน โครง ความคิดในการเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องได้ Benford and Snow (2000; อ้างอิงจาก กนกวรรณ มะโนรมย์, 2555: 82-84) ได้เสนอกระบวนการจัดระเบียบและการสร้างวงขอบ (Frame alignment process) ในการเคลื่อนไหวเพื่ออธิบายให้เห็นถึงความพยายาม ของผู้นำการเคลื่อนไหวในการโน้มน้าวและโน้มน้าวด้านอารมณ์ความรู้สึก (Cognitive orientation) ของปัจเจกบุคคล เพื่อให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหว ซึ่งผู้นำการเคลื่อนไหว มักจะประเมินว่า กลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมคล้อยตามกระบวนการ เคลื่อนไหวมากเพียงใดนั้น วัดได้จากเสียงสะท้อนทางวัฒนธรรม (Cultural resonance) เช่น กลุ่มคนเข้าร่วม เพราะเห็นด้วยกับคำนิยาม ประเด็นการเคลื่อนไหว เนื่องจาก ประเด็นมีความสอดคล้องกับความคิดความเชื่อต่างๆ ที่ปฏิบัติอยู่ แล้วแต่ถูกนำมา ขยายผลให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยผู้นำการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความชอบธรรม และ อารมณ์ความรู้สึกร่วมให้เกิดขึ้น หากผู้คนเห็นคล้อยตามแล้ว นักเคลื่อนไหว เชื่อว่ากลุ่มคนจะตัดสินใจ โดยไม่ลังเลที่จะเข้าร่วม จึงนำเสนอกระบวนการระดมในระดับจุลภาค (Micromobilization) เพื่อแก้ข้ออ่อนของ การเคลื่อนไหวทางสังคมที่มักเน้นการระดมในระดับโครงสร้าง หรือมหภาคที่มุ่งความ สนใจ

เรื่องปัจจัยด้านองค์กรและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองมากเกินไปในการ วิเคราะห์การระดมผู้คนให้เข้ามามี ส่วนร่วมในขบวนการทางสังคมต่างๆ และ กระบวนการอะไรที่ทำให้แต่ละบุคคลตัดสินใจเข้าร่วมขบวนการ ทางสังคม โดยนำ มิติทางวัฒนธรรมมาอธิบายเพื่อหาคำตอบว่า คนมีกระบวนการสร้างและผลิต ความหมาย และกระบวนการก่อตัวหรือการสร้าง/สถาปนาอัตลักษณ์ของตนอย่างไรใน การเข้าร่วม ขบวนการทางสังคม อย่างไรก็ตาม การเข้าไปยึดพื้นที่สาธารณะทางความคิดต้องเผชิญกับความ ท้าทายต่างๆ เพราะต้องผ่านกระบวนการแข่งขันแย่งชิง เชิงแนวคิดและอุดมการณ์ ซึ่งถือเป็นพื้นที่การ แข่งขัน เพื่อพัฒนารอบโครงความคิดที่ต้องอาศัยการจัดระเบียบ กรอบโครง (Framealignment) เพื่อวิเคราะห์ว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเป็น ผลโดยตรงมาจากโครงสร้างทางสังคมอย่างไร

กล่าวโดยสรุป กระบวนการกรอบโครงความคิด ที่เสนอโดย Snow and Benford ดังที่ อธิบายมา เปิดโอกาสให้เกิดพื้นที่ของการแข่งขัน ช่วงชิงแลกเปลี่ยน ต่อรองชุดความรู้และอุดมการณ์ การพัฒนาและการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้าน (Movement) และกลุ่มต้านกลุ่มต่อต้าน (Counter Movement) ในพื้นที่หนึ่ง (กนกวรรณ มะโนรมย์, 2555: 82-84) ซึ่งในการสร้างกรอบโครงความคิด ของฝ่ายที่สนับสนุนสมเด็จพระมหาธีรราชชนกคลาจารย์เป็นพระสังฆราชมีความพยายามในการสร้าง อัตลักษณ์ร่วมกันในแง่ความคิดที่ว่า การปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นการ เคารพต่อกฎหมายและเป็นหนทางที่นำไปสู่ความสงบเรียบร้อยในกรณีการแต่งตั้งพระสังฆราช และ วาทกรรมในเรื่องคุณสมบัติส่วนตัวที่ไม่ว่าในกรณีใดๆ จะไม่มีผลกระทบต่อคุณสมบัติที่จะเกิดขึ้นกับตัว สมเด็จพระมหาธีรราชชนกคลาจารย์ แม้ว่าจะมีการเชื่อมโยงในเรื่องของคติความที่ไม่ถึงที่สุดและกรณี ความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย และในฝ่ายที่คัดค้านก็ได้มีการสร้างกรอบโครง ความคิดให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมหรือสร้างภาพลักษณ์ให้เกิดขึ้นในกลุ่มเคลื่อนไหวคัดค้านต่อสาธารณชน เพื่อที่จะลดความชอบธรรมในตัวของสมเด็จพระมหาธีรราชชนกคลาจารย์ โดยนำประเด็นของวัด พระธรรมกายที่เป็นข้อกังขาของสังคม เช่น กรณีการบริหารกิจการภายในวัดพระธรรมกายในเชิงพุทธ พานิชย์ กรณีคดีการยกยอกที่ดิน และกรณีคดีการฟอกเงิน ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิด การสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มที่เคลื่อนไหวคัดค้าน เพื่อเป็นประเด็นเชื่อมโยงในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระ สังฆราช ซึ่งสร้างกรอบแห่งความมัวหมองในกระแสข่าวให้เกิดขึ้นแก่ตัวสมเด็จพระมหาธีรราชชนกคลา จารย์ เกิดเป็นข้อกังขาและความเสื่อมศรัทธาของสาธารณชนในที่สุด และเป็นข้ออ้างให้แก่ นายกรัฐมนตรีในการยับยั้งไม่นำขึ้นทูลเกล้า เนื่องจากปัญหาคติความยังไม่ถึงที่สุด ปัญหาผลประโยชน์ ทับซ้อนระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย และการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านไม่เห็นด้วย ประเด็นเหล่านี้สร้างความชอบธรรมให้แก่ฝ่ายคัดค้านเป็นอย่างมากในการเบี่ยงเบนประเด็นทางสังคม ให้เหนือประเด็นในแง่กฎหมายด้านคุณสมบัติ เพราะเมื่อเกิดความเสื่อมศรัทธาต่อสาธารณชนแล้ว ปฏิบัติการร่วมทางการเมืองของกลุ่มผู้คัดค้านจะได้รับกระแสการโต้กลับทางสังคมที่น้อยลงตามไปด้วย

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษฎา มมตะขบ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้าง อำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีการศึกษา เรื่องราวในทศนคติของพระสงฆ์กับขอบเขตอำนาจของกฎหมายที่ความสัมพันธ์กันระหว่างฝ่าย อาณาจักรและฝ่ายศาสนาในประเด็นความพยายามยกระดับการปกครองของคณะสงฆ์ให้มีลักษณะที่

คล้ายคลึงกับฝ่ายอาณาจักร ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าทำไมรัฐบาลในขณะนั้นมีความพยายามแทรกแซงการปกครองของคณะสงฆ์อย่างเต็มรูปแบบหรือไม่ เนื่องจากว่าปัญหาในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชในช่วงระยะเวลาดังกล่าวและปัญหาพระพิมลธรรม ที่เกิดการต่อสู้กันทางความคิดระหว่างฝ่ายมหานิกายและฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐมีกันอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าความขัดแย้งจะไม่เด่นชัดได้ว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นจากมหานิกายและธรรมยุติกนิกายก็ตาม

ประทีป ปานนิล (2533) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระนิสิตต่อพุทธจักรในเชิงการเมือง: ศึกษาเฉพาะองค์การคณะสงฆ์การเผยแผ่ธรรมะและพิธีกรรม ซึ่งได้ทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของพระนิสิตที่ได้ศึกษาอยู่สถาบันระดับมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทย 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ว่ามีความเห็นอย่างไรต่อพุทธจักรในประเทศไทย ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีประโยชน์ในแง่ของการนำกลุ่มตัวอย่างทั้งสองที่มีความแตกต่างกันทางด้านนิกายมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และได้มีการใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวกับทศนคติมาใช้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อทศนคติของพระนิสิต

กฤษณา นันทเพชร (2540) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีสมมติฐานว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา จำนวนปีที่บวช ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยทั่วไปที่จะได้นำมาวิเคราะห์สถิติการวิจัยเชิงปริมาณ และพระสงฆ์ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาของสถาบันสงฆ์อันเป็นอุปสรรคต่อบทบาทการพัฒนา ตลอดจนเสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหานั้น ได้แก่ ปัญหาองค์การบริหารการปกครองและกฎหมายของสงฆ์ โดยแนะให้จัดองค์กรใหม่ และแก้ไขปัญหากฎหมายสงฆ์ให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น โดยให้มีอิสระในอำนาจการบริหารมากยิ่งขึ้น

นวลรัชต์ อมรรัตนบงกช (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ศาสนากับการเมืองใหม่ในประเทศไทย งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของศาสนจักรกับอาณาจักรในต่างประเทศและประเทศไทย ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมือง โดยค้นพบว่าในประเทศไทยนั้นฝ่ายศาสนจักรไม่ได้มีอิทธิพลเหนือฝ่ายอาณาจักรแต่ก็เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพิงอาศัยกันและกัน โดนฝ่ายอาณาจักรมีมาตรการการควบคุมฝ่ายศาสนจักรอย่างใกล้ชิด เพราะผู้นำทางศาสนาสามารถมีอิทธิพลต่อสังคมและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ และในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง ซึ่งได้มีประโยชน์ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์ที่หลายลักษณะไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมและสนับสนุนกันและกัน ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกัน ที่เป็นประเด็นทางสังคมอยู่ ณ ปัจจุบัน

คณินันต์ย์ จันทบุตร (2533) ได้ศึกษาเรื่อง พุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี (พ.ศ.2335-2453) ที่มีประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานีตั้งแต่อดีตจนถึงสมัยการปฏิรูปการปกครอง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมและการศึกษา ซึ่งได้ค้นพบว่าการกำเนิดธรรมยุติกนิกายในอุบลราชธานีก่อให้เกิดความขัดแย้งกับพระสงฆ์เดิม เนื่องจากความแตกต่างด้านนิกาย ข้อวัตรปฏิบัติบางประการ อาทิ การครองผ้า การสวดมนต์ และธรรมยุติกนิกายได้ถือกำเนิดจากพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ได้รับอภิสิทธิ์และความคุ้มครองจากกรมการเมืองเป็นอย่างดี และได้มีการปฏิรูปการปกครองประเทศในรัชกาลที่ 5 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของคณะสงฆ์จากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นอุบลราชธานีตามมาด้วยโดยพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายนั้นมีบทบาทสำคัญ จึงมีความสำคัญเป็น

อย่างยิ่งที่เป็นงานวิจัยให้ได้ทราบถึงวัฒนธรรม ภูมิหลัง ประวัติความเป็นมาด้านความขัดแย้งระหว่าง มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย

วรรณิ พุฒินาว (2530) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีใน ขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน ซึ่งในงานวิจัยของ วรรณิ พุฒินาว ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์คุณลักษณะของกลุ่ม/องค์กรกับยุทธวิธี โดยคุณลักษณะของกลุ่ม ได้แก่ ประเภทขององค์กร วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน การประเมินผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงมากที่สุดจากการเคลื่อนไหว ซึ่งจากการวิเคราะห์ของวรรณิ พุฒินาวได้มีส่วน สำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยได้มองยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ ทั้งทางฝ่ายมหานิกายและฝ่าย ธรรมยุติกนิกายซึ่งจะมีวัตถุประสงค์สนับสนุนการแต่งตั้งพระสังฆราชหรือเป้าหมายคัดค้านการแต่งตั้ง พระสังฆราช และได้วิเคราะห์ไปถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการแต่งตั้งพระสังฆราช ดังที่กล่าวมาจะ ส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีในการมองปรากฏการณ์เช่นนี้อย่างไร

พระคำจันทร์ คุณวิโส (วงศ์ชาลี) (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงาน ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในโรงเรียนเครือข่ายกลุ่มที่ 3 เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในโรงเรียน เครือข่ายกลุ่มที่ 3 เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการ บริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานงบประมาณ และด้านการบริหารงานทั่วไป เปรียบเทียบทัศนคติ ของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 จำแนกตามตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา และประสบการณ์ทำงาน ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 123 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และมีค่าความเชื่อมั่น 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (6) การทดสอบค่าที (t - test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบเป็นรายคู่โดยวิธีการ ของเชฟเฟ (Scheffe' post hoc comparison)

พระวันชัย ธนวิโส (กัณหาภิญญา) (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การสำรวจทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาการชนบท มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษานิสิตที่มีปัจจัยทางชีวสังคม คือ อายุ พรรษา ชั้นปีที่ศึกษา คณะที่ ศึกษา และการได้รับการสนับสนุนแตกต่างกัน จะมีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท แตกต่างหรือไม่ ประการที่สอง เพื่อศึกษานิสิตที่มีปัจจัยทางจิต คือ เหตุผลเชิงจริยธรรมและ ความเชื่ออำนาจในตนแตกต่างกัน จะมีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทแตกต่างกัน หรือไม่ ประการที่สาม เพื่อศึกษานิสิตที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในกฎแห่ง กรรมและอิทธิบาท 4 แตกต่างกัน จะมีทัศนคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทแตกต่างกัน หรือไม่

พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง) (2546) ได้ศึกษาเรื่อง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเปรียบเทียบ ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ ซึ่งปฏิบัติงานในหมู่บ้านชาวไทย ภูเขา ด้านกลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษา คือ เยาวชนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง แม่ว เย้า ลีซอ มูเซอ ถิ่น ลัวะ ขมุ และอีก้อ สำหรับวิธีการศึกษาได้ใช้แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิดในการเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากได้ข้อมูล ได้นำไปวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคำบรรยาย เหตุผลสนับสนุนท้ายตาราง

2.6 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการที่ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยสรุปแนวทางและกรอบการทำงานได้ว่าสิ่งที่ส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุนั้นจะมีอยู่ 2 ปัจจัย ใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งจะอธิบายได้ดังต่อไปนี้

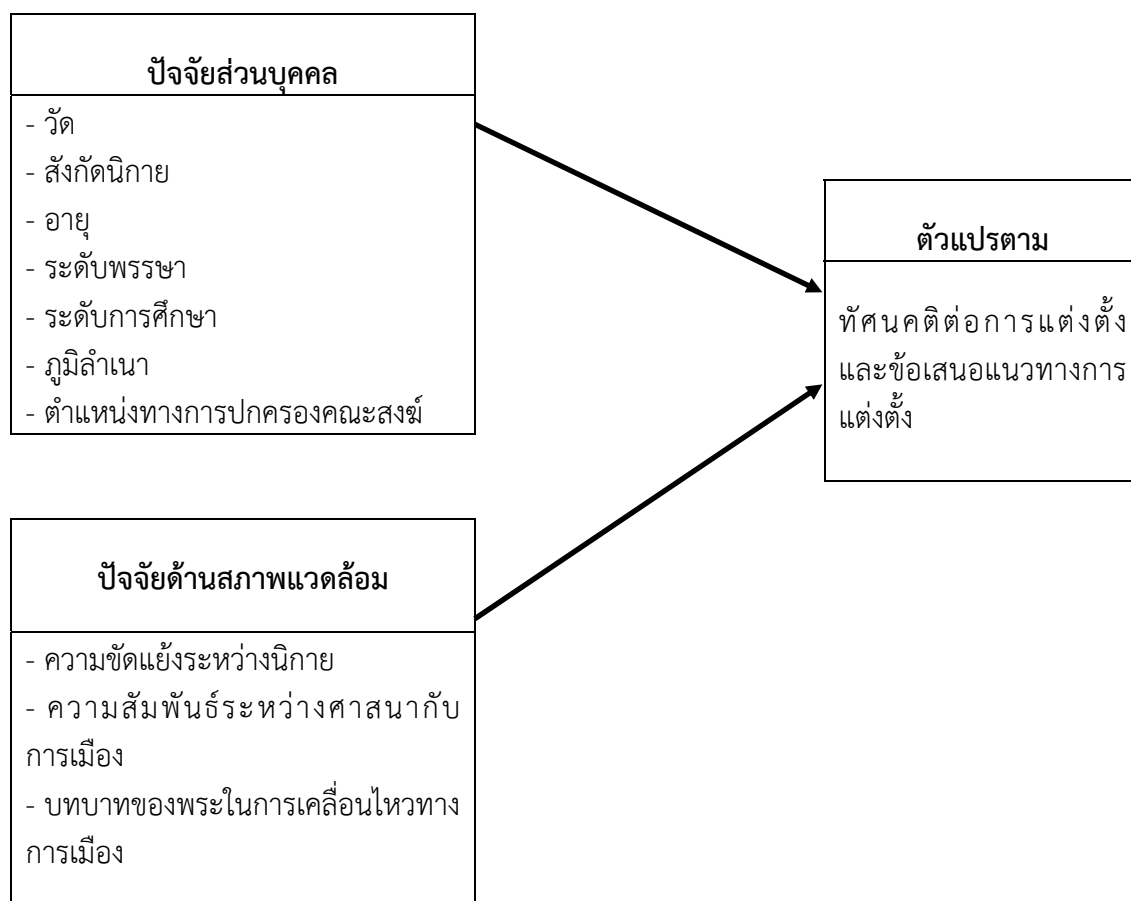
ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ วัด นิกาย อายุ ระดับพรรษา การศึกษา ภูมิสำเนา ตำแหน่งทางการปกครอง คณะสงฆ์ จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมพบว่า การเกิดขึ้นสำหรับทัศนคติจะเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย อายุ ระดับการศึกษา ด้วย ซึ่งในด้านอายุ ระดับพรรษา และการศึกษาได้มีการศึกษาในเรื่องทัศนคติของพระนิสิตต่อพุทธจักรในเชิงการเมือง: ศึกษาเฉพาะองค์การคณะสงฆ์การเผยแผ่ธรรมะและพิธีกรรม ว่าความแตกต่างของอายุนั้นมีผลต่อทัศนคติของพระนิสิต ทั้งนี้เนื่องจากว่าเป็นปัจจัยเหล่านี้ที่ยึดโยงอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพระภิกษุจึงมีอิทธิพลที่สร้างวัฒนธรรมในการรับรู้ของพระภิกษุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านนิกายที่แตกต่างกันของพระภิกษุ ปัจจัยด้านนี้เป็นได้ทั้งระเบียบทางการศึกษา การกล่อมเกล่าในสถาบันการศึกษาภายในวัดที่อาศัยอยู่ และจากงานวิจัยเรื่องทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ได้มีผลการวิจัยว่านิกายที่แตกต่างกันส่งผลต่อทัศนคติที่แตกต่างกันด้วย

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง บทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม เรื่องทัศนคติของพระนิสิตต่อพุทธจักรในเชิงการเมือง: ศึกษาเฉพาะองค์การคณะสงฆ์การเผยแผ่ธรรมะและพิธีกรรม ได้มีการศึกษาและนำเสนอประเด็นในเรื่องความขัดแย้งเรื่องนิกาย เนื่องจากฝ่ายหนึ่งได้รับอภิสิทธิ์เหนืออีกฝ่ายหนึ่งติดต่อกันมานาน 4-5 รัชกาล ฉะนั้นเมื่อพระสงฆ์มหานิกายยืนยันที่จะรวมนิกายสงฆ์ ความขัดแย้งจึงเกิดประทุขึ้น โดยพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติพยายามยกเลิก พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ ด้วยอ้างว่ามีบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญการปกครองที่ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาและการประกอบพิธีกรรมหรือนิกายใดๆ ก็ได้รวมทั้งการกำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชเป็นเพียงประมุขที่ไม่มีอำนาจ ผิดรูปแบบจากการปกครองในสมัยพุทธกาล และที่สำคัญกลุ่มตัวอย่างคือพระนิสิตจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างระหว่างนิกายค่อนข้างชัดเจน

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยของ นวรัตน์ อมรัตน์บงกช (2554) ได้ศึกษาเรื่อง ศาสนากับการเมืองใหม่ในประเทศไทย งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของศาสนจักรกับอาณาจักรในต่างประเทศและประเทศไทย ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมือง โดยค้นพบว่าในประเทศไทยนั้นฝ่ายศาสนจักรไม่ได้มีอิทธิพลเหนือฝ่ายอาณาจักรแต่ก็เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพิงอาศัยกันและกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการนำมาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรในสถานการณ์การแต่งตั้งพระสังฆราชในปัจจุบัน

ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือการเคลื่อนไหวของพระเมธีธรรมาจารย์และการเคลื่อนไหวของพระสุวิทย์ ธีรธมฺโม หรือหลวงปู่พุทธอิสระ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจและมีแนวโน้มต่อทัศนคติของพระภิกษุ ซึ่งได้ศึกษา

งานวิจัยของ กฤษดา มมตะขบ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และในงานชิ้นนี้ได้อธิบายถึงสาเหตุที่เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มยุวสงฆ์ว่าเกิดจากความไม่เห็นด้วยต่อการปกครองคณะสงฆ์ที่มีลักษณะรวบอำนาจจนเกิดไปขาดการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ และจากการวิเคราะห์ของ วรณิ พงุฒินาวร ได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยได้มองยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ ทั้งทางฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติกนิกายซึ่งจะมีวัตถุประสงค์สนับสนุนการแต่งตั้งพระสังฆราชหรือเป้าหมายคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราช และได้วิเคราะห์ไปถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการแต่งตั้งพระสังฆราชดังที่กล่าวมาจะส่งผลต่อทศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีในการมองปรากฏการณ์เช่นนี้อย่างไร

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย เรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นระเบียบวิธีหลัก โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ช่วยเสริม มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) เพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (2) เพื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และ (3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

การนำเสนอระเบียบวิธีวิจัยประกอบด้วย ระเบียบวิธีการวิจัย พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสัมภาษณ์ ขอบเขตของการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

3.1 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Document Research) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (In-depth interview) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1 วิธีการเชิงปริมาณ

ข้อมูลจากแบบสอบถาม วัด สำนักรงษ์ สถานปฏิบัติธรรม ที่จะดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อศึกษาทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี กำหนดพื้นที่การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามเฉพาะวัด สำนักรงษ์(มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย) ในเขต จังหวัดอุบลราชธานีรวมจำนวนแบบสอบถามทั้งสิ้น 671 ชุด

3.1.2 วิธีการเชิงคุณภาพ

3.1.2.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (In-depth interview)

การวิจัย เรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) ทั้งหมด 11 ท่าน โดยดำเนินการสัมภาษณ์ในช่วงวันที่ 29 เมษายน-5 กรกฎาคม พ.ศ.2559 การสัมภาษณ์นี้จะหาผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ที่มีตำแหน่งทางการปกครอง

คณะสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการบริหารงานคณะสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานีและเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวในระดับที่สามารถให้ข้อมูลแบบหยั่งลึกและตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ซึ่งมีรายชื่อและตำแหน่ง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 รายชื่อ/ตำแหน่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ที่	รายชื่อผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants)	ตำแหน่ง/สังกัด	วันที่สัมภาษณ์
1	พระราชธรรมโกศล (สวัสด์ ทสฺสนีโย)	เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (ธรรมยุต)	7 มิถุนายน 2559
2	พระศรีวิสุทธิมุนี (วิมาน กนตสีโล)	รองเจ้าคณะจังหวัด อุบลราชธานี (มหานิกาย)	29 เมษายน 2559
3	พระครูวิสิฐพัฒนารณ (ทองหล่อ สิวโร)	เจ้าคณะอำเภอเมือง อุบลราชธานี (มหานิกาย)	14 มิถุนายน 2559
4	พระรัตนวิมล (ศรี ตีชีโณ)	เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (มหานิกาย)	13 มิถุนายน 2559
5	พระครูสารกิจโกศล (สุดใจ นิโสโก)	รองเจ้าคณะอำเภอเมือง อุบลราชธานี (มหานิกาย)	29 มิถุนายน 2559
6	พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร)	เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (ธรรมยุต)	3 กรกฎาคม 2559
7	พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล)	เจ้าคณะอำเภวารินชำราบ (ธรรมยุต)	13 มิถุนายน 2559
8	พระมหาสัณญา ปริบุญโณ	เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ (ธรรมยุต)	28 มิถุนายน 2559
9	พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ,)	เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด อุบลราชธานี (มหานิกาย)	7 มิถุนายน 2559
10	พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สุปญโญ)	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มจร. อุบลราชธานี (มหานิกาย)	5 กรกฎาคม 2559
11	พระวิชาญ วุฒฑีโก	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ วารินชำราบ (ธรรมยุต)	8 มิถุนายน 2559

3.12.2 ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (document research)

ข้อมูลระดับปฐมภูมิ (primary sources) ได้แก่ มติมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ข้อมูลระดับทุติยภูมิ (secondary sources) ได้ใช้การวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและแนวคิดในหนังสือวิชาการ วารสาร เอกสาร การวิจัย วิทยานิพนธ์ และรายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดขอบเขตในการศึกษาในแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหาการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3.2 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การวิจัยจำกัดขอบเขตไว้ 3 ด้าน ดังนี้

3.2.1 ด้านเนื้อหา เนื้อหาของการวิจัยเรื่องทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี ได้ทำการศึกษาเนื้อหาในประเด็นหลักๆ อยู่ 3 ประเด็นดังต่อไปนี้ (1) ทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (2) ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (3) ข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาตั้งแต่ กรณีสิ้นพระชนม์การของสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 หรือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ที่สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2556 เนื่องจากติดเชื้อในกระแสโลหิต ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นช่วงเวลาที่กระแสการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 เป็นประเด็นที่สำคัญต่อทางมหาเถรสมาคมซึ่งจะต้องมีผู้มาปฏิบัติหน้าที่ และสามารถแต่งตั้งขึ้นได้โดยไม่ผิดต่อหลักธรรมเนียมปฏิบัติในอดีตและในระยะเวลาดำเนินการคัดค้านการแต่งตั้งได้เริ่มมีกระแสการวิพากษ์วิจารณ์กันจากกลุ่มต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มพลังงูพิษพุทธอิสระและกลุ่มคณะศิษย์ยานุศิษย์ของหลวงตามหาบัว (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย) จนถึงช่วงระยะเวลา เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2559 ซึ่งเป็นช่วงระยะที่ พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จันทสาโร) แกนนำในการผลักดันแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆราชที่ได้มีการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ที่อ้างการทำกิจกรรมทางศาสนา ในนามกลุ่มเครือข่ายคณะสงฆ์และองค์กรภาคีพุทธบริษัท 4 ทั่วประเทศ (คสพ.) ซึ่งมีการประกาศจุดยืนอย่างเห็นได้ชัด

3.2.2 พื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยครอบคลุม วัด สำนักสงฆ์ สถานปฏิบัติธรรม ทั้งทั้งจังหวัดอุบลราชธานี

3.2.3 ด้านเวลา จำกัดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลและการเขียนรายงานผลการศึกษาทั้งหมด 8 เดือน คือ ธันวาคม 2558 – กรกฎาคม 2559

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ประชากรพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี โดยทั่วทั้งจังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวนพระมหานิกาย 9,024 รูป ธรรมยุติก 751 รูป รวมทั้งสิ้น 10,147 รูป ซึ่งใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ และมีจำนวนทั้งสิ้น 671 รูป

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานั้น ได้ใช้การคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane จำนวนพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานี จำนวนพระมหานิกาย 9,024 รูป ธรรมยุติก 1,123 รูป รวมทั้งสิ้น

10,147 รูป จากนั้นจึงได้นำประชากรดังกล่าวมาคำนวณตามขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane 95% (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2543: 471) จะได้จำนวน พระภิกษุมหานิกาย จำนวน 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุติกาย จำนวน 286 รูป รวมทั้งสิ้น 671 รูป

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4.1 เชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้ศึกษาได้สร้างจากการทบทวนเอกสารทางวิชาการ และรายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับนิิกายที่สังกัด ที่อยู่ปัจจุบัน อายุ ระดับการศึกษา ระดับพรรษา ความสัมพันธ์ภายในวัด ตำแหน่งทางการปกครอง โดยทั้งหมดเป็นคำถามปลายปิด โดยจะให้ผู้เลือกตอบแบบสอบถามในกรอบที่กำหนดไว้แล้ว

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของพระภิกษุ มหานิกายและธรรมยุติกายในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีต่อการแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆราช ซึ่งเป็นคำถามปลายปิด ลักษณะของคำถามเป็นแบบให้เลือกตอบ ซึ่งได้อาศัยมาตรวัดแบบ Likert Scale ซึ่งประกอบด้วย การให้ผู้ตอบแสดงทัศนะต่อข้อความแบบสอบถาม โดยมีให้เลือกตอบในลักษณะการประเมินค่าเป็น 4 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่ทราบ/ไม่ตอบ

3.4.2 เชิงคุณภาพ

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับข้อมูลทัศนคติพระภิกษุ มหานิกายและธรรมยุติกายในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช ซึ่งประกอบด้วย แนวคำถามเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 6 ประเด็น คือประเด็นที่ (1) ภาพรวมทัศนคติต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบัน ประเด็นที่ (2) บทบาทในการเคลื่อนไหวของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช ประเด็นที่ (3) ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช ประเด็นที่ (4) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช ประเด็นที่ (5) ความขัดแย้งระหว่างนิกายต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ประเด็นที่ (6) ข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานขอสอบถามไปยังพระนิสิตโดยได้นำแบบสอบถามไปให้กรอกด้วยตนเอง ซึ่งในกรณีมีพระนิสิตท่านใดสงสัยหรือตีความประเด็นคำถามใดๆ ไม่ชัดเจน ผู้วิจัยได้พร้อมให้คำอธิบายในรายละเอียด ดังตารางที่ 3.2

3.5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม และแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับ ที่อยู่ปัจจุบัน อายุ ระดับการศึกษา ระดับพรรษา

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจทัศนคติของพระภิกษุมหานิกาย/ธรรมยุติกนิกายต่อ ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจทัศนคติของพระภิกษุมหานิกาย/ธรรมยุติกนิกายต่อ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจทัศนคติของพระภิกษุมหานิกาย/ธรรมยุติกนิกายต่อ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจทัศนคติของพระภิกษุมหานิกาย/ธรรมยุติกนิกาย ทั้งในแง่บวกและแง่ลบต่อประเด็น ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกายด้านความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง

ตารางที่ 3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการ	เครื่องมือ	ใช้กับใคร/อะไร
สำรวจ	แบบสอบถาม (ข้อมูลทั่วไป)	พระภิกษุธรรมยุติกนิกาย/มหานิกาย
สำรวจ	แบบสอบถาม (ด้านความขัดแย้ง)	พระภิกษุธรรมยุติกนิกาย/มหานิกาย
สำรวจ	แบบสอบถาม (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง)	พระภิกษุธรรมยุติกนิกาย/มหานิกาย
สำรวจ	แบบสอบถาม (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง)	พระภิกษุธรรมยุติกนิกาย/มหานิกาย
สำรวจ	แบบสอบถาม (ด้านข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช)	พระภิกษุธรรมยุติกนิกาย/มหานิกาย

3.6 การแจกแบบสอบถามและสัดส่วนการได้แบบสอบถามกลับคืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

3.6.1 แจกแบบสอบถามให้กลุ่มประชากร โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตัวเองและผู้ช่วยนักวิจัยกับ พระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 900 ชุด

3.6.2 ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 30 เมษายน 2559 ถึงวันที่ 25 มิถุนายน 2559 รวมระยะเวลา 67 วัน

3.6.3 ในระยะแรก ผู้วิจัยได้เริ่มแจกแบบสอบถามชุดแรกในจำนวน 400 ชุดในเขตที่อยู่ใน อำเภอเมือง และในบริเวณอำเภอใกล้เคียงในวันที่ 30 เมษายน 2559 และรอรับแบบสอบถามตอบกลับถึงวันที่ 20 พฤษภาคม 2559 ได้รับแบบสอบถามที่มีการตอบกลับเพียงจำนวน 85 ฉบับ มีความสมบูรณ์ 73 ฉบับ ไม่สมบูรณ์ 12 ฉบับ และมีการสูญหาย 63 ฉบับ และได้กลับคืนมาโดยไม่มีผู้ตอบแบบสอบถามถึงจำนวน 252 ฉบับ สร้างปัญหาให้กับผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ในระยะที่สอง ผู้วิจัยได้ปรึกษากับทางทีมงานผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งเป็นเหล่าพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมแบบสอบถาม โดยมีการเริ่มแจกแบบสอบถามเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2559 และเก็บข้อมูลถึงวันที่ 25 มิถุนายน 2559 จำนวน

752 ฉบับ และได้รับกลับคืนมาจำนวนทั้งสิ้น 677 ฉบับ มีความสมบูรณ์ 598 ฉบับ ไม่สมบูรณ์ 57 ฉบับ สูญหายจำนวน 97 ฉบับ

สรุปจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามไป จำนวน 900 ชุด โดยได้รับคืนกลับมา 762 ชุด สูญหาย 160 ชุด และมีความสมบูรณ์จำนวน 671 ไม่มีความสมบูรณ์ 69 ฉบับชุดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.3 การแจกแบบสอบถามและสัดส่วนการได้แบบสอบถามกลับคืน

ลักษณะข้อมูลที่ได้	จำนวนแบบสอบถาม	ร้อยละ
ได้รับคืนกลับมา	มีความสมบูรณ์ 671 ฉบับ	74.5
	ไม่มีความสมบูรณ์ 69 ฉบับ	7.6
	รวมที่ได้รับคืนกลับมา 762 ฉบับ	84.6
สูญหาย	160 ฉบับ	17.7
รวมทั้งสิ้น	900 ฉบับ	100 (N=900)

3.7 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น อธิบายลักษณะของข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล เช่น นิกายที่สังกัด ระดับการศึกษา ระดับพรรษา ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะของข้อมูลเบื้องต้น เช่น ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าต่ำสุด (Minimum) และค่าสูงสุด (Maximum)

ระดับที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นสูง เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เช่น นิกายที่สังกัดจะส่งผลต่อทัศนคติ โดยการเปรียบเทียบในประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย หรือในด้านที่ต้องการจะศึกษาที่ส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งตำแหน่งพระสังฆราชและข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้ง โดยใช้การทดสอบเอฟ (F-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - way Anova)

3.7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (in – depth interview) กับวิเคราะห์จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Document Research) ซึ่งรายละเอียดดังนี้

3.7.2.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (in – depth interview) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก โดยจำแนกตามกรอบแนวคิดและประเด็นที่สัมภาษณ์ การเสนอผลงานวิจัยจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นระเบียบวิธีหลัก แล้วจึงนำข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ช่วยเสริม สนับสนุน ตรวจสอบ ยืนยัน ความถูกต้องของข้อมูลเชิงปริมาณ

3.7.2.2 ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Document Research) เป็นการศึกษา สํารวจจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ตโดยเข้าถึงเว็บไซต์ของหน่วยงานระบบราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อนํามาศึกษา อภิปรายและวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (In-depth interview) และการวิจัยสำรวจสุ่มตัวอย่าง (Sampling survey research) ดังกล่าวข้างต้น

3.8 การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่องที่มีความอ่อนไหวและมีผลกระทบต่อผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การได้มาซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพแตกต่างจากข้อมูลเชิงปริมาณ เนื่องจากในการได้ข้อมูลเชิงปริมาณผู้ตอบแบบสอบถามไม่จำเป็นที่จะต้องแสดงตัวตน ทำให้กล้าที่จะตอบแบบสอบถามได้อย่างตรงไปตรงมา ในส่วนของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นการแสดงตัวตนทำให้ในการตอบคำถามอาจจะมีข้อจำกัดบางอย่าง เช่น ตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ อคติในเรื่องของนิยายที่แตกต่าง ความหวาดกลัว ความไม่ไว้วางใจ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยมีทั้งหมด 3 ด้าน ดังนี้

3.8.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยไดมานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่จะพิจารณาในการตรวจสอบเป็นการพิสูจน์การใช้ความหลากหลายของแหล่งข้อมูลทั้งในเชิง เวลา ระยะทาง สถานที่ และบุคคล และพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่

3.8.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) การตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้สังเกตแทนที่จะใช้ผู้วิจัยคนเดียวสังเกตโดยตลอด

3.8.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก

นอกจากนี้การปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างสม่ำเสมอยังเป็นการตรวจสอบเพื่อช่วยลดอคติความลำเอียงของผู้วิจัย ตรวจสอบความเหมาะสมและแนวทางการพัฒนาขั้นตอนการวิจัยอย่างเป็นลำดับ และเพื่อแนะนำ สะท้อน จากมุมมองที่เต็มไปด้วยประสบการณ์เกี่ยวกับขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

3.9 ข้อจำกัดในการวิจัย

3.9.1 เนื่องจากในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเป็นพระภิกษุทั่วทั้งจังหวัดอุบลราชธานีในระยะเริ่มต้นของการแจกแบบสอบถามนั้นเกิดปัญหาในการสูญหายและได้รับแบบสอบถามมาในจำนวนที่น้อยมากจากที่ไปส่งไป ทั้งปัญหาด้านระยะทาง และการให้ความร่วมมือของกลุ่มตัวอย่างไม่สู้จะดีนัก แต่ในระยะหลังผู้วิจัยได้ใช้วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือ ให้เพื่อนสหธรรมิกที่เรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี นำไปแจกที่มหาวิทยาลัย และให้เพื่อนสหธรรมิก

นำแบบสอบถามไปที่วัดเพื่อให้พระภิกษุในวัดนั้นๆ ตอบแบบสอบถาม ซึ่งก็ได้ผลการตอบรับที่ดีมากจนสามารถเก็บแบบสอบถามได้ครบในที่สุด

3.9.2 ปัญหาในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยซึ่งเป็นบุคคลที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ พระเถระฝ่ายปกครองบางท่านไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากว่าการวิจัยเรื่องนี้เป็นประเด็นที่ล่อแหลม และอาจจะเกิดอันตรายต่อผู้ให้สัมภาษณ์ได้

3.9.3 เนื่องจากลักษณะพิเศษของพระภิกษุ ในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี และตามหลักพระธรรมวินัยจึงมีปัญหาในการตอบคำถามที่ไม่กล้าจะวิพากษ์วิจารณ์การแต่งตั้งพระสังฆราชได้อย่างหยั่งลึกในรายละเอียดที่อ่อนไหว แต่ทั้งนี้ในการตอบคำถามถือว่าผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วนในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้จะนำเสนอ ผลการศึกษาและบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ประเด็น เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 เปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายใน จังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัด อุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ส่วนที่ 4 เปรียบเทียบข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและ ธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 โดยมีผลการศึกษาแต่ละส่วนตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลจากการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปหรือปัจจัยส่วนบุคคลทั้ง 7 ด้าน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.1.1 ด้านนิกาย ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้เลือกไว้ได้ใช้การคำนวณหากลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane จำนวนพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานี จำนวนพระมหานิกาย 9,024 รูป ธรรมยุต 1,123 รูป รวมทั้งสิ้น 10,147 รูป จากนั้นจึงได้นำประชากรดังกล่าวมาคำนวณตามขนาดของกลุ่ม ตัวอย่างของ Taro Yamane 95% จะได้เป็นพระภิกษุสังกัดมหานิกาย ร้อยละ 57.4 และพระภิกษุ สังกัดธรรมยุติกนิกาย ร้อยละ 42.6 พระมหานิกาย 385 รูป พระธรรมยุติกนิกาย 285 รูป รวมทั้งสิ้น 671 รูป

4.1.2 ด้านที่พักอาศัย จะอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง ร้อยละ 44.1 รองลงมาคือ อำเภวารินชำราบ ร้อยละ 6.3

4.1.3 ด้านภูมิลำเนาเดิม จะมีภูมิลำเนาเดิมที่ จังหวัดอุบลราชธานีมากที่สุด ร้อยละ 72.3 รองลงมา คือจังหวัดอำนาจเจริญ ร้อยละ 8.3

4.1.4 ด้านอายุ ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 20-30 ปี ร้อยละ 72.1 รองลงมา อยู่ในช่วง 31-40 ปี ร้อยละ 23.4 ,อยู่ในช่วง 41-50 ปี ร้อยละ 2.4 และอยู่ในช่วง 50-60 ปี ร้อยละ 2.1 ตามลำดับ

4.1.5 ด้านระดับพรรษา พบว่า จะอยู่ในช่วง 1-3 พรรษามากที่สุด ร้อยละ 69.4 รองลงมาคือ ช่วง 4-6 พรรษา ร้อยละ 12.2 ช่วง 10 พรรษขึ้นไป ร้อยละ 10.0 และช่วง 7-9 พรรษา ร้อยละ 8.3 ตามลำดับ

4.1.6 ด้านการศึกษา จะสำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุด ร้อยละ 72.4 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 18.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 7.6 และประถมศึกษา 1.8 ตามลำดับ

4.1.7 ด้านตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ จะเป็นพระภิกษุลูกวัดมากที่สุด ร้อยละ 97.9 รองลงมาคือตำแหน่งเจ้าอาวาส ร้อยละ 1.6 เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ ร้อยละ 0.1 เจ้าคณะตำบล ร้อยละ 0.1 และพระครูปลัด ร้อยละ 0.1 ตามลำดับ (รายละเอียดตามตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (N=671)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ร้อยละ (จำนวน) (N=671)
เขตพื้นที่อาศัย (อำเภอ)	
เขมราฐ	1.6 (11)
เขื่องใน	1.9 (13)
โขงเจียม	3.0 (20)
ดอนมดแดง	3.9 (26)
เดชอุดม	3.6 (24)
ตระการพืชผล	1.8 (12)
นาตาล	0.6 (4)
น้ำยืน	1.2 (8)
บุณฑริก	0.6 (4)
พิบูลมังสาหาร	1.6 (11)
ม่วงสามสิบ	5.2 (35)
เมือง	44.1 (296)
วาริน	6.3 (42)
ศรีเมืองใหม่	0.6 (4)
สว่างวีระวงศ์	3.8 (26)
สำโรง	1.2 (8)
สิรินธร	0.6 (4)
เหล่าเสือโก้ก	1.8 (12)
รวม	100.0 (671)
สังกัดนิกาย	
มหานิกาย	57.4 (385)
ธรรมยุติกนิกาย	42.6 (286)
รวม	100.0 (671)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (N=671) (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ร้อยละ (จำนวน) (N=671)
อายุ	
20-30 ปี	72.1 (484)
31-40 ปี	23.4 (157)
41-50 ปี	2.4 (16)
51-60 ปี	2.1 (14)
รวม	100.0 (671)
ระดับพรรษา	
1-3 พรรษา	69.4 (466)
4-6 พรรษา	12.2 (82)
7-9 พรรษา	8.3 (56)
10 พรรษาขึ้นไป	10.0 (67)
รวม	100.0 (671)
ระดับการศึกษา	
ประถมศึกษา	1.8 (12)
มัธยมศึกษาตอนต้น	7.6 (51)
มัธยมศึกษาตอนปลาย	72.4 (486)
ปริญญาตรี	18.2 (122)
รวม	100.0 (671)
ภูมิลำเนาเดิม	
นครพนม	1.2 (8)
บุรีรัมย์	1.0 (7)
มุกดาหาร	1.2 (8)
ยโสธร	3.6 (24)
ศรีสะเกษ	8.2 (55)
สระแก้ว	1.2 (8)
สุโขทัย	1.2 (8)
หนองบัวลำภู	1.8 (12)
อำนาจเจริญ	8.3 (56)
อุบลราชธานี	72.3 (485)
รวม	100.0 (671)

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (N=671) (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ร้อยละ (จำนวน) (N=671)
ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์/สมณศักดิ์	
เลขานุการเจ้าคณะอำเภอ	0.1 (1)
เจ้าคณะตำบล	0.1 (1)
เจ้าอาวาส	1.6 (11)
พระครูปลัด	0.1 (1)
พระลูกวัด	97.9 (657)
รวม	100.0 (671)

4.2 เปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (เชิงปริมาณ)

การศึกษาเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามเพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี โดยสุ่มเลือกตัวอย่างวัด/สำนักสงฆ์ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุมหานิกาย 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุต 286 รูป รวมจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง

โดยมี สมมติฐานว่า ความแตกต่างระหว่างนิกายส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ผลการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน (1) ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย (2) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง (3) ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.2.1 เปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ด้านขัดแย้งระหว่างนิกาย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นสูง ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig. ที่โปรแกรมคำนวณได้ .041 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 4.199$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1) ท่านเห็นว่าความแตกต่างระหว่างนิกายมีผลต่อทัศนคติในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราช	Between Groups	.087	1	.087	.063	.802
	Within Groups	925.237	669	1.383		
	Total	925.323	670			
2) ท่านเห็นว่าความขัดแย้งที่แท้จริงในกรณีการแต่งตั้ง ทั้งฝ่ายสนับสนุน/คัดค้าน การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชคือความสัมพันธ์ระหว่างพระธัมมชโยและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ที่มีส่วนในการผลักดันให้ได้รับการแต่งตั้ง	Between Groups	1.228	1	1.228	.729	.393
	Within Groups	1126.983	669	1.685		
	Total	1128.212	670			
3) ท่านเห็นว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์นั้นมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	Between Groups	1.407	1	1.407	.834	.362
	Within Groups	1129.350	669	1.688		
	Total	1130.757	670			
4) ท่านเห็นว่ากรณีที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ได้ถูกดำเนินคดีจากทางดีเอสไอนั้นมีผลต่อทัศนคติแง่ลบของท่าน	Between Groups	.899	1	.899	.724	.395
	Within Groups	831.095	669	1.242		
	Total	831.994	670			
5) ความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระอุปฆาตให้พระธัมมชโยซึ่งมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีผลต่อทัศนคติของท่าน	Between Groups	.321	1	.321	.241	.624
	Within Groups	893.530	669	1.336		
	Total	893.851	670			
6) ความสัมพันธ์ระหว่างวัดธรรมกายและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ไม่มีผลต่อทัศนคติในแง่ลบของท่าน	Between Groups	8.122	1	8.122	5.733	.017
	Within Groups	947.791	669	1.417		
	Total	955.914	670			
7) ท่านเห็นว่าในการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ควรที่จะมาจากธรรมยุติกนิกาย	Between Groups	6.157	1	6.157	2.951	.086
	Within Groups	1395.956	669	2.087		
	Total	1402.113	670			
8) ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทยมีความเหมาะสม	Between Groups	7.521	1	7.521	4.199	.041
	Within Groups	1198.351	669	1.791		
	Total	1205.872	670			

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น ผลการศึกษา พบว่า จากการประเมินทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามไม่เห็นด้วย (วัดจากที่ตอบว่า “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” หรือ “ไม่เห็นด้วย” และ “ไม่ทราบ/ไม่ตอบ” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) ว่า “ทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย)”

โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่า การที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าได้ถูกดำเนินคดีจากทางดีเอสไอ นั้น มีผลต่อทัศนคติในแง่ลบของท่าน ร้อยละ 66.3 ไม่เห็นด้วยว่าในการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ควรที่จะมาจากธรรมยุติกนิกาย ร้อยละ 64.3 ไม่เห็นด้วยว่าความเกี่ยวข้องกันในฐานที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระอุปฌาย์ให้พระธัมมชโยซึ่งมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีผลต่อทัศนคติ ร้อยละ 58.1 ตามลำดับ

ในขณะเดียวกัน จากการออกแบบสอบถามเพื่อเช็ค/ตรวจสอบผลการวิจัยอีกด้านก็ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน คือ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย (วัดจากที่ตอบว่า “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” หรือ “เห็นด้วย” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) เห็นด้วยว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้านั้นมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ร้อยละ 72.9 เห็นด้วยว่าภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทยมีความเหมาะสม ร้อยละ 69.7 ตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ร้อยละระดับทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย)

ระดับความเห็นด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย	ร้อยละระดับความคิดเห็น (%)					รวม (N=671)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ทราบ /ไม่ตอบ	
1) ท่านเห็นว่าความแตกต่างระหว่างนิกายมีผลต่อทัศนคติในการแต่งตั้ง(สมเด็จพระสังฆราช) เป็นพระสังฆราช	148	256	176	20	71	100.0 (671)
	60.3		39.7			
2) ท่านเห็นว่าความขัดแย้งที่แท้จริงในกรณีการแต่งตั้ง ทั้งฝ่ายสนับสนุน/คัดค้าน การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช คือความสัมพันธ์ระหว่างพระธัมมชโยและสมเด็จพระสังฆราชเจ้ามหาธีรราชธรรม ซึ่งมีส่วนในการผลักดันให้ได้รับการแต่งตั้ง	55	264	148	57	147	100.0 (671)
	47.5		52.5			
3) ท่านเห็นว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชธรรมนั้นมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	187	302	67	19	98	100.0 (671)
	72.9		21.1			
4) ท่านเห็นว่ากรณีที่สมเด็จพระมหาธีรราชธรรมได้ถูกดำเนินคดีจากทางดีเอสไอ นั้น มีผลต่อทัศนคติในแง่ลบของท่าน	40	186	292	42	111	100.0 (671)
	33.7		66.3			
5) ความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่สมเด็จพระมหาธีรราชธรรมเป็นพระอุปัชฌาย์ให้พระธัมมชโย ซึ่งมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีผลต่อทัศนคติของท่าน	22	259	224	39	127	100.0 (671)
	41.9		58.1			
6) ความสัมพันธ์ระหว่างวัดธรรมกายและสมเด็จพระมหาธีรราชธรรมไม่ส่งผลต่อทัศนคติในแง่ลบของท่าน	69	261	192	48	101	100.0 (671)
	49.2		50.8			
7) ท่านเห็นว่าในการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ควรที่จะมาจากธรรมเนียมปฏิบัติกนิยา	101	138	140	91	201	100.0 (671)
	35.7		64.3			
8) ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชธรรมเป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทยมีความเหมาะสม	192	276	81	16	106	100.0 (671)
	69.7		30.3			

4.2.2 ผลการสัมภาษณ์ทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเห็นในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระสังฆราช พบว่า โดยส่วนใหญ่สนับสนุนให้แต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระสังฆราช นอกจากนี้ โดยส่วนใหญ่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายซึ่งมีนัยยะสำคัญหมายความว่าหากมีการดำเนินไปตามกระบวนการของกฎหมายแล้วสมเด็จพระราชาคณะที่จะได้เป็นพระสังฆราชก็ต้องเป็นสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า และเห็นว่านายกรัฐมนตรีไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ในการนำเสนอชื่อขึ้นทูลเกล้าฯ แต่ก็ยังมีบางท่านไม่ขอแสดงความเห็นใดๆ โดยอ้างว่าเป็นพระชั้นผู้น้อยจึงไม่เห็นสมควรที่จะวิพากษ์วิจารณ์ในกรณีดังกล่าว

อย่างไรก็ตามแม้ว่าเสียงส่วนใหญ่จากการให้สัมภาษณ์จะมีความเห็นโน้มเอียงไปในทางเห็นชอบให้สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามีความเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆราช แต่ทั้งนี้ก็ได้มีความเห็นอธิบายไปว่าจะเป็นใครก็ได้เพื่อมาดำรงตำแหน่ง และได้อธิบายว่าความแตกต่างระหว่างนิกายเป็นสาเหตุในการแต่งตั้งพระสังฆราช หรือพยายามอธิบายปรากฏการณ์ไปในมิติให้บททวนการใช้มาตรา 7 ว่ามีลักษณะที่เป็นธรรมต่อประเพณีที่เคยปฏิบัติในการแต่งตั้งพระสังฆราชหรือไม่ ซึ่งทั้งหมดจะเป็นพระภิกษุธรรมยุติกนิกาย แต่ในท้ายที่สุดแล้วแม้ว่าจากการให้ข้อมูลสำคัญไม่ได้เป็นไปในลักษณะที่รับไม่ได้หากสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจะเป็นพระสังฆราช ดังนั้นข้อโต้แย้งหรือความคิดเห็นดังกล่าวจึงเป็นในมิติของความเป็นมาในบางมิติของการแต่งตั้งเท่านั้น

4.2.2.1 ภาพรวมของทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบันของพระเถระฝ่ายปกครอง (มหานิกาย)

ในการศึกษาทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในความแตกต่างระหว่างนิกายมีนัยยะสำคัญที่ส่งผลต่อทัศนคติในการแต่งตั้งพระสังฆราช ซึ่งในการตอบสมมติฐานที่ว่าความแตกต่างระหว่างนิกายส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ได้มีพระเถระในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีบทบาทและอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ได้ให้สัมภาษณ์แบบหยั่งลึก

จากกรณีการแต่งตั้งพระสังฆราชจะเห็นได้ว่าผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญซึ่งหมายความว่าความแตกต่างระหว่างนิกายนั้นส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี

โดยจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์ในประเด็นหลักเกี่ยวกับ ภาพรวมของทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์พระศรีวิสุทธิมุนี (วิมาน กนตสีโล) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าการดำเนินการแต่งตั้งหรือสถาปนาพระสังฆราชจะต้องปฏิบัติตามกรอบที่กฎหมายได้วางไว้เนื่องจากเรื่องได้ผ่านมหาเถรสมาคมไปแล้ว จึงเป็นขั้นตอนของฝ่ายรัฐบาลที่จะต้องดำเนินการและเห็นว่า การแต่งตั้งพระสังฆราชมีเบื้องหลังที่ซับซ้อนและเป็นเรื่องที่จะพูดได้ยากลำบาก เนื่องจากมีผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองนั้นได้เลือกข้างมานานแล้ว ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกรอบของกฎหมายทุกคนควรปฏิบัติตามกรอบที่ได้วางไว้ ซึ่งเรื่องก็ได้พัฒนาเถรสมาคมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว อยู่ที่ฝ่ายรัฐบาลว่าจะนำทูลเกล้าฯ เพื่อให้ลงพระปรมาภิไธยในตอนไหน จริงๆ แล้วก็สมควรที่จะดำเนินการได้แล้ว แต่ที่เป็นปัญหา ณ ตอนนี้จะเห็นได้ว่าผู้ถือครองอำนาจรัฐขอขบธรรมยุตและไม่เอามหานิกาย ไปดูได้จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาไม่ใช่จะมีปัญหาเพียงเฉพาะครั้งนี้เท่านั้น ในปี 2505 ที่มีการตรา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ขึ้นใหม่ และในปี 2532 ที่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ทั้งสองท่านที่ได้มีพระลิขิตไม่ขอรับการเสนอชื่อเป็นพระสังฆราช ประเด็นปัญหาเหล่านี้มันก็มีเบื้องหลังที่ไม่สามารถที่จะพูดกันได้เลย เห็นได้ว่าเมื่อใดก็ตามที่ทางฝ่ายมหานิกายมีคุณสมบัติที่จะรอเป็นพระสังฆราชเมื่อนั้นจะมีปัญหาขึ้นมาทันที ทั้งปัญหาในแง่ของกฎหมายและปัญหาในแง่คุณสมบัติและความมัวหมองต่อสังคม เนื่องจากว่าความแตกต่างระหว่างนิกายนั้นมีผลอย่างยิ่งต่อการพิจารณาของฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐบางที่ฝ่ายธรรมยุตไม่รู้เรื่องอะไรด้วยหรือคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายนี้ไม่ได้มีปัญหาความขัดแย้งจนไม่สามารถที่จะตกลงปรองดองกันได้ แต่ผู้ถือครองอำนาจรัฐเป็นตัวละครสำคัญที่คอยบงการอยู่เบื้องหลัง ไม่ว่าจะยุคสมัยใดก็ตามเนื่องจากว่าฝ่ายธรรมยุตเหมือนกับได้รับการฝากฝังจากผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองให้ได้รับการดูแลมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งก็ควรเข้าใจว่าการต่อสู้หรืออุปสรรคทางการปกครองคณะสงฆ์ของมหานิกายนั้น เป็นการต่อสู้ระหว่างมหานิกายกับฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐ ไม่ใช่การต่อสู้ระหว่างนิกายโดยตรง เนื่องจากมันมีหลายปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อหลายๆ ฝ่ายถ้าครูบาอาจารย์ที่ตนเองสนับสนุนอยู่นั้นได้มีอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในประเทศไทย ก็อย่างที่รองนายกรัฐมนตรีกล่าวไว้นั้นแหละว่า ต่างฝ่ายต่างก็อยากให้อาจารย์ของตนเองเป็นพระสังฆราช ในความคิดเช่นนี้นี่มันก็เป็นการละเมิดต่อกฎหมายไปโดยปริยายแล้วสำหรับผู้ที่ยึดค้ำ” (วิมาน กนตสีโล, 29 เมษายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนารณ (ทองหล่อ ส่วโร) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ปัญหาการแต่งตั้งพระสังฆราชที่เคยมีมาเป็นเรื่องที่วุ่นวายอย่างที่เคยมีมา เพราะมีสิ่งที่ไม่เห็นอกเห็นใจว่ามหาเถรสมาคมเหนือกว่ากฎเกณฑ์ของกฎหมาย เห็นกว่าบรรทัดฐานและประเพณีอันดีงามของพระสงฆ์ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ตามทัศนคติแล้วมันก็ไม่เป็นอย่างไรหรอกนะ มันก็เป็นเรื่องวุ่นวายตามกระบวนการ ดูๆ แล้วก็ไม่ได้มีอะไรละเอียดอ่อน เรื่องก็ไม่ได้มีอะไรลึกซึ้งเลย ผู้ดำเนินการไม่ใช่พวกเราแม้ด้านบนคนที่อยู่เหนือกว่าเรายังไม่มีบทบาทเรามาันพูดมากไม่ได้หรอกเป็นเพียงแค่ผู้ชมเท่านั้น ดูเขากระทำการที่ไม่เคารพตามหลักกฎหมายทุกอย่างเขาไม่ทำตามกฎหมาย ส่วนในด้านประชาชนจริงๆ แล้วใครจะเป็นพระสังฆราชก็ได้ แต่เสียงสะท้อนจากคณะสงฆ์หวังจะให้ไปไปตามความประสงค์ของกลุ่มตนเอง เป็นเรื่องที่ไม่ลึกซึ้งทุกคนล้วนมองออก เพราะมันมีสิ่งอื่นที่ไม่เห็นอกเห็นใจว่ามหาเถรสมาคมเหนือกว่ากฎเกณฑ์ของกฎหมาย เห็นกว่าบรรทัดฐานและประเพณีอันดีงามของพระ เห็นกว่าธรรมเนียม” (ทองหล่อ ส่วโร, 14 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

และสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูกิตติคุณเณส (จินดา สปปญโญ) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่าสังฆราชยังเป็นตำแหน่งควรมีการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

ให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆราชโดยเร็วที่สุด แต่ก็ทราบปัญหาการแต่งตั้งพระสังฆราชมีแนวโน้มที่จะมีปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างในอดีตเมื่อมหานิกายมีคุณสมบัติที่จะขึ้นเป็นพระสังฆราช และในการปฏิบัติหน้าที่แทนพระสังฆราชยังเป็นตำแหน่งที่ชะลอการแต่งตั้งสมเด็จพระราชาคณะที่มีอาวุโสสูงสุดขึ้นมาเป็นพระสังฆราช ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“การแต่งตั้งประมุขสงฆ์ถือเป็นตำแหน่งที่สำคัญในการปกครองคณะสงฆ์แต่ในการแต่งตั้งก็มีหลายยุคหลายสมัยที่ผ่านมาช่วงก่อนที่จะมีพระญาณสังวรฯ มาเป็นพระสังฆราชก็จะมีผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนพระสังฆราชคือสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาก อาสโง) ในตอนนั้นก็รักษาการอยู่นานพอสมควรในที่สุดก็ได้ถวายให้สมเด็จพระญาณสังวรฯ ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชนี่คือกรณีที่หนึ่ง นี่ก็เป็นการระหว่างมหานิกายและธรรมยุตเช่นกัน ต่อมาในช่วงที่สมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงประชวรอยู่ก็ได้มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) ที่เป็นผู้อาวุโสสูงสุดในขณะนั้นก็เป็นผู้รักษาการหรือปฏิบัติหน้าที่แทนในทำนองเดียวกัน ในช่วงปัจจุบันนี้ก็มีสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ก็เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนพระสังฆราชเช่นกัน ส่วนเรื่องที่จะแต่งตั้งก็เป็นการอย่างที่เรารู้ได้ เห็น แต่โดยทัศนคติส่วนตัวมองว่าท่านเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะได้รับการแต่งตั้งแต่ในหลายๆ ความคิดก็คิดไม่เหมือนกัน อาจจะเป็นเพราะว่าในช่วงนี้เหตุการณ์บ้านเมืองยังไม่เข้าสู่ความสงบหรือยังไม่เข้าสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอะไรก็เป็นที่น่ายากที่นายกรัฐมนตรีได้กล่าว ในส่วนหนึ่งถ้าจะไม่มี การแต่งตั้งจะเป็นผลเสียอะไรหรือไม่ หลวงพ่อมองว่าไม่ได้เสียหายอะไรเนื่องจากยังมีผู้รักษาการหรือปฏิบัติหน้าที่แทนอยู่แต่ถ้าจะให้เกิดความเรียบร้อยก็น่าจะแต่งตั้งผมเห็นว่าสมควรที่จะแต่งตั้งโดยเร็ว เพราะว่าท่านก็เป็นผู้อาวุโสสูงสุดหรือว่าจะเป็นประเด็นระหว่างมหานิกายและธรรมยุตก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งตรงนี้เป็นเรื่องสุดแล้วแต่ภายในที่เราไม่สามารถจะทราบได้อยู่แล้ว” (จินดา สุปญโญ, 5 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์) (ผู้วิจัยเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างนิกายที่เกิดขึ้นจากกรณีดังกล่าวเป็นที่ค่อนข้างจะแน่ชัดว่าในการแต่งตั้งพระสังฆราชเมื่อใดที่สมเด็จพระราชาคณะที่ทรงอาวุโสสูงสุดมีคุณสมบัติที่พร้อมจะได้เป็นพระสังฆราช เมื่อนั้นจะมีปัญหาทางคณะสงฆ์หรือปัจจัยแทรกทางการเมืองที่เป็นตัวการสำคัญทำให้สมเด็จพระราชาคณะที่ทรงอาวุโสสูงสุดทางฝ่ายมหานิกายไม่สามารถที่จะรับการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชได้)

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ให้ข้อมูลในลักษณะแสดงทัศนคติในแง่ของความเป็นมาของประเพณีการแต่งตั้งพระสังฆราช และเห็นว่าไม่สมควรในการวิจารณ์กรณีการแต่งตั้งพระสังฆราช โดยจากข้อมูลการสัมภาษณ์ พระครูสารกิจโกศล (สุดใจ นิสโสโก) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอมืองอุบลราชธานี และพระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“จะมี 2 ประเด็น ตามทัศนคติในการแต่งตั้งพระสังฆราชว่าเมื่อสมัยก่อนการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชนั้นก็จะต้องยึดตามอายุพรรษาเป็นหลักนี่คือในสมัยก่อน ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2535-2536 ก็ได้มีการประชุมมหาเถรสมาคมได้กำหนดกันว่าใครที่ได้เป็นสมเด็จพระราชาคณะก่อนท่านนั้นก็มิสิทธิ์ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆราช หมายความว่าใครที่ได้สมัยก่อนคือใครที่มีอายุพรรษามากก็ให้เอาท่านนั้นเป็น มาเปลี่ยนแปลงในระยะหลังๆ ว่าใครได้สมเด็จพระราชาคณะก่อนก็ให้ถือเอาสมณศักดิ์นี้มาเป็นเกณฑ์ในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช” (สุดใจ นิสโสโก, 29 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

“วิจารณ์ไม่ได้ เนื่องจากเป็นพระผู้น้อย ผิดต่อหลักธรรมวินัยจึงไม่มีความคิดเห็นในเรื่องนี้” (สี สิริญาโณ, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.2.2.2 ภาพรวมของทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบันของพระเถระฝ่ายปกครอง (ธรรมยุติกนิกาย)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์พระราชธรรมโกศล (สวสดี ทสสนิโย) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าการดำเนินการแต่งตั้งหรือสถาปนาพระสังฆราชจะต้องปฏิบัติตามกรอบที่กฎหมายได้วางไว้ และโดยทัศนคติส่วนตัวเห็นว่าสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์มีความเหมาะสมในการได้รับแต่งตั้งเป็นพระสังฆราช ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชนั้นตามคุณสมบัติของผู้ที่จะได้มาดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆราชเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะอาวุโสสูงสุด ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ และเมื่อในมติของมหาเถรสมาคมเห็นชอบเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็เป็นอันยุติลง แต่หากว่าเมื่อผู้ที่มีคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งหากจะมีการป่วยหรือมีความขัดแย้งกัน ก็สามารถที่จะสละสิทธิ์ให้รูปที่ 2 ขึ้นมาดำรงตำแหน่งได้หรือลำดับต่อไป แต่แม้ว่าสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์แม้ว่าหากจะอ้างว่าท่านมีสุขภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรงท่านก็ยังสามารถใช้สิทธิ์ในการเข้ารับตำแหน่งได้ หรือหากท่านจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงท่านก็สามารถสละสิทธิ์ไม่ขอรับเข้าดำรงตำแหน่งพระสังฆราชได้ เรียกได้ว่า เป็นไปตามอรรถาธิบายของผู้รับ ซึ่งก็เคยมีประวัติมาแล้วที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) ได้รับสละสิทธิ์ไม่ขอเสนอชื่อเป็นพระสังฆราช แต่ตามมติมหาเถรสมาคมก็ได้รับการเสนอชื่อสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์แล้วและท่านก็ไม่ได้ว่าอะไรใดๆ ปล่อยให้เป็นที่ของกรรมการมหาเถรสมาคมที่จะเห็นสมควร และโดยส่วนตัวก็เคารพนับถือสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ไม่มีข้อขัดแย้งใดๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆราช แต่ในขณะนี้ก็มีกลุ่มบุคคลที่เป็นปัจจัยแทรกเป็นเสียงส่วนน้อยที่มีอำนาจมากและมีชุมกำลังที่เยอะกว่าไม่ใช่เพียงจะเป็นนะ แต่เป็นมานานและมีมานานแล้ว หลวงพ่อพุฒมากกว่านี้ไม่ได้หรอกในเรื่องนี้” (สวสดี ทสสนิโย, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอวารินชำราบ ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ถ้าทุกอย่างเป็นไปตามกระบวนการจะไม่มีปัญหาในการแต่งตั้งพระสังฆราช ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“โดยส่วนตัวถ้าเป็นไปตามกระบวนการแล้วทุกอย่างจะไม่มีปัญหา แต่ถ้าหากมีเรื่องอย่างอื่นที่มาเกี่ยวข้องด้วยเป็นเรื่องของความเห็นที่แตกต่างกันของหลายๆฝ่าย นี่ก็ย่อมเป็นปัญหาแน่ๆ ที่มีผลต่อการแต่งตั้งที่ล่าช้าออกไป ซึ่งเป็นปัจจัยแทรก เช่น ความคิดเห็นส่วนตัวของแต่ละฝ่ายที่มีความคิดเห็นและเหตุผลในมุมมองของตนเอง โดยส่วนตัวก็ไม่ได้มีความเห็นขัดแย้งใดๆ ในการแต่งตั้งพระสังฆราชถ้าเป็นไปตามกระบวนการของกฎหมาย” (ธีรเดช เปมสีโล, 13 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

และสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระวิชาญ วุฒติโก (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภอวารินชำราบ ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ถ้าทุกอย่างเป็นไปตามกระบวนการจะ

ไม่มีปัญหาในการแต่งตั้งพระสังฆราช ซึ่งเป็นเรื่องที่พันทางมหาเถรสมาคมไปแล้วและยังเห็นว่าสมเด็จพระมหาธีรราชชมังคลาจารย์มีความเหมาะสมแล้วที่จะดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆราชดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“สำหรับทัศนคติที่มองเห็นหรือทัศนคติส่วนตัวที่มีต่อการแต่งตั้งครั้งนี้ผมมองว่าไม่น่าจะออกนอกกรอบ และระเบียบที่วางไว้ ซึ่งมีฉันทานุมัติ หรือสังฆามติ รวมกันอยู่แล้วว่านี้คือ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ซึ่งทางฝ่ายรัฐบาลเองจะต้องยอมรับในระเบียบดังกล่าวนี้ด้วย ซึ่งปัญหาผมมองว่าไม่ได้อยู่ที่ผู้คัดค้านหรือไม่คัดค้านปัญหามันอยู่ที่ว่าตอนนี้รัฐบาลเขายังไม่เสนอนั้นหมายความว่ารัฐบาลกำลังทำอะไรอยู่หรืออะไรอยู่ซึ่งแน่นอนว่าในการแต่งตั้งคนที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยมันเป็นเรื่องปกติของสังคมแต่ในขั้นตอนของกฎหมายเมื่อเรื่องได้ผ่านมหาเถรสมาคมไปแล้วซึ่งก็หมายความว่ารัฐบาลจะต้องนำเรื่องขึ้นทูลเกล้าถวายเพื่อลงพระปรมาภิไธย ผมมองค่าปัญหาของการเคลื่อนไหวของทั้งสองฝ่ายแต่ผมมองไปที่ตอนนี้รัฐบาลกำลังทำอะไรอยู่หรือกำลังรออะไรอยู่หรือกำลังรออะไรสักอย่างและปัญหาก็ไม่ได้อยู่ที่สมเด็จพระสังฆราชหรือฝ่ายคัดค้านปัญหาอยู่ที่รัฐบาลที่ยังไม่ดำเนินการโจทยนี้ รัฐบาลต้องเป็นผู้ให้คำตอบซึ่งก็เคยมีก่อนหน้านี้ที่รองนายกรัฐมนตรี เครืองามเคยมองว่าต้องให้เป็นไปตามกฎหมาย แต่ในขณะเดียวกันนายกรัฐมนตรี ประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็บอกว่าถ้าเรื่องยังไม่สงบก็ยังไม่แต่งตั้ง ซึ่งคำว่าเรื่องยังไม่สงบนั้นหมายความว่าอย่างไรเป็นคำถามที่ผม ก็ยังสงสัยอยู่ ซึ่งถ้าว่าตามกรอบหรือว่าตามมาตรฐานระเบียบของ พ.ร.บ. ให้นายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม เสนอชื่อผู้มีสมศักดิ์สูงสุด แล้วมีอีกประเด็นในการตีความมาตรา 7 ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ซึ่งทางฝ่ายสนับสนุน เห็นว่า ให้ฟังมติของมหาเถรสมาคมส่วนฝ่ายที่คัดค้านเห็นว่าให้นายกรัฐมนตรีเสนอชื่อไปเลย ซึ่งไม่น่าจะเป็นปัญหาที่จะต้องมาขัดแย้งเพราะต่อให้มหาเถรสมาคมเสนอหรือนายกรัฐมนตรี เสนออีกตามพระภิกษุผู้ทรงสมณศักดิ์สูงสุดจะเป็นใครไปไม่ได้ นอกจากสมเด็จพระสังฆราชท่านนั้น ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเมื่อ พ.ศ.2538 เป็นสมเด็จพระมหาธีรราชชมังคลาจารย์ซึ่งเป็นผู้อาวุโสสูงสุดอยู่แล้ว” (วิชาญ วุฒติโก, 8 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลที่มีทัศนคติที่แตกต่างออกไป อาทิ พระมหาสัญญา ปริบุญโณ (สัญญา ปริบุญโณ) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอวังสามสี ได้หยิบยกการตีความในมาตราที่ 7 ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ที่ใช้ในปัจจุบัน ว่าเป็นการลิดรอนพระราชอำนาจจนเกินไปหรือไม่ แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้แสดงทัศนคติที่ขัดแย้งในการไม่เห็นด้วยหากสมเด็จพระมหาธีรราชชมังคลาจารย์จะดำรงตำแหน่งพระสังฆราช ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในการแต่งตั้งพระสังฆราชของคหที่ 20 หลวงพ่อมองว่าอาจจะยังไม่ถึงช่วงเวลาอันสมควรที่ผู้ที่มีบุญบารมีหรือวาสนาพอที่จะมารับหน้าที่นี้ได้ แต่ก็ไม่ได้มองว่าสมเด็จพระมหาธีรราชชมังคลาจารย์ไม่มีบารมีพอที่จะรับหน้าที่พระสังฆราช เพียงแต่ว่าอาจจะมีการปัจจัยอย่างอื่นที่ทำให้มีการชะลออยู่ในปัจจุบัน แต่ว่าถ้าจะเอาตามลำดับอาวุโสโดยสมศักดิ์ท่านก็มีคุณสมบัติพร้อม แต่ก็มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและคัดค้าน ดังนั้นคนที่แต่งตั้งอาจจะมีความลำบากใจก็ต้องรอดูความพร้อมในหลายๆ ด้าน และที่สำคัญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงประชวรอยู่ ผู้ที่สนองงานก็มีความลำบากใจถ้าเสนอขึ้นไปที่เปรียบเสมือนการมัดมือชก เพราะว่าหากท่านไม่เห็นสมควรท่านก็ไม่โปรดเกล้าฯ ลงมา” (สัญญา ปริบุญโณ, 28 มิถุนายน 2559) (ผู้วิจัยตีความว่าเนื่องจากเมื่อก่อนอำนาจในการแต่งตั้ง

พระสังฆราชเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อท่านยังทรงพระชนมายุยังไม่สมควรที่จะมีการเลื่อนขึ้นเพราะหากท่านไม่เห็นสมควรก็จะไม่มีการโปรดเกล้าฯ ลงมา ผู้สนองงานการแต่งตั้งพระสังฆราชจะคิดแทนท่านไม่ได้ และเนื่องจากตามธรรมเนียมปฏิบัติที่ผ่านมาตำแหน่งพระสังฆราชล้วนแล้วแต่แต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นรัชสมัยใดๆ ก็ตาม)

และนอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเขื่อนใน ยังได้แสดงทัศนคติในมิติอื่นๆ เช่น มีความเบื่อหน่ายกับปัญหาการแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเข้าใจทั้งสองฝ่ายไม่ยากให้มีการกระทบกระทั่งกันและกัน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“รู้สึกเบื่อหน่ายเป็นอย่างมากกับกระแสที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของวงการสงฆ์ในเรื่องการสถาปนาพระสังฆราชทั้งมีการสนับสนุนและการคัดค้าน มีการเคลื่อนไหวต่างๆ นาๆ เป็นเรื่องที่น่าเบื่อจริงๆ ไม่อยากที่จะให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ ในขั้นตอนการเสนอในปัจจุบันหรือในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ที่ทำให้มีความเห็นขัดแย้งกันอยู่ ไม่อยากจะให้หมกหมุ่นอยู่กับเรื่องนี้มากเกินไป ก็ถ้าจะตามกฎหมายฉบับก่อนก็ตามพระราชอำนาจโดยอัยาศัยในการสถาปนาของพระเจ้าอยู่หัวฯ แต่ในฉบับปัจจุบันนี้ค่อนข้างที่จะลดทอนพระราชอำนาจของพระเจ้าอยู่หัวฯ มากกว่าเดิมทำให้พระราชอำนาจเดิมถูกกำหนดมากขึ้น แต่ทั้งนี้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันถ้าจะใช้กฎหมายในลักษณะเดิมฝ่ายที่มองว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมก็คิดว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมแม้ว่าจะเป็นพระราชอำนาจก็ตาม อาจจะมองว่าสถาบันเอาแต่ฝ่ายนี้หรือไม่เอาฝ่ายนี้ สิ่งเหล่านี้ก็ไม่อยากให้เกิดขึ้นเหมือนกันนะ ถ้าจะไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายฉบับเดิมก็ตามหรือกฎหมายฉบับก่อนก็ตาม ในตำแหน่งพระสังฆราชนั้นไม่ต้องมีเสียจะดีกว่าจะได้ไม่ต้องแย่งกันเลยศาสนาพุทธก็อยู่ได้ นี่เป็นความเห็นที่ให้เหตุผลและมองปัญหาของทั้งสองฝ่าย ไม่เกี่ยวกับตัวบุคคล ไม่เกี่ยวกับนิกาย” (ประภาส ยโสธโร, 3 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

4.2.3 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียวเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นสูง ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นที่ว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้น ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .656 มีค่ามากกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = .199$ จึงปฏิเสธสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง)

ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
2.1 ท่านเห็นว่าฝ่ายอาณาจักรไม่ควรเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ไม่ว่าในกรณีใดๆก็ตาม	Between Groups	3.491	1	3.491	1.954	.163
	Within Groups	1195.159	669	1.786		
	Total	1198.650	670			
2.2 ท่านเห็นว่าการเมืองควรแยกออกจากศาสนา	Between Groups	.760	1	.760	.627	.429
	Within Groups	809.938	669	1.211		
	Total	810.697	670			
2.3 ท่านเห็นว่าการยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาของนักการเมือง ,นักเคลื่อนไหวทางการเมือง มีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช	Between Groups	.056	1	.056	.035	.851
	Within Groups	1067.288	669	1.595		
	Total	1067.344	670			
2.4 ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมือง มีความสัมพันธ์กันในลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน	Between Groups	.812	1	.812	.640	.424
	Within Groups	847.936	669	1.267		
	Total	848.748	670			
2.5 ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน	Between Groups	.040	1	.040	.029	.865
	Within Groups	934.958	669	1.398		
	Total	934.999	670			
2.6 ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่สนับสนุนส่งเสริมกัน และต่างฝ่ายต่างขัดแย้งซึ่งกันและกัน	Between Groups	4.766	1	4.766	2.990	.084
	Within Groups	1066.396	669	1.594		
	Total	1071.162	670			
2.7 ท่านเห็นด้วยที่จะให้ฝ่ายอาณาจักรสามารถเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ได้ในบางโอกาสตามความเหมาะสม	Between Groups	.166	1	.166	.128	.721
	Within Groups	865.220	669	1.293		
	Total	865.386	670			
2.8 ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราช	Between Groups	.285	1	.285	.199	.656
	Within Groups	956.776	669	1.430		
	Total	957.061	670			

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น พบว่า จากการประเมินทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามสอดคล้องกัน (วัดจากที่ตอบว่า “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” หรือ “เห็นด้วย” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) ว่า “ทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง)”

โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าการเมืองควรแยกออกจากศาสนา ร้อยละ 75.7 เห็นด้วยว่าท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมือง มีความสัมพันธ์กันในลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ร้อยละ 74.7 และภาพรวมทัศนคติได้เห็นด้วยเห็นว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราช ร้อยละ 68.5 ตามลำดับ

ในขณะเดียวกัน จากการออกแบบสอบถามเพื่อเช็ค/ตรวจสอบผลการวิจัยอีกด้านก็ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน คือ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย (วัดจากที่ตอบว่า “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” หรือ “ไม่เห็นด้วย” และ “ไม่ทราบ/ไม่ตอบ” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) ไม่เห็นด้วยที่จะให้ฝ่ายอาณาจักรสามารถเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ได้ในบางโอกาสตามความเหมาะสม ร้อยละ 68.5 (รายละเอียดดังตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ร้อยละระดับทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง)

ระดับความเห็นด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ศาสนากับการเมือง	ร้อยละระดับความคิดเห็น (%)					รวม (N=671)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ทราบ/ ไม่ตอบ	
1) ท่านเห็นว่าฝ่ายอาณาจักรไม่ควรเข้ามาแทรกแซง และบริหารจัดการคณะสงฆ์ไม่ว่าในกรณีใดๆ ก็ตาม	155	224	141	45	106	100.0 (671)
	56.5		43.5			
2) ท่านเห็นว่าการเมืองควรแยกออกจากศาสนา	207	301	102	8	53	100.0 (671)
	75.7		24.3			
3) ท่านเห็นว่าการยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา ของนักการเมือง ,นักเคลื่อนไหวทางการเมือง มีผล ต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช	134	305	106	31	95	100.0 (671)
	65.5		34.5			
4) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมือง มี ความสัมพันธ์กันในลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนซึ่ง กันและกัน	128	373	89	8	73	100.0 (671)
	74.7		25.3			
5) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมี ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน	93	263	200	24	91	100.0 (671)
	53.1		46.9			
6) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมี ความสัมพันธ์กันในลักษณะที่สนับสนุนส่งเสริมกัน และต่างฝ่ายต่างขัดแย้งซึ่งกันและกัน	109	232	181	45	104	100.0 (671)
	50.8		49.2			
7) ท่านเห็นด้วยที่จะให้ฝ่ายอาณาจักรสามารถเข้ามา แทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ได้ในบาง โอกาสตามความเหมาะสม	61	226	204	104	76	100.0 (671)
	42.8		57.2			
8) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าฝ่ายการเมืองได้เข้า มาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้ง พระสังฆราช	186	274	101	53	57	100.0 (671)
	68.5		31.5			

4.2.4 ผลการสัมภาษณ์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเห็นในความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง พบว่า โดยส่วนใหญ่พระภิกษุมีความเห็นที่สอดคล้องกันอย่างยิ่งเนื่องจากพระเถระฝ่ายปกครองทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งหมดเห็นว่ามีให้เห็นว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราชขึ้นเนื่องจากว่าทุกๆ ท่านที่ได้ให้สัมภาษณ์ต่างให้ความเห็นว่าเป็นเรื่องที่พินิจพิจารณาแล้ว แต่กระบวนการในการดำเนินการแต่งตั้งในปัจจุบันอยู่ที่ฝ่ายการเมือง หรือแม้กระทั่งผู้ที่ไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์การแทรกแซงจากกลุ่มอำนาจต่างๆ ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.2.4.1 ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ในความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำภาษีเจริญกับวัดพระธรรมกาย ทศนคติของพระเถระฝ่ายปกครอง (มหานิกาย)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิพัฒนารักษ์ (ทองหล่อ ส่วโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย เป็นเรื่องที่จะต้องมองในมิติที่แตกต่างกัน ไม่ควรที่จะนำมาโยงความสัมพันธ์จนมีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชและมองว่าเป็นเรื่องของฝ่ายการเมืองสร้างประเด็นปัญหาให้เกิดขึ้น ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ส่วนในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัดธรรมกาย เราควรจะมองในหลายๆ มิติ การที่สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์มีความสัมพันธ์และรู้จักกับวัดธรรมกายเพราะอะไร ก็เพราะสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ท่านได้มีหน้าที่บวช ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ท่านก็ปฏิบัติตามหน้าที่ ซึ่งตอนที่ท่านบวชให้ก็คงไม่มีใครรู้หรือกว่าวัดธรรมกายจะมีมาถึงจุดนี้ได้ ไม่มีใครที่จะไปควบคุมคนอื่นได้หรอก เรื่องของธรรมกายก็เรื่องของธรรมกาย เรื่องของวัดปากน้ำก็เรื่องของวัดปากน้ำไม่เห็นจะเกี่ยวกัน แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้หรอกว่ามันมีการใส่ร้ายป้ายสีกันมีความพยายามโยงความสัมพันธ์ในลักษณะที่ตรรกะวิบัติ ไม่มีเหตุไม่มีผล แต่ได้อารมณ์ความรู้สึกของคนที่ยึดไปด้วยกัน ได้อารมณ์คนที่ไม่มีความสามารถในการแยกแยะที่ดีพอ การมองในลักษณะนี้มันเป็นหนึ่งในกระบวนการที่ทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นในหมู่สงฆ์ และเกิดความแตกแยกกันในหมู่ประชาชนเสียด้วยซ้ำ” (ทองหล่อ ส่วโร, 14 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากการสัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลสำคัญที่มองว่าเป็นคนละประเด็นไม่ควรที่จะนำมาเกี่ยวโยงกันและกัน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“กรณีของวัดธรรมกายกับวัดปากน้ำ เป็นเรื่องคนละส่วนไม่ควรนำมาเกี่ยวโยงกัน ซึ่งในเรื่องของความมัวหมองของแต่ละฝ่ายนั้น คนที่วิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนี้ต่างหากที่จะมัวหมองเอง เนื่องจากว่าความจริงคืออะไรก็ยังไม่เป็นที่น่าชัด กฎหมายก็มีอยู่แล้วควรปล่อยเป็นหน้าที่ของฝ่ายกฎหมาย จะนอกเหนือกฎหมายไม่ได้” (สี สิริญาโณ, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากการสัมภาษณ์ พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สปปญโญ, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต

อุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลสำคัญที่มองว่าเป็นคนละประเด็นไม่ควรที่จะนำมาเกี่ยวโยงกันและกัน เป็นเรื่อง ที่กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองนำมาสร้างความมั่วหมองให้เกิดขึ้นกับสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ซึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย ก็เป็นเรื่องปกติที่นับถือกันตามสายครูบาอาจารย์ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“เป็นประเด็นที่เขานำไปโยงกันมากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัด ธรรมกายย่อมมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันอยู่แล้ว เนื่องจากหลวงพ่อดปากน้ำเป็นพระอุปัชฌาย์ ของพระธัมมชโยในฐานะอาจารย์กับลูกศิษย์ ส่วนในเรื่องของความมั่วหมองหรือไม่มั่วหมองก็เป็น เรื่องของพฤติกรรมส่วนบุคคลต้องแยกออกจากกันให้มีความชัดเจนไม่ใช่ว่าคนหนึ่งทำผิดและอีกคน ไม่ได้ทำอะไรเลยก็มีผลกระทบที่จะผิดไปด้วยกันลักษณะนี้เป็นฝ่ายบ้านเมืองมีความพยายามที่จะให้ เกิดขึ้นคือในลักษณะที่ลูกศิษย์ผิดอาจารย์ก็ผิดหรืออาจจะสร้างประเด็นให้มั่วหมองตามมาในภายหลัง แต่ในลักษณะของพระพุทธศาสนาแล้วเราเชื่อเรื่องของกรรมการกระทำเป็นของบุคคลไม่ใช่เป็นผล กรรมที่เป็นห่วงโซ่หรือผลพวงจากบุคคลอื่น ฝ่ายบ้านเมืองพยายามโยงให้มีความเกี่ยวข้องแม้แต่ใน ประเด็นเรื่องรถหูกี้เช่นกัน หลายๆ คนก็มีรถหูกี้มากกว่าท่านในประเทศไทย ของชาวราสกี้มีเยอะแต่ ทำไมไม่เป็นประเด็น ทำไมมาเป็นประเด็น แต่เป็นประเด็นในช่วงที่ท่านกำลังจะก้าวเข้ารับการแต่งตั้ง เป็นสมเด็จพระสังฆราช เพราะรถหูกี้มีโยมนำมาถวายให้ท่าน ท่านก็เก็บเข้าพิพิธภัณฑ์ท่านก็ได้ใช้ ประโยชน์อะไรหรือมีผลกำไรอะไรจากรถหูกี้ แต่ฝ่ายบ้านเมืองนำมาเป็นประเด็นขัดขวางเพื่อไม่ให้ เป็นพระสังฆราช” (จินดา สปญญ, 5 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีบางท่านที่ให้ข้อมูลสอดคล้องจากการสัมภาษณ์ พระครูสารกิจ โกศล (สุตใจ นิสโสโก) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูล สำคัญ ว่าต้องมองความสัมพันธ์ใน 2 มิติ คือ ภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของวัดพระธรรมกาย และภาพลักษณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งในมิติภาพลักษณ์ของวัดพระธรรมกายเป็นเรื่องของการบริหารกิจการม ทางพระพุทธศาสนาภายในวัดเองจะถูกหรือผิดก็เป็นเรื่องของวัดพระธรรมกาย ส่วนในเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลเป็นเรื่องที่มีการโยนประเด็นปัญหาต่างๆ ให้ยึดโยงกันในฐานะที่สมเด็จพระมหารัชมังคลา จารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่ก็เป็นเรื่องที่ไม่สามารถที่จะไปควบคุมกันได้ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“อันกรณีความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกายนั้นมีความสัมพันธ์กัน อย่างไรแบ่งออกได้เป็นสองประเด็น ซึ่งมองว่าหลวงพ่อดปากน้ำเป็นพระอุปัชฌาย์เมื่อเป็นพระ อุปัชฌาย์แล้วก็เป็นเรื่องปกติลูกศิษย์ของท่านอาจจะหัดทำธุรกิจได้ร่ำรวย แต่อีกบางคนที่ดำเนินธุรกิจ กันอย่างธรรมดาไม่ได้มีอะไรหวือหวา แต่ในกรณีในปากน้ำและวัดพระธรรมกาย ต้องแยกให้ออกว่าวัด ปากน้ำอยู่ในกรอบของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ส่วนของวัดพระธรรมกายหลวงพ่อดมองว่ามันเป็น ศาสนาธุรกิจใครเข้าไปจะต้องถวายสิ่งของอย่างนั้นอย่างนี้หรือบางคนมีเงินน้อยก็ได้ลำดับในการเข้าถึง พระน้อยแต่ถ้ามีมากก็ได้เข้าไปใกล้โต๊ะหมู่หรือพระประธาน คนที่มีทรัพย์มากก็ได้เข้าไปใกล้เข้าไป กราบอย่างนั้นเป็นธุรกิจทำให้ศาสนาพุทธจริงๆ หรืออาจจะไม่ใช่ศาสนาพุทธที่แท้จริงหลวงพ่อดมองว่า ไม่ใช่ศาสนาพุทธที่แท้จริง ศาสนาพุทธที่แท้จริงเราจะต้องไม่ไปเรียไรเขามากขนาดนั้นใครศรัทธาก็ทำ ใครไม่ศรัทธาก็ไม่ต้องทำ หรือศรัทธาอยู่ก็ไม่จำเป็นต้องทำก็ได้คือไม่ต้องมีการกำหนดเป็นธุรกิจไปเสีย หมดและสิ่งเหล่านี้ทำให้ศาสนาพุทธมั่วหมองในด้านภาพลักษณ์ที่ไม่งาม ส่วนในด้านภาพลักษณ์ของ

สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ที่จะได้รับผลกระทบจากวัดพระธรรมกายนั้น ถ้าจะพูดแล้วเรื่องของความมัวหมองหรือไม่มัวหมอง แต่ฝ่ายที่ตรงกันข้ามหรือคัดค้านเขาพยายามที่จะโยนทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่ดีมาทำให้ท่านมัวหมองอยู่แล้วเป็นการสร้างประเด็นให้เกิดขึ้น จริงๆแล้วตัวท่านเองไม่ได้มัวหมอง แต่คนที่ไม่ชอบนั้นแหละก็สร้างประเด็นไม่รู้จกจบสิ้น เมื่อมีการสร้างประเด็นเหล่านี้ไม่รู้จกจบสิ้นก็ควรจะมีการยึดตามหลักกฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมเพราะมันถึงคราวของสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์แล้วที่จะได้เป็น” (สุตใจ นิโสโก, 29 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.2.4.2 ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ในความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำภาษีเจริญกับวัดพระธรรมกาย ทศนคติของพระเถระฝ่ายปกครอง (ธรรมยุติิกนิกาย)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informats) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์พระราชธรรมโกศล (สวสดี ทสสนิโย) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าความสัมพันธ์ของวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ปฏิบัติตามหน้าที่ในการบวชให้กับเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย สิ่งนี้ไม่ผิดเป็นสิ่งที่ไม่สามารถที่จะควบคุมลูกศิษย์ไปได้ในทุกๆ เรื่องดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ท่านเป็นพระอุปชฌาย์ของเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ทำไปตามหน้าที่มีหน้าที่ให้กำเนิดถ้าท่านไม่บวชให้คือท่านไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ก็ถือเป็นความผิด แต่เมื่อให้กำเนิดไปแล้วพระธัมมชโยจะเป็นอย่างไรหลวงพ่อดปากน้ำไม่สามารถที่จะควบคุมได้จะดีหรือไม่ดีอยู่ที่ตัวบุคคล ส่วนในเรื่องของคำสั่งสอนคำตักเตือนท่านก็ต้องบอกอยู่แล้วแต่เป็นการส่วนตัวพวกเราไม่ได้ยินกันหรอก เรื่องความสัมพันธ์แบบนี้ไม่มีคำว่าผิดหรือถูก ถ้าจะผิณายอำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็ผิณกันหมดเหมือนกันนั่นแหละให้คนไปขึ้นทะเบียนบ้านแล้วคนเหล่านั้นไปทำอะไรบ้างละ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องของบุคคลต้องแยกจากความสัมพันธ์” (สวสดี ทสสนิโย, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระวิชาญ วุฒติโก (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภอมหาสารคาม ให้ข้อมูลสำคัญว่าเรื่องของความสัมพันธ์ต้องแยกออกจากกันว่าสัมพันธ์อย่างไรสัมพันธ์โดยหน้าที่ของท่านที่เป็นพระอุปชฌาย์ให้กับเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายและมีความสัมพันธ์ในลักษณะของคหิณความก็ควรที่จะเป็นไปตามกระบวนการไม่ควรนำมาเชื่อมโยงกันและกัน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“เรื่องความสัมพันธ์กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ควรที่จะไปกระทบกับอีกบุคคลอื่นหรือเหมือนกับว่าลูกทำผิดก็เชื่อมโยงไปหาพ่อว่าพ่อผิดด้วยเสมือนเป็นคนๆเดียวกันถ้าเรามามองเช่นนี้คงไม่มีใครที่จะบริสุทธิ์ทั้งนั้น และพร้อมที่จะเป็นผู้นำของใครได้กระบวนการของมตธรรมกายก็ว่าไปตามกระบวนการของธรรมกายแล้วเกี่ยวอะไรกับสมเด็จพระสังฆราชหรือถ้าจะกล่าวหาว่าเป็นอุปชฌาย์ท่านมีหน้าที่บวชให้ท่านต้องบวชถ้าท่านไม่บวชให้ท่านก็ผิดเราจะยกว่าเป็นความมัวหมองไม่ได้เพราะก็ชัดเจนอยู่แล้วทั้งบุคคลและสถานที่ การดำเนินการต่างๆ ก็เป็นไปตามกระบวนการของกฎหมาย ซึ่งเป็นมุมมองที่ไม่สมเหตุสมผล” (วิชาญ วุฒติโก, 8 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีทศนคติที่แตกต่างกัน ซึ่งจากผลการสัมภาษณ์ อาทิ พระมหาสัณญญา ปริบุญโน (สัณญญา ปริบุญโน) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ ให้ข้อมูลสำคัญ

ว่าเรื่องของวัดพระธรรมกายที่ดำเนินนโยบายที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับทุกๆ วัดในประเทศไทยอยู่แล้ว แต่วัดปากน้ำจะมีความสัมพันธ์ที่พิเศษ เนื่องจากว่าสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่อย่างไรก็ตามในเมื่อวัดพระธรรมกายมีข้อกังขาในเรื่องของหลักธรรมคำสั่งสอนโดยเฉพาะในเรื่องของนิพพานว่าคืออัตตา ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในเรื่องความสัมพันธ์ที่แนบแน่นของวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย ซึ่งก็แล้วแต่มุมมองของแต่ละคนแต่โดยทั่วไปวัดพระธรรมกายก็ผูกมิตรไมตรีไปทุกๆ วัดไม่ใช่เฉพาะแต่วัดปากน้ำ เพียงแต่จะพิเศษกว่าวัดอื่นๆ เนื่องจากสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ให้กับพระธัมมชโยก็เลยทำให้ฝ่ายตรงข้ามนั้นสามารถนำประเด็นต่างๆ ที่มีความเชื่อมโยงกันมาโจมตีสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ได้เยอะ จริงๆ แล้วหลายๆ วัดก็มีการได้รับส่งเสริมจากวัดพระธรรมกายนี่คือในแง่ของการเผยแผ่ของวัดพระธรรมกายก็เป็นสิ่งที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การบวชสามเณร เป็นต้น ซึ่งเป็นการเผยแผ่ในเชิงรุก ส่วนในเรื่องของข้อกังขาที่มีต่อวัดพระธรรมกายเช่นเรื่องคำสอนที่มองว่านิพพานคืออัตตา หรือเรื่องกรณีการฟอกเงิน เป็นต้น เขาก็สามารถที่จะเชื่อมโยงกันและโจมตีได้หมด แต่น่าสังเกตนะว่ากรณีของพระธัมมชโยบวชมาเพียงพรรษาเดียวก็ออกมาตั้งวัดเลยก็ไม่ว่าจะเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร” (สัญญา บริบูรณ์, 28 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์) (ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นศิษย์อาจารย์กันนั้นเป็นไปได้อย่างไรบ้างที่ศิษย์ของตนบวชมาได้พรรษาเดียวแล้วออกมาตั้งวัดเลยมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และในคำสั่งสอนของวัดพระธรรมกายที่มองว่านิพพานคืออัตตาในเรื่องดังกล่าวนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ปล่อยให้เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นได้อย่างไรโดยที่ไม่มีการตักเตือนหรืออาจจะมีการตักเตือนกันอยู่แต่ไม่สามารถที่จะได้รับการปฏิบัติตาม แต่ถึงอย่างไรก็ตามควรที่จะมีการชี้ชัดจากทางสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์บ้างในฐานะที่เป็นพระอุปัชฌาย์ว่าถูกผิดอย่างไรตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเขียงใน ให้ข้อมูลสำคัญว่าเรื่องความสัมพันธ์ของวัดพระธรรมกายมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นต่อกันจะโดยชอบธรรมตามหลักพระธรรมวินัยหรือไม่ก็อีกเรื่องหนึ่ง แต่ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ต้องมัวหมองแน่นอนในที่นี้หมายถึงมัวหมองในกระแสข่าว เนื่องจากมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นต่อกัน เมื่อฝ่ายใดมีข้อกังขาใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดำเนินคดี หรือเรื่องหลักธรรมคำสั่งสอน ย่อมมีผลเสียตามมา ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“วัดปากน้ำและวัดพระธรรมกายนั้นมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นต่อกัน แต่ลักษณะความสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะที่มีความชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรมนั้นก็อีกเรื่องหนึ่งซึ่งเราก็ไม่รู้แน่ ดังนั้นเมื่อมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นต่อกันแล้วย่อมทำให้สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ได้รับผลกระทบไปด้วยแน่นอน ทำให้ภาพลักษณ์มัวหมองแน่นอน แต่จะจริงหรือไม่จริงก็อีกเรื่องหนึ่ง แต่เมื่อเป็นข่าวเป็นประเด็นขึ้นมาแล้วก็มีผลเสียตามมาต่อภาพลักษณ์ คำว่ามัวหมองในที่นี้มัวหมองในกระแสข่าว ส่วนในเรื่องของธรรมวินัยนั้นเราไม่รู้ไม่สามารถที่จะไปชี้ชัดได้ เพราะไม่รู้หรือว่ามันผิดมากน้อยแค่ไหน ไม่ว่าจะเป็นข้อกังขาใดๆ อย่างเช่นข่าวธรรมกายในปัจจุบันนี้ จะผิดมากน้อยแค่ไหนก็ตามแต่มีคนหยิบขึ้นมาเป็นประเด็นภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ก็มัวหมองแล้ว

ขออานะว่ามัวหมองในกระแสข่าว ทำให้คนกลางแคลงใจเกิดข้อกังขาเพราะฉัมมชัยโยก็เป็นลูกศิษย์ของเจ้าประคุณสมเด็จฯ เรื่องแบบนี้ส่งผลเสียแน่นอน” (ประภาส ยโสโร, 3 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระมหาธีรราชพงษ์มิ่งคลาจารย์และวัดพระธรรมกายคือเราต้องมองดูว่าโดยภาพลักษณ์ของวัดพระธรรมกายแต่เดิมมานั้นเป็นอย่างไร เพราะเพราะว่าวัดพระธรรมกายแต่เดิมมาก็มีความเห็นที่แตกต่างไปจากคณะสงฆ์โดยส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นมหานิกายหรือธรรมยุติกนิกาย เพราะฉะนั้นแล้วเมื่อสมเด็จพระมหาธีรราชพงษ์มิ่งคลาจารย์มีความเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับวัดพระธรรมกาย ก็ย่อมที่จะมีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชพงษ์มิ่งคลาจารย์แน่นอน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระมหาธีรราชพงษ์มิ่งคลาจารย์และวัดพระธรรมกายคือเราต้องมองดูว่าโดยภาพลักษณ์ของวัดพระธรรมกายแต่เดิมมานั้นเป็นอย่างไร เพราะว่าวัดพระธรรมกายแต่เดิมมาก็มีความเห็นที่แตกต่างไปจากคณะสงฆ์โดยส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นมหานิกายหรือธรรมยุติกนิกาย วัดพระธรรมกายล้วนมีความคิดทั้งในแง่ของหลักธรรมคำสั่งสอน เช่นในกรณีที่ว่าวัดพระธรรมกายมองว่านิพพานคืออดีต หลักการนี้คือหลักการสำคัญอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้วิธีการดำเนินกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา ก็เคยมีงานวิจัยเกี่ยวกับกรณีธรรมกาย เช่น ของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ผลการวิจัยก็ได้ออกมาในลักษณะของการตำหนิในการแสดงออกในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของวัดพระธรรมกาย เพราะฉะนั้นแล้วเมื่อสมเด็จพระมหาธีรราชพงษ์มิ่งคลาจารย์มีความเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับวัดพระธรรมกาย ก็ย่อมที่จะมีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชพงษ์มิ่งคลาจารย์แน่นอน แต่จะมีผลกระทบเกี่ยวกับการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับกลุ่มเคลื่อนไหวซึ่งประเด็นที่จะทำให้มัวหมอง ซึ่งเป็นเรื่องปกติถ้าใครมีความเกี่ยวข้องกับใครและกลุ่มเคลื่อนไหวคัดค้านก็น่าจะมองออกว่าถ้าสมเด็จพระมหาธีรราชพงษ์มิ่งคลาจารย์ได้เป็นพระสังฆราชจะไปเอื้อประโยชน์ให้กับวัดพระธรรมกายหรือไม่ ซึ่งแต่เดิมมาก็มีความเชื่อมโยงในเรื่องหลักธรรมคำสอนอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีการส่งเสริมกันและกัน” (ธีรเดช เปมสีโล, 13 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.2.4.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองในมิติของกฎหมาย ทศนคติของพระเถระฝ่ายปกครอง (มหานิกาย)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเห็นในความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง พบว่า โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ปัญหาในการแต่งตั้งพระสังฆราชเราจะเห็นได้ว่ากฎหมายก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่นายกรัฐมนตรีได้ใช้ในปัจจุบันดังนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างศาสนากับการเมืองที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อกันหรือแม้กระทั่งสนับสนุนซึ่งกันและกันมีการใช้กฎหมายในการดำเนินการแทรกแซงหรือแม้กระทั่งทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องได้รับความมัวหมอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์พระเถระฝ่ายปกครองทางฝ่ายมหานิกายก็ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนภรณ์ (ทองหล่อ สิวโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอมืองอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าปัญหาในการแต่งตั้งเป็นปัญหาที่ตัวบุคคลไม่ได้เป็นปัญหาของตัว

กฎหมาย บุคคลที่มีอำนาจไม่ยอมรับกฎหมายจึงมีการเถียงกันว่าปัญหาในแง่กฎหมายแต่จริงๆ แล้วไม่ใช่ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“กฎหมายที่มีที่ใช้อยู่นี้ก็ได้อยู่แล้วและก็ใช้มานานแล้ว หรือถ้ากฎหมายไม่ดีก็สามารถแก้ไขได้แต่ที่แก้ไขไม่ได้คือใจคน คนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้มีเล่ห์ใน มีอคติในการดำเนินการสิ่งที่ควรจะทำกลับไม่ทำตาม” (ทองหล่อ สวโร, 14 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่ากฎหมายก็ได้อยู่แล้วไม่ได้มีปัญหาด้านกฎหมาย เพราะกฎหมายที่ใช้กันอยู่ก็ใช้นานแล้ว ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ไม่มีปัญหาในแง่กฎหมายเลยแต่อย่างใด พ.ร.บ.คณะสงฆ์ 2505 ก็ได้ใช้นานแล้วก็ไม่เห็นจะมีปัญหานั้น จะมีปัญหาอะไรกันตอนนี้ละ กฎหมายเขาเขียนมาดีแล้ว ถ้าเขียนมาไม่ดีในหลวงคงไม่ลงพระปรมาภิไธย ปัญหาจะอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าที่ไม่เคารพต่อกฎหมายจึงทำให้เป็นปัญหาในปัจจุบัน” (สี สิริญาโณ, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สปปญโญ) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่ากฎหมายทางการปกครองคณะสงฆ์ไม่ได้มีปัญหาอะไรเนื่องจากเรื่องได้ผ่านมติมหาเถรสมาคมไปแล้ว แต่กฎหมายทางฝ่ายบ้านเมือง ณ ตอนนั้นมีการจะโยงความผิดให้กับสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ ฝ่ายการเมืองมีความสำคัญที่ทำให้เรื่องการแต่งตั้งพระสังฆราชล่าช้า ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“กฎหมายก็มีหลายอย่างกฎหมายของคณะสงฆ์ระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมาด้วย หรือกฎหมายทางฝ่ายบ้านเมืองด้วย ตอนนี้องกฎหมายคณะสงฆ์ก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรแล้ว แต่ทางฝ่ายกฎหมายบ้านเมืองก็มีการโยงความผิดให้กับพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ แต่ในส่วนของกฎหมาย พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ก็ถือว่าได้ดำเนินการตามขั้นตอนจากทางคณะสงฆ์ซึ่งใช้อำนาจโดยมหาเถรสมาคมก็ถือว่าไม่มีปัญหาอะไรแล้วดูเหมือนว่าทุกอย่างจะติดอยู่ที่ฝ่ายบ้านเมืองในทุกๆ ด้าน การเมืองมีความสำคัญทำให้เรื่องเหล่านี้ล่าช้าไปและสร้างปัญหาไม่รู้จบ” (จินดา สปปญโญ, 5 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

และสอดคล้องกับ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูสารกิจโกศล (สุดใจ นิสโสโก) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าในการแต่งตั้งพระสังฆราชไม่ใช่ปัญหาในแง่ของกฎหมายกฎหมายก็ได้อยู่แล้ว และที่สำคัญกฎหมายในการแต่งตั้งพระสังฆราช สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ก็ได้เป็นผู้ร่างขึ้นมาเองแต่ในเรื่องของการชะลอยังไม่ได้แต่งตั้งคงจะเป็นปัจจัยแทรกทางการเมืองเสียมากกว่า ทางโลกแทรกซ้อน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งที่ว่า

“ในการแต่งตั้งพระสังฆราชไม่ใช่ปัญหาในแง่ของกฎหมายกฎหมายก็ได้อยู่แล้ว และที่สำคัญกฎหมายในการแต่งตั้งพระสังฆราช สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์ก็ได้เป็นผู้ร่างขึ้นมาเอง คณะกรรมการรูปก่อนเสียด้วยซ้ำที่เป็นผู้ร่างขึ้นมา แต่ก่อนว่าด้วยอายุพรรษา แต่คณะกรรมการพระสังฆราช

รูปก่อนก็มาตั้งกฎเกณฑ์ว่าใครได้เป็นสมเด็จพระราชคณะก่อนก็ได้เป็นพระสังฆราช แต่นี้ในแง่กฎหมายไม่มีปัญหาแต่อย่างใดเพราะคนใช้คนจะเป็นไม่ได้สร้างกฎหมายขึ้นมาเองจึงมีความชอบธรรมยิ่งขึ้นได้อีกในการจะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 แต่ในเรื่องของการชะลอยังไม่ได้แต่งตั้งคงจะเป็นปัจจัยแทรกทางการเมืองเสียมากกว่า ทางโลกแทรกซ้อน” (สุดใจ นิสโสโก, 29 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.2.4.4 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองในมิติของกฎหมาย ทศนคติของพระเถระฝ่ายปกครอง (ธรรมยุติกนิกาย)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระราชธรรมโกศล (สวสดี ทสฺสนีโย, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่า นายกรัฐมนตรีมีความลำเอียงในการดำเนินการตามกระบวนการตามขั้นตอน ซึ่งถือมติของคณะสงฆ์กลุ่มน้อยที่คัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราช ซึ่งเป็นเพียงข้ออ้างในเรื่องของความไม่สงบเท่านั้น ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“เกิดจากความขัดแย้งที่ยังไม่สงบในตัวบุคคล ทำให้นายกรัฐมนตรีอ้างได้ว่าเหตุการณ์ยังไม่สงบ คณะสงฆ์ก็ได้ลงมติไปแล้วยอมรับในตัวสมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลาจารย์กันแล้วทั้งทางฝ่ายมหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ที่นิ่งโดยการเงียบแล้ว จะมีเห็นก็แต่รูปเดียวเท่านั้นแหละที่เดือดร้อนอยู่รูปเดียวหรือสงฆ์กลุ่มน้อย จะเอามติของสงฆ์ส่วนน้อยมาเป็นบรรทัดฐานได้อย่างไร นายกรัฐมนตรีจะรอให้มันสงบได้อย่างไรตราบใดที่มีคนอยู่บนโลก แต่เท่าที่ดูนายกรัฐมนตรีจะมีความลำเอียง หรืออาจจะยังลังเลอยู่บางบางครั้งสันติบาลก็มาถามหลวงพ่อกับเหมือนกันนะว่าหลวงพ่อกับเห็นชอบไหมหลวงพ่อกับบอกว่าเห็นชอบนะแต่เรื่องมันก็ยังไม่สงบ” (สวสดี ทสฺสนีโย, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระวิชาญ วุฒติโก (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภอวารินชำราบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าไม่เป็นปัญหาในแง่กฎหมายเพราะหลักกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติมีความชัดเจน แต่ปัญหาจะอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าที่ไม่เคารพต่อกฎหมาย ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ผมไม่คิดว่าจะเป็นปัญหาในแง่กฎหมายเพราะกฎหมายวางไว้ชัดเจนแล้วว่าสมเด็จพระสังฆราชมีคุณสมบัติครบถ้วน แต่ปัญหาอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าที่ไม่เคารพกฎหมาย ความไม่ชอบความมีอคติ ถ้าจะกล่าวถึงสถานการณ์ปัจจุบันของรัฐบาลด้วยแล้ว รัฐบาลมีแต่จะบอกว่าให้เคารพกฎหมาย แต่ในทางตรงกันข้ามรัฐบาลกลับทำสวนทาง แต่ปัญหาของสมเด็จพระสังฆราชกลับต้องชะลอ ถ้าปล่อยไว้เช่นนี้ต่อไปจะเป็นผลเสียต่อรัฐบาล ในทุกๆ วันนี้ประวัติศาสตร์ได้ซ้ำรอยเต็มที่รัฐบาลรวมศูนย์อำนาจสวนทางกฎหมายโดยการชะลอปล่อยให้ปัญหาประเด็นการแต่งตั้งความมัวหมองเป็นประเด็นใหญ่ที่เหนือกฎหมาย แต่ส่วนใหญ่การแต่งตั้งที่ผ่านมาแต่งตั้งโดยอาศัยพระราชอำนาจ ซึ่งถ้าจะมองในแง่อำนาจผู้สื่อเป็นตัวกลางสำคัญคือนายกรัฐมนตรีซึ่งทุกอย่างรัฐบาลเป็นผู้กำหนด” (วิชาญ วุฒติโก, 8 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระมหาสัญญา ปรีบุญโณ (สัญญา ปรีบุญโณ) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอวังสามสีบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าการแต่งตั้งพระสังฆราชมี พ.ร.บ. คณะสงฆ์รับรองเรียบร้อยแล้ว ปัญหาที่แท้จริงคือกลุ่มผู้มีอำนาจไม่ยอมรับ แต่จะเอากระบวนการดำเนินการคดีต่างๆ มาตัดสินพิจารณาในตัวของสมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์คลาจารย์ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“การแต่งตั้งพระสังฆราชก็มี พ.ร.บ. คณะสงฆ์รับรองเรียบร้อยแล้วให้มหาเถรสมาคมเสนอชื่อผู้ที่มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ก่อนนายกรัฐมนตรีเพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ลงพระปรมาภิไธย ซึ่งเมื่อก่อนก็มีครูบาอาจารย์ท่านได้กล่าววาทะกรรมข้อนี้อันได้ไปถือนพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าอยู่หัวฯ แต่ก่อนจารีตประเพณีท่านก็เป็นผู้วินิจฉัยแต่งตั้ง (ผู้วิจัยมองว่าเนื่องจากก่อนที่จะแก้กฎหมายในมาตราที่มีทั้งผู้ที่คัดค้านและผู้สนับสนุน นี่แหละคือปัญหาในแง่กฎหมายที่มีผลเรื่องจริงมาจากอดีตส่งผลมาถึงปัจจุบันด้วย) แต่ถ้าจะเอาตามกฎหมายมาว่าจริงๆ ผู้มีอำนาจบางกลุ่มก็ได้นำเอากฎหมายที่ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราชมาดำเนินการเพื่อที่จะยืดเยื้อขัดขวางการปฏิบัติให้กับสมเด็จพระมหาธีรราชวงศ์คลาจารย์ ซึ่งเป็นการขัดขวางไม่ให้ขึ้นเป็นพระสังฆราช” (สัญญา ปรีบุญโณ, 28 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ยังมีผู้ที่เห็นต่างว่าเป็นปัญหาในแง่ของกฎหมายจากผลการสัมภาษณ์ พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเชียงใน ให้ข้อมูลสำคัญว่าเป็นปัญหาในแง่ของกฎหมายแน่นอน เพราะปัจจุบันเป็นปัญหาในเรื่องของการตีความและมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ปัญหาการแต่งตั้งเป็นปัญหาในแง่กฎหมายแน่นอน ในแง่กฎหมายปัจจุบันเป็นเรื่องของการตีความและมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน คืออีกฝ่ายหนึ่งก็ตีความไปว่าให้นายกรัฐมนตรีเสนออีกฝ่ายก็มองว่ามหาเถรสมาคมเสนอเพียงแค่นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ปฏิบัติตามเท่านั้น เพราะเมื่อเกิดการตีความที่แตกต่างกันอย่างนี้แล้ว นั้นหมายถึงกฎหมายส่งผลสะท้อนที่ไม่ลงตัวทางความคิดของฝ่ายต่างๆ เช่นกัน” (ประภาส ยโสธโร, 3 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปรมสีโล, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอวารินชำราบ ให้ข้อมูลสำคัญว่า การแต่งตั้งพระสังฆราชก่อนหน้านี้ก็เป็นพระราชอำนาจของในหลวงที่จะสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช เพราะฉะนั้นแล้วในปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่าการแก้ไขในเรื่องดังกล่าวนี้ เมื่อมีการแก้ไขในเรื่องนี้ก็ย่อมที่จะมีผลกระทบต่อกลุ่มบางกลุ่มหรือจะเรียกว่าพวกอนุรักษนิยมก็ว่าได้เมื่อมีผลกระทบต่อกลุ่มอำนาจเดิมปัญหาในการแต่งตั้งก็ย่อมมีตามมาด้วย ดังนั้นเมื่อกลุ่มอนุรักษนิยมได้ขึ้นมาเป็นรัฐบาลในช่วงนี้เราจึงเห็นได้ชัดเจนว่าจะไม่มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่ขัดแย้งต่อความต้องการของกลุ่มตนเองดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“เราต้องทำความเข้าใจ ณ เบื้องต้นก่อนว่ากฎหมายก็คือคนร่างขึ้นมา ถ้าในปัจจุบันก็คือผู้มีอำนาจหรือใช้อำนาจผ่านสภานิติบัญญัติ ซึ่งกฎหมายก็สามารถแก้ไขได้ไม่ใช่กฎหมายจะแก้ไขไม่ได้ ถ้าไม่มีความลงรอยในแนวทางปฏิบัติแล้วก็ควรที่จะมีการพิจารณาโดยละเอียดแต่โดยประเพณีที่เคยปฏิบัติต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชก่อนหน้านี้ก็เป็นพระราชอำนาจของในหลวงที่

จะสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช เพราะฉะนั้นแล้วในปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่าการแก้ไขในเรื่องดังกล่าวนี้ เมื่อมีการแก้ไขในเรื่องนี้ก็จะจะมีผลกระทบต่อกลุ่มบางกลุ่มหรือจะเรียกว่าพวกอนุรักษ์นิยมก็ว่าได้เมื่อมีผลกระทบต่อกลุ่มอำนาจเดิมปัญหาในการแต่งตั้งก็ย่อมมีตามมาด้วย แต่ถ้าจะมองในแง่ของกฎหมายจริงๆ แล้วแน่นอนว่าถ้าปฏิบัติตามแนวทางของกฎหมายที่ได้วางไว้ก็จะมีปัญหาใดๆ ถ้าทุกๆ ฝ่ายยอมรับกฎหมาย แต่ถ้ากฎหมายไม่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้วก็ย่อมจะมีปัญหาต่อกลุ่มที่เขาไม่ยอมรับ ซึ่งก็มีความพยายามกันอยู่ในเรื่องของการทำให้คุณสมบัติส่วนตัวของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจารย์บวรพรตเนื่องจากจะเห็นได้ว่าการดำเนินการกระบวนการทางกฎหมาย เช่น กรณีรถหุเป็นต้น เมื่อประเด็นเหล่านี้ถูกตัดสินในทางนิติบัญญัติแล้วจะส่งผลและเกี่ยวโยงไปถึงคุณสมบัติส่วนตัวโดยปริยายหรือคุณสมบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในกรณีการครอบครองรถโบราณนี้เป็นเรื่องของพยานหลักฐานส่วนตัวของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าจารย์บวรพรตด้านนี้ขึ้นมา ก็มีการตรวจสอบตามกระบวนการของกฎหมาย นี่แหละคือคุณสมบัติส่วนตัวจะถูกตรวจสอบโดยกฎหมาย และเมื่อกฎหมายชี้ว่าผิดหรือไม่เหมาะสมย่อมจะส่งผลต่อคุณสมบัติส่วนตัวของท่านที่เขียนไว้ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ที่ใช้กันในปัจจุบัน ก็จะเป็นการบกพร่องในบางส่วน แต่สิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางยิ่งกว่านั้นคือการไม่ยอมรับในคุณสมบัติซึ่งก็เรียกได้ว่าเป็นปัญหาในแง่กฎหมายได้เช่นกัน” (ธีรเดช เปรมสิโล, 13 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.2.4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย ทัศนคติของพระเถระฝ่ายปกครอง (มหานิกาย)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิภูมิ (วิมาน กนตสิโล, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าการดำเนินการแต่งตั้งหรือสถาปนาพระสังฆราชจะต้องปฏิบัติตามกรอบที่กฎหมายได้วางไว้ เนื่องจากเรื่องได้ผ่านมหาเถรสมาคมไปแล้ว จึงเป็นขั้นตอนของฝ่ายรัฐบาลที่จะต้องดำเนินการและเห็นว่า การแต่งตั้งพระสังฆราชมีเบื้องหลังที่ซับซ้อนและเป็นเรื่องที่จะพูดได้ยากลำบาก เนื่องจากมีผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองนั้นได้เลือกข้างมานานแล้ว ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกรอบของกฎหมายทุกคนควรปฏิบัติตามกรอบที่ได้วางไว้ ซึ่งเรื่องก็ได้ผ่านมหาเถรสมาคมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว อยู่ที่ฝ่ายรัฐบาลว่าจะนำทูลเกล้าฯ เพื่อให้ลงพระปรมาภิไธยในตอนไหน จริงๆ แล้วก็สมควรที่จะดำเนินการได้แล้ว แต่ที่เป็นปัญหา ณ ตอนนี้จะเห็นได้ว่าผู้ถือครองอำนาจรัฐชอบธรรมยุคและไม่เอามหานิกาย ไปดูได้จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาไม่ใช่จะมีปัญหาเพียงเฉพาะครั้งนี้เท่านั้น ในปี 2505 ที่มีการตรา พ.ร.บ. คณะสงฆ์ขึ้นใหม่ และในปี 2532 ที่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ทั้งสองท่านที่ได้มีพระลิขิตไม่ขอรับการเสนอชื่อเป็นพระสังฆราช ประเด็นปัญหาเหล่านี้มันก็มีเบื้องหลังที่ไม่สามารถที่จะพูดกันได้ จะเห็นได้ว่าเมื่อใดก็ตามที่ทางฝ่ายมหานิกายมีคุณสมบัติที่จะรอเป็นพระสังฆราชเมื่อไหร่จะมีปัญหาขึ้นมาทันที ทั้งปัญหาในแง่ของกฎหมายและปัญหาในแง่คุณสมบัติและความมัวหมองต่อสังคม เนื่องจากว่าความแตกต่างระหว่างนิกายนั้นมีผลอย่างยิ่งต่อการพิจารณาของฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐบางที่ฝ่ายธรรมยุติกไม่ได้รู้เรื่องอะไรด้วยหรือคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายนี้ไม่ได้มีปัญหาความขัดแย้งจนไม่สามารถที่จะตกลงปรองดองกันได้ แต่ผู้ถือครองอำนาจรัฐเป็นตัวละครสำคัญที่คอยบงการอยู่เบื้องหลัง ไม่ว่าจะยุคสมัยใดก็ตามเนื่องจากว่าฝ่ายธรรมยุติกเหมือนกับได้รับการฝักใฝ่จากผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองให้ได้รับการดูแลมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยรัชกาล

ที่ 4 ซึ่งก็ควรเข้าใจว่าการต่อสู้หรืออุปสรรคทางการปกครองคณะสงฆ์ของมหานิกายนั้น เป็นการต่อสู้ระหว่างมหานิกายกับฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐ ไม่ใช่การต่อสู้ระหว่างนิกายโดยตรง เนื่องจากมันมีหลายปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อหลายๆ ฝ่ายถ้าครูบาอาจารย์ที่ตนเองสนับสนุนอยู่นั้นได้มีอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์สูงสุดในประเทศไทย ก็อย่างที่รองนายกรัฐมนตรีกล่าวไว้นั้นแหละว่า ต่างฝ่ายต่างก็อยากให้อาจารย์ของตัวเองเป็นพระสังฆราช ในความคิดเช่นนี้มันก็เป็นการละเมิดต่อกฎหมายไปโดยปริยายแล้วสำหรับผู้ที่คัดค้าน” (วิมาน กนต์สีโล, 29 เมษายน 2559: สัมภาษณ์)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนารณ (ทองหล่อ ส่วโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าความขัดแย้งระหว่างนิกายมีกันอยู่ในทุกยุคทุกสมัย แต่ไม่ได้หมายความว่ามหานิกายจะขัดแย้งกับธรรมยุติกนิกายโดยตรง แตกต่างความแตกต่างเป็นส่วนสำคัญในการปล่อยให้ฝ่ายการเมืองเข้ามาแทรกแซงดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ความขัดแย้งของนิกายที่แตกต่างกันก็มีมาในทุกยุคทุกสมัยนะ มหานิกายไปได้ยากลำบากต่อให้จะดีแค่ไหนก็ตาม ต่อให้จะเจริญรุ่งเรืองช่วยให้ศาสนาพัฒนาในประเทศไทยไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไรแล้ว แต่ก็ลำบากถ้าจะให้ป็นใหญ่ในการปกครองคณะสงฆ์ไทย ลักษณะที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากโลภะ โทสะ และโมหะ ก็แค่นั้นเองความไม่พึงพอใจ การเบียดเบียนกฎเกณฑ์ที่มีอยู่จนทำให้เกิดการหลงทาง ความต่างระหว่างนิกายก็มีผลอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ามหานิกายจะขัดแย้งกับธรรมยุติกนิกายโดยตรงนะ ในทางตรงกันข้ามต่างฝ่ายต่างอยู่หรือเอื้อเฟื้อเป็นมิตรกันเสียด้วยซ้ำ แต่ในเมื่อมันมีความแตกต่างแค่ชื่อมันก็ต่างแล้ว มันเป็นช่องทางที่ให้ผู้มีอำนาจเข้ามาแทรกแซงและส่วนใหญ่ว่าจะชอบธรรมยุติกนิกายมากกว่าก็แค่นั้นเอง เพราะลัทธิธรรมยุติกนิกายไม่ได้มีอำนาจพอที่จะเบียดเบียนกฎเกณฑ์ได้ขนาดนี้หรอก” (ทองหล่อ ส่วโร, 14 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับผลจากการสัมภาษณ์ พระครูสารกิจโกศล (สุดใจ นิสโสโก, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าความขัดแย้งระหว่างนิกายจริงๆ เป็นเพียงความแตกต่างที่ถือเอาถือเรา มากกว่าจะเป็นความขัดแย้งโดยตรง ความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แล้วที่มีการแบ่งแยกนิกายธรรมยุติกนิกายออกจากรวมกันเดิม ก็ต้องแน่นอนที่ผู้จัดตั้งธรรมยุติกนิกายเป็นผู้ที่มีอำนาจ มหานิกายจึงมีความยากลำบากในการที่จะได้เป็นพระสังฆราชดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในเรื่องของความขัดแย้งระหว่างนิกายนั้นจริงๆ แล้ว ก็ไม่ใช่ความขัดแย้งโดยตรงหรอก เป็นเพียงแค่การถือเอาถือเรา เช่นถือวันพระก็ไม่ตรงกันนี้ก็แตกต่างแล้วและเป็นปัญหามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว ถ้าไม่แยกธรรมยุติกนิกายถ้าไม่มีการแยกออกจากมหานิกายเดิมก็จะมีปัญหาใดๆ ทุกสิ่งอย่างถ้ามีความกลมเกลียวก็จะเหมือนเชือกที่มีพลังแต่ถ้าดึงเชือกแต่ละเส้นออกไปความเป็นเชือกก็จะมีเพราะไม่เป็นปึกแผ่นเดียวกันจริงๆ ในความขัดแย้งระหว่างนิกายมีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชหรือไม่ก็พอจะรู้และมีข้อมูล แต่ไม่ขอกล่าวถึง เพราะมันเป็นเรื่องของการเมือง” (สุดใจ นิสโสโก, 29 มิถุนายน 2559) (ผู้วิจัยเห็นว่าความขัดแย้งหรือความแตกต่างระหว่างนิกายนั้น ต่อให้มีการขัดขวางหรือคัดค้านกันและกันในการแต่งตั้งพระสังฆราชก็ตาม ไม่น่าจะมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่

มีอำนาจเหนือกันและกันที่จะสามารถชี้ขาดได้หรือมีอำนาจในการทำให้ฝ่ายที่สมควรจะได้รับความเป็นธรรมในทางกฎหมายไม่ได้รับความเป็นธรรมนอกจากจะมีปัจจัยแทรกทางการเมืองที่อยู่เหนือคณะสงฆ์ไทย)

สอดคล้องกับผลจากการสัมภาษณ์ พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สปปญโญ, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต อุดรราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าความขัดแย้งระหว่างนิกายจริงๆ แล้วก็มีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชตามที่ศึกษามาจากประวัติจะเห็นได้ว่าสมเด็จพระราชาคณะที่อาวุโสสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยถ้ามาจากฝ่ายมหานิกายแล้ว จะเป็นพระสังฆราชได้ยากลำบากหรือไม่ได้เป็นเสียด้วยซ้ำ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ความขัดแย้งระหว่างนิกายนี้จะมีผลหรือไม่อย่างไรนั้นก็ต้องมองดูในระยะหลังๆ ด้วยว่าฝ่ายธรรมยุตจะได้เป็นพระสังฆราชมากกว่าฝ่ายมหานิกาย นิกายมีส่วนอย่างมากในการแต่งตั้งพระสังฆราชถ้าจะดูกันตามหน้าประวัติศาสตร์และในสถานการณ์ปัจจุบันมหานิกายก็เป็นพระสังฆราชได้ยาก ถ้าจะว่ากันจริงๆ ตามความรู้สึกเลยใครๆ เขาก็คิดว่ามหานิกายเป็นได้ยากก็ต้องเป็นธรรมยุตนั้นแหละเป็น ก็ให้คิดเอาเองนะว่ามีส่วนหรือไม่เพราะมันมีประเด็นที่ทำให้คิดและพูดไม่ได้” (ผู้วิจัยเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างนิกายมีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชมาตั้งแต่การก่อตั้งธรรมยุตินิกายขึ้นมาแล้ว เนื่องจากการก่อตั้งธรรมยุตินิกายเกิดจากฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐ ดังนั้นอำนาจในการแต่งตั้งเป็นของพระมหากษัตริย์จึงเปรียบเสมือนว่าธรรมยุตินิกายได้รับการฝากฝังจากข้าราชการและมีอคติต่อพระภิกษุต่างนิกาย จึงเปรียบได้ว่าพระภิกษุธรรมยุตินิกายเป็นพระภิกษุที่ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำจุนเป็นพิเศษจากทางฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐ) “ในระยะหลังๆ หลวงพ่ออาจ อาสโณ อายุพรรษาก็มาก มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ที่สูงที่สุดแล้ว ด้านพระราชาคณะก็มีอาวุโสสูงสุดก็ยังไม่ได้เป็นโดนพิช โดนภัยไปหลายอย่างทั้งจำติดคุกบ้างทั้งจับให้สละเพศบรรพชิตบ้างแต่ท่านไม่ยอม โดนจับให้ใส่ชุดขาวแล้วนำมาจำคุกจนในสมเด็จฯ พระสังฆราชสิ้นพระชนม์ไปสององค์ องค์ที่ 17 และ 18 ถึงได้คืนสมณศักดิ์ให้หลวงปู่อาจ อาสโณ และก็มีเสียงสะท้อนจากหลายๆ เสียงว่าท่านอายุมากแล้วไม่มีความเหมาะสมหรืออาจจะถูกวิจารณ์ว่าไม่น่าจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีพอ ท่านก็จึงถวายตำแหน่งให้พระญาณสังวร ถ้าว่าลึกๆ จริงๆ มันก็น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกันอยู่ เพราะถ้าจะวิเคราะห์กันจริงๆ ก็มีส่วนอย่างมาก เพราะในสังคมเราก็มีอะไรซ่อนเร้นอยู่มาก” (จินดา สปปญโญ, 5 กรกฎาคม 2559) (ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ใน พ.ศ.2532 ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโณ) สังกัดมหานิกาย อาวุโสกว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) สังกัดมหานิกาย 3 พรรษา และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) อาวุโสกว่าสมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สังกัดธรรมยุตินิกาย 7 พรรษา ซึ่งเมื่อนับตามลำดับแล้วทางฝ่ายมหานิกาย มีความเหมาะสมที่จะเป็นพระสังฆราชถึงลำดับที่ 1 และ 2 แต่ก็มีกระแสสละสิทธิ์ไม่ขอรับการเสนอชื่อเป็นสมเด็จพระสังฆราช แต่สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ขึ้นมารับการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 19 แทน)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้เห็นต่างในเรื่องดังกล่าวหรืออาจจะเป็นการมองในสภาวะการณ์ที่เป็นปัจจุบันในแง่ของการอยู่ร่วมกัน จากการสัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ, 2559:

สัมภาษณ์) ให้ข้อมูลสำคัญว่าไม่มีความขัดแย้งใดๆ ระหว่างนิกาย ทั้งมหานิกายและธรรมยุติกนิกายต่างก็ทำงานร่วมกัน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ไม่มีความขัดแย้งใดๆ ในด้านนิกาย ซึ่งทั้งฝ่ายธรรมยุตและมหานิกายก็ยังทำงานร่วมกันตามปกติ” (สี สิริญาโณ, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.2.4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย
ทัศนคติของพระเถระฝ่ายปกครอง (ธรรมยุติกนิกาย)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นที่ชัดเจนว่าความแตกต่างระหว่างนิกายนั้นมีผลต่อทัศนคติที่แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งจากการสัมภาษณ์พระเถระฝ่ายปกครองทางฝ่ายธรรมยุติกนิกายก็ได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจ ดังต่อไปนี้

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระราชธรรมโกศล (สวสดี ทสสนีย, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่า ไม่มีความขัดแย้งระหว่างนิกายที่เกิดขึ้น ส่วนในเรื่องของการแต่งตั้งพระสังฆราชก็เป็นเรื่องที่ไม่อาจจะทราบได้ แต่ก็มีการสร้างประเด็นอยู่เรื่อยๆ จากฝ่ายที่คัดค้าน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ความขัดแย้งในจังหวัดอุบลราชธานีคงไม่มีอะไรนะ แต่ในส่วนของการแต่งตั้งพระสังฆราชก็ไม่ทราบเหมือนกัน แต่เท่าที่เห็นตามหน้าข่าวก็พยายามสร้างประเด็นให้เกิดขึ้นเช่น กรณีการพอกเงินของวัดพระธรรมกาย และตั้งให้สมเด็จพระมหาธีรราชฆังคลาจารย์ลงมาไกล่เกลี่ยจะด้วยจุดประสงค์อันใดก็ไม่ทราบ” (สวสดี ทสสนีย, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระวิชาญ วุฒติโก (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าเป็นเรื่องที่พระภิกษุทั้งสองนิกายไม่มีความไว้วางใจในรัฐบาลชุดปัจจุบันมากกว่า เนื่องจากเรื่องได้พัฒนาเถรสมาคมไปแล้ว ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“มิติของนิกายทุกวันนี้สมัยใหม่แล้วสิ่งที่นำไปกันไม่ได้ก็เพียงแค่เรื่องของสังฆกรรมที่วางไว้เท่านั้น แต่ทุกวันนี้กลับมีการเชื่อมสัมพันธ์โดยปกติ แต่ผมคิดว่าจะเป็นการผลิตซ้ำทางความคิดทางนิกาย ซึ่งจะเป็นตัวสะท้อนให้เกิดอคติ ซึ่งตัวกระทำการสำคัญที่จะทำให้เกิดขึ้นคือรัฐบาลเอง เพราะจากบริบทที่กล่าวมา เพราะเรื่องได้ผ่านมหาเถรสมาคมไปแล้วซึ่งในมหาเถรสมาคมนั้นมีการค้านอำนาจกันโดยสุภาพอยู่แล้วซึ่งมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ในข้อล่าสุดที่มีคือสำนักพุทธศาสนาแจ้งว่ายังไม่ได้รับการเสนออย่างเป็นทางการซึ่งสมเด็จพระสังฆราชโดนสั่งเบรก ซึ่งในมหาเถรสมาคมสมเด็จพระสังฆราชก็มีอำนาจสูงสุด ซึ่งรัฐบาลก็ได้กล่าวโดยวิญญู เครืองาม ว่ายังไม่ได้รับข้อมูลอย่างเป็นทางการนั้นคือความไร้เสถียรภาพของมหาเถรสมาคมหรือเปล่าหรือจะมีอำนาจอะไรที่แทรกแซง และอีกบริบทหนึ่งคือความขัดแย้งของภายนอกด้วย ถ้าเสนอไปอาจจะเกิดความเคลื่อนไหวของทั้งสองฝ่ายแต่ผมก็ยังสงสัยว่าทำไมรัฐบาลถึงปล่อยให้ฝ่ายคัดค้านที่เป็นพุทธอิสระมีคติความในเรื่องขุมนุมทั้งไม่มีการต่อว่าและห้าม นี่แหละคือการสนับสนุนโดยสภาพ นี่แหละคือสิ่งที่ทำให้คณะสงฆ์เกิดความไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งสองนิกาย แต่หากจะกล่าวถึงฝ่ายคัดค้าน ณ เวลานี้ ก็เห็นจะมีพุทธอิสระรูปเดียว” (วิชาญ วุฒติโก, 8 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภอวารินชำราบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าไม่เป็นปัญหาในแง่กฎหมายเพราะหลักกฎหมายและแนวทางในการปฏิบัติมีความชัดเจน แต่ปัญหาจะอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าที่ไม่เคารพต่อกฎหมายที่ประชุมมหาเถรสมาคมก็มีการยอมรับและส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรเมื่อมีมติแล้วก็ควรที่จะนำเสนอ มหาเถรสมาคมก็เป็นองค์ทางปกครองคณะสงฆ์สูงสุดอยู่แล้วเป็นตัวสะท้อนได้ดีว่าไม่ได้เป็นอุปสรรคเลยที่จะมีความขัดแย้งระหว่างนิกายในเรื่องดังกล่าว ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในเรื่องความแตกต่างหรือความขัดแย้งระหว่างนิกายนั้น ในเรื่องนี้ไม่อยากจะแสดงความคิดเห็นอะไร เพียงแต่ว่าสามารถยอมรับได้ไม่ว่าใครจะเป็นทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายก็ตามที่จะได้รับการสถาปนาพระสังฆราชประมุขของพระสงฆ์ในประเทศไทยนั้น โดยส่วนตัวไม่ได้มีความขัดแย้งหรือความคิดที่แตกต่าง ขอเพียงเมื่อได้รับการสถาปนาแล้วให้เกิดความเจริญงอกงามต่อคณะสงฆ์ไทย เพื่อพัฒนาพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม ซึ่งทั้งสองนิกายย่อมมีเจตนารมณ์เช่นนั้น และที่สำคัญที่ประชุมมหาเถรสมาคมก็มีการยอมรับและส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรเมื่อมีมติแล้วก็ควรที่จะนำเสนอ มหาเถรสมาคมก็เป็นองค์ทางปกครองคณะสงฆ์สูงสุดอยู่แล้วเป็นตัวสะท้อนได้ดีว่าไม่ได้เป็นอุปสรรคเลย” (ธีรเดช เปมสีโล, 13 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ยังมีผู้ที่มีความเห็นแตกต่าง ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภอเขื่องใน ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ความขัดแย้งหรือความแตกต่างระหว่างนิกายเป็นสาเหตุสำคัญที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช ซึ่งการแต่งตั้งที่ผ่านมามีความโน้มเอียง และความไม่เท่าเทียมระหว่างนิกาย ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“จากความขัดแย้งหรือความแตกต่างระหว่างนิกายเป็นสาเหตุที่สำคัญที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชเลยทีเดียวในที่นี้ขอเปรียบเทียบเพื่อความสะดวกในการอธิบาย สมมติว่า ลูกที่มีพ่อแม่คนเดียวกัน แต่บังเอิญว่าพ่อตอนให้ขนมก็ไปให้แต่คนนั้น มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรมแล้ว อาจจะรับบ้างแต่ก็น้อยหรือยังต้องรอไปก่อน ซึ่งจริงๆแล้วก็เข้าใจในความรู้สึกตรงนี้ที่ทางฝ่ายมหานิกายได้รับมาโดยตลอด แต่ก็ไม่ได้จะว่าใครกล่าวถึงความรู้สึกโดยธรรมดา เพราะโดยปกติคนธรรมดาก็เป็นอย่างนี้ และสาเหตุของความแตกต่างระหว่างนิกายยังคงจะส่งผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชก็ยังมีต่อไปในเรื่องของความเหลื่อมล้ำกัน ความไม่เท่าเทียมระหว่างนิกายยังคงจะมีต่อไป แต่ถ้าจะแก้จริงๆ จะเป็นไปตามพระราชอำนาจของพระเจ้าอยู่หัวเต็มทีเลยจะเป็นไปได้ไหมหรือไม่ก็ไม่ต้องมีเลย เพราะ ณ ตอนนี้อยู่โดยพระราชอำนาจเต็มแต่เราโดนตีกรอบขึ้นมาในแง่ของกฎหมาย ถ้าเป็นโดยพระราชอำนาจเต็มจะได้รับความเป็นธรรมหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่อย่างน้อยๆ เลย ถ้าเป็นการใช้พระราชอำนาจเต็มในการแต่งตั้งพระสังฆราชก็จะตัดปัญหาเรื่องของปัจจัยแทรกทางการเมืองด้วย และในเรื่องของการไต่เต้าตำแหน่ง สมณศักดิ์ต่างๆ เพราะทุกวันนี้วงการสงฆ์มีการทุจริตคอร์รัปชันมีการวิ่งเต้นในเรื่องนี้อยู่ไม่แพ้ทางโลกหรืออาจจะมากกว่าเสียด้วยซ้ำไป ไม่มีที่น่าจะอยู่กันได้นะ เรื่องของสมณศักดิ์ ไม่น่าจะดีกว่า” (ประภาส ยโสธโร, 3 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระมหาสัญญา ปรีชญโณ (สัญญา ปรีชญโณ) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอวังสามสีบให้ข้อมูลสำคัญว่า ปัจจุบันเรื่องขัดแย้งนี้ก็มีส่วน เพราะต่างคนก็ต่างมีลูกศิษย์ลูกหาที่ย่อมที่จะอยากให้ครูบาอาจารย์สายตัวเองขึ้นมาได้รับตำแหน่งในจุดนี้ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“เรื่องความขัดแย้งหรือความแตกต่างระหว่างนิกายมีผลต่อการแต่งตั้งหรือไม่ ก็สามารถมองได้หลายมุมมอง ซึ่งถ้าจะเอาตามนิกายก็มีสองนิกายสลับกันเป็นบ้างก็ได้ ธรรมยุตเป็นวาระหนึ่งมหานิกายเป็นวาระหนึ่งก็ไม่น่าจะเป็นปัญหา แต่ปัจจุบันเรื่องขัดแย้งนี้ก็มีส่วนเพราะต่างคนก็ต่างมีลูกศิษย์ลูกหาที่ย่อมที่จะอยากให้ครูบาอาจารย์สายตัวเองขึ้นมาได้รับตำแหน่งในจุดนี้ เช่นในประเด็นกรณีธรรมกายซึ่งลองๆ มองดูคนที่ออกมาประท้วงก็เป็นลูกศิษย์ลูกหาของวัดพระธรรมกายเอง” (สัญญา ปรีชญโณ, 28 มิถุนายน 2559) (ผู้วิจัยตีความว่าความขัดแย้งที่แท้จริงไม่ได้เกิดขึ้นจากนิกายที่แตกต่างกันแต่เกิดจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการขึ้นมามีอำนาจของพระสงฆ์ที่มีผู้ได้รับผลประโยชน์จากการได้รับตำแหน่งพระสังฆราช ทั้งนี้รวมไปถึงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ต่างๆ ด้วย)

4.2.5 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียวเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุตในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชของคณะที่ 20 ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นสูง พบว่า ผลการศึกษา พบว่า 3.1) ภาพรวมทัศนคติที่เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชนั้นแตกต่างกัน โดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .030 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 4.706$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน 3.2) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .023 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 5.195$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

โดยได้อธิบายผลดังกล่าวจากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชของคณะที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นเรื่องการเมืองระหว่างเสือเหลืองและเสือแดงมากกว่าการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย	Between Groups	18.621	1	18.621	8.538	.004
	Within Groups	1459.093	669	2.181		
	Total	1477.714	670			
2) การที่พระเมธีธรรมาจารย์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง(กลุ่มคนเสือแดง)ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	5.906	1	5.906	4.741	.030
	Within Groups	833.420	669	1.246		
	Total	839.326	670			
3) ท่านเห็นด้วยในการที่พระเมธีธรรมาจารย์เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	Between Groups	.032	1	.032	.018	.893
	Within Groups	1170.046	669	1.749		
	Total	1170.077	670			
4) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมากกว่าเรื่องการเมืองระหว่างเสือเหลืองและเสือแดง	Between Groups	3.690	1	3.690	2.169	.141
	Within Groups	1138.248	669	1.701		
	Total	1141.937	670			
5) ในกรณีที่มีการสนับสนุนผลักดันจากองค์กรต่างๆ หรือจากภาครัฐที่ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการเคลื่อนไหวของหลวงปู่พุทธอิสระท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	8.528	1	8.528	7.326	.007
	Within Groups	778.831	669	1.164		
	Total	787.359	670			
6) ท่านเห็นว่าในการที่หลวงปู่พุทธอิสระเคลื่อนไหวคัดค้านการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชไม่มีความเหมาะสม	Between Groups	1.220	1	1.220	.701	.403
	Within Groups	1163.320	669	1.739		
	Total	1164.539	670			
7) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	8.709	1	8.709	4.706	.030
	Within Groups	1238.048	669	1.851		
	Total	1246.757	670			
8) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	4.930	1	4.930	5.195	.023
	Within Groups	634.835	669	.949		
	Total	639.765	670			

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น พบว่า จากการประเมินทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามไม่เห็นด้วย (วัดจากที่ตอบว่า “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” หรือ “ไม่เห็นด้วย” และ “ไม่ทราบ/ไม่ตอบ” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) ว่า “ทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง)”

โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่า มีการสนับสนุนผลักดันจากองค์กรต่างๆ หรือจากภาครัฐที่ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการเคลื่อนไหวของหลวงปู่พุทธอิสระ ร้อยละ 77.9 ไม่เห็นด้วยว่าพระเมธีธรรมาจารย์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง (กลุ่มคนเสื้อแดง) เป็นการเคลื่อนไหวที่มีความเหมาะสม ร้อยละ 76.9 ไม่เห็นด้วยว่าภาพรวมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชจะมีความเหมาะสม ร้อยละ 70.5 ตามลำดับ

ในขณะเดียวกัน จากการออกแบบสอบถามเพื่อเช็ค/ตรวจสอบผลการวิจัยอีกด้านก็ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน คือ ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วย (วัดจากที่ตอบว่า “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” หรือ “เห็นด้วย” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) เห็นด้วยว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชฆังคลาจารย์นั้นมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ร้อยละ 58.9 เห็นด้วยในการที่พระเมธีธรรมาจารย์เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ร้อยละ 55 ตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 ร้อยละระดับทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง)

ระดับความเห็นบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง	ร้อยละระดับความคิดเห็น (%)					รวม (N=671)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ทราบ/ ไม่ตอบ	
1) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นเรื่องการเมืองระหว่างเสื้อเหลืองและเสื้อแดงมากกว่าการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติ	118	123	157	62	211	100.0 (671)
	35.9		64.1			
2) การที่พระเมธีธรรมาจารย์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง(กลุ่มคนเสื้อแดง)ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	25	130	295	74	147	100.0 (671)
	23.1		76.9			
3) ท่านเห็นด้วยในการที่พระเมธีธรรมาจารย์เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	138	231	151	42	109	100.0 (671)
	55		45			
4) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมากกว่าเรื่องการเมืองระหว่างเสื้อเหลืองและเสื้อแดง	52	175	174	93	177	100.0 (671)
	33.8		66.2			
5) ในกรณีที่มีการสนับสนุนผลักดันจากองค์กรต่างๆ หรือจากภาครัฐที่ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการเคลื่อนไหวของหลวงปู่พุทธอิสระท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	44	104	158	286	79	100.0 (671)
	22.1		77.9			
6) ท่านเห็นว่าในการที่หลวงปู่พุทธอิสระเคลื่อนไหวคัดค้านการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชไม่มีความเหมาะสม	184	182	134	99	72	100.0 (671)
	54.5		45.5			
7) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	148	247	119	38	119	100.0 (671)
	58.9		41.1			
8) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	8	123	192	258	90	100.0 (671)
	29.5		70.5			

4.2.6 ผลการสัมภาษณ์ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง (เชิงคุณภาพ)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเห็นในด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง พบว่า โดยส่วนใหญ่แบ่งออกเป็น สองกลุ่ม กลุ่มแรกมองว่าการเคลื่อนไหวของพระไม่มีความเหมาะสม เนื่องจากกรณีการแต่งตั้งพระสังฆราชมีวาระในการดำเนินตามกระบวนการทางกฎหมาย และด้วยความเป็นพระภิกษุในทางพระพุทธศาสนาการออกมาเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมต่อสมณสาธูป ส่วนในกลุ่มที่สอง มองว่าเป็นเรื่องของสิทธิที่เป็นประชาชนคนหนึ่งภายในรัฐที่เมื่อความเห็นต่างหรือต้องการที่จะแสดงจุดยืนของตนเองก็ออกมาได้ดังนั้นก็จึงเป็นเรื่องปกติที่จะเคลื่อนไหว แต่ก็มีบางท่านที่ไม่ขอแสดงความคิดเห็นจะเหมาะสมหรือไม่ซึ่งมองว่ามีความเป็นกลางในการมองปรากฏการณ์ดังกล่าว

โดยในการแสดงทัศนคติเช่นนี้เป็นการแสดงทัศนคติส่วนตัวจากทางฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายที่มีนัยยะสำคัญของความแตกต่างระหว่างนิกาย ซึ่งเป็นพระภิกษุที่แสดงทัศนคติที่ชัดเจนว่าไม่เหมาะสมในบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวจากทางฝ่ายของมหานิกายถึง 3 รูป และเป็นพระภิกษุที่แสดงทัศนคติที่ชัดเจนว่ามีความเหมาะสมในการเคลื่อนไหวจากทางฝ่ายของธรรมยุติกนิกาย 2 รูป ด้วยกัน และในส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหลือได้มองมิติที่มีความเหมาะสมและไม่เหมาะสมซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในแง่ต่างๆ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในด้านดังกล่าวนี้จึงได้อาศัยพระภิกษุผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้แสดงจุดยืนในการออกความคิดเห็นอย่างชัดเจนจากทางฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ดังมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.2.6.1 ภาพรวมของทัศนคติของพระภิกษุต่อบทบาทในการเคลื่อนไหวของพระภิกษุของพระเถระฝ่ายปกครอง (มหานิกาย)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนารักษ์ (ทองหล่อ สิวโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าในกรณีการเคลื่อนไหวทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้านไม่มีความเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง เนื่องจากด้วยความไม่เหมาะสมต่อสมณสาธูป ไม่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยจะอ้างสิทธิทางการเมืองไม่ได้ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในกรณีการเคลื่อนไหวของพระนั้นไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง เพราะไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป เนื่องจากเรื่องของการสนับสนุนหรือคัดค้านนั้นเป็นเรื่องที่มีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง การเดินขบวนหรือการชุมนุม นั้นย่อมไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย จริยอยู่ว่าการที่พระเมธีธรรมาจารย์ได้อ้างการประกอบกิจกรรมของพระภิกษุ แต่ใครๆก็น่าจะรู้ว่ามันมีนัยยะอะไรบ้างละการประกาศจุดยืนต่างๆอีก ไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวงจริงๆ ส่วนพระพุทธรูปก็ยังมีพฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะแข็งกร้าวเป็นพระเดินขบวนโดยเป็นแกนนำของประชาชนแม้จะเป็นการเดินขบวนเพื่อสร้างความสนใจให้กับ สื่อมวลชน และประชาชนที่ติดตาม แต่จะอ้างสิทธิทางการเมือง หรือสิทธิในการแสดงออกไม่ได้ เนื่องจากตัวท่านเองนั้นเป็นพระไม่ควรจะมีการเคลื่อนไหวในรูปแบบที่ไม่ใช่พระธรรมวินัยด้วยประการทั้งปวง แต่พระเมธีธรรมาจารย์จะมีลักษณะที่ค่อนข้างจะนุ่มนวลกว่า” (ทองหล่อ สิวโร, 14 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูสารกิจโกศล (สุตใจ นิสฺโสโก) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าเป็นเรื่องปกติในการเคลื่อนไหวตามความชอบหรือไม่ชอบของบุคคลแต่อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวทั้งทางฝ่ายที่สนับสนุนไม่เหมาะสม เนื่องด้วยไม่ใช่วาระสำคัญที่จะต้องออกมาเคลื่อนไหวใดๆ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ถ้าสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 20 สิ้นพระชนม์ไป และมีการพระราชทานเพลิงเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมก็จะมีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชขึ้นมาแทน แต่ในกรณีการเคลื่อนไหวทั้งสนับสนุนและคัดค้านนั้นมี 2 ประเด็น ด้วยกัน ประเด็นในการเคลื่อนไหวและประเด็นในเรื่องของความเหมาะสม

1) การเคลื่อนไหวนั้นเป็นปกติของโลกมนุษย์ในปัจจุบันนั้นก็คือใครเห็นว่าคุณอุปถัมภ์ของตนเองเหมาะสมหรือใครก็ตามที่เห็นว่าท่านใดเหมาะสมก็จะสนับสนุนท่านนั้น เหมือนกับวัดพระธรรมกายที่เขาเกิดเรื่องขึ้นมาเขาก็สนับสนุนสายครูบาอาจารย์ของเขาเช่นกันในกรณีสมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัยก็เช่นกันพระเมธีธรรมาจารย์ก็สนับสนุนเป็นเรื่องปกติ ในส่วนที่คัดค้านของพระพุทธรูปนั้นจริงๆแล้วเป็นการพ่วงมาจากกรณีธัมมชโยต้นตอไม่ได้เกิดจากวัดปากน้ำแต่เกิดจากธัมมชโยเพราะพุทธรูปก็เป็นไม้แป้นไม้เฝือกกับธัมมชโยมานานแล้ว แต่เมื่อเวลานี้ทำอย่างไรก็ได้ที่จะทำให้สมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัยมัวหมองไปด้วยนั่นเอง

2) ในเรื่องของความเหมาะสมหรือไม่ ทั้งในการสนับสนุนก็ดีหรือในการคัดค้านก็ดีมันเป็นคนละเรื่องกับ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ที่ได้บัญญัติไว้ได้มีวาระและคุณสมบัติของผู้ที่สมควรจะได้รับการแต่งตั้งอยู่แล้วนั้นคือสมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัยตามหลักแล้วไม่ต้องไปสนับสนุนหรือคัดค้านอะไรจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ต้องยอมรับกันตามกฎหมายดังนั้นในการเคลื่อนไหวจึงเป็นเรื่องที่ไม่ถูกกาลเทศะและไม่มีความเหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น การแต่งตั้งเจ้าอาวาสท่านใดที่ได้มาเป็น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสก่อนก็เอาท่านนั้นนี่คือถือตามหลักกฎหมายไม่ใช่มีความคิดเห็นของท่านใดจะดีหรือไม่ดีจะเหมาะสมจะควรหรือไม่ใช้ประเด็น เพราะเราควรจะเป็นไปตามกฎหมาย” (สุตใจ นิสฺโสโก, 29 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิมนูญ (วิมาน กนฺตสีโล, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าการเคลื่อนไหวหรือสนับสนุนต่างฝ่ายต่างก็มีสิทธิที่จะทำอะไรจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็แสดงจุดยืน เพียงแค่แสดงจุดยืนได้แต่ต้องเคารพกฎกติกาด้วย ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในกรณีเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระที่มีการสนับสนุนและคัดค้าน ก็เป็นเรื่องของการแสดงออกต่างฝ่ายต่างก็มีสิทธิที่จะทำแต่ทั้งนี้เมื่อแสดงออกมาแล้วจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม ก็ควรที่จะเคารพกฎหมายและปฏิบัติตามระเบียบ แต่มันก็มีนัยยะสำคัญอยู่ว่าทำไมเมื่อมหานิกายมีการเคลื่อนไหวจะไม่ได้ได้รับความสะดวกหรือมีการขัดขวางจากภาครัฐ ซึ่งก็แตกต่างจากทางพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายก็ได้มีการเคลื่อนไหวแต่ดูเหมือนว่าไม่มีการขัดขวางจากภาครัฐแต่อย่างใด และในการเคลื่อนไหวของฝ่ายที่คัดค้านจะเห็นได้ว่าประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย ที่ฝ่ายคัดค้านพยายามที่จะทำให้สมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัยขึ้น

สู่ตำแหน่งพระสังฆราชอย่างไม่สง่างามหรือในสายตาคนทั่วไปจะเป็นการทำให้ท่านมัวหมองเสียด้วยซ้ำ ซึ่งในความเป็นจริงมันไม่ใช่ประเด็นที่เกี่ยวกับกฎหมายในการขึ้นสู่ตำแหน่งพระสังฆราช เรื่องของคดีก็ควรที่จะดำเนินไปก็ไม่ได้มีปัญหาอะไร แต่เรื่องของการแต่งตั้งพระสังฆราชทำไมไม่ดำเนินไปตามกฎหมายล่ะ การกระทำของรัฐบาลชุดนี้ขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิง” (วิมาน กนต์สีโล, 29 เมษายน 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นพระสงฆ์จะไปสนับสนุนหรือคัดค้านเป็นสิทธิที่จะแสดงออก เพียงแต่ต้องมีความเป็นกลางและแสดงทัศนะได้ตามหลักพระธรรมวินัย ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“มีความเป็นกลาง สนับสนุนฝ่ายใดไม่ได้ทั้งสิ้น ทั้งฝ่ายที่เคลื่อนไหวต่อต้านและฝ่ายที่เคลื่อนไหวคัดค้าน เป็นสิทธิที่จะแสดงออก แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามการแสดงจุดยืนของทุกๆ ฝ่าย พระภิกษุแสดงความคิดเห็นได้ตามหลักธรรมวินัยเท่านั้น” (สี สิริญาโณ, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

“จริงๆ แล้วทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและคัดค้าน ทั้งสองฝ่ายต่างออกมาเคลื่อนไหวสนับสนุนเหมือนกันเพราะต่างฝ่ายต่างมีครูบาอาจารย์ในสายตนเองฝ่ายพระเมธีธรรมาจารย์ก็ได้สนับสนุนสมเด็จพระมหาธีรราชชมัยคลาจารย์ ส่วนทางพุทธอิสระนั้นก็สนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นธรรมยุตต่างกันเพียงแค่ว่าพุทธอิสระจะต้องสังกัดกันหรือขัดขวางสมเด็จพระราชาคณะผู้อาวุโสสูงสุดก่อนเนื่องจากมีประเด็นอย่างนี้จึงเป็นความคิดที่ไม่ลงตัวกันก็เป็นอีกประเด็นที่ทำให้นายกรัฐมนตรีอ้างว่าเรื่องยังไม่สงบจึงยังไม่สามารถนำเสนอขึ้นทูลเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ลงพระปรมาภิไธยได้ เท่าที่ได้ติดตามข่าวมาจะเป็นลักษณะเช่นนี้ ส่วนในแง่ของความเหมาะสมหรือไม่ในการเคลื่อนไหวเราสามารถมองได้ในหลายมิติ ถ้าในมุมมองที่ว่าไม่เหมาะสมก็จะมีมิติของความต้องการให้คณะสงฆ์อยู่กันอย่างราบเรียบมีความสงบ ไม่อยากให้เกิดความวุ่นวาย แต่ถ้าว่ากันจริงๆ แล้วหน้าที่ของการแต่งตั้งพระสังฆราชนี้เป็นหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมหาเถรสมาคมมีมติเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งแล้ว นายกรัฐมนตรีก็เป็นผู้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ก็ควรที่จะเป็นเช่นนั้น แต่ประเด็นที่เป็นอยู่ในขณะนี้ดูเหมือนว่าเอาคณะสงฆ์ไปยุ่งกับการเมืองบ้างเอาการเมืองมายุ่งกับคณะสงฆ์บ้างมันวุ่นวายไปหมด มันก็เลยคุยกันยากว่าอะไรเป็นอะไร นายกรัฐมนตรีถ้าจะอ้างอย่างนี้ก็ไม่มีที่สิ้นสุดหรอกเพราะในโลกใบนี้ไม่มีอะไรที่จะไม่ใช่ความขัดแย้งทุกอย่างล้วนขัดแย้ง เพราะมันมีความเห็นต่างกันตลอดแต่ในความเห็นต่างก็ควรที่จะอยู่ร่วมกัน แต่ในประเด็นของการแต่งตั้งก็ไปตกอยู่ที่ฝ่ายการเมืองแล้วและก็กลายเป็นเรื่องการเมืองนำประเด็นเหล่านี้มาเล่นการเมือง แต่เนื่องจากมหาเถรสมาคมได้เห็นชอบแล้วก็ไม่ควรที่จะรอเวลาอะไรเพราะมหาเถรสมาคมก็มีทั้งมหานิกายและธรรมยุต แต่ก็ยังแต่งตั้งไม่ได้ประเด็นเหล่านี้เป็นสิ่งที่เหนือความคิดของเราที่จะคาดการณ์ได้ เพราะอำนาจของคณะสงฆ์อยู่ตรงนั้นแล้วแต่ดูเหมือนว่าทางฝ่ายบ้านเมืองไปก้าวล่วงอำนาจของคณะสงฆ์ ก้าวล่วงอำนาจของมหาเถรสมาคม” (จินดา สปปญโญ, 5 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์) (ในความคิดเห็นของผู้วิจัย มองว่าในลักษณะเช่นนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายศาสนากับฝ่ายอาณาจักรที่มีลักษณะทับซ้อน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมสนับสนุนอีกฝ่ายหนึ่งแต่ก็มีนัยยะเชิงความขัดแย้งหรือขัดขวางอีกฝ่ายหนึ่งเพราะเท่าที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่าฝ่ายการเมืองมีการนำประเด็นที่มีความไม่สมเหตุสมผลมาเป็น

ข้ออ้างในการแต่งตั้งพระสังฆราช แต่ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งมีการเคลื่อนไหวแต่ก็ไม่ได้มีการห้ามปรามใดๆ จากฝ่ายอาณาจักร)

4.2.6.2 ภาพรวมของทัศนคติของพระภิกษุต่อบทบาทในการเคลื่อนไหวของพระภิกษุของพระเถระฝ่ายปกครอง (ธรรมยุติกนิกาย)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระราชธรรมโกศล (สวสดี ทสสนีโย, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าการเคลื่อนไหวมีความไม่บริสุทธิ์ใจในวัตถุประสงค์และเป็นการแสดงเจตนาที่ก้าวร้าวที่อยู่ในลักษณะของฝ่ายที่คัดค้าน ทางฝั่งที่สนับสนุนมองว่าไม่ดูทิศทางทางการเมืองในเรื่องของความไม่สงบการออกมาเคลื่อนไหวจึงเป็นเรื่องที่ไม่สมควร ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“เดี๋ยวนี้คนไหนจะพูดอะไรก็ล้วนแต่อ้างสิทธิคนบางกลุ่มก็รู้ว่าแนวทางไหนควรไม่ควรแต่ก็ยังมีการสร้างประเด็น มีจุดประสงค์ในการเคลื่อนไหวที่ไม่บริสุทธิ์ใจ มีบุคคลบางกลุ่มที่ต้องการให้ข้อมูลคลาดเคลื่อนกลุ่มเคลื่อนไหวที่คัดค้านก็มีเจตนาก้าวร้าว เบี่ยงเบนความสนใจ อย่างพระเมธีธรรมาจารย์เสียดายที่ไม่ดูทิศทาง ใจร้อนเกินไปซึ่งในการที่ท่านออกมาเคลื่อนไหวอย่างนั้นก็น่าจะมีคณะกรรมการกลั่นกรองหรือทีมงานตรวจสอบในความเหมาะสม หรืออย่างฝ่ายที่คัดค้านก็กล้าจนเกินไปกล้าจนลืมหิริโอตตปะมื่อคติในใจ ในการแสดงออก” (สวสดี ทสสนีโย, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระครูโสภาธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเขื่อนให้ข้อมูลสำคัญว่าการเคลื่อนไหวมีมานานก่อนที่จะมีการแต่งตั้งพระสังฆราชแล้ว ไม่เห็นด้วยกับทั้งสองฝ่ายที่หมกหมุ่นอยู่ในเรื่องของยศถาบรรดาศักดิ์ ทั้งในความเป็นพระด้วยแล้วยังไม่สมควรจะออกมาเคลื่อนไหว จึงไม่เห็นด้วยกับทั้งสองฝ่ายในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์มีมานานแล้วไม่ได้มีมาเอาตอนช่วงที่จะแต่งตั้งพระสังฆราช มองว่าทั้งสองฝ่ายที่เคลื่อนไหวไม่ว่าจะเป็นฝ่ายที่สนับสนุนหรือฝ่ายที่คัดค้านต่างก็หมกหมุ่นอยู่ในเรื่องของยศถาบรรดาศักดิ์ไม่เห็นด้วยกับทั้งสองฝ่าย เพราะใครก็ตามมีการเคลื่อนไหวให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง ยศถาบรรดาศักดิ์ก็ดูไม่งามทั้งนั้น หรือแม้กระทั่งฝ่ายที่คัดค้านก็ไม่ใช่ว่าเรื่องหรือประเด็นที่จะต้องออกมาเคลื่อนไหว ไม่เหมาะสมกับสมณะสาธูป โดยสภาวะของความเป็นพระแล้วก็ไม่รู้จะออกมาทำไม ใครจะได้ก็ไม่เห็นจะเป็นอะไรจะออกมาทำไมก็ไม่รู้ ไม่เห็นจะต้องไปให้ความสำคัญขนาดนั้นสำหรับผู้ที่ยกออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านและสนับสนุนก็ตาม ประเด็นการแต่งตั้งก็เป็นสิ่งสำคัญแต่ไม่เห็นจะต้องมีการเคลื่อนไหวเลย ควรจะอยู่นิ่งๆ ไว้จะดีกว่า” (ประภาส ยโสธโร, 3 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระมหาสัญญา ปรีบุญโณ (สัญญา ปรีบุญโณ, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าการเคลื่อนไหวว่าการจะแต่งตั้งพระสังฆราชในการเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคัดค้านการแต่งตั้งหรือ

จะต้องมาสนับสนุนใคร แต่ก็ยังมองว่าในกรณีดังกล่าวนี้มีการนำพระเข้าไปยุ่งเกี่ยวในเรื่องการเมืองมากกว่า ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“การเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์จริงๆ แล้ว ใครจะได้เป็นก็ไม่ต้องคัดค้าน เพราะตามธรรมเนียมจะฝ่ายไหนขึ้นก็เป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกันฝ่ายใดจะได้เป็นก็เป็นไปก็ไม่มีใครจะได้เป็นตลอดเป็นไปตามกฎ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และในกรณีนี้เหมือนจะเป็นการนำพระเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือต่อให้ไม่ยุ่งเกี่ยวเราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการเมืองได้เข้าไปมีบทบาทในทุกหน้าที่ของสังคม ซึ่งทางฝ่ายบ้านเมืองก็ได้ออกกฎหมายมาควบคุมพระด้วยถ้ากฎหมายตัวไหนขัดกับพระธรรมวินัยขัดกับความเป็นอยู่ของพระก็สามารถที่จะคัดค้านได้” (สัญญา บริบูรณ์, 28 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เห็นต่างในเรื่องนี้จากผลการสัมภาษณ์ พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าการเคลื่อนไหวมีมานานก่อนที่จะมีการแต่งตั้งพระสังฆราชแล้ว ไม่เห็นด้วยกับทั้งสองฝ่ายที่หมกหมุ่นอยู่ในเรื่องของยศถาบรรดาศักดิ์ ทั้งในความเป็นพระด้วยแล้วยังไม่สมควรจะออกมาเคลื่อนไหว จึงไม่เห็นด้วยกับทั้งสองฝ่ายในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ของการเคลื่อนไหวว่าเป็นเรื่องของสิทธิที่จะกระทำ ซึ่งเป็นเรื่องของการแสดงออกซึ่งต้องดูที่วัตถุประสงค์ของการเคลื่อนไหว และในเรื่องของมุมมองหรือความรู้สึกของประชาชนหรือพระภิกษุด้วยกัน จะเห็นสมควรหรือไม่ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นเรื่องของความรู้สึก ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ในประเด็นการเคลื่อนไหว เนื่องจากพระสงฆ์เราจะเคลื่อนไหวใดๆ ก็แล้วแต่จะต้องดูทิศทางผลกระทบจากหลายๆ ฝ่าย ซึ่งตามความรู้สึกและมุมมองของประชาชนทั่วไปย่อมมองว่าพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ที่มีความสำรวม ความสงบ ไม่ไปแสดงบทบาททางการเมืองที่เด่นชัดนัก นี่คือความรู้สึกทั่วไปของประชาชน เพราะฉะนั้นโดยส่วนตัวก็มองว่าจะเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมจึงต้องมองว่าการแสดงออกในลักษณะนั้นๆ เพื่อจุดประสงค์อะไร มีวัตถุประสงค์อะไร ถ้าการแสดงออกของพระเป็นการแสดงออกที่เหมาะสมตามพระธรรมวินัย ตามสมณะสาธูป แม้ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือเป็นการเสนอแนะอย่างใดๆ ต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ก็พอที่จะเป็นไปได้ในกรอบที่เหมาะสม แต่ถ้าโดยลักษณะของการออกมาเดินขบวนเคลื่อนไหวที่มันเป็นรูปธรรมที่เห็นอย่างเด่นชัดก็ต้องมีความระมัดระวังมากขึ้น แต่โดยส่วนตัวก็ไม่เห็นเป็นเรื่องที่แปลกอะไร แต่ถ้าจะไปพิจารณาถึงความรู้สึกของประชาชนโดยทั่วไปเราไม่สามารถที่จะห้ามความคิดและมุมมองของประชาชนเหล่านั้นได้อยู่แล้วจะเอามาตัดสินในกรอบของการเคลื่อนไหวของพระว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดไม่ได้ เนื่องจากความรู้สึกไม่ใช่หลักการ” (ธีรเดช เปมสีโล, 13 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องจากผลการสัมภาษณ์ พระวิชาญ วุฒติโก (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ ให้ข้อมูลสำคัญว่าการเคลื่อนไหวเป็นเรื่องของสิทธิที่จะแสดงออกทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้าน แต่ในการนำเสนอข่าวของสื่อควรที่จะนำเสนอให้เกิดความเป็นธรรมแก่พระสงฆ์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แต่เท่าที่เห็นจะเป็นในลักษณะการนำเสนอในแง่ลบเสียมากกว่า เนื่องจากเป็นเหตุผลด้านการตลาด หรือจะเป็นในเรื่องของการส่งเสริมข่าวเหล่านี้ขึ้น เพื่อ

เสริมสร้างประเด็นในเรื่องของความไม่สงบเพื่อนำมาเป็นข้ออ้างก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัด ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“การเคลื่อนไหวของฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้านถ้าถามถึงความเหมาะสมในส่วนตัวมองว่าถ้าแสดงออกมากไปความเบาะบางของพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของพระภิกษุ การแสดงออกผมก็เห็นอย่างกลางๆ ซึ่งถ้ามันโจ่งแจ้งหรือหน้าเกลียดจนเกินไป เช่นการเคลื่อนไหวใหญ่ของพระเมธีธรรมาจารย์ถ้าดูดีๆ สถานที่ไม่ใช่ราชประสงค์แน่ๆ แต่เป็นพุทธมณฑลซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของมหาเถรสมาคมและเป็นพุทธมณฑลศูนย์กลางเลยก็ว่าได้ในจุดนี้มองว่าก็ไม่ได้น่าเกลียดเกินไป แต่ที่น่าเกลียดคือฝ่ายรัฐบาลไปตีความว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่เลวร้ายและตีแพร่ภาพจากสื่อให้ดูเลวร้ายกว่าเดิมซึ่งการรวมตัวของพระสงฆ์เป็นการรวมตัวกันในที่แคบที่พุทธมณฑลเท่านั้นซึ่งไปสวดมนต์ในวันสำคัญก็ไปที่พุทธมณฑลและทำกิจกรรมทั่วไปซึ่งนี่คือมิติของสถานที่ส่วนในมิติด้านการแสดงออกผมมองว่าแสดงออกไม่น่าเกลียดและอยู่ในสถานภาพที่สังคมยังพอรับได้ แต่ถ้าในลักษณะขึ้นเวทีปราศรัยเลยผมมองว่าน่าเกลียด” (วิชาญ วุฒติโก, 8 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

“และอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความเคลื่อนไหวผมก็มองว่าไม่ถึงขั้นนำมาจับกุมที่เป็นพระแต่ส่วนใหญ่กลุ่มของเขาขรราวาส แต่ลักษณะการเคลื่อนไหวของเขาไม่ให้เกิดการชุมนุมแต่เป็นการยื่นเรื่องเท่านั้นเอง ซึ่งการเคลื่อนไหวของทั้งสองฝ่ายเป็นการแสดงจุดยืนที่ชัดเจนในประเด็นเรื่องของการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเป็นสิทธิของทั้งสองท่านจะได้กระทำอยู่แล้ว ไม่เห็นด้วยก็มายื่นเรื่องแต่ทั้งสองต้องยอมรับด้วยว่าเราจะหลีกเลี่ยงอะไรไปไม่ได้นอกเหนือจาก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ต่อให้ท่านจะมีความมัวหมองหรือพฤติกรรมไม่เหมาะสมก็ตามซึ่งก็ไม่ได้ถ้าไว้ใน พ.ร.บ. ซึ่งฝ่ายคัดค้านพยายามสร้างประเด็นในพฤติกรรมของท่าน เช่นการรับปัจจัย การเป็นอุปชฌาย์ของธัมมชโย และคดีรธนุ เป็นต้น ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวก็ทำให้นายกรัฐมนตรีเอาไปเป็นข้ออ้างไม่ว่ายังไม่มี ความสงบแต่เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลอยู่แล้วที่รัฐบาลจะต้องทำให้เรื่องสงบโดยการเสนอชื่อและความสงบดังกล่าวก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งจะรอให้เรื่องสงบแล้วแต่งตั้งคงเป็นไปได้ และผมมองว่าทุกวันนี้ก็ไม่ได้มีความเคลื่อนไหวอะไรแต่รัฐบาลรออะไรอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าคิด และรัฐบาลต้องให้คำตอบกับประชาชน อีกกลุ่มคือการออกมาของสื่อ สื่อจะต้องนำเสนอแบบเป็นกลางด้วยเพราะภาพบางภาพที่ออกมาในกรณีเคลื่อนไหวของพระเมธีธรรมาจารย์ เช่น ภาพที่ถือคอกทหารเมื่อคนเขาเห็นเขาก็ต้องตีความไปต่างๆ นานา ว่าพระตีทหาร ซึ่งความเป็นจริงอาจจะชุลมุนวุ่นวายกัน ณ ตอนนั้น ซึ่งในทางตรงกันข้ามอีกฝ่ายหนึ่งภาพที่ออกมากลับกลายเป็นภาพที่ทหารให้ความสะดวกในการเคลื่อนไหว หากเป็นเช่นนี้ต่อไปถ้ารัฐบาลไม่รีบแก้ปัญหาจะทำให้เรื่องซับซ้อนยิ่งขึ้น” (วิชาญ วุฒติโก, 8 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามเพื่อศึกษาปัจจัยทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี โดยสุ่มเลือกตัวอย่างวัด/สำนักสงฆ์ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุมหานิกาย 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุต 286 รูป รวมจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 671 รูป การศึกษาเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามเพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี โดยสุ่มเลือกตัวอย่างวัด/สำนักสงฆ์ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุมหานิกาย 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุต 286 รูป รวมจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง

โดยมี สมมติฐาน ดังต่อไปนี้

- (1) ความแตกต่างระดับพรรษาต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20
- (2) ความแตกต่างระดับการศึกษาต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ผลการศึกษา ทดสอบสมมติฐานที่ว่า ความแตกต่างระดับพรรษาต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน มีดังต่อไปนี้

ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย นั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 12.455$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับพรรษาที่แตกต่างกัน (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1) ท่านเห็นว่าความแตกต่างระหว่างนิกายมีผลต่อทัศนคติในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราช	Between Groups	13.319	3	4.440	3.247	.022
	Within Groups	912.005	667	1.367		
	Total	925.323	670			
2) ท่านเห็นว่าความขัดแย้งที่แท้จริงในกรณีการแต่งตั้ง ทั้งฝ่ายสนับสนุน/คัดค้าน การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชคือความสัมพันธ์ระหว่างพระธัมมชโยและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ที่มีส่วนในการผลักดันให้ได้รับการแต่งตั้ง	Between Groups	23.778	3	7.926	4.787	.003
	Within Groups	1104.434	667	1.656		
	Total	1128.212	670			
3) ท่านเห็นว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์นั้นมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	Between Groups	56.207	3	18.736	11.630	.000
	Within Groups	1074.550	667	1.611		
	Total	1130.757	670			
4) ท่านเห็นว่ากรณีที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ได้ถูกดำเนินคดีจากทางดีเอสไอนั้นมีผลต่อทัศนคติแง่ลบของท่าน	Between Groups	1.851	3	.617	.496	.685
	Within Groups	830.144	667	1.245		
	Total	831.994	670			
5) ความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระอุปฆาตให้พระธัมมชโยซึ่งมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีผลต่อทัศนคติของท่าน	Between Groups	8.697	3	2.899	2.185	.089
	Within Groups	885.154	667	1.327		
	Total	893.851	670			
6) ความสัมพันธ์ระหว่างวัดธรรมกายและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ไม่มีผลต่อทัศนคติในแง่ลบของท่าน	Between Groups	49.311	3	16.437	12.093	.000
	Within Groups	906.603	667	1.359		
	Total	955.914	670			
7) ท่านเห็นว่าในการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ควรที่จะมาจากธรรมยุติกนิกาย	Between Groups	79.685	3	26.562	13.397	.000
	Within Groups	1322.428	667	1.983		
	Total	1402.113	670			
8) ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทยมีความเหมาะสม	Between Groups	63.969	3	21.323	12.455	.000
	Within Groups	1141.903	667	1.712		
	Total	1205.872	670			

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นที่ว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้น แตกต่างกัน โดยมี

นัยสำคัญ เนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่ามากกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 16.269$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับพรรษาที่แตกต่างกัน (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1) ท่านเห็นว่าฝ่ายอาณาจักรไม่ควรเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ไม่ว่าในกรณีใดๆก็ตาม	Between Groups	8.136	3	2.712	1.519	.208
	Within Groups	1190.514	667	1.785		
	Total	1198.650	670			
2) ท่านเห็นว่าการเมืองควรแยกออกจากศาสนา	Between Groups	41.763	3	13.921	12.075	.000
	Within Groups	768.935	667	1.153		
	Total	810.697	670			
3) ท่านเห็นว่าการยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาของนักการเมือง, นักเคลื่อนไหวทางการเมือง มีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช	Between Groups	55.243	3	18.414	12.135	.000
	Within Groups	1012.101	667	1.517		
	Total	1067.344	670			
4) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน	Between Groups	28.779	3	9.593	7.803	.000
	Within Groups	819.969	667	1.229		
	Total	848.748	670			
5) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์ในลักษณะขัดแย้งซึ่งกันและกัน	Between Groups	33.517	3	11.172	8.266	.000
	Within Groups	901.481	667	1.352		
	Total	934.999	670			
6) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะทั้งสนับสนุนส่งเสริมกันและต่างฝ่ายต่างขัดแย้งซึ่งกันและกัน	Between Groups	30.439	3	10.146	6.503	.000
	Within Groups	1040.723	667	1.560		
	Total	1071.162	670			
7) ท่านเห็นด้วยที่จะให้ฝ่ายอาณาจักรสามารถเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ได้ในบางโอกาสตามความเหมาะสม	Between Groups	3.007	3	1.002	.775	.508
	Within Groups	862.379	667	1.293		
	Total	865.386	670			
8) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราช	Between Groups	65.258	3	21.753	16.269	.000
	Within Groups	891.803	667	1.337		
	Total	957.061	670			

ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ผลการศึกษา พบว่า 3.1) ภาพรวมทัศนคติที่เห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชนั้นแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig. ที่โปรแกรมคำนวณได้ .001 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 5.347$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน 3.2) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig. ที่โปรแกรมคำนวณได้ .026 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 3.108$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

โดยได้อธิบายผลดังกล่าวจากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีระดับพรรษาแตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับพรรษาที่แตกต่างกัน (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
3.1 ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นเรื่องการเมืองระหว่างเลื่อมใสและเลื่อมใสมากกว่าการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย	Between Groups	11.417	3	3.806	1.731	.159
	Within Groups	1466.297	667	2.198		
	Total	1477.714	670			
3.2 การที่พระเมธีธรรมาจารย์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง(กลุ่มคนเลื่อมใส)ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	4.068	3	1.356	1.083	.356
	Within Groups	835.258	667	1.252		
	Total	839.326	670			
3.3 ท่านเห็นด้วยในการที่พระเมธีธรรมาจารย์เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	Between Groups	35.545	3	11.848	6.966	.000
	Within Groups	1134.532	667	1.701		
	Total	1170.077	670			
3.4 ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมากกว่าเรื่องการเมืองระหว่างเลื่อมใสและเลื่อมใส	Between Groups	76.389	3	25.463	15.939	.000
	Within Groups	1065.548	667	1.598		
	Total	1141.937	670			
3.5 ในกรณีที่มีการสนับสนุนผลักดันจากองค์กรต่างๆหรือจากภาครัฐที่ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการเคลื่อนไหวของหลวงปู่พุทธอิสระท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	22.853	3	7.618	6.646	.000
	Within Groups	764.507	667	1.146		
	Total	787.359	670			
3.6 ท่านเห็นว่าในการที่หลวงปู่พุทธอิสระเคลื่อนไหวคัดค้านการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชไม่มีความเหมาะสม	Between Groups	3.671	3	1.224	.703	.550
	Within Groups	1160.869	667	1.740		
	Total	1164.539	670			
3.7 ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	29.280	3	9.760	5.347	.001
	Within Groups	1217.477	667	1.825		
	Total	1246.757	670			
3.8 ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	8.821	3	2.940	3.108	.026
	Within Groups	630.943	667	.946		
	Total	639.765	670			

ผลการศึกษา ทดสอบสมมติฐานที่ว่า ความแตกต่างระดับการศึกษาต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน มีดังต่อไปนี้

ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย นั้น แตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 23.614$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน (ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1) ท่านเห็นว่าความแตกต่างระหว่างนิกายมีผลต่อทัศนคติในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราช	Between Groups	11.270	3	3.757	2.741	.042
	Within Groups	914.053	667	1.370		
	Total	925.323	670			
2) ท่านเห็นว่าความขัดแย้งที่แท้จริงในกรณีการแต่งตั้งทั้งฝ่ายสนับสนุน/คัดค้าน การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชคือความสัมพันธ์ระหว่างพระธัมมชโยและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ที่มีส่วนในการผลักดันให้ได้รับการแต่งตั้ง	Between Groups	77.639	3	25.880	16.431	.000
	Within Groups	1050.572	667	1.575		
	Total	1128.212	670			
3) ท่านเห็นว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์นั้นมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	Between Groups	160.096	3	53.365	36.670	.000
	Within Groups	970.661	667	1.455		
	Total	1130.757	670			
4) ท่านเห็นว่ากรณีที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ได้ถูกดำเนินคดีจากทางดีเอสไอนั้นมีผลต่อทัศนคติแง่ลบของท่าน	Between Groups	63.143	3	21.048	18.259	.000
	Within Groups	768.851	667	1.153		
	Total	831.994	670			
5) ความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ให้พระธัมมชโยซึ่งมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีผลต่อทัศนคติของท่าน	Between Groups	57.460	3	19.153	15.274	.000
	Within Groups	836.391	667	1.254		
	Total	893.851	670			
6) ความสัมพันธ์ระหว่างวัตรธรมกายและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ไม่มีผลต่อทัศนคติในแง่ลบของท่าน	Between Groups	112.304	3	37.435	29.598	.000
	Within Groups	843.609	667	1.265		
	Total	955.914	670			
7) ท่านเห็นว่าในการแต่งตั้งพระสังฆราชของคที่ 20 ของประเทศไทย ควรที่จะมาจากธรรมยุติกนิกาย	Between Groups	78.686	3	26.229	13.219	.000
	Within Groups	1323.428	667	1.984		
	Total	1402.113	670			
8) ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชของคที่ 20 ของประเทศไทยมีความเหมาะสม	Between Groups	115.781	3	38.594	23.614	.000
	Within Groups	1090.091	667	1.634		
	Total	1205.872	670			

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นที่ว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้น แตกต่างกัน โดยมี

นัยสำคัญ เนื่องจากว่า มีค่า Sig. ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่ามากกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 19.890$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน (รายละเอียดตามตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน (ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1) ท่านเห็นว่าฝ่ายอาณาจักรไม่ควรเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ไม่ว่าในกรณีใดๆก็ตาม	Between Groups	45.151	3	15.050	8.703	.000
	Within Groups	1153.499	667	1.729		
	Total	1198.650	670			
2) ท่านเห็นว่าการเมืองควรแยกออกจากศาสนา	Between Groups	82.408	3	27.469	25.157	.000
	Within Groups	728.290	667	1.092		
	Total	810.697	670			
3) ท่านเห็นว่าการยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาของนักการเมือง, นักเคลื่อนไหวทางการเมือง มีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช	Between Groups	106.417	3	35.472	24.622	.000
	Within Groups	960.927	667	1.441		
	Total	1067.344	670			
4) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมือง มีความสัมพันธ์กันในลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน	Between Groups	56.994	3	18.998	16.004	.000
	Within Groups	791.754	667	1.187		
	Total	848.748	670			
5) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน	Between Groups	52.488	3	17.496	13.223	.000
	Within Groups	882.511	667	1.323		
	Total	934.999	670			
6) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่สนับสนุนส่งเสริมกัน และต่างฝ่ายต่างขัดแย้งซึ่งกันและกัน	Between Groups	115.567	3	38.522	26.888	.000
	Within Groups	955.595	667	1.433		
	Total	1071.162	670			
7) ท่านเห็นด้วยที่จะให้ฝ่ายอาณาจักรสามารถเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ได้ในบางโอกาสตามความเหมาะสม	Between Groups	32.173	3	10.724	8.585	.000
	Within Groups	833.213	667	1.249		
	Total	865.386	670			
8) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราช	Between Groups	78.587	3	26.196	19.890	.000
	Within Groups	878.474	667	1.317		
	Total	957.061	670			

ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ผลการศึกษา พบว่า 3.1) ภาพรวมทัศนคติที่เห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชนั้นแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig. ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 14.983$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่ต่างกัน 3.2) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig. ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 16.810$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่ต่างกัน

โดยได้อธิบายผลดังกล่าวจากตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของระดับความแตกต่างระดับการศึกษาต่อทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ตารางที่ 4.13 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน (ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ด้านบทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นเรื่องการเมืองระหว่างเลื้อยเหลืองและเลื้อยแดงมากกว่าการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย	Between Groups	55.726	3	18.575	8.713	.000
	Within Groups	1421.987	667	2.132		
	Total	1477.714	670			
2) การที่พระเมธีธรรมาจารย์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง(กลุ่มคนเลื้อยแดง)ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	39.905	3	13.302	11.098	.000
	Within Groups	799.422	667	1.199		
	Total	839.326	670			
3) ท่านเห็นด้วยในการที่พระเมธีธรรมาจารย์เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช	Between Groups	102.523	3	34.174	21.352	.000
	Within Groups	1067.555	667	1.601		
	Total	1170.077	670			
4) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมากกว่าเรื่องการเมืองระหว่างเลื้อยเหลืองและเลื้อยแดง	Between Groups	114.835	3	38.278	24.858	.000
	Within Groups	1027.102	667	1.540		
	Total	1141.937	670			
5) ในกรณีที่มีการสนับสนุนผลักดันจากองค์กรต่างๆ หรือจากภาครัฐที่ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการเคลื่อนไหวของหลวงปู่พุทธอิสระท่านเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	56.787	3	18.929	17.282	.000
	Within Groups	730.573	667	1.095		
	Total	787.359	670			
6) ท่านเห็นว่าในการที่หลวงปู่พุทธอิสระเคลื่อนไหวคัดค้านการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชไม่มีความเหมาะสม	Between Groups	113.797	3	37.932	24.079	.000
	Within Groups	1050.743	667	1.575		
	Total	1164.539	670			
7) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	78.716	3	26.239	14.983	.000
	Within Groups	1168.041	667	1.751		
	Total	1246.757	670			
8) ภาพรวมทัศนคติท่านเห็นว่าในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชมีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	44.970	3	14.990	16.810	.000
	Within Groups	594.794	667	.892		
	Total	639.765	670			

4.4 เปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

การศึกษาเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามเพื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานี โดยสุ่มเลือกตัวอย่างวัด/สำนักสงฆ์ มหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุ มหานิกาย 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุต 286 รูป รวมจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง

โดยมี สมมติฐาน ที่ว่า ข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายแตกต่างกัน

4.4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง (เชิงปริมาณ)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นสูง ผลการศึกษา พบว่า ภาพรวมทัศนคติในการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีความเหมาะสม ในการใช้เป็นวิธีการในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช นั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .006 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 7.590$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

โดยได้อธิบายผลดังกล่าวจากตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน

ตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
1) ท่านเห็นว่าในการให้รัฐบาลยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติอันดีงาม ที่กระทำสืบกันมา คือการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ทางรัฐบาลจะต้องปรึกษาและได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมก่อน มีความเหมาะสม	Between Groups	2.832	1	2.832	1.827	.177
	Within Groups	1037.114	669	1.550		
	Total	1039.946	670			
2) ท่านเห็นว่าในการให้นายกรัฐมนตรียึดถือดำเนินการตามมติมหาเถรสมาคม ที่มีการเสนอสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) เป็นสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม	Between Groups	5.545	1	5.545	2.697	.101
	Within Groups	1375.153	669	2.056		
	Total	1380.697	670			
3) ท่านเห็นว่าการคงไว้ซึ่งมหาเถรสมาคมในการเป็นองค์กรเดียวที่ใช้อำนาจโดยคณะสงฆ์กลุ่มหนึ่งเท่านั้น มีความเหมาะสมแล้ว	Between Groups	2.888	1	2.888	1.316	.252
	Within Groups	1468.799	669	2.196		
	Total	1471.687	670			
4) ท่านเห็นว่าในการที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยที่ไม่จำเป็นต้องแต่งตั้ง ทั้งนี้เพื่อต้องการประนีประนอมต่อฝ่ายที่คัดค้านการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม	Between Groups	5.004	1	5.004	3.234	.073
	Within Groups	1035.065	669	1.547		
	Total	1040.069	670			
5) ภาพรวมทัศนคติการใช้อำนาจในการเสนอรายชื่อจากมหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 รองรับการใช้อำนาจก็ตาม ไม่มีความเหมาะสม	Between Groups	2.032	1	2.032	1.032	.310
	Within Groups	1318.000	669	1.970		
	Total	1320.033	670			
6) ท่านเห็นว่าในการถวายนามพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและปฏิบัติต่อสมเด็จพระสังฆราช ให้เป็นพระราชวินิจัยของพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ เพื่อที่จะลดปัญหา “ยศช้างขุนนางพระ” และลดปัญหาในการผลักดันและเคลื่อนไหวจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีความเหมาะสม	Between Groups	2.679	1	2.679	1.456	.228
	Within Groups	1230.665	669	1.840		
	Total	1233.344	670			
7) ท่านเห็นว่าถ้าหากมีการใช้อำนาจตาม มาตรา 44 โดยให้มีการยุบมหาเถรสมาคมเพื่อจัดตั้งองค์กรอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน เพื่อแก้ไขปัญหาส่วนข้างน้อยของคณะสงฆ์ที่มีอำนาจมากนั้นมีความเหมาะสม	Between Groups	.353	1	.353	.186	.666
	Within Groups	1268.312	669	1.896		
	Total	1268.665	670			

ตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA ของทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่มีนิกายแตกต่างกัน (ต่อ)

การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว						
ทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
8) ท่านเห็นว่าการที่จะให้มีการนาระบบที่คล้ายกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยมีความเหมาะสม	Between Groups	5.171	1	5.171	2.410	.121
	Within Groups	1435.609	669	2.146		
	Total	1440.781	670			
9) ท่านเห็นว่าโดยการให้ทางมหาเถรสมาคมเสนอชื่อพระทรงสมณศักดิ์ที่พร้อมจะได้รับการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชจำนวน 2 รูป จากฝ่ายธรรมยุติกนิกาย 1 รูป และ ฝ่ายมหานิกาย 1 รูป เพื่อให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาขึ้นกราบบังคมทูลฯ เพื่อแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชมีความเหมาะสม	Between Groups	.196	1	.196	.094	.760
	Within Groups	1400.594	669	2.094		
	Total	1400.790	670			
10) ภาพรวมทัศนคติการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในการใช้เป็นวิธีการในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม	Between Groups	15.325	1	15.325	7.590	.006
	Within Groups	1350.851	669	2.019		
	Total	1366.176	670			

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น พบว่า จากการประเมินทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามสอดคล้องกัน (วัดจากที่ตอบว่า “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” หรือ “เห็นด้วย” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) ว่า “ข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี”

โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าในการให้รัฐบาลยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติอันดีงามที่กระทำสืบกันมา คือการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ทางรัฐบาลจะต้องปรึกษาและได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมก่อน มีความเหมาะสม ร้อยละ 72.4 เห็นด้วยว่าในการถวายคืนพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและปฏิบัติต่อสมเด็จพระสังฆราช ให้เป็นพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ เพื่อที่จะลดปัญหา “ยศช้างขุนนางพระ” และลดปัญหาในการผลักดันและเคลื่อนไหวจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีความเหมาะสม ร้อยละ 69.6 ภาพรวมทัศนคติการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในการใช้เป็นวิธีการในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม ร้อยละ 62.9 และเห็นด้วยว่าการที่จะให้มีการนาระบบที่คล้ายกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยมีความเหมาะสม ร้อยละ 60.8 ตามลำดับ

ในขณะเดียวกัน จากการออกแบบสอบถามเพื่อเช็ค/ตรวจสอบผลการวิจัยอีกด้านก็ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน คือ ผู้ตอบแบบสอบถามไม่เห็นด้วย (วัดจากที่ตอบว่า “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง”

หรือ “ไม่เห็นด้วย” และ “ไม่ทราบ/ไม่ตอบ” รวมกันเกินครึ่ง (50%) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด) ไม่เห็นด้วยภาพรวมทัศนคติการใช้อำนาจในการเสนอรายชื่อจากมหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จะรองรับการใช้อำนาจก็ตาม ร้อยละ 60.7 ไม่เห็นด้วยถ้าหากมีการใช้อำนาจตาม มาตรา 44 โดยให้มีการยุบมหาเถรสมาคมเพื่อจัดตั้งองค์กรอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน เพื่อแก้ไขปัญหาส่วนข้างน้อยของคณะสงฆ์ที่มีอำนาจมาก ร้อยละ 56.4 และไม่เห็นด้วยในการที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยที่ไม่จำเป็นต้องแต่งตั้ง ทั้งนี้เพื่อต้องการประนีประนอมต่อฝ่ายที่คัดค้านการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช ร้อยละ 53.1 ตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 ร้อยละระดับทัศนคติเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี

ระดับความเห็นด้านข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช	ร้อยละระดับความคิดเห็น (%)					รวม (N=671)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ทราบ/ ไม่ตอบ	
1) ท่านเห็นว่าในการให้รัฐบาลยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติอันดีงาม ที่กระทำสืบกันมา คือการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ทางรัฐบาลจะต้องปรึกษาและได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมก่อน มีความเหมาะสม	231	255	102	4	79	100.0 (671)
	72.4		27.6			
2) ท่านเห็นว่าในการให้นายกรัฐมนตรียึดถือดำเนินการตามมติมหาเถรสมาคม ที่มีการเสนอสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) เป็นสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม	153	240	117	11	150	100.0 (671)
	58.6		41.4			
3) ท่านเห็นว่าการคงไว้ซึ่งมหาเถรสมาคมในการเป็นองค์กรเดียวที่ใช้อำนาจโดยคณะสงฆ์กลุ่มหนึ่งเท่านั้น มีความเหมาะสมแล้ว	133	214	121	24	179	100.0 (671)
	51.7		48.3			
4) ท่านเห็นว่าในการที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยที่ไม่จำเป็นต้องแต่งตั้ง ทั้งนี้เพื่อต้องการประนีประนอมต่อฝ่ายที่คัดค้านการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม	43	272	172	46	138	100.0 (671)
	46.9		53.1			
5) ภาพรวมทัศนคติการใช้อำนาจในการเสนอรายชื่อจากมหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จะรองรับการใช้อำนาจก็ตาม	70	194	144	60	203	100.0 (671)
	39.3		60.7			

ตารางที่ 4.15 ร้อยละระดับทัศนคติเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช องค์ที่ 20 ของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี (ต่อ)

ระดับความเห็นด้านข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช	ร้อยละระดับความคิดเห็น (%)					รวม (N=671)
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ทราบ/ ไม่ตอบ	
6) ท่านเห็นว่าในการถวายคืนพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและปฏิบัติต่อสมเด็จพระสังฆราช ให้เป็นพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ เพื่อที่จะลดปัญหา “ยศช้างขุนนางพระ” และลดปัญหาในการผลักดันและเคลื่อนไหวจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีความเหมาะสม	148	319	63	19	122	100.0 (671)
	69.6		30.4			
7) ท่านเห็นว่าถ้าหากมีการใช้อำนาจตาม มาตรา 44 โดยให้มีการยุบมหาเถรสมาคมเพื่อจัดตั้งองค์กรอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน เพื่อแก้ไขปัญหาล้วนๆ ของคณะสงฆ์ที่มีอำนาจมากนั้นมีความเหมาะสม	99	193	110	132	137	100.0 (671)
	43.6		56.4			
8) ท่านเห็นว่าการที่จะให้มีการนำระบบที่คล้ายกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยมีความเหมาะสม	128	280	74	20	169	100.0 (671)
	60.8		39.2			
9) ท่านเห็นว่าโดยการให้ทางมหาเถรสมาคมเสนอชื่อพระทรงสมณศักดิ์ที่พร้อมจะได้รับการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชจำนวน 2 รูป จากฝ่ายธรรมยุติกนิกาย 1 รูป และ ฝ่ายมหานิกาย 1 รูป เพื่อให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาขึ้นกราบบังคมทูลฯ เพื่อแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชมีความเหมาะสม	143	216	90	82	140	100.0 (671)
	53.5		46.5			
10) ภาพรวมทัศนคติการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในการใช้เป็นวิธีการในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม	103	319	75	4	170	100.0 (671)
	62.9		37.1			

4.2 ผลการสัมภาษณ์ด้านข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเห็นในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระสังฆราช พบว่า โดยส่วนใหญ่สนับสนุน เห็นชอบที่จะให้มีการดำเนินแนวทางการแต่งตั้งตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นแนวทางในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชแม้ว่าจะในกรณีใดๆ ก็ตาม แม้ว่าสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ยังมีความไม่ลงตัวทั้งในแง่ของกลุ่มบุคคลที่เห็นต่าง แต่ต้องปฏิบัติตามแนวทางของกฎหมาย ส่วนในด้านของการตีความของกฎหมายนั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีการหยิบยกกรณีการตีความในมาตรา 7 เป็นกรณีการแทรกแซงคณะสงฆ์จากทางฝ่ายบ้านเมืองเสียมากกว่า แม้ว่าจากการสัมภาษณ์จะมีพระเถระบางท่านได้แสดงความคิดเห็นในแง่ที่ว่า อำนาจยังคงอยู่ที่พระมหากษัตริย์ในทางปฏิบัติ เนื่องจากว่าตามประเพณีที่เคยปฏิบัติสถาปนาตำแหน่งพระสังฆราชนั้น เป็นพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทั้งสิ้น แต่ครั้งนี้จะมีการเสนอชื่อโดยนายกรัฐมนตรีแต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการแสดงความคิดเห็นในมิติที่เห็นต่างบ้างแต่โดยส่วนตัวของผู้ให้การสัมภาษณ์ไม่มีท่านใดเลยดังที่ได้กล่าวมาแล้วจะไม่เห็นด้วยกับแนวทางตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามในการเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้นโดยส่วนมากแล้วจะไม่มีข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งที่เป็นแนวคิดส่วนตัว เนื่องจากเห็นว่าเรื่องของการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชนั้น เป็นเรื่องที่ใหญ่เกินที่จะเข้าไปมีบทบาท ซึ่งมองว่าเป็นเรื่องของมหาเถรสมาคมที่ได้ดำเนินการเสนอไปเป็นที่เรียบร้อยแล้วและ ณ ตอนนี้อย่างไรก็ตามผ่านฝ่ายศาสนจักรไปเรียบร้อยแล้ว ก็ต้องรอฟังคำตอบจากฝ่ายศาสนจักร แต่ก็ยังมีการเสนอเรื่องขึ้นไปเป็นระยะๆ โดยได้มีการประชุมกันเรื่อยๆ เพียงแค่เรื่องยังอยู่ที่ทางรัฐบาล ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทางคณะสงฆ์จะต้องรอคำตอบจากฝ่ายอาณาจักรในเรื่องดังกล่าวนี้ และโดยส่วนใหญ่ก็มองว่ายังมีอำนาจที่ทรงอิทธิพลเหนือความคาดหวังของคณะสงฆ์ที่จะคาดการณ์ได้จึงไม่กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ กรณีดังกล่าว เนื่องจากว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อเรื่องนี้เป็นบุคคลในหลายๆ ระดับ ดังนั้นแนวทางที่ได้เสนอออกมาจะเสนอแนวทางที่อยู่บนพื้นฐานที่มีอยู่แล้ว เช่น การยก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เพื่อที่จะได้มีนัยยะต่อการสนับสนุนสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าขึ้นเป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย

4.2.1 ทศนคติของพระเถระฝ่ายปกครองจังหวัดอุบลราชธานี (มหานิกาย)

ในการศึกษาทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในความแตกต่างระหว่างนิกายมีนัยยะสำคัญที่ส่งผลต่อข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ซึ่งในการตอบสมมติฐานที่ว่าความแตกต่างระหว่างนิกายส่งผลต่อข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของ ได้มีพระเถระในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีบทบาทและอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ได้ให้สัมภาษณ์แบบยั้งลึกลับ

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระศรีวิสุทธิมุนี (วิมาน กนฺตสีโล) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าการดำเนินการแต่งตั้งหรือสถาปนาพระสังฆราชจะต้องปฏิบัติตามกรอบที่กฎหมายได้วางไว้ เนื่องจากเรื่องได้ผ่านมหาเถรสมาคมไปแล้ว จึงเป็นขั้นตอนของฝ่ายรัฐบาลที่จะต้องดำเนินการและเห็นว่า นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางอื่นๆ ในการจัดการปัญหาฝ่ายการเมืองแทรกแซงฝ่ายคณะสงฆ์ว่า

ควรจะแยกการบริหารของทางฝ่ายรัฐบาล ขอสติธิในการปกครองตนเองเพื่อลดปัญหาดังกล่าว ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“สำหรับข้อเสนอแนะในการแต่งตั้งพระสังฆราช ก็ยังขอยืนยันว่าทางออกที่ดีที่สุดคือการปฏิบัติตามกฎหมายของแต่ละฝ่าย เพราะถ้าปฏิบัติตามมันก็ไม่มีปัญหาอะไรแล้ว แต่เนื่องจากว่า ณ วันนี้มันไม่มีใครยอมใคร ถ้าจะหาทางประนีประนอมนั้นก็ควรที่จะให้อยู่อย่างนี้แหละ ให้สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ดำรงตำแหน่งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนพระสังฆราชแทนต่อไป เพราะว่าอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์นั้นครอบคลุมและอำนาจเหมือนพระสังฆราชอยู่แล้ว เพื่อการประนีประนอมก็อยู่ในสถานการณ์ที่เป็นปัจจุบันจะดีที่สุด แต่ถ้าจะให้ท่านมีพระลิขิตไม่ขอรับการเสนอชื่อเป็นพระสังฆราชอย่างกรณีปี 2532 คงไม่ดีอย่างแน่นอน แต่ก็มีข่าวมาเช่นกันว่าอาจจะมีการใช้ มาตรา 44 เพื่อที่จะมาแก้อำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ไทย นั่นก็คือ มหาเถรสมาคมและสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือถ้าในกรณีที่ทางฝ่ายผู้ถือครองอำนาจรัฐเลือกแนวทางใดแนวทางหนึ่งที่ทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายไม่สามารถยอมรับได้แล้วทั้งสองนิกายร่วมมือกันขอสติธิในการปกครองตนเองอย่างแท้จริงก็จะลดปัญหาการแทรกแซงจากกลุ่มต่างๆได้มาก ทั้งนี้สังเกตได้ว่าเรื่องก็พัฒนาเถรสมาคมไปแล้ว แต่ทำไมไม่ยอมปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายในท้ายที่สุดก็ต้องย้อนไปถามทางรัฐบาล” (วิมานกนตส์โล, 29 เมษายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูสารกิจโกศล (สุตใจ นิสฺโสโก, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า เป็นหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีที่จะเสนอชื่อสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราช จะอ้างความไม่สงบเรียบร้อยของแต่ละฝ่ายไม่ได้ เพื่อให้มีความสงบโดยเร็วเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการแต่งตั้งพระสังฆราช ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ทางออกที่ดีที่สุดในการแต่งตั้งพระสังฆราช โดยส่วนตัวก็คือนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี ผู้ที่รับผิดชอบและมีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนการแต่งตั้งพระสังฆราชจะต้องรีบเสนอให้สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชโดยเร็ว เพราะว่าไม่มีข้อแม้อื่นๆ ที่จะมาชะลอการแต่งตั้งเนื่องจากมีกฎระเบียบวางไว้ชัดเจนอยู่แล้ว ในเรื่องของคัดค้านหรือสนับสนุนก็เป็นเรื่องที่พูดไปเป็นธรรมดาที่ปล่อยให้ไป แต่เรื่องของกฎหมายจำเป็นที่จะต้องดำเนินการต่อไป ต้องยึดหลักการถ้าไม่ยึดหลักการที่เป็นอยู่ต่อไปศาสนาพุทธจะยุ่งเหยิงและได้รับความเดือดร้อนต่อไป และการดำเนินการจะต้องเป็นรัฐบาลเท่านั้น ส่วนในเรื่องของการเสนอแนะไม่ใช่ประเด็นที่จะเข้าไปมีบทบาทถ้ามีตำแหน่งที่สูงในทางปกครองคณะสงฆ์ถึงจะมีบทบาทในข้อนี้ แต่ ณ ตอนนี้จะกล่าวไปก็ไม่มีประโยชน์อะไร แต่สิ่งที่ดีที่สุดคือให้ยึดกฎหมายเพราะถ้าไม่ยึดกฎหมายก็จะมีแต่การสร้างประเด็นขึ้นมาอย่างที่เราเห็นกันในปัจจุบัน และก็จะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์กันไปเรื่อยเปื่อย” (สุตใจ นิสฺโสโก, 29 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สบฺปญฺโญ, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า เป็นหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีที่จะเสนอชื่อสมเด็จพระมหา

รัชชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราช แต่ดูเหมือนว่านายกรัฐมนตรีจะมีความโน้มเอียงไปทางฝ่ายที่คัดค้านเสียมากกว่า ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“แนวทางการแต่งตั้งมีแน่นอนถ้าจะเป็นระหว่างนิายกก็ต้องเข้าที่ประชุมมหาเถรสมาคม พระเถระชั้นผู้ชั้นท่านก็หาทางออกอยู่แล้วและก็ได้เสนอรัฐบาลไปแล้ว แต่ในช่วงนี้ก็เท่าที่ทราบรัฐบาลเป็นรัฐบาลที่มาจากการปฏิวัติถ้าเขาไม่เอาคือจบ และมีมาตรา 44 สนับสนุนการตัดสินใจเรื่องไหนที่รัฐบาลไม่เห็นด้วยแม้จะเป็นกระบวนการตามกฎหมายก็ตามมันก็เดินไปไม่ได้อยู่ดี ถ้าจะมองในส่วนที่ทั้งฝ่ายสนับสนุนหรือคัดค้าน จะสังเกตได้ตามข่าวที่ออกมาว่าถ้านายกรัฐมนตรีเห็นด้วยกับฝ่ายใดก็จะยึดฝ่ายนั้นเป็นหลักเลย เท่านี้เราก็เห็นความโน้มเอียงของฝ่ายบ้านเมืองแล้ว และอีกประเด็นทางฝ่ายบ้านเมืองที่เข้ามาแทรกแซงองค์กรสงฆ์ในขณะนี้เข้าใจในกฎระเบียบ พระธรรมวินัยของพระสงฆ์ได้ดีมากน้อยเพียงใด มหาเถรสมาคมเสนอในหลายๆ ด้าน แต่เรื่องติดอยู่ที่ฝ่ายบ้านเมืองและน่าจะจบลงที่ประเด็นทางการเมืองเพราะถ้าไม่ยอมรับกันแล้วยังคงร่นวายุกันต่อไป ส่วนในเรื่องการวิพากษ์ก็ยังมองว่าการดำเนินการของมหาเถรสมาคมมาถูกทางแล้วแต่เรื่องที่สูงขึ้นไปกว่านี้ไม่กล้ากล่าวถึงเพราะถ้ากล่าวกลัวจะผิดเพราะไม่มีข้อมูลเชิงลึกที่เพียงพอ แต่เท่าที่ทราบมาก็มีข้อมูลเพียงพอที่มีที่เคยได้สนทนากับกรรมการมหาเถรสมาคมท่านหนึ่ง และโดยข้อมูลส่วนตัวบ้าง ตามกระแสข่าวในปัจจุบันบ้าง ซึ่งเราก็เห็นๆ กันอยู่ว่าติดตรงฝ่ายบ้านเมือง และเท่าที่สนทนากับกรรมการมหาเถรสมาคมท่านหนึ่งท่านก็บอกว่ามหาเถรสมาคมได้มีการเสนอขึ้นไปและไม่ได้นิ่งนอนใจอะไร แล้วมันติดตรงไหนก็ไม่ทราบเช่นกัน” (จินดา สุปปญฺโญ, 5 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

และนอกจากนี้ยังมีจากการสัมภาษณ์ พระครูวิสิฐพัฒนารณ (ทองหล่อ ส่วโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี ที่ไม่แสดงความคิดเห็นเนื่องจากมีปัจจัยทางการเมืองได้แต่คอยติดตามและจะไม่มีแนวทางใดๆ ที่จะเป็นไปได้นอกจากแนวทางของผู้มีอำนาจอยากจะให้เป็น และจากการสัมภาษณ์ พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ, 2559: สัมภาษณ์) เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่ามองว่าไม่ใช่หน้าที่ของพระชั้นผู้น้อยที่จะไปมีบทบาทใดๆ ในการแต่งตั้งพระสังฆราช ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“แนวทางการแก้ไขดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ณ เบื้องต้นว่า การเบี่ยงเบนกระบวนการตามกฎหมาย สร้างสถานการณ์และประเด็นทางสังคมให้น่าสนใจ คนที่ควรจะได้กลับไม่ได้เป็น เขาจะเอาอย่างหนึ่งอย่างที่เขาจะอยากให้เป็นก็ต้องดูไปเรื่อยๆ ว่าเขาจะให้เป็นอย่างไร ทุกวันนี้พระไม่มีสิทธิมีเสียง ต่อให้พระภิกษุทั่วประเทศรวมตัวกันไปสนับสนุนให้มีการแต่งตั้งพระสังฆราชโดยเร็วก็ไม่มีประโยชน์อะไร ผู้ที่มีอำนาจเขาไม่ฟังพวกเราหรอก ดังนั้นจึงไม่มีข้อเสนอแนะใดๆ เพราะมันมีสิ่งที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ของความถูกต้อง ไม่ว่าสถานการณ์ต่างๆ จะเป็นเช่นไรตัวแสดงต่างๆ จะเป็นเช่นไรก็ตามผลลัพธ์มันมีอยู่แล้ว เราจะได้เห็นในสิ่งที่ผู้มีอำนาจอยากจะให้เป็นนั่นเอง” (ทองหล่อ ส่วโร, 14 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

“ไม่มีข้อเสนอแนะใดๆ เนื่องจากเป็นพระผู้น้อย” (สี สิริญาโณ, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

4.2.2 ทศนคติของพระเถระฝ่ายปกครองจังหวัดอุบลราชธานี (ธรรมยุติกนิกาย)

ในการศึกษาทัศนคติของพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในความแตกต่างระหว่างนิกายมีนัยยะสำคัญที่ส่งผลต่อข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ซึ่งในการตอบสมมติฐานที่ว่าความแตกต่างระหว่างนิกายส่งผลต่อข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของ ได้มีพระเถระในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีบทบาทและอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ได้ให้สัมภาษณ์แบบหยั่งลึก

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) อาทิ ผลจากการสัมภาษณ์ พระราชธรรมโกศล (สวัสดี ทสฺสนีโย, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ให้ข้อมูลสำคัญว่าเห็นสมควรที่จะให้มีการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระสังฆราชโดยเร็วที่สุด แต่หากไม่สามารถที่จะตกลงกันได้หรือความขัดแย้งที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามกรอบของกฎหมาย ก็ให้คงไว้ซึ่งตำแหน่งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนพระสังฆราชให้เป็นของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“เห็นชอบให้คงไว้ซึ่งตำแหน่งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนพระสังฆราชคือสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเพื่อระยะเวลาที่เหมาะสม หากว่ามีเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ต่างๆ ก็ให้คงไว้แบบนี้เสียก่อนจะเป็นใครไปไม่ได้เนื่องจากจะเกิดความวุ่นวายหลายอย่างตามมา” (สวัสดี ทสฺสนีโย, 7 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามกรอบของกฎหมายที่วางไว้ถ้าไม่เป็นไปตามกรอบก็ไม่มีแนวทางอื่น เนื่องจากแนวทางอื่นๆ ก็ต้องอาศัยกรอบของกฎหมายในการดำเนินการเช่นกัน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“ทุกๆ ฝ่ายก็ควรที่จะยอมรับตามมติดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายถ้าไม่ปฏิบัติตามแนวทางของกฎหมายแล้วก็ไม่รู้จะอย่างไร หรือถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมรับไม่ได้จริงๆ ก็ต้องมีการเจรจากัน” (ธีรเดช เปมสีโล, 13 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พระวิชาญ วุฒติโก (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามกรอบของกฎหมายที่วางไว้แต่ที่ปัญหาเกิดขึ้นในปัจจุบันคือไม่เคารพกติกา แต่ถ้าจะตัดปัญหาเลยคือแก้ไขทั้งระบบยกเลิกการพึ่งพิงอำนาจจากทางฝ่ายบ้านเมือง ทั้งในการแต่งตั้งสมศักดิ์ และโครงสร้างในการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์ไทย ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“แนวทางคือแก้ไขปัญหาทั้งระบบองค์สงฆ์รวมถึงรูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ด้วย ปล่อยให้อิสระในการปกครองตนเอง ซึ่งต้องย้อนไปสมัยก่อนรัตนโกสินทร์เลยที่ยังไม่มีการร่าง พ.ร.บ. ซึ่งดูแลปกครองกันไปตามเขตปกครองที่อยู่ใกล้ชิดกัน ในส่วนของสมณศักดิ์นั้นก็เรียกว่าเป็นรางวัลจากพระราชา ซึ่งไม่ควรใส่อำนาจลงไป ในสมณศักดิ์ แต่จะให้ดีที่สุดทางออกของทั้งสองฝ่ายอยู่ที่การยอมกันมากกว่ายอมรับ พ.ร.บ. ใหม่ ยอมรับความเป็นจริงใหม่ที่สมเด็จพระสังฆราชมีคุณสมบัติครบถ้วน ซึ่งถ้าหากไม่ยอมรับตรงนี้ก็จะมีทางออกได้ แต่ ณ ตอนนี้อำนาจสงฆ์เป็นอำนาจที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐบาล

ซึ่งรัฐบาลสร้างอำนาจให้และปรับโครงสร้างให้พระสงฆ์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโยงกับอำนาจรัฐมากเกินไปเรื่องของสงฆ์จึงไม่ใช่แค่เรื่องของสงฆ์และไม่สามารถยุติได้โดยสงฆ์อีกต่อไปก็จะเกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอีก แต่ปัญหาที่ใหญ่กว่านั้นและตรงประเด็นมากที่สุดคือบุคคลไม่ยอมรับกติกา ซึ่งทั้งกฎหมายและคนส่วนใหญ่ให้ความเคารพและยังจะมาขัดแย้งได้ แสดงความคิดเห็นได้ แต่ต้องรักษากติกา แต่ผมดูแนวโน้มแล้วมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย ซึ่งในครั้งก่อนๆ ก็เกิดจากรัฐบาลที่รวมอำนาจ หรือมันเป็นความบังเอิญที่พระสังฆราชยังดำรงธาตุชั้นธัญอยู่ซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกที่รัฐบาลชุดนี้มาถูกจังหวะ” (วิชาญ วุฒติโก, 8 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์)

และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังมีข้อเสนอที่แตกต่าง อาทิ พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร, 2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเขื่อนใน ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ทุกอย่างไม่มีทางประนีประนอมกันได้และทางฝ่ายที่ดำเนินการก็ไม่มีความเป็นธรรม ดังนั้นจึงได้แนะนำฝ่ายที่สามที่ไม่ได้เข้ากับฝ่ายใดให้อยู่นิ่งๆ ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“แนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชคงไม่ยอมกันทั้งสองฝ่ายและคงไม่มีการประนีประนอมกัน สิ่งที่ยากจะเสนอก็คือในฝ่ายที่ยังไม่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้หรือไม่ให้ความสำคัญก็แล้วแต่ ควรที่จะนั่งดูผลลัพธ์ที่ออกมาจะดีกว่า เพราะหากไปเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้วก็ยังคงจะเกิดความวุ่นวายและเป็นประเด็นที่ไม่จบสิ้น คำว่านิ่งในที่นี้หมายความว่า นิ่งทั้งในขั้นตอนของการดำเนินการและนิ่งไปจนถึงขั้นตอนที่ว่าแต่งตั้งออกมาแล้วจะเป็นใครก็ตามควรจะยอมรับผลลัพธ์ที่ออกมา นี่คือทางออกของฝ่ายที่ไม่เกี่ยวข้องน่าจะเข้าไปเป็นเครื่องมือหรือน้ำยาผสมโรงให้กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งกันเอาไม่อยู่แล้วเป็นประเภทที่หลุดโลกไปละ ไม่อยากจะให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันเลย เพราะไม่ได้เรื่องทั้งสองฝ่าย” (ประภาส ยโสธโร, 3 กรกฎาคม 2559: สัมภาษณ์)

หรือ พระมหาสัญญา ปริบุญโญ (สัญญา ปริบุญโญ) (2559: สัมภาษณ์) ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ ที่ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ควรมีการดำเนินการประเพณีของพระสงฆ์คือตามลำดับอาวสุหรือตามพระราชวินัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“จากปัญหาที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ ก็ควรที่จะปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมาที่มองตามลำดับอาวสุตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้และตามพระราชวินัยของพระเจ้าอยู่หัวฯ ด้วย แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่ามองอื่นจะเป็นไปไม่ได้ แต่เท่าที่ดูแล้วสถานการณ์เช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ว่าใครก็ไม่กล้าจะแต่งตั้งต่อให้ใช้มาตรา 44 ก็ตาม เพราะมองดูลักษณะแล้วจะเหมือนเป็นการก้าวล่วงพระราชอำนาจจนเกินไป” (สัญญา ปริบุญโญ, 28 มิถุนายน 2559: สัมภาษณ์) (ผู้วิจัยตีความว่าเนื่องจากคณะสงฆ์ได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ การที่จะดำเนินการใดๆ ไม่ใช่เพียงแค่ใช้ความระมัดระวังเพียงอย่างเดียวแต่ผู้ที่มีอำนาจต้องยินยอมด้วย)

4.5 สรุป

โดยสรุปแล้วผลการศึกษาและบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็นเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามั่งคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig. ที่โปรแกรมคำนวณได้ .041 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 4.199$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีทัศนคติที่แตกต่างต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 โดยมีนัยยะสำคัญ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ค้นพบประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 คือผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยส่วนใหญ่เห็นชอบในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามั่งคลาจารย์เป็นพระสังฆราชเห็นชอบอย่างยิ่งที่จะมีการแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามั่งคลาจารย์เป็นพระสังฆราช

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านระดับพรรษา โดยแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ ค่า Sig. เท่ากับ .001 มีค่า f เท่ากับ 12.455 และปัจจัยด้านระดับการศึกษาโดยแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ ค่า Sig. เท่ากับ .001 และมีค่า $f = 23.614$ และธรรมยุติกนิกายที่มีระดับการศึกษาต่างกันส่งผลต่อทัศนคติที่แตกต่างกัน

ประเด็นที่ 3 การเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 พบว่า พระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่า Sig. เท่ากับ .006 มีค่า $f = 7.590$

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ค้นพบประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 คือ โดยส่วนใหญ่เห็นชอบที่จะให้มีการดำเนินแนวทางการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เป็นแนวทางในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชไม่ว่าจะในกรณีใดๆ ก็ตาม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) เพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (3) เพื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) คือ โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลักที่มีการเก็บข้อมูลหรือวิเคราะห์ข้อมูล (Quantitative Research) เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้ในการสนับสนุนหรือโต้แย้งให้เห็นผลสะท้อนของข้อมูลเชิงปริมาณ

ส่วนกลุ่มตัวอย่าง (sampling unit) คือ พระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ใช้พระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในเขตจังหวัดอุบลราชธานี โดยทั่วทั้งจังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวนพระมหานิกาย 9,024 ธรรมยุติก 1,123 รวมทั้งสิ้น 10,147 ซึ่งใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ จากนั้นจึงได้นำประชากรดังกล่าวมาคำนวณตามขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane 95% จะได้จำนวนพระมหานิกาย 385 รูป และ พระธรรมยุติก 286 รูป รวมกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง

ข้อมูลเกี่ยวกับ “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) หรือ One-Way ANOVA หรือ FA โดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Science for Windows) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น (ตัวแปรอิสระ) หรือ Factor อาทิ ตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล กับตัวแปรที่ต้องการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Dependent List) ได้แก่ ทัศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น โดยเลือกให้วิธี Equal Variances Assumed ของ Scheffe และกรณี Equal Variances Not Assumed เลือกใช้ Tamhane's T2 กำหนดค่านัยสำคัญ (Significance level) ที่ 0.05

ผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการศึกษา แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็นเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้ (1) เพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและ

ธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 (3) เพื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

5.1.1 ส่วนที่ 1 ระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในการศึกษาเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามเพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี โดยสุ่มเลือกตัวอย่างวัด/สำนักสงฆ์ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุมหานิกาย 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุต 286 รูป รวมจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง และโดยสัมภาษณ์แบบหยั่งลึกจากพระเถระที่มีบทบาทและอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัยค้นพบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .041 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 4.199$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีทัศนคติที่แตกต่างกันต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 โดยมีนัยยะสำคัญ

ผลจากการวิจัย โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ค้นพบประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 คือ โดยส่วนใหญ่เห็นชอบในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชเห็นชอบอย่างยิ่งที่จะมีการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราช

5.1.2 ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 โดยสุ่มเลือกตัวอย่างวัด/สำนักสงฆ์ มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุมหานิกาย 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุต 286 รูป รวมจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง

สามารถสรุปปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ซึ่งประกอบด้วย

(1) ระดับพรรษา

(2) การศึกษา

ปัจจัยด้านระดับพรรษา ผู้วิจัยค้นพบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย นั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 12.455$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีพรรษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายที่มีระดับพรรษาต่างกันส่งผลต่อทัศนคติที่แตกต่างกัน

ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ผู้วิจัยค้นพบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย นั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .000 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 23.614$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีการศึกษาแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายที่มีระดับการศึกษาต่างกันส่งผลต่อทัศนคติที่แตกต่างกัน

5.1.3 ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ในการศึกษาเปรียบเทียบข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามเพื่อเปรียบเทียบระดับข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี โดยสุ่มเลือกตัวอย่างวัด/สำนักสงฆ์ มหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุมหานิกาย 385 รูป และพระภิกษุธรรมยุต 286 รูป รวมจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้น 671 ตัวอย่าง และโดยสัมภาษณ์แบบหยั่งลึกจากพระเถระที่มีบทบาทและอำนาจทางการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัยค้นพบว่า พบว่า ภาพรวมทัศนคติในการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีความเหมาะสม ในการใช้เป็นวิธีการในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .006 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 7.590$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีระดับของทัศนคติต่อข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 แตกต่างกัน

ผลจากการวิจัยโดยการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ค้นพบประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 คือ โดยส่วนใหญ่เห็นชอบที่จะให้มีการดำเนินแนวทางการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เป็นแนวทางในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชไม่ว่าจะในกรณีใดๆ ก็ตาม

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” โดยผู้ศึกษาวิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 แนวทางของการวิจัย คือ แนวทางที่หนึ่ง การวิเคราะห์เชิงปริมาณ และแนวทางที่สอง การวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย คือ วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ดังต่อไปนี้

52.1 เปรียบเทียบระดับทัศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .041 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 4.199$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีทัศนคติที่แตกต่างต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง คือ การที่ฝ่ายศาสนาและฝ่ายอาณาจักรมีความสัมพันธ์ 2 ลักษณะ คือ (1) ความสัมพันธ์ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกัน คือ ความสัมพันธ์รูปแบบนี้เกิดขึ้นโดยการแบ่งหน้าที่กันทำ ต่างฝ่ายต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกัน (2) คือ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ขัดแย้งกัน เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกันหรือขัดแย้งเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างพยายามช่วงชิงอำนาจกันแย่งกันเป็นแกนนำสังคม หรือทำลักษณะครอบงำซึ่งกันและกัน จากแนวคิดความสัมพันธ์ของศาสนากับการเมืองดังกล่าว จะพบว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ศาสนายังคงมีความสำคัญต่อสังคมและการเมือง ไม่มีศาสนาใดในโลกที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมและการเมือง ศาสนาไม่อาจปลีกตัวออกจากขอบข่ายทางการเมืองได้ เพราะชนชั้นปกครองนอกจากจะเป็นกลุ่มชนที่มีอำนาจควบคุมระบบการเมืองแล้ว ยังมีอิทธิพลเหนือสถาบันอื่นด้วย ประกอบกับระบบการเมืองดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นระบบ “ศาสนาและการเมือง” (religion political system) พร้อมๆ กันไป กล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นอุดมการณ์รูปแบบเดียวของสังคมโบราณ ความคิดทางศาสนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของระบบการเมือง (เจริญเกียรติ ณะสุสาคร, 2519: 358-359)

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย ค้นพบว่า บริบททางการเมืองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น เราจะเห็นได้ชัดเจนว่าในปรากฏการณ์การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชนั้นได้มีกลุ่มการเมืองจากทางฝ่ายอาณาจักรทั้งสองฝ่ายและการเมืองของคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ที่ต่างฝ่ายต่างได้ร่วมมือกับฝ่ายการเมือง ในการขับเคลื่อนผลักดัน/คัดค้าน การแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช “ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นการร่วมมือระหว่างฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรในการเปิดข้อขัดแย้งช่วงชิงผลประโยชน์กันเอง เป็นทั้งความสัมพันธ์ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกันและกันและเป็นความสัมพันธ์แบบขัดแย้งไปในตัวด้วย

ผู้วิจัย ค้นพบว่า ตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ นั้นเกิดจากคุณค่าทางจิตใจ ค่านิยม ทัศนคติเป็นเรื่องของจิตใจ ความเชื่อเป็นท่าทีความรู้สึกและความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อ บุคคลอื่น ต่อสื่อต่างๆ และต่อสถานการณ์อย่างหนึ่งอย่างใด และทัศนคดียังมีส่วนอย่างมากที่จะส่งผล ให้คนเราแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาด้วย จะเห็นได้ว่าทัศนคดีย่อมประกอบด้วยด้าน ความคิดที่มีผลต่อด้านอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งเชื่อมโยงก่อให้เกิดแนวโน้มในการแสดงออกถึง ความคิดและความรู้สึกออกมาทางพฤติกรรม ซึ่งจาก ผลการวิจัย พบว่า ภาพรวมทัศนคติความเห็นต่อ การแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ระหว่างมหานิกาย และธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญเนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .041 มีค่า น้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 4.199$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมี ระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีทัศนคติที่แตกต่างกัน ต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ดังนั้นตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติจึงมีผลในการอธิบาย ปรากฏการณ์ในการแต่งตั้งพระสังฆราชได้อย่างชัดเจนว่าความแตกต่างระหว่างนิกายส่งผลต่อทัศนคติ ของพระภิกษุ

ตามแนวคิดขบวนการทางสังคม เป็นแง่หนึ่งของการศึกษาพฤติกรรมร่วมที่ได้รับความ สนใจมากในยุคปัจจุบันซึ่งประชาชนได้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหว เพื่อจะกระทำอะไรบางอย่างในการ สนับสนุน หรือคัดค้านการเปลี่ยนแปลงในกลุ่ม สังคม หรือโลกที่เขาเป็นส่วนหนึ่ง (วรณี พุดธิถาวร, 2530: 11) กรอบโครงความคิดในการปฏิบัติการร่วมทางการเมือง Benford and Snow (2000; อ้างอิงจาก กนกวรรณ มะโนรมย์, 2555: 82-84) กระบวนการสร้างและผลิตความหมาย และกระบวนการก่อตัวหรือ การสร้าง/สถาปนาอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไรใน การเข้าร่วมขบวนการทางสังคม อย่างไรก็ตาม การเข้า ไปยึดพื้นที่สาธารณะทางความคิดต้องเผชิญกับความท้าทายต่างๆ เพราะต้องผ่านกระบวนการแข่งขัน แย่งชิง เชิงแนวคิดและอุดมการณ์ ซึ่งถือเป็นพื้นที่การแข่งขัน เพื่อพัฒนากกรอบโครงความคิดที่ต้อง อาศัยการจัดระเบียบ กรอบโครง (Framealignment) เพื่อวิเคราะห์ว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็น ผลโดยตรงมาจากโครงสร้างทางสังคมอย่างไร

ผู้วิจัย ค้นพบว่า การสร้างกรอบโครงความคิดของฝ่ายที่สนับสนุนสมเด็จพระมหารัชมัง- คลาจารย์เป็นพระสังฆราชมีความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันในแง่ความคิดที่ว่า การปฏิบัติ ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นการเคารพต่อกฎหมายและเป็นหนทางที่นำไปสู่ ความสงบเรียบร้อยในกรณีการแต่งตั้งพระสังฆราช และวาทกรรมในเรื่องคุณสมบัติส่วนตัวที่ไม่ว่าใน กรณีใดๆ จะไม่มีผลกระทบต่อคุณสมบัติที่จะเกิดขึ้นกับตัวสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ แม้ว่าจะมี การเชื่อมโยงในเรื่องของคติความที่ไม่ถึงที่สุดและกรณีความสัมพันธ์ระหว่างวัดปากน้ำและวัด พระธรรมกาย และในฝ่ายที่คัดค้านก็ได้มีการสร้างกรอบโครงความคิดให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมหรือสร้าง ภาพลักษณ์ให้เกิดขึ้นในกลุ่มเคลื่อนไหวคัดค้านต่อสาธารณชน เพื่อที่จะลดความชอบธรรมในตัวของ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ โดยนำประเด็นของวัดพระธรรมกายที่เป็นข้อกังขาของสังคม เช่น กรณีการบริหารกิจการภายในวัดพระธรรมกายในเชิงพุทธพาณิชย์ กรณีคดีการยกยอกที่ดิน และกรณี คดีการฟอกเงิน ซึ่งประเด็นเหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มที่เคลื่อนไหว คัดค้าน เพื่อเป็นประเด็นเชื่อมโยงในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งสร้างกรอบแห่งความมัว หมองในกระแสข่าวให้เกิดขึ้นแก่ตัวสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เกิดเป็นข้อกังขาและความเสื่อม

ศรัทธาของสาธุชนในที่สุด และเป็นข้ออ้างให้แก่นายกรัฐมนตรีในการยับยั้งไม่นำขึ้นทูลเกล้า เนื่องจากปัญหาคติความยังไม่ถึงที่สุด ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกาย และการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านไม่เห็นด้วย ประเด็นเหล่านี้สร้างความชอบธรรมให้แก่ฝ่ายคัดค้านเป็นอย่างมากในการเบี่ยงเบนประเด็นทางสังคมให้เหนือประเด็นในแง่กฎหมายด้านคุณสมบัติ เพราะเมื่อเกิดความเสื่อมศรัทธาต่อสาธุชนแล้ว ปฏิบัติการร่วมทางการเมืองของกลุ่มผู้คัดค้านจะได้รับกระแสการโต้กลับทางสังคมที่น้อยลงตามไปด้วย

ในงานของ กฤษฎา มมตะขบ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 สำหรับทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พบว่าพระสงฆ์ทั่วไปมีข้อความที่เห็นด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจการบริหารวัด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม (Mean) อยู่ที่ 3.7037 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) อยู่ที่ 1.1565 กรณีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวแปร ผลการศึกษาพบว่า นิกายของผู้ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 โดยพระสงฆ์มหานิกายมีความรู้มากกว่าพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ,นิกายของพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามจำพรรษาอยู่มีความสัมพันธ์กับทศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับการขอสร้างวัด โดยมีได้รับรองจากรัฐ โดยที่พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายเห็นด้วยกับการที่รัฐไม่ต้องรับรองมากกว่าพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของผู้วิจัยในแง่การนำมาเปรียบเทียบระหว่างนิกายที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อทศนคติ แต่อย่างไรก็ตาม ในงานของ กฤษฎา มมตะขบ ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น ที่บอกได้เฉพาะเพียงความคิดเห็นส่วนมากหรือส่วนมาก แต่ในงานของผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณขั้นสูง One-way Anova ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงข้อแตกต่างระหว่างระดับทศนคติ และแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ และในงานของผู้วิจัย จากผลการวิจัยที่ได้โดยการสัมภาษณ์พระเถระฝ่ายปกครองในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย ค้นพบว่า โดยส่วนใหญ่ สนับสนุนให้แต่งตั้งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบจากโดยการให้ข้อมูลส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อทศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยด้านระดับพรรษา 2) ปัจจัยด้านระดับการศึกษา

ผลการวิจัยครั้งนี้ ค้นพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ปัจจัยด้านระดับพรรษาโดยแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ ค่า Sig เท่ากับ .001 มีค่า f เท่ากับ 12.455 และปัจจัยด้านระดับการศึกษาโดยแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ ค่า Sig เท่ากับ .001 และมีค่า f = 23.614

ในงานของ ประทีป ปานนิล (2533) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระนิสิตต่อพุทธจักรในเชิงการเมือง: ศึกษาเฉพาะองค์การคณะสงฆ์การเผยแผ่ธรรมะและพิธีกรรม ซึ่งได้ทำการศึกษาถึงความเห็นของพระนิสิตที่ได้ศึกษาอยู่สถาบันระดับมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทย 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดูแล ว่ามีความเห็นอย่างไรต่อพุทธจักรในประเทศไทย ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่เป็น

ตัวกำหนดทัศนคติหรือความเห็นของพระนิสิต ผลการศึกษาพบว่า พระนิสิตส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับพุทธจักรในปัจจุบัน โดยในด้านองค์การคณะสงฆ์พระนิสิตเห็นว่าการรวบอำนาจบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้เพียงบางกลุ่มเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาครั้งนี้ปรากฏว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้เป็นจริงเพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือ ระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะมีอิทธิพลต่อความเห็นของพระนิสิตเฉพาะกลุ่มที่เป็นพระนวกะ หรือพระนิสิตที่บวชเป็นพระภิกษุ ไม่เกิน 5 พรรษา และมีวุฒิสมาญระดับมัธยมศึกษาเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานของผู้วิจัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของผู้วิจัยในแง่การนำมาเปรียบเทียบระหว่างนิยายที่มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อทัศนคติ แต่อย่างไรก็ตามในงานของ กฤษดา มมตะขบ ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น ที่บอกได้เฉพาะเพียงความคิดเห็นส่วนมากหรือส่วนมาก แต่ในงานของผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณขั้นสูง One-way Anova ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงข้อแตกต่างระหว่างระดับทัศนคติ และแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ

5.2.3 ข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ผลการวิจัยครั้งนี้ ค้นพบว่า ภาพรวมทัศนคติในการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีความเหมาะสม ในการใช้เป็นวิธีการในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายนั้น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากว่า มีค่า Sig ที่โปรแกรมคำนวณได้ .006 มีค่าน้อยกว่า $\alpha = 0.05$ และมีค่า $f = 7.590$ จึงยอมรับสมมติฐาน: ความแปรปรวนของผู้ที่มีนิกายแตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นั้นหมายถึงพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมีระดับของทัศนคติต่อข้อเสนอแนะและแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 แตกต่างกัน

ตามแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งตั้งพระสังฆราช รัฐบาลในแต่ละยุคได้อาศัยกลไกการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง (ตัวอย่างเช่น การใช้รูปแบบการศึกษา หรือการสั่งสอนความเชื่อทางพุทธศาสนา) เพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ดังกล่าวให้กับประชาชนในประเทศ อันเป็นการสร้างฐานรองรับความชอบธรรมของตนเองแล้ว รัฐบาลยังมีกลไกที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามความต้องการของตน กลไกนั้นคือ “ การออกกฎหมาย ” (พิพัฒน์ พสุธารสมบัติ, 2553: 274-275)

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยค้นพบว่า ต้องมีการทำความเข้าใจอย่างรอบคอบเนื่องจากตัวแสดงทางการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่แบ่งฝ่ายอย่างชัดเจนในการตีความมาตรา 7 ซึ่งอำนาจในการตรวจสอบและตีความมาตรา 7 ให้เห็นออกมาเป็นรูปธรรมและมีผลบังคับใช้จะเป็นกลุ่มของแนวทางที่สองมากกว่า เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือและมีอำนาจในการปฏิบัติการทางสังคม และกลุ่มแนวทางแรกจะเป็นองค์กรของคณะสงฆ์มากกว่า ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองที่การเมืองมาแทรกแซงองค์กรสงฆ์ทำให้ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ ดังเช่นกรณีการแต่งตั้งพระสังฆราชที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง คือ การที่ฝ่ายศาสนาและฝ่ายอาณาจักรมีความสัมพันธ์ 2 ลักษณะ คือ (1) ความสัมพันธ์ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกัน คือ ความสัมพันธ์รูปแบบนี้เกิดขึ้นโดยการแบ่งหน้าที่กันทำ ต่างฝ่ายต่างมีวัตถุประสงค์เดียวกัน (2) คือ ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ขัดแย้งกัน เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ไม่ลงรอยกันหรือขัดแย้งเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน ต่างฝ่ายต่างพยายามช่วงชิงอำนาจกันแย่งกันเป็นแกนนำสังคม หรือทำลักษณะครอบงำซึ่งกันและกัน จากแนวคิด

ความสัมพันธ์ของศาสนากับการเมืองดังกล่าว จะพบว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ศาสนายังคงมีความสำคัญต่อสังคมและการเมือง ไม่มีศาสนาใดในโลกที่ไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมและการเมือง ศาสนาไม่อาจปลีกตัวเองออกจากขอบข่ายทางการเมืองได้ เพราะชนชั้นปกครองนอกจากจะเป็นกลุ่มชนที่มีอำนาจควบคุมระบบการเมืองแล้ว ยังมีอิทธิพลเหนือสถาบันอื่นด้วย ประกอบกับระบบการเมืองดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นระบบ “ศาสนาและการเมือง” (religion political system) พร้อมๆ กันไป กล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นอุดมการณ์รูปแบบเดียวของสังคมโบราณ ความคิดทางศาสนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของระบบการเมือง (เจริญเกียรติ ณะสุสาคร, 2519: 358-359)

ผู้วิจัย ค้นพบว่า จากบริบททางการเมืองของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น เราจะเห็นได้ชัดเจนว่าในปรากฏการณ์การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชนั้นได้มีกลุ่มการเมืองจากทางฝ่ายอาณาจักรทั้งสองฝ่ายและการเมืองของคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ที่ต่างฝ่ายต่างได้ร่วมมือกับฝ่ายการเมือง ในการขับเคลื่อนผลักดัน/คัดค้าน การแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช “ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นการร่วมมือระหว่างฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรในการเบียดขับแย่งชิงช่วงชิงผลประโยชน์กันเอง เป็นทั้งความสัมพันธ์ในลักษณะสนับสนุนส่งเสริมกันและกันและเป็นความสัมพันธ์แบบขัดแย้งไปในตัวด้วย

ในงานของ คณินันต์ จันทบุตร (2533) ได้ศึกษาเรื่อง พุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี (พ.ศ. 2335–2453) ที่มีประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานีตั้งแต่อดีตจนถึงสมัยการปฏิรูปการปกครอง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมและการศึกษา ค้นพบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.121 เป็นทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีคือการสร้างระบบบริหารของคณะสงฆ์ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยรวมศูนย์อำนาจที่มหาเถรสมาคม แต่ข้อเสียคือบทเฉพาะกาลในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เสมอภาคในการปกครองคณะสงฆ์ระหว่างพระสงฆ์นิายเดิมและพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย และในงานของผู้วิจัย จากผลการวิจัยที่ได้โดยการสัมภาษณ์พระเถระฝ่ายปกครองในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย ค้นพบว่า โดยส่วนใหญ่ สนับสนุนให้ใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มีความเหมาะสม ในการใช้เป็นวิธีการในการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบจากการให้ข้อมูลส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในงานของ กฤษดา มมตะขบ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 สำหรับทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พบว่าพระสงฆ์ทั่วไปมีข้อความที่เห็นด้วยกับข้อความที่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจการบริหารวัดโดยมีค่าเฉลี่ยรวม (Mean) อยู่ที่ 3.7037 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) อยู่ที่ 1.1565 กรณีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวแปร ผลการศึกษาพบว่า นิกายของผู้ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยพระสงฆ์มหานิกายมีความรู้มากกว่าพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย นิกายของพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามจำพรรษาอยู่มีความสัมพันธ์กับทศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับการขอสร้างวัดโดยมิได้รับรองจากรัฐ โดยที่พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายเห็นด้วยกับการที่รัฐไม่ต้องรับรองมากกว่าพระสงฆ์

ธรรมยุติกนิกาย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของผู้วิจัยในแง่การนำมาเปรียบเทียบระหว่างนิกายที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อทัศนคติ แต่อย่างไรก็ตาม ในงานของ กฤษดา มมตะขบ ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณขั้นต้น ที่บอกได้เฉพาะเพียงความคิดเห็นส่วนมากหรือส่วนมาก แต่ในงานของผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณขั้นสูง One-way Anova ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงข้อแตกต่างระหว่างระดับทัศนคติต่อแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และแตกต่างกันโดยมีนัยยะสำคัญ

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย และข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ สำหรับการศึกษาครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย

ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมายที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

5.3.1.1 ควรที่จะมีการดำเนินการตามขั้นตอนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับ พ.ศ. 2535 หากทางออกที่ยืดหยุ่นอยู่กับกฎหมาย หากจะมีปัญหาในแง่ของการตีความ มาตรา 7 แล้ว ก็ยังต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่มีกฎระเบียบ จะนำสถานการณ์ทางการเมืองมาเป็นเหตุผลไม่ได้ เนื่องจากว่าสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเพียงความต้องการหรือจุดประสงค์ของกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่กลุ่ม

5.3.1.2 ควรที่จะมีการออกกฎหมายยกเลิกสมณศักดิ์ที่มีให้แก่พระสงฆ์ แต่คงฝ่ายซึ่งตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตในวงการของพระสงฆ์ และลดปัญหาความขัดแย้งทั้งระหว่างนิกายและนิกายเดียวกัน

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับการศึกษารุ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารุ่นต่อไปที่สำคัญ ได้แก่

5.3.2.1 การศึกษา “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” เพื่อเปรียบเทียบระดับทัศนคติและข้อเสนอแนวทางการของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ดังนั้น ควรจะศึกษาในมิติที่รอบด้านเชิงสถานการณ์ของปัจจุบันเนื่องจากเรื่องของทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยปรากฏการณ์ที่หลากหลาย ทั้ง ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

5.3.2.2 การศึกษารุ่นนี้ มีขอบเขตมุ่งศึกษาเฉพาะทัศนคติและข้อเสนอแนวทางการของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติกนิกายในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ด้วย เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ เป็นต้น

5.3.2.3 จากการศึกษาพบว่า ปัญหาในการแทรกแซงของฝ่ายการเมืองสามารถทำให้การดำเนินการตามกฎหมายระเบียบของคณะสงฆ์ได้ยุติลงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในแง่ของการบริหารงานคณะสงฆ์ที่ควรจะมีมาตรการที่ทำให้คณะสงฆ์ไทยปลอดจากการแทรกแซงทางการเมืองต่างๆ

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ มะโนรมย์. “หลังการพัฒนาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านพื้นที่ความรู้การจัดการทรัพยากรในภูมิภาคแม่ฮ่องสอน”, วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 8(3): 32-40; กันยายน-ธันวาคม, 2555.
- กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร, 2527.
- กฤษฎา นันทเพชร. ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540.
- กฤษดา มมตะขบ. ทศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. รัฐศาสตร์กับการเมือง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- คณินันต์ จันทบุตร. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ.2477-2484. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- . รายงานวิจัยพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี (พ.ศ.2335-2453). อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, 2533.
- จิตฎ ชาญสมบูรณ์. ทศนคติของกำลังพลต่อการจัดการคุณภาพชีวิตศึกษากรณี: กองพันทหารราบที่ 1. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2547.
- จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์. รายงานวิจัยทัศนคติความเชื่อและพฤติกรรม การวัดการพยากรณ์และการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2536.
- จุมพล รอดคำดี. สื่อสารมวลชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- เจริญเกียรติ ณะสุขสาคร. พุทธศาสนากับชนชั้นปกครองของไทย. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา, 2519.
- จำลอง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: การศาสนา, 2526.
- เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์. การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์ 2522.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. รายงานวิจัยธรรมชาติของทัศนคติกับการวัดทัศนคติเอกสารการวิจัยชั้นสูงทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร, 2523.
- ไทยรัฐฉบับพิมพ์. “มหาเถร มิมีติดัน สมเด็จพระสังฆราช”, ไทยรัฐออนไลน์, <http://www.thairath.co.th/content/561379>. 22 กุมภาพันธ์, 2559.
- นวลรัชต์ อมรัตน์บงกช. ศาสนากับการเมืองใหม่ในประเทศไทย. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2554.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.
- วรรณิ พฤฒิถาวร. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- วิจิตร ชัยศรี. ทศนคติของประชาชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2537.
- วินัย วีระวัฒนานนท์. สิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2530.
- สนิท สมัครการ และสุนทรีโคมิน. รายงานการวิจัยค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สายชล สัตยานุรักษ์. การสร้างอัตลักษณ์ไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ: สัมผัสโคตรเงาที่เผาแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.
- สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: วิทยา, 2520.
- แสง อุดมศรี. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.
- อธิภัทร สายนาค. การศึกษาเจตคติต่อการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะของครูที่ใช้คู่มือการประเมินการปฏิบัติการสอน. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.
- Benford, D. R. and Snow, A. D. "Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment Reviewed work", *Annual Review of Sociology*. 26(1): 611-639; January, 2000. อ้างอิงจาก กนกวรรณ มะโนรมย์. "หลังการพัฒนาสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านพื้นที่ความรู้การจัดการทรัพยากรในภูมิภาคแม่ฮ่องสอน", *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*. 8(3): 32-40; กันยายน-ธันวาคม 2555.
- McCarthy, J. and Zald, M. "Resources Mobilization and Social Movement: A partial Theory", *American Journal of Sociology*. 82(2):1212-1241; February, 1977. อ้างอิงจาก วรรณิ พฤฒิถาวร. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Oberschall, A. **Social Conflict and Social Movements**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1973. อ้างอิงจาก วรณี พงศ์ถาวร. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- Suksamran, S. **Buddhism and Political in Thai: A Study of Socio-Political Change and Political Activism of The Thai Sangha**. Singapore: Institute of Southeast Asian Study, 1982. อ้างอิงจาก ประทีป ปานนิล. ทศนคติของพระนิสิตต่อพุทธจักรในเชิงการเมือง: ศึกษาเฉพาะองค์การเผยแพร่ธรรมะและพิธีกรรม. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- Turner, R. H. **Determinants of Social Movement Strategies**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1970. อ้างอิงจาก วรณี พงศ์ถาวร. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- Turner, R. H. and Killian. L. M. **Collective Behaviour**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1972. อ้างอิงจาก วรณี พงศ์ถาวร. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- Wilson, J. **Introduction to Social Movements**. New York: Basic Books, Inc., Publishers, 1973. อ้างอิงจาก วรณี พงศ์ถาวร. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- Zald, N. M. and Ash, R. "Social Movement Organization: Growth, Decay and Change", **Social Forces**. 44(5): 327-341; May, 1973. อ้างอิงจาก วรณี พงศ์ถาวร. การศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการเลือกยุทธวิธีในขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนน้ำโจน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง ทศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช : เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง

1. ข้อมูลที่เก็บไว้จะถือเป็นความลับ และไม่มีผลกระทบต่อตัวท่านแต่อย่างใด
2. ให้ท่านตอบคำถามตามความเป็นจริง และตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุด
3. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ
 - 3.1 ข้อมูลทั่วไป
 - 3.2 ส่วนที่ 2 ทศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20
 - 3.3 ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานี
4. กลุ่มตัวอย่างคือพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติ ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี จำนวนทั้งสิ้น 671 รูป ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้
 - 4.1 พระภิกษุมหานิกาย จำนวน 385 รูป
 - 4.2 พระภิกษุธรรมยุติกาย จำนวน 286 รูป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบระดับทศนคติของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทศนคติของพระภิกษุมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20
3. เพื่อเปรียบเทียบข้อเสนอแนวทางการแต่งตั้งของพระภิกษุระหว่างมหานิกายและธรรมยุติในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

โปรดเติมข้อความลงในช่องว่าง หรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบแต่ละข้อ และเติมข้อความในช่องว่างตามความเป็นจริง

1. วัด/สำนักสงฆ์..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัดอุบลราชธานี
2. สังกัดนิกาย ☐ มหานิกาย ☐ ธรรมยุติ
3. ปัจจุบันท่านมีอายุ
☐ 20 - 30 ปี ☐ 31 - 40 ปี ☐ 41 - 50 ปี ☐ 51 - 60 ปี ☐ 61 ปี ขึ้นไป
4. ปัจจุบันท่านบวชมากี่พรรษา
☐ 1-3 พรรษา ☐ 4-6 พรรษา ☐ 7-9 พรรษา ☐ 10 พรรษาขึ้นไป
5. สำเร็จการศึกษา
☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโทขึ้นไป
☐ ไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษา
6. ภูมิลำเนาเดิม จังหวัด.....
7. ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์/สมณศักดิ์.....

ส่วนที่ 2 ทศนคติของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานีต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20

คำแนะนำ: โปรดทำเครื่องหมายถูก ✓ หรือ ✕ ในช่องความเห็นที่ตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด

1. ด้านความขัดแย้งระหว่างนิกาย					
ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ทราบ/ ไม่ตอบ
1) ท่านเห็นว่าความแตกต่างระหว่างนิกายมีผลต่อทศนคติในการแต่งตั้ง(สมเด็จพระสังฆราช) เป็นพระสังฆราช					
2) ท่านเห็นว่าความขัดแย้งที่แท้จริงในกรณีการแต่งตั้ง ทั้งฝ่ายสนับสนุน/คัดค้าน การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช คือความสัมพันธ์ระหว่างพระธัมมชโยและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ที่มีส่วนในการผลักดันให้ได้รับการแต่งตั้ง					
3) ท่านเห็นว่าภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์นั้นมีความเหมาะสมในการดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช					
4) ท่านเห็นว่ากรณีที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ได้ถูกดำเนินคดีจากทางดีเอสไอ นั้น มีผลต่อทศนคติในแง่ลบของท่าน					
5) ความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ให้พระธัมมชโย ซึ่งมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีผลต่อทศนคติของท่าน					
6) ความสัมพันธ์ระหว่างวัดธรรมกายและสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ไม่มีผลต่อทศนคติในแง่ลบของท่าน					
7) ภาพรวมท่านเห็นด้วยในการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย					
8) ภาพรวมทศนคติความเห็นต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เป็นพระสังฆราชองค์ที่ 20 ของประเทศไทย					

2. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมือง					
ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ทราบ/ ไม่ตอบ
1) ท่านเห็นว่าฝ่ายอาณาจักรไม่ควรเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ไม่ว่าในกรณีใดๆก็ตาม					
2) ท่านเห็นว่าการเมืองควรแยกออกจากศาสนา					
3) ท่านเห็นว่าการยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาของนักการเมือง ,นักเคลื่อนไหวทางการเมือง มีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช					
4) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมือง มีความสัมพันธ์กันในลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน					
5) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ขัดแย้งซึ่งกันและกัน					
6) ท่านเห็นว่าฝ่ายศาสนาและฝ่ายการเมืองมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่สนับสนุนส่งเสริมกันและต่างฝ่ายต่างขัดแย้งซึ่งกันและกัน					
7) ท่านเห็นด้วยที่จะให้ฝ่ายอาณาจักรสามารถเข้ามาแทรกแซงและบริหารจัดการคณะสงฆ์ได้ในบางโอกาสตามความเหมาะสม					
8) ท่านเห็นว่าฝ่ายการเมืองได้เข้ามาแทรกแซงและมีอิทธิพลต่อกระบวนการแต่งตั้งพระสังฆราช					

3. บทบาทของพระในการเคลื่อนไหวทางการเมือง					
ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ ทราบ/ ไม่ตอบ
1) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นเรื่องการเมืองระหว่างเสื้อเหลืองและเสื้อแดงมากกว่าการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย					
2) การที่พระเมธีธรรมาจารย์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง (กลุ่มคนเสื้อแดง) ท่านเห็นว่ามีเหมาะสมแล้ว					
3) ท่านเห็นด้วยในการที่พระเมธีธรรมาจารย์เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแต่งตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช					
4) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะเป็นการแย่งชิงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชระหว่างฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกายมากกว่าเรื่องการเมืองระหว่างเสื้อเหลืองและเสื้อแดง					
5) ในกรณีที่มีการสนับสนุนผลักดันจากองค์กรต่างๆ หรือจากภาครัฐที่ให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในการเคลื่อนไหวของหลวงปู่พุทธอิสระท่านเห็นว่ามีเหมาะสมแล้ว					
6) ท่านเห็นว่าในการที่หลวงปู่พุทธอิสระเคลื่อนไหวคัดค้านการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชไม่มีความเหมาะสม					
7) ภาพรวมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระเมธีธรรมาจารย์เพื่อสนับสนุนแต่งตั้งพระสังฆราชท่านเห็นว่ามีเหมาะสม					
8) ภาพรวมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของหลวงปู่พุทธอิสระเพื่อคัดค้านการแต่งตั้งพระสังฆราชท่านเห็นว่ามีเหมาะสม					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้งพระสังฆราชของพระภิกษุจังหวัดอุบลราชธานี

คำแนะนำ : โปรดทำเครื่องหมายถูก ✓ หรือ ✕ ในช่องความเห็นที่ตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ ทราบ/ ไม่ตอบ
1) ท่านเห็นว่าในการให้รัฐบาลยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติอันดีงาม ที่กระทำสืบกันมา คือการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ทางรัฐบาลจะต้องปรึกษาและได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคมก่อน มีความเหมาะสม					
2) ท่านเห็นว่าในการให้นายกรัฐมนตรียึดถือดำเนินการตามมติมหาเถรสมาคม ที่มีการเสนอสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ) เป็นสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม					
3) ท่านเห็นว่าการคงไว้ซึ่งมหาเถรสมาคมในการเป็นองค์กรเดียวที่ใช้อำนาจโดยคณะสงฆ์กลุ่มหนึ่งเท่านั้น มีความเหมาะสมแล้ว					
4) ท่านเห็นว่าในการที่สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺญ) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยที่ไม่จำเป็นต้องแต่งตั้งขึ้นเพื่อต้องการประนีประนอมต่อฝ่ายที่คัดค้านการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีความเหมาะสม					
5) ภาพรวมทัศนคติการใช้อำนาจในการเสนอรายชื่อจากมหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จะรองรับการใช้อำนาจก็ตาม					
6) ท่านเห็นว่าในการถวายนามพระราชาคณะในการแต่งตั้งและปฏิบัติต่อสมเด็จพระสังฆราช ให้เป็นพระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์ เพื่อที่จะลดปัญหา “ยศช้างขุนนางพระ” และลดปัญหาในการผลักดันและเคลื่อนไหวจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีความเหมาะสม					

ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง	ไม่ ทราบ/ ไม่ตอบ
7) ท่านเห็นว่าถ้าหากมีการใช้อำนาจตาม มาตรา 44 โดยให้มีการยุบมหาเถรสมาคมเพื่อจัดตั้งองค์กรอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน เพื่อแก้ไข ปัญหาส่วนข้างน้อยของคณะสงฆ์ที่มีอำนาจมาก นั้นมีความเหมาะสม					
8) ท่านเห็นว่าการที่จะให้มีการนำระบบที่คล้าย กับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เพื่อให้มี ความสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยมีความเหมาะสม					
9) ท่านเห็นว่าโดยการให้ทางมหาเถรสมาคม เสนอชื่อพระทรงสมณศักดิ์ที่พร้อมจะได้รับการ แต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชจำนวน 2 รูป จาก ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย 1 รูป และ ฝ่ายมหานิกาย 1 รูป เพื่อให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาขึ้นกราบบังคม ทูลฯ เพื่อแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชมีความ					
10) ภาพรวมทัศนคติการใช้อำนาจในการเสนอ รายชื่อจากมหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่ายเดียว ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 รองรับการใช้อำนาจก็ตาม					

ส่วนที่ 3.1 ข้อเสนอแนะในการแต่งตั้งพระสังฆราชตามความคิดเห็นของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รูปภาพในการแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาวิจัย การวิจัย เรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ที่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รูปแบบสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) มีลักษณะแบบคำถามปลายเปิด (open-ended questions) ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1) ชื่อ – สกุล (ในกรณีที่เปิดเผยได้และจะปกปิดเป็นความลับในกรณีที่อาจจะเกิดผลเสียต่อผู้ให้ข้อมูลในภายหลัง).....
- 2) ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์.....
- 3) อายุ.....
- 4) ระดับพรรษา.....
- 5) ระดับการศึกษาสูงสุด.....
- 6) วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 2 คำถามของแบบสัมภาษณ์

แนวคำถามเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยแบบสอบถาม แบ่งเป็น 6 ประเด็น คือ

- ประเด็นที่ 1 ภาพรวมทัศนคติต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบัน
- ประเด็นที่ 2 บทบาทในการเคลื่อนไหวของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช
- ประเด็นที่ 3 ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช
- ประเด็นที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการเมืองต่อการแต่งตั้งพระสังฆราช
- ประเด็นที่ 5 ความขัดแย้งระหว่างนิกายต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช
- ประเด็นที่ 6 ข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราช

ส่วนที่ 3 คำถามแบบหยั่งลึก

- 1) ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

2) ท่านเห็นว่าการเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์ทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้านมีความเหมาะสมหรือไม่

.....

.....

.....

.....

3) ท่านเห็นความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างวัดปากน้ำและวัดพระธรรมกายนั้น เป็นประเด็นสำคัญมากน้อยเพียงใดที่ทำให้ภาพลักษณ์ของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามหาวิทยาลัยมหามงคลต่อคณะสงฆ์ไทยทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย

.....

.....

.....

.....

4) ท่านเห็นว่าปัญหาในการแต่งตั้งพระสังฆราชนั้นเป็นปัญหาในแง่กฎหมายหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

5) ท่านเห็นว่าการขัดแย้งหรือความแตกต่างระหว่างนิกายนั้น มีผลต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

6) ท่านมีข้อเสนอแนะแนวทางการแต่งตั้งพระสังฆราชอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค
รายละเอียดผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

การศึกษาวิจัย การวิจัย เรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ที่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 รายชื่อและตำแหน่งทางการปกครองของผู้ให้สัมภาษณ์

ตำแหน่งทางการปกครองของผู้ให้สัมภาษณ์

- 1) เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (ธรรมยุต)
- 2) รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (มหานิกาย)
- 3) เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี (มหานิกาย)
- 4) เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (มหานิกาย)
- 5) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี (มหานิกาย)
- 6) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มจร.อุบลราชธานี(มหานิกาย)
- 7) เจ้าคณะอำเภวารินชำราบ (ธรรมยุต)
- 8) เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ (ธรรมยุต)
- 9) เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (มหานิกาย)
- 10) เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (ธรรมยุต)
- 11) เลขานุการเจ้าคณะอำเภวารินชำราบ (ธรรมยุต)

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants)

การวิจัย เรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) ทั้งหมด 11 ท่าน โดยดำเนินการสัมภาษณ์ในช่วงวันที่ 29 เมษายน – 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 ประกอบด้วย

- 1) พระราชธรรมโกศล (สวัสด์ ทสฺสนีโย)
- 2) พระศรีวิสุทธิธัมม (วิมาน กนฺตสีโล)
- 3) พระครูวิสุทธิพัฒนารักษ์ (ทองหล่อ สวโร,
- 4) พระรัตนวิมล (ศรี ดิชีโน)
- 5) พระครูสารกิจโกศล (สุตใจ นิสฺโสโก)
- 6) พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร)
- 7) พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล)
- 8) พระมหาสัญญา ปรีบุญโน (สัญญา ปรีบุญโน)
- 9) พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโน,
- 10) พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สปปญโญ)
- 11) พระวิชาญ วุฒฺชโก

ตารางรายชื่อและตำแหน่งทางการปกครองของผู้ให้สัมภาษณ์

ที่	รายชื่อผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants)	ตำแหน่ง/สังกัด	วันที่สัมภาษณ์
1	พระราชธรรมโกศล (สวัสด์ ทสฺสนีโย)	เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (ธรรมยุต)	7 มิถุนายน 2559
2	พระศรีวิสุทธิมุนี (วิมาน กนฺตสีโล)	รองเจ้าคณะจังหวัด อุบลราชธานี (มหานิกาย)	29 เมษายน 2559
3	พระครูวิสิฐพัฒนารณ (ทองหล่อ สัวโร)	เจ้าคณะอำเภอเมือง อุบลราชธานี (มหานิกาย)	14 มิถุนายน 2559
4	พระรัตนวิมล (ศรี ดิธิโณ)	เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (มหานิกาย)	13 มิถุนายน 2559
5	พระครูสารกิจโกศล (สุดใจ นิสฺโสโก)	รองเจ้าคณะอำเภอเมือง อุบลราชธานี (มหานิกาย)	29 มิถุนายน 2559
6	พระครูโอภาสธรรมโสภณ (ประภาส ยโสธโร)	เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน (ธรรมยุต)	3 กรกฎาคม 2559
7	พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปม สีโล)	เจ้าคณะอำเภวารินชำราบ (ธรรมยุต)	13 มิถุนายน 2559
8	พระมหาสัณญา ปรีปฺณโณ	เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ (ธรรมยุต)	28 มิถุนายน 2559
9	พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ)	เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด อุบลราชธานี(มหานิกาย)	7 มิถุนายน 2559
10	พระครูกิตติคุณภาส (จินดา สปปญ โญ)	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มจร.อุบลราชธานี(มหานิกาย)	5 กรกฎาคม 2559
11	พระวิชาญ วุฒติโก	เลขานุการเจ้าคณะอำเภวาริน ชำราบ (ธรรมยุต)	8 มิถุนายน 2559

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการให้สัมภาษณ์

การศึกษาวิจัย (อิสระ) เรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุต่อการแต่งตั้งพระสังฆราชองค์ที่ 20 และข้อเสนอแนะทางการแต่งตั้ง: เปรียบเทียบมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย จังหวัดอุบลราชธานี” ผู้วิจัย พระนพรัตน์ ขนดีโร (อินทร์หา) นักศึกษาปริญญาโท (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) รุ่น 6.1 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 1)

ชื่อ-ฉายา พระศรีวิสุทธิมุนี (วิมาน กนตสีโล)
อายุ 43 ปี
ระดับพรรษา 23 พรรษา
ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด ป.ธ. 8
ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท
ตำแหน่ง รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี
สังกัด มหานิกาย
ที่อยู่ วัดปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 29 เมษายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 2)

ชื่อ-ฉายา พระราชธรรมโกศล (สวัธดี ทสสนิโย)
อายุ 74 ปี
ระดับพรรษา 52 พรรษา
ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด
ระดับการศึกษาสูงสุด
ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี
สังกัด ธรรมยุติกนิกาย
ที่อยู่ วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 7 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 3)

ชื่อ-ฉายา พระครูสารสีลคุณ (สี สิริญาโณ) อายุ 55 ปี
ระดับพรรษา 33 พรรษา
ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด น.ธ.เอก
ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท
ตำแหน่ง เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี
สังกัด มหานิกาย
ที่อยู่ วัดสารพัตนิก อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 7 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 4)

ชื่อ-ฉายา พระวิชาญ วุฒฑิโก อายุ 27 ปี
 ระดับพรรษา 7 พรรษา
 ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด นักธรรมชั้นเอก
 ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาตรี
 ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะอำเภอวารินชำราบ
 สังกัด ธรรมยุติกนิกาย
 ที่อยู่ วัดแสนสุข อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
 วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 8 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 5)

ชื่อ-ฉายา พระรัตนวิมล (ศรี ตีชีโณ) อายุ 75 ปี
 ระดับพรรษา 54 พรรษา
 ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด ป.ธ.7
 ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท
 ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอโขงเจียม
 สังกัด มหานิกาย
 ที่อยู่ วัดยางน้อย อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
 วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 6)

ชื่อ-ฉายา พระครูธีรปัญญาภรณ์ (ธีรเดช เปมสีโล)
 อายุ 49 ปี
 ระดับพรรษา 24 พรรษา
 ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด น.ธ.เอก
 ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท
 ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอวารินชำราบ
 สังกัด ธรรมยุติกนิกาย
 ที่อยู่ วัดแสนสำราญ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
 วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 7)

ชื่อ-ฉายา พระครูวิสิฐพัฒนารณ (ทองหล่อ ส่วโร)

อายุ 72 ปี

ระดับพรรษา 52 พรรษา

ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด ป.ธ.4

ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาเอก

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี

สังกัด มหานิกาย

ที่อยู่ วัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 14 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 8)

ชื่อ-ฉายา พระมหาสัญญา ปรีปนฺโน

(สัญญา ปรีปนฺโน) อายุ 35 ปี

ระดับพรรษา 12 พรรษา

ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด ป.ธ.4

ระดับการศึกษาสูงสุด -

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ

สังกัด ธรรมยุติกนิกาย

ที่อยู่ วัดสุ่มงคลาราม อำเภอม่วงสามสิบ

จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 9)

ชื่อ-ฉายา พระครูสารกิจโกศล (สุดใจ นิสฺโสโก)

อายุ 66 ปี

ระดับพรรษา 45 พรรษา

ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด ป.ธ.4

ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาเอก

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลราชธานี

สังกัด มหานิกาย

ที่อยู่ วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง

จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 29 มิถุนายน 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 10)

ชื่อ-ฉายา พระครูโสภาธรรมโสภณ

(ประภาส ยโสธโร) อายุ 53 ปี

ระดับพรรษา 30 พรรษา

ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด นักธรรมชั้นเอก

ระดับการศึกษาสูงสุด -

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเขื่องใน

สังกัด ธรรมยุติกนิกาย

ที่อยู่ วัดป่าศิลาเลข อำเภอเขื่องใน

จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 3 กรกฎาคม 2559

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (คนที่ 11)

ชื่อ-ฉายา พระครูกิตติคุณโณภส

(จินดา สปปณโณ) อายุ 62 ปี

ระดับพรรษา 38 พรรษา

ระดับการศึกษาพระปริยัติสูงสุด

ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตอุบลราชธานี

สังกัด มหานิกาย

ที่อยู่ วัดคูสว่าง อำเภวารินชำราบ

จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ดำเนินการสัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2559

ภาคผนวก ง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2505 เป็นปีที่ 17 ในรัชกาลปัจจุบัน
และ
ให้ไว้ ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 เป็นปีที่ 47 ใน
รัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505"

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484

มาตรา 4 ภายในระยะเวลาหนึ่งปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ บรรดากฎกระทรวง สังกาณัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ที่ใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้จนกว่าจะมีกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับหรือระเบียบของมหาเถรสมาคมยกเลิก หรือมีความอย่างเดียวกัน หรือขัดหรือแย้งกัน หรือกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 5 เพื่อประโยชน์แห่งมาตรา 4 บรรดาอำนาจหน้าที่ ซึ่งกำหนดไว้ในสังกานัติ กติกาสงฆ์ กฎองค์การ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใดหรือคณะกรรมการสงฆ์ใดซึ่งไม่มีในพระราชบัญญัตินี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจกำหนดโดยกฎหมายมหาเถรสมาคมให้เป็นอำนาจหน้าที่ของพระภิกษุตำแหน่งใด รูปใด หรือหลายรูป ร่วมกันเป็นคณะตามที่เห็นสมควร

มาตรา 5 ทวิ ในพระราชบัญญัตินี้

คณะสงฆ์ หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

คณะสงฆ์อื่น หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจันนิกายหรืออนัมนิกาย
พระราชคณะ หมายความว่า พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์
ตั้งแต่สามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ หมายความว่า สมเด็จพระราชา
คณะที่ได้รับสถาปนา ก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวกันให้ถือรูปที่ได้รับ
สถาปนาในลำดับก่อน

มาตรา 5 ตี พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสถาปนา และ
ถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์

มาตรา 6 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้
และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1

สมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง

ในกรณีที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบ
ของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะ ผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ชั้นทุลเกล้าฯ เพื่อ
ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้
ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโส
โดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ชั้นทุลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็น
สมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 8 สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการ
คณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย
และกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 9 ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่งหรือพระมหากษัตริย์
ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่พักขาของสมเด็จพระ
สังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้

มาตรา 10 ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด
โดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้
กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมา
ตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติ
หน้าที่ได้สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามวรรคสาม หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้แต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 11 ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 11 สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) มรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

หมวด 2

มหาเถรสมาคม

มาตรา 12 มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ

มาตรา 13 ให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มาตรา 14 กรรมการมหาเถรสมาคม ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา 15 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 14 กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (1) มรณภาพ
- (2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (3) ลาออก
- (4) สมเด็จพระสังฆราชมีพระบัญชาให้ออก

ในกรณีที่กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ สมเด็จพระสังฆราชอาจทรงแต่งตั้งพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งเป็นกรรมการแทน

กรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งตามความในวรรคก่อนอยู่ในตำแหน่ง ตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 15 ทวิ การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา 12 และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 15 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 15 ตี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

- (2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
 - (3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
 - (4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
 - (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่น
- เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา 15 จัตวา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย และเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุ และสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนา และการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้

พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษตามวรรคหนึ่ง ถึงขั้นให้สละสมณเพศต้องสึกภายในสามวัน นับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ

มาตรา 16 ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้นั้นมีอำนาจโดยสมณศักดิ์ ซึ่งอยู่ในที่ประชุมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

มาตรา 17 การประชุมมหาเถรสมาคมต้องมีกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการโดยการแต่งตั้งรวมกันประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม

ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคมให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 18 ในกรณีนี้ที่ยังไม่มีการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมแทนตำแหน่งที่ว่างตามมาตรา 15 วรรคสอง ให้ถือว่ามหาเถรสมาคมมีกรรมการเท่าจำนวนที่เหลืออยู่ในขณะนั้น

มาตรา 19 สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ ตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม

การจัดให้มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ การแต่งตั้งกรรมการหรืออนุกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการหรืออนุกรรมการ และระเบียบการประชุม ให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคม

หมวด 3

การปกครองคณะสงฆ์

มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

มาตรา 20 ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

มาตรา 21 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้จัดแบ่งเขตปกครอง ดังนี้

- (1) ภาค
- (2) จังหวัด
- (3) อำเภอ
- (4) ตำบล

จำนวน และเขตปกครองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

มาตรา 22 การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- (1) เจ้าคณะภาค
- (2) เจ้าคณะจังหวัด
- (3) เจ้าคณะอำเภอ
- (4) เจ้าคณะตำบล

เมื่อมหาเถรสมาคมเห็นสมควรจะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้นๆ ก็ได้

มาตรา 23 การแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยาวัจกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

หมวด 4

นิคหกรรมและการสละสมณเพศ

มาตรา 24 พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย

มาตรา 25 ภายใต้อำนาจมาตรา 24 มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

ให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยกับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิคหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใดๆ นั้นด้วย

มาตรา 26 พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุด ให้ได้รับนิคหกรรมให้สึก ต้องสึกภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา 27 เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

นิกคกรรมนั้น

(1) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา 25 ให้รับนิกคกรรม ไม่ถึงให้สึกแต่ไม่ยอมรับ

- (2) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม
- (3) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง
- (4) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่รับทราบคำวินิจฉัยนั้น

มาตรา 28 พระภิกษุรูปใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละลาย ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่คดีถึงที่สุด

มาตรา 29 พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุมหรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้

มาตรา 30 เมื่อจะต้องจำคุก กักขัง หรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น

หมวด 5

วัด

มาตรา 31 วัดมีสองอย่าง

- (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
- (2) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

มาตรา 32 การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัดและการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณียุบเลิกวัด ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 32 ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัยในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัดให้กรมการศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแล รักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย

การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 33 ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

- (1) ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัด ตลอดจนเขตของวัดนั้น
- (2) ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- (3) ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

มาตรา 34 การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลโดยกายุความขึ้นต่อสู่กับวัดหรือกรรมการศาสนา แล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 35 ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

มาตรา 36 วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มียกเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

- (1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- (2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- (3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- (4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

- (1) ห้ามบรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- (2) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
- (3) สั่งให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

มาตรา 39 ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด
ในกฎหมายเถรสมาคม

หมวด 6 ศาสนสมบัติ

มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็น สองประเภท

(1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งมีใช้ของวัดใดวัด
หนึ่ง

(2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรรมการ
ศาสนา เพื่อการนี้ให้ถือว่ากรรมการศาสนาเป็นเจ้าของศาสนสมบัตินั้นด้วย

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎ
กระทรวง

มาตรา 41 ให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติ
กลาง ด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้
งบประมาณนั้นได้

หมวด 7 บทกำหนดโทษ

มาตรา 42 ผู้ใดมิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็น
พระอุปัชฌาย์ ตามมาตรา 23 แล้ว กระทำการบรรพชาอุปสมบทแก่บุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่
เกินหนึ่งปี

มาตรา 43 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 15 จัตวา วรรคสอง มาตรา 26 มาตรา 27 วรรคสาม
หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 44 ผู้ใดพ้นจากความเป็นพระภิกษุเพราะต้องปาราชิกมาแล้ว ไม่ว่าจะมีความ
วินิจฉัยตามมาตรา 25 หรือไม่ก็ตาม แต่มารับบรรพชาอุปสมบทใหม่ โดยกล่าวความเท็จหรือปิดบัง
ความจริงต่อพระอุปัชฌาย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 44 ทวิ ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระ
สังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 44 ตรี ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์หรือคณะสงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อม
เสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้ง
ปรับ

หมวด 8

เบ็ดเตล็ด

มาตรา 45 ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา 46 การปกครองคณะสงฆ์อื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมายเหตุ

1. ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้บัญญัติเพิ่มเติมอีก 4 มาตรา คือ มาตรา 18 มาตรา 19 มาตรา 20 และมาตรา 21 ดังนี้

มาตรา 18 บรรดากฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมที่ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 19 วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลแพ่งและพาณิชย์ ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 20 ให้พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้ง และสถาปนาให้มีสมณศักดิ์อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ยังมีสมณศักดิ์นั้นต่อไป

ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ กรรมการ หรืออนุกรรมการใด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หรือตามกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังคงดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนครบวาระการดำรงตำแหน่งหรือจนกว่ามหาเถรสมาคมจะมีมติเป็นประการอื่น

มาตรา 21 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

สรุปรายละเอียดเกี่ยวกับ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535

ตามที่ได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 นั้น อาศัยเหตุผลพอสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ได้ใช้บังคับเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติบางมาตราไม่ชัดเจนไม่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และในบางกรณีมิได้บัญญัติไว้ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ จึงเป็นการสมควรที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ให้เหมาะสมต่อไป โดยเพิ่มเติมบทนิยามเพื่อให้ได้ความชัดเจนและสะดวกในการตีความ ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จ พระสังฆราชให้มีเพียงพระองค์เดียว เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาขัดแย้งในวงการคณะสงฆ์กำหนด ขั้นตอนการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช กำหนดอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคมให้ชัดเจน กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่เพื่อทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสละสมณเพศของพระภิกษุ พร้อมทั้งกำหนดให้พระภิกษุต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศนั้น ต้องสีกภายในสามวันนับแต่วันที่ ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น เพิ่มเติมบทบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลและให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 72 มีผลให้วัดไม่มีฐานะเป็นนิติ บุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องบัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวล กฎหมายนี้ เพื่อประโยชน์ในการปกครองดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการ ดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดร้าง ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มิได้บัญญัติไว้ ปรับปรุง บทบัญญัติว่าด้วยการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และที่ศาสนสมบัติกลางให้แก่ส่วนราชการหรือ รัฐวิสาหกิจ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา เพื่อให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นและได้บัญญัติเพิ่มเติม ห้ามมิให้ผู้โดยอาายุความขึ้นต่อผู้ที่ศาสนสมบัติ กลาง พร้อมทั้งกำหนดให้เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี เพื่อเป็นการคุ้มครอง ที่ศาสนสมบัติกลางอันเป็นทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา เพิ่มเติมบทกำหนดโทษผู้ที่หมิ่นประมาท ดูหมิ่นหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อสมเด็จพระสังฆราช เนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มิได้บัญญัติไว้ อีกทั้งปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้อง กับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ประกาศใช้นี้ เป็นการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันให้เหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น มิใช่เป็นการ แก้ไขร่างพระราชบัญญัติขึ้นใหม่หรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่แต่ประการใด เพียงแต่เป็นการ แก้ไข เพิ่มเติมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในทาง ปฏิบัติโดยเป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จำนวน 16 มาตรา และเพิ่มเติมจำนวน 9 มาตรา ดังนี้

1. เพิ่มเติมมาตรา 1 ทวิ และมาตรา 5 ตริ เพื่อกำหนดบทนิยามให้มีความชัดเจนสะดวกในการ ตีความ เนื่องจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มิได้กำหนดบทนิยามไว้และเพิ่มเติมบทบัญญัติ ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ

2. แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 7 มาตรา 9 และมาตรา 10 เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชให้มีเพียงพระองค์เดียว กำหนดขั้นตอนการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช

3. แก้ไขมาตรา 12 มาตรา 16 มาตรา 18 มาตรา 19 และ มาตรา 20 และเพิ่มเติมมาตรา 15 ทวิ มาตรา 15 ตี และมาตรา 15 จัตวา เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม กรรมการมหาเถรสมาคม คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการมหาเถรสมาคม เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

4. เพิ่มเติมมาตรา 20 ทวิ เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติโดยกำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่ทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์

5. แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 27 เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติโดยกำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่ทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์

6. แก้ไขมาตรา 31 มาตรา 34 และมาตรา 35 และเพิ่มเติมมาตรา 32 ทวิ เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยวัด การดูแลรักษาวัด ทรัพย์สินของวัด วัดร้าง และศาสนสมบัติกลางให้เหมาะสม

7. แก้ไขมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 44 ทวิ และเพิ่มเติมมาตรา 44 ทวิ มาตรา 44 ตี เพื่อปรับปรุงบทกำหนดโทษให้เหมาะสม

8. แก้ไขมาตรา 46 เกี่ยวกับคณะสงฆ์อื่นให้ชัดเจน ปรากฏรายละเอียดต่อท้าย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระนพรัตน์ ขนติธโร (อินทร์หา)
วัน เดือน ปีเกิด	25 พฤศจิกายน 2528
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
อุปสมบทเมื่อ	7 กรกฎาคม 2555 ณ วัดแก่น้อย ตำบลธาตุ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	การศึกษาสายสามัญ พ.ศ. 2540 ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 จากโรงเรียนอุบลวิทยาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2550 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากศูนย์การศึกษานอกระบบ จังหวัดอุบลราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2556 รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) สาขาวิชาทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช การศึกษาสายปริยัติธรรม พ.ศ. 2556 สอบได้นักธรรมชั้นเอก จากสำนักศาสนศึกษาวัดกุตุคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดกุตุคุณ เลขที่ 6 ซอยพลชัย 7 ถนนพลชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี รหัสไปรษณีย์ 34000